

nonis, quem illi Gothalanico bello sub certis conditionibus oppignerauerat, quibus non obseruatis ad pristinum dominum debere reuerti. At Gallus accepto nuncio de Enriqui obitu aliquot sui doloris argumenta monstrauit, atque e diuerso de noua Regis & Reginae successione oratoribus est gratulatus, velleque se libentissime antiqua fœdera instaurare respondit. Quod vero ad Ruscinonis Comitatum attinebat, dixit se nihil ex conditionibus oppignorationis immutasse, quin potius deberi sibi summam illam aureorum stipendii nomine quod bello Barcinonensi suus exercitus meruerat, velleque se mittere iurisperitum qui suam causam eueretur, doceretque penes se debere pignus retineri, quoad stipendium sibi redderetur. Venit itaque consultus, cum Principes essent Valladoliti, disputataque est causa in senatu regio, cumque nihil inter partes ea de re conueniret, decretum ut tam ad iuris disquisitionem, quam ad fœdera renouanda mitterentur vtrinque oratores ad vtriusque regni collimitium, qui procuratorio nomine rem omnem transigerent. Per idem vero tempus cum Rex & Regina Segouiaegerent, coeptum est inter virum & uxorem de iure successionis gubernationisque disceptari, non tam æmulationis diffidique causa, cum alioqui omnibus in rebus esset inter illos tanta concordia, quanta nunquam inter alios binos coniuges fuerit, sed quod ea iuris disceptatione prospiceretur in futurum, ne regni administratio in alienam familiam transmutaretur, si filia superstite eademque hærede succederet ex propinquis is qui esset ex consanguinitate proximus, id quod in Gallia aliterque in nationibus obseruatur. Ex primoribus Hispania qui erant Regi sanguine propinqui, asseuerabant, quandoquidem Enriqus sine prole decesserat, successionem ad Ioannem Tarraconensem Regem esse deuolutam, quippe qui esset Ferdinandi Tarraconensis Regis filius, atque Ioannis primi Hispanorum Regis nepos, eodemque iure ad Ferdinandum huius Reginae coniugem pertinere successionem, regnique administrationem non quasi dotalis, sed quasi hæreditarii. E diuerso pro parte Reginae obiicitur ex legibus atque Hispanorum consuetudine, Castellorum præsertim, virili sexu ex stirpe regia deficiente, fœminas esse legitimas hæredes, regnique idoneas moderatrices, afferebanturque exempla iam inde ab Infante Pelagio repetita, cuius filia Ormisinda cum virilis ille sexus liberos non haberet, in Legionensis regni hæreditatem successit, nupsitque Alphonso qui Catholicus est cognominatus. Odisinda quoque Froila fratre defuncto sine liberis in eodem regno successit, nupsitque Siloni. Eodem præterea iure Xanthia Ferdinandi cognomento Magni vxor ad eiusdem regni successionem peruenit, Veremundo fratre sine liberis extincto. E regione etiam Castellæ afferebantur exempla, quod Eluira ex Vasconum Regina hæreditario iure obtinuit Castellæ Comitatum, cuius filius Ferdinandus primus Castellorum Rex fuit. Vrraca etiam quæ Raimundo Tolosatum Comiti primum, & deinde Alphonso Tarraconensem Regi nupsit, Castellani atque Legionensis regni hæres fuit. Berenguëla quoque, Enriquo fratre immatura morte Pallantia intercepto, regni hæreditatem adiiit. Catharina præterea Britanni Ducis filia cum Enriquo primi Ioannis filio omnium ordinum consensu adiurata est Hispaniarum Princeps. Idem e contrario asseuerabant, ex historiis nusquam exemplum reperiri in Hispania, quod relicta hærede fœmina, ex laterali serie quisquam in regni gubernationem adscisceretur, quo iure Ioannes Tarraconensem Rex omnino excludebatur. Quod vero ad regni administrationem attinebat, pro parte ipsius Reginae obiectum est, ad eandem pertinere, ad quam & regni dominium pertinebat. Quod si quemadmodum legibus definitum est, regnum dotis nomine marito non potest tradi, neque gubernatio quoque. Nam quo iure qui rei dominus non est, aut regale patrimonium administrare, aut in bene merentes ex regio censu collocare beneficia, aut arcium præsidia sub publica fide alicui potest credere? Hæc partium concertatio, tandem hunc in modum composita est, regni hæreditatem successionemque ad ipsam Regiam pertinere tametsi fœminam, propterea quod esset vnica Ioannis Regis filia superstes a Regi-

a Regibus Castellæ & Legionis recto stemmate descendens, neque posse ad alium quemquam pertinere hæredem qui per lineam lateralem ab eisdem Regibus descenderet. Definitum præterea ad eandem pertinere regni administrationem, in tribus præsertim illis quæ in parte superiori memorata sunt. Hunc itaque in modum rebus compositis, Regina his verbis Regem allocuta est.

Post disceptationis definitionem oratio Reginae ad Regem. Caput III.

NIL opus fuerat o iucundissime coniux altercatione tam longa, vbi tanta est animorum coniunctio. Nam si quemadmodum audiui ex quodam antiquitatum peritissimo, in sponsalibus hæc fuisse verba sponsæ ad sponsum, vbi tu Caius, ibi ego Caia, hoc est, vbi tu dominus, ibi ego domina, cur mihi non liceat inde mutuari, vbi ego Regina, ibi & tu quoque Rex? qui cum sis mihi coniux dulcissimus, idemque dominus non modo meus, sed rerum omnium mearum, quidquid ab his legum cōsultis decretum sit, nihilo minus tu Hispaniarum Rex es, quam ego Regina, mihique hoc animo sedet, æternumque sedebit, me atque omnia mea tuo arbitrio administranda permittere, cum præsertim futuri sint nobis omnium rerum nostrarum communes hæredes. Sed quando ita visum est regni primoribus qui hoc negocium in controuersiam deduxerunt, non ab re fuerit hanc iuris ambiguitatem, quæ aliquando in dubium venire possit, ex legibus & consuetudine Hispanorum decidisse. Vides optime cōiux vnicam esse nobis filiam Eliabem, ad quam, nisi quicquam Deus interim prospexerit, regni successio ex Hispanorum legibus pertinebit. Quod si quispiam ex regia stirpe stemmate recto non descendens asseret rem Hispanam ad se pertinere, quia vir: non ad communem filiam, quia fœmina: labefactaret profecto, aut, quod Deus auertat, forsitan posteritatis nostræ feriem conuelleret. Quæ res quam sit indigna vel miseranda potius, nemo est qui non intelligat. Sed esto, sine vlla controuersia rerum potiatur ex nobis genita, nubatque cuiuspiam externo Principi, num minus periculum inde sequetur, si regnorum gubernatio in illum transferatur? Fieri namque potest, vt ille quisquis est nobis futurus gener, arcium præsidia, publicorum vectigalium quæsturas, dignitates ecclesiasticas, atque publicos magistratus ad eos sit delaturus, non qui sint Hispaniarum indigenæ, sed qui exteri ac peregrini. Quare illa iuris decisio, quod ad nos attinet, nihil profuerit, nihil nocuerit, sed fuerit quasi quoddam præiudicium ad ea quæ possunt aliquando contingere. Atqui Rege intelligente quæ sunt ab vxore perorata, non solum veritati consentanea, sed esse quoque iusta & æqua, imperatum est ab utroque, vt hac de re impostero non disceptaretur, constitutumque inter eos, vt diplomata, & dicta, literæque publicæ sub vtriusque nomine ederentur, quodque sigilli characteres sub Hispani Tarraconensisque regni insignibus fierent. In moneta quoque percutienda vtriusque imago cum nominibus in typis excuderetur.

Villenatium Marchio & Archiepiscopus Toletanus prætendunt causas a Regis & Reginae obsequio discedendi. Caput IIII.

DVM hæc Segouix geruntur, Marchio Villenatium literas cum mandatis ad Regem Reginamque mittit, quibus postulabat Magistratum sancti Iacobi sibi debere decerni, quo dicebat patrem suum Ioannem Patiequum adhuc viuentem se abdicasse, ea conditione, vt sibi traderetur, quodque subditua illa Princeps quæ suæ fidei credita erat, locaretur viro decenti, pro personarum dignitate constituta dote. Quorum vtrumque si denegaretur sibi, se habiturum causam iustissimam, vt aliunde sibi rebusque suis prospiceret, quasi vellet interminari se facturum diffidiū cum reliquis primoribus earundem partium studiosis. Ad hanc Marchionis postulationem responsum est, tametsi Ioanna quæ falso diceretur esse Princeps, non erat iis natalibus procreata, cum qua homines rerum nouarum cupidi possent in Hispania diffidium facere, cum satis constaret non esse neque vnquam fuisse hæ-

bitam Enriqui Regis filiam, quodque Magistratus iam esset partim in potestate Comitum Parietini, partim Commendatarii maximi Legionensis prouinciæ, quorum vterque fuerat de republica Hispana pulcherrime meritus: vt tamen res ad concordiam regni tranquillitatem perduceretur, sibi placere Ioannam decenti marito collocare, libellosque supplices ad Pontificem maximum mittere, quibus peterent Magistratum eidem Marchioni a sanctitate sua decerni, sed interim Ioannam sequestro deponendam, ne ante aut post illius nuptias quicquam emergeret, vnde Hispana res publica aliquid detrimenti pateretur. Ad hæc Marchio respondit se non traditurum mulierem fidei suæ creditam mortalium cuiquam, nisi cui fidem ipse haberet, cumque de sequestro non conueniret, cœpit res in diffidium tendere. Marchioni accedebant omnes qui scelerum suorum pœnas extimescebant, quique erant rerum nouarum studiosi, sed imprimis eiusdem Marchionis fratres patruales, omnesque illorum clientelæ, quæ per Hispanias longe lateque patebant. At Marchio interim per fidos internuncios clanculum agebat cum Alphonso Lusitanorum Rege, eodemque Ioannæ auunculo, vt neptem ex sorore vxorem duceret, seque habere dicebat eiusdem consilii socios ex primoribus Hispaniæ tantam multitudinem, quæ sufficeret rem inceptam conficere. Archiepiscopus Toletanus qui vsque ad id temporis fuerat anceps vtras partes sequeretur, audita Marchionis rebellionem, cœpit prætere caulas quibus honeste posset a Regibus ad perduellium partes desciscere. Poscit ab illis munera quæ diceret sibi promissa iam inde ab eo tempore quo fuerant adiurati Principes, & quæ fuerant iam in benemerentes collocata, petit & alia complura, qualia solent ab iis qui occasionem quærunt ab amicitia discedendi. Atqui Rex memor obsequiorum, atque hospitalitatis, qua fuerat aliquando vsus apud illum, cœpit hominem placare, tum datis præsentibus, tum futurorum pollicitationibus, tum honorifice compellendo, tum communes mittendo amicos qui illum in fide retinerent, obtestarenturque ne vellet ab officio desisterè. Ipse præterea Rex per seipsum eadem omnia exequabatur, etiam diuersorium adeundo, quem honorem ad ea tempora alteri præstiterat nemini. At ille nihilo magis flecti, aut sententia sua pellicari potuit, quin immo quo magis rogabatur, eo obstinatius in cœptis persistebat. Neque fuit qui dubitaret, pertinaciæ suæ causam extitisse æmulationem quam non dissimulanter gerebat cum Petro Mendoza S. R. E. Cardinale Hispano, cui ex omnibus Rex & Regina plurimum indulgebant, cum esset Archiepiscopus alioqui natura factiosus, & qui plurimum delectaretur armorum strepitu, familiarique nobilissimorum hominum ampliori. Atque ita cum neque blanditiis, neque precibus, neque pollicitationibus Principum vllum reliquisset locum, frendens, fremensque, & minabundus ex curia discessit, stimulosque perduellibus faceret ad bellum ciuile concitandum admouit. Non multos post dies Rex & Regina Segouia profecti Methymnam campestem venere, petieruntque a Duce Albano eiusdem municipii arcem quæ ipsius præsidio tenebatur, id quod ille haud grauate fecit. nam continuo arcem tradidit, cui Principes tradi iusserunt. Deinde Valladolidum iter faciētes, ab oppidanis magnificentissime excepti sunt, vbi per aliquot dies omnigenis ludis atque celebritatibus operam dedere. Veniebant præterea eodem ciuitatum populorumque procuratores qui antea non venerant, obsequium debitum sub fide publica oblaturi, inualefcebantque in horas causæ iustioris auxilia.

*Marchio per literas Lusitanorum Regem ad bellum capeffendum hortatur,
Regisque ad Marchionem responsum. Caput V.*

INTEREA Marchio non cessat sollicitare quos secum ad studia Ioannæ Principis trahat, simulque mittit ad Lusitanorum Regem literas cum mandatis in hanc sententiam. Iam sibi exploratum esse, quemadmodum ex obitu Enriqui Regis hæreditas cum administratione deuoluta erat ad Ioannā filiam, quā omnes primores bis iam iureiurando declarauerant Principem, regniq; paterni heredem vnicam.

unicam. Quodq; Rex Siciliae atq; Elisabe coniux, humano atq; diuino iure contempto, rem Hispanam nihil omnino ad se pertinentem arripuerint. Ioannam ex sorore sua neptem, paterno atq; auito imperio spoliata, non habere alium quemquam ad quem confugeret quam ad ipsum, quippe qui esset sibi auunculus, & quidem potentissimus, & qui posset illam solus ab iniuria vindicare. Obtestabaturq;, vt puellam omni praesidio destitutam, aut cum regno dotali vxorem acciperet, aut propinquitatis iure, vt legitimus tutor, non pateretur ab iniustis possessoribus bona illius occupari, idq; fore factu facilimum, si comparentur vtrarumq; partium vires. Habiturum illum ex primoribus Hispaniae belli firmissima robora, atq; in primis se fratresq; suos patruales, Magistrum a Calatraua, atq; Comitem Vrenatem, nec non sororum suarum maritos, Gaditanum Marchionem, Alphonsum Aquilarium, Comitem Beneuentanum, Archiepiscopum praeterea Toletanum, Ducesq; Aeuaci atq; Alburquerqueri cum suis appendicibus, & clientelis, atq; hi omnes hostes ex professo infestissimi: quatuordecim quoq; vrbes, quae nihil aliud expectant, nisi ducem quem in bello sequantur. Quod si semel Hispanorum Regis sibi nomen assumpserit, atq; in ipsum regnum potenter penetrauerit, complures alios ex Hispaniae Principibus futuros qui declarent odia sua in aduersarios, quae nunc futurae dominationis timore occultant. Adiungebat superioribus omnia Hispaniae oppida in duas factiones esse diuisa, quarum alterae necesse erat vt Lusitanorum partes sequerentur. Iam vero quod ad ipsos belli gerendi imperatores attinet, Regis Siciliae vires esse perquam exiguas, quippe qui esset in summa rerum omnium egestate, & in maximo aere alieno, & qui non modo non haberet, vnde posset stipendia militibus soluere, sed neq; ad sumptus cotidianos pecunias, nisi emendicatas, aut violenter extortas. E diuerso Lusitanorum Regem habere exercitum robore ac numero firmissimum: habere pecuniarum tantam vim, quae sufficiat ad alendum milites, quo ad res conficiatur: habere comعات, caeteraq; alia belli adiumenta. Cumq; semel per Hispanorum agros vel vnam excursionem populabundus fecerit, fore vt ciues, oppidani, agricolae, mercatoresq; illum sequantur, seq; eius arbitrio ac fidei continuo tradant. Ad haec Lusitanus, tametsi animo secum versabat quantum facinus aggredere, quamque foret arduum cum possessore in ipsis regni penetralibus decertare, rescribit tamen velle se oblatam belli conditionem accipere, neq; tantum ex sorore sua nepti regnum alferere, sed & illam cupere matrimonio sibi completi, seq; ad breue tempus cum exercitu quam maximo posset, intraturum per mediam Hispaniam, qua sibi via commodior videretur. Hortabatur praeterea Marchionem ipsum, vt ceptis insisteret, & quod maximo animo inchoauerat, multo maiori exequeretur. Simul etiam scribit ad regni primores, ciuitatumq; optimates, tam suarum partium, quam alienarum: ad illos, vt in fide retineret: ad hos, vt praemiis pollicitationibusque ad studia sua pelliceret. Stimulabat eius animum repulsa quam fuerat passus ex eo tempore quo Elisaben Principem coniugio petierat: regnandi praeterea immoderata cupiditas, imperiiq; terminos pulchritudo prorogandi. Observabatur illius animo, regni quod appetebat amplitudo, simul & opulentia, tantarumq; gloria rerum. Sed anteaquam rem ipsam adoriretur, placuit experiri sui regni proceres, & quali animo erga se forent explorare. Consilio itaq; ex omnium ordinum viris habito, suam illis mentem aperit. Qui omnes vno prope consensu pedibus manibusq; in Regis sententiam iere, siue quod intelligebant, id sibi animo sedere, neq; posse iam a proposito dimoueri, siue quod illorum quisq; sperabat, aut ex bello praedam ingentem, aut ex victoria dignitates amplissimas, aut ex rerum nouitate fortunarum suarum accessiones, quorum omnium esset in Hispania per magna facultas. Dicebant praeterea non esse amplius hac de re consultandum, sed cuius primum fieri posset, rem exequendam, anteaquam hostium vires magis magisque inualefcerent.

*Lusitani Regis per legatos obtestatio, ut Rex & Regina iuri suo cedant,
cui respondent. Caput V I.*

CERTVS propositi sui Lusitanus, compositis belligerendi conditionibus cum Marchione Villenate, cum Areuacorum Duce, cum Archiepiscopo Toletano, cum reliquis omnibus earundem partium studiosis, mittit ordinis equestris virum quendam nobilem, qui procuratorio nomine desponderet sibi Ioannam ex sorore sua neptem, cuius rei facit per literas certiores ciuitatum optimates, orbisque Hispani proceres atq; primores. Mittit præterea oratorem Rodericum Sofium equitem auratum, qui diceret Regi & Reginæ eo ipso tempore Valladolidi commorantibus, iam debere illis esse compertum Ioannam ex Ioanna sorore sua neptem fuisse filiam Enriqui Regis legitimam, bisq; iuratam Principem, regniq; hæredem successtricemq; bis declaratam, eoq; iure post obitum patris regni gubernationem ad eandem pertinere. Se autem constituisse illam sibi coniugio copulare, rogareq; illos obtestariq; vt sibi regni possessione cedant, & ne se inuito rem ad illos non pertinentem attrectare vellent. Et quamquam suo iure atq; futuræ coniugis nomine posset autoritate propria, hæreditaria bona inuadere, se tamen velle tantisper a violentia temperare, quoad iure decerneretur, vtri debeat regni possessio cedere. Itaq; debere illos quoq; interim se regni administratione abdicare, & veluti sequestro deponendam, donec composita lite, ex iure daretur bonorum possessio, cui dandam esse leges iuraq; decreuerint. Quod si nihilominus perstare obstinate vellent, neq; ab incepto desistere, se ius suum armis vindicaturum, obtestabaturq; Deum immortalem, vt omnia mala in illius caput conuerteret cuius fuerit culpa perpetrata. Ad hanc Lusitani Principis legationem, Rex & Regina ex consultatione procerum qui eo tempore in curia manebant, responsum est se mirari, velle eum causam tam iniquam suscipere, atq; exulcerare vulnus antiquum, & quod iam cicatricem obduxerat, cum præsertim sororis adulterium esset illi compertissimū, neptisq; spurcos natales vel ipso teste per omne Christiani nominis imperium diuulgatos. Neq; tantopere mirarentur, si is qui huiusmodi causam defenderet, esset temerarius quispiam, & nullius consilii participes. Rogabant etiam obtestabanturq; ne violaret affinitatis propinquitatisq; torpignora, ac præterea inter Hispanorum Lusitanorumq; Reges amicitiam, multis & illustribus officiis confirmatam: neq; auscultaret hominibus perditis, qui non æquitatis amore, sed propriæ vtilitatis cupidine ducti, aut suorum scelerum impunitatem quærentes, non illi obsequium, sed negotium potius essent exhibituri. Meminisset etiam illos eosdem fuisse qui per omnes Hispanias perq; exterarum nationes diuulgarint, hanc Ioannam non modo non fuisse, sed neq; esse potuisse Regis Enriqui filiam, ob eamq; causam desciuisse a suo Rege, comparatoq; exercitu collatis signis contra illum depugnasse: homines perfidos, qui quod nunc tuentur, antea impugnarunt, quod nunc abiurant, antea iure iurando sanxerunt. Recordaretur quoq; illius temporis quo Enriqus Rex offerebat illi coniugio hanc eandem Ioannam cum successione dotali, seq; noluisse conditionem accipere, non ob aliam causam, nisi quod de regni hæreditate sibi non satis ex iure constaret. Quæ omnia si animo defacato, omnibusq; mentis perturbationibus libero perspiceret, non aggrediretur negotium quod esset cum vtriusq; populi cædibus tot incommoda illaturum. Quod persistere vellent, neq; ab incepto desistere, id potius iure ageret quam iniuria, se paratos esse ius suum bonorum atq; proinde sapientissimorum virorum iudicio submittere. Nam quod ille de possessionis cessione dicebat tantisper, dum de iure disceptaretur, neq; iustum neq; honestum petere. Sin vero potius ferro quam iure velit decernere, se curaturos, vt regnum quod Dei benigntate possident, viribus, & armis tueantur, imprimis Deum immortalem obtestantes, vt omnia mala quæ inde secutura sunt, in illorum autorem incen-
tiumq; retorqueat. In hoc responsum Lusitanus
orator dimissus est.

Rex & Regina Marchionem atq; Archiepiscopum frustra tentant in officio retinere, atq; utraq; pars se bello parat. Caput VII.

Rex vero & Regina ex postulatione Lusitani respōsoq; illius oratori dato perspicientes omnia iam esse hostilia, & ad arma spectare, ne quid tamen intentatum relinquerent, decreuerunt admonere perduelles, obtestariq; ne vellent mala malis accumulare, atq; igni fomitem oleumq; addere camino, non quo timide aut summis agerent, sed vt ostenderent cunctis, sibi non placere bella ciuilia, neque suorum ciuium sanguinis effusionem. Mittunt itaq; bonos atq; prudentes viros, imprimisq; ad Marchionem, qui suaderent illi, vt aliquando in taniorem mentem rediret, reducerentq; in memoriam, fuisse patrem eius qui fuerit primus autor desciscendi ab Enriquo Rege ad Alphonsum fratrem, vnde quot Hispanæ reip. detrimenta sint secuta, neminem esse qui ignoraret. Nunc vero filium patris vestigia insistendo, quid aliud esset, quam Patiequorum familiam ad Hispanorum perniciem Principum lege quadam fatali fuisse ortam? Videret ne maiorum suorum scelera ipse cum posteritate sua lueret, recordareturq; originis familiæ suæ, quæ pari ex causa Lusitaniam amisit. Quis enim ignoraret Patiequos fuisse Lusitanorum exules? Quod si res suæ in eo statu forent, vt reparari nullo modo possent, neminem mirari, si in occasu proprio decerneret omnia secum inuoluere. Nunc autem si velit, posse illum rupta, conuulsa refarcire. Velle namq; ipsos publicæ vtilitatis causa omnia errata illi condonare, atq; obliuione sempiterna delere. Qui ad Archiepiscopum missi sunt oratores, nihil benignius retulerunt. Respondisse namq; perquam superbe ac minaciter, seq; habere iustissimas desciscendi causas, quod non sibi debitus honor haberetur, quodq; in alia fortuna promissis pollicitationibusq; nunc in prospera fraudatus esset. Minabaturq; ostensurum se nunc, quid esset Archiepiscopum Toletanum lædere. Exulcerabat hominis atrocitatem Ferdinandus quidam Alarconius, cui Archiepiscopus nimium indulgebatur, vir superstitiosus, ac plane impostor, & callidus, seu versare dolos, seu certè occumbere morti, quem Marchio subornauerat, præmiisq; corruperat, vt se in familiam illam insinuaret. Atqui Petrus Acunia Comes Hemerocalios, idemq; Archiepiscopi frater, cui fratris consilia non placebant, exhortabatur illum, atq; etiam liberius increpabat, quod ex causa tam leui tam insignem communi familiæ vellet infamiæ notam inurere, quodq; iustissimorum Principum gratiam, tot annorum obsequiis collectam, occasione minima effunderet. Hoc ipsum familiares & amici, hoc ipsum orabant omnes qui bene consultum illi esse volebant. Sed qui obstinato animo semel obduruerunt, deteriores admoniti sunt: quare neq; blanditis Principum, neq; fratris exhortationibus, neq; amicorum consiliis locum reliquit vllum, neq; magis incepto mouetur, quàm si dura filex, aut steter Marpesia cautes. Ex insolenti Marchionis & Archiepiscopi responso grandis amicorum secuta est immutatio, nō eorum modo qui suorum scelerum conscii nihil magis quam rerum omnium perturbationem optabant, sed eorum etiam qui antea putabatur esse pacis amatores. Nam viri religiosi, optimates, ciues, opifices, agricolæ, atq; fere optimus quisq; spemq; metumq; inter dubii animo peiora verebantur. Omnes itaq; in duas factiones diuisi, suum quisq; ducem insequi statuit, Lusitanum illi, hi vero Regem & Reginam. Prima igitur prouidentissimis Hispanorum Principibus cura fuit scribere ad ciuitates, quo in statu res esset, hortariq; vt vrbes, oppida, castella, muris, fossis, aggeribus, vallibusq; munirent, machinisq; instruerent, vigiles circumtoresq; adhiberent, excubias exploratoresq; dimitterent, qui hostis cōsilia, quidque moliretur, captarent. Ad primores quoq; regni literas dederunt, quibus faciebant illos, & de Lusitani legatione, & de responso illi reddito certiores. Hortabantur etiam eosdem, rogabantq; vt ad belli expeditiones, quod proculdubio impendebat, omnes essent parati. Interim Lusitanus audito Hispanorum Principum responso, simul etiam factus certior, quo animo in se forent Marchio, & Archiepiscopus, Areuacorumque Dux, atque eorum appendices, auxilia vndeunque potest sibi contrahit, & quam maximum potest exercitum comparat,

Hispanorumq; perduelles admonet, ad certum diem sint in armorum procinctu, ut communi consilio atq; ex composito vno tempore rem gerant.

Rex Valladolidi manet, & Regina Toletum proficiscitur. Caput VIII.

ERANT illa tempestate Valladolidi Rex & Regina, qui nuncio accepto de hostium expeditione, nihil amplius cunctandū esse rati, constituere, ut Rex Valladolidi maneret prospecturus citramontanis regionibus, Regina vero Toletum proficisceretur, vnde Baticas aliasq; vltromontanas Hispaniæ regiones in fide retineret, prospiceretq; ne quid detrimenti paterentur. Fuerunt in comitatu illius Duces Infantatus, atq; Albanorum, & Comestabilis idemq; Comes Pharius. Tentauit Regina ex medio itinere reconciliare sibi Archiepiscopum Toletanum, qui eo tempore Compluti morabatur, non quo putaret illius vires in alterutram partem magni esse momenti, sed familiaritatis antiquæ memor, atq; obsequiorum illius erga se in superiori fortuna. Voluit & ipsa præsens hominem conuenire, blandiciisq; ad pristinam familiaritatem reducere, sed verita est, ne ea res aut timori, aut maiestatis regiæ imminutioni tribueretur. Itaq; per Comestabilem decreuit experiri omnia, qui tamen homo prudens, idemq; singulari quadã facundia præditus erat, nihilo plus ex eo potuit exculpere, quam qui ad illud ipsum antea missi fuerant, quam frater eius Comes Hemorocalius, quam alii propinqui & familiares, qui fere omnes, præter vnum Ferdinandum illum Alarconium quem diximus a Marchione subornatum, studebant ad iustiores causas ipsum reducere. Atqui Rex cum videret in huiusmodi temporum motibus omnia etiam tuta esse timenda, statuit ire Salmanticam, atq; deinde Zamoram, ut illarum ciuitatū optimates, decuriones ordinis equestris viri, atq; tribuni plebis iurarent iterum in sua verba, renouarentq; fidem publicam quam sibi atq; Regiæ coniugi obstrinxerant, cum primum regnare cœpissent: id quod omnes præstiterunt, atq; imprimis Alphonus Valentinus castrorum Metatus, qui Zamoranam arcem præsidio tenebat. Taurum urbem noluit adire, quoniam illic omnia erant incerta. Et si enim arx oppidi tenebatur a Roderico Vlloa regio quæstore maximo, Regisq; & Regiæ perquam studiose: frater tamen illius natu maior, Ioannes Vlloa, disposuerat præsidia per loca vrbis munitissima, obfirmaueratq; contra arcem stationes latronibus armatis perpulchre instructas. Idem sæuebat in ciues quos putabat suæ tyrannidi obstaturos. Nam & Enriquo Rege suspendio adegit Rodericum quendam regium senatorem, atq; pari supplicio extinxit alterum ordinis equestris virum, aliosq; cōplures nobilissimos ciues quos dominationi suæ formidolosos existimabat, bonis spoliatos in exilium miserat. Is igitur timens scelerū suorū debitas pœnas, statuit ad Lusitanum desciscere, illiq; urbem tradere, sperans se eo munere admissorum impunitatem affecuturum. Erat castri Inui præses & ipse quoq; parium facinorum conscius, atq; grassatorum latronumq; receptator, qui non satis fidens Regis & Regiæ fidei publicæ, atq; promissis quibus illum non solum patris criminibus donabant, sed etiam se multis illum beneficiis cumulatos pollicebantur, deserta potiori causa Lusitano se adiunxit. Regina interim Toleti agens, ciuitatem populosq; finitimos confirmat, Baticæ colonias & oppida quæ illi ab initio obsequia sua detulerant, ut in fide permaneant hortatur, suspectos & dubios, partim minis, partim pollicitationibus ad studia sua trahere conatur. In eos vero qui se hostes ex professo declararent, inimicitias bellumq; gererent, Roderico Manriquo Comiti Parietino, qui se diui Iacobi militiæ Magistrum profitebatur, rei administrandæ negocium commendat. Ipsa Valladolidum ad Regem proficiscitur. Alcaracium oppidum non ignobile, ex patrimonio regum Hispaniæ diuulsus, præsidio Marchionis oppressum tenebatur. Oppidani vero indignati parere domino qui non iuste, sed violenter in ipsos iniquam exerceret dominationem, de excutiendo ex ceruicibus suis iugo, deq; se in libertatem asserendo, seq; suis Principibus dedendo agere incipiunt, arma corripiunt, arcem inpositam vrbis obsident, Marchionis amicos, & qui ab illo iuri dicundo, aut vectigalibus exigendis

gendis præfecti erant, vrbe fugant, Parietinum Comitem orant, vt auxilio veniat, aut copias auxiliares ad conficiendum negotium mittat. At ille non impiger cum præsentibus copiis accurrit, præclarum facinus illorum laudat, suamq; operam ad id pollicetur, oppidanorum animos erigit, atq; hortatur vt arcem obsidione arctiori premant. Qui nuncius cum ad Marchionem peruenisset, contrahit copias quam maximas potest, tam ex suis, quam ex amicis, quam etiam ex iis quas Magister a Calatraua in procinctu habebant paratas, vt se Lusitano coniungerent. Cumq; satis magno exercitu se ad soluendam obsidionem accingeret, iamq; aduentaret, oppidanos trepidantes ac dubios, iamq; incepti pœnitentes, Parietinus Comes, vt magno animo sint, neq; se duce quicquam timeant, hortatur. Confirmauit illorum animos opportunus aduentus Alphonfi Fonsecæ oppidi Cauensis & Alahegiorum domini, cum altero Alphonso Fonseca Episcopo Abilensi, quos Rex & Regina miserant cum expeditis cohortibus in succursum illorum qui arcem obsidione cingebant. Quo auxilio aucti, stationes extra urbem, & in agrum spectantes, firmiori præsidio muniunt. Itaq; Marchio a dissoluendæ obsidionis cogitatione destitit, & in alias curas animum transtulit, atq; imprimis oppida, & castella, arcesq; suæ ditioni subditas munit, ne incolæ, Alcaracenorum secuti exemplum, ad hostes desciscerent. Ad Lusitanum præterea literas mittit, nihil esse actum scribens, nisi properet, atq; suo aduentu opem ferat, partesq; dissipatas atq; conuulsas confirmet. Arcis præses soluendæ obsidionis spe amissa, se cum arce Comitæ fidei ex pacto conuento tradit.

Marchio Lusitanum hortatur per literas, vt properet, & venit. Rex & Regina Lusitania bellum inferunt. Caput IX.

MARCHIO cum intelligeret posse fieri, vt alia quoque oppida, castella, & arces quæ pro illo stabant, Alcaracenorum exempla sequerentur, literas ad Lusitanum dat, vt quam celerrime veniat, omnem bene gerendæ rei vim in celeritate positam esse scribit: quod si remissius agat, fore vt partium suarum feruor quem spes excitauerat, cum illius mora refrigesceret. Ioannam vero Principem quam Enriqus moriens illius fidei credidit, ab Ascalone in castra Iulia transfert, aut quotiori loco foret, aut si Lusitano nupti tradenda esset, commodius inde duceretur. Lusitanus Rex etsi iam paratus erat, vt viam ingrederetur, hostiumque fines armis inuaderet, Marchionis tamen literis excitatus, rem exequi festinat. Veniebant cum illo omnes regni sui proceres, tam ecclesiastici, quam sæculares, quorum & ex ordine equestri elegantissimus & strenuissimus quisque, sed neque superioribus inferiores cedebant, & armorum, & equorum, & ornamentorum apparatu, alii agros vendebant, alii oppignerabant, alii pretio viliori locabant. Atque vt est hominum genus superbum & arrogans, ex sumptuosiori cultu facti arrogantes, nihil non sibi pollicebantur, & imprimis Regis & Reginae fugam in suam Tarraconensem, neque spectaturos vel minimum fortunæ euentum. Partiebantur inter se profugorum spolia, deinde oppida, municipia, castella, vicos, agros eorum qui fuissent Siciliæ Regem Reginamq; coniugem secuti. Atq; ita Placentiam perueniunt, quæ tunc sub Areuacorum Ducis ditione erat: eodemque Marchio deduxit, quæ se Hispaniæ Reginam profitebatur. Deinde in media urbis area suggesto Rex & Regina resident, dataque & accepta fide sponsalia contrahunt, acclamant lictores, & omnes qui aderant, vna voce, Viuant, Viuant Alphonfus Lusitaniæ Rex & Ioanna Hispaniæ Regina. Tunc nouorum Principum ex Hispanorum consuetudine manus auersas exosculantur, fidemque suam illis iureiurando obstringunt. Habitaque deinde consultatione quo potissimum iter arriperent, Areuacum placuit, propterea quod & comœatu rerum omnium abundabat, & ad belli cum hostibus, pacisque cum finitimis res gerendas erat locus opportunus. Cæterum Rex & Regina cum accepissent nuncium earum rerum quæ Placentiæ gesta sunt, atque hostes Areuaci, hoc est, in mediis regni penetralibus confedisse, seque Hispaniæ Reges iussisse appellari, & ipsi quoque se Lu-

sitania Reges appellari, atq; Limitaneis in ipsam Lusitaniam bellum inferri iusserunt. A Paceaugusta visum est Lusitaniam inuadere, atq; in ipsis regni penetrabilibus Nodarum castellum expugnant, & Regi Reginaeque Hispaniarum subiiciunt, qui arcis praesidium Martino cuidam Septempublicano ciuitatis Hispalensis Viginti quatuor vito credunt. Is triennio in fide permansit, Lusitanorum finitimos agros populatus, armenta pecudesque in praedam agens, captos, nisi qui se redimerent, in vinculis seruans. Cumque omnia haec hostiliter exequeretur, nullius interim sceleris generi etiam inter suos pepercit. Tandemque Lusitano accepto precio arcem prodidit. Cumque patria extorris in exilio esset, alteramque proditionem moliretur, deprehendi timens, nescitur quo profugus exilium mutauit. Alphonfus quoque Monroius qui se Traiani pontis Magistrum profitebatur, alia ex parte Lusitanorum fines transgressus Alegretum cepit, biennioque tenuit multa incommoda finitimis inferens. Tandemque a Lusitanis obsessus, cum non potuisset mitti auxilium, quo ab obsidione liberaretur, coactus est deditioem facere. Alphonfus praeterea Cardeni-
 us Legionensis prouinciae Commendatarius maximus, & qui se ex parte Magistrum militiae sancti Iacobi profitebatur, sexaginta passuum millia intra Lusitaniae fines pergrandi equitatu coacto excursiones maximas fecit, praedamque ingentem reportans, domum se recepit. In ea quoque Tarraconensis prouinciae parte quae inter Durium & Limiam flumina Lusitaniae contributa est, & ea Galliciae quae e regione ad septentrionem adiacet, nihilo secius excursiones populationes & latrocinia vtrinq; aguntur, atque intra ipsos Galliciae terminos, Petrus Aluarides a Sotomaiori, qui pro Lusitano stabat, Tyden urbem quae ad Episcopum Tydensem pertinebat, non magno negotio capit, iussitque se eius regionis Vicecomitem appellari. Atque ut est genus illud hominum a labore in libidinem, & ab alienarum rerum abstinentia procliuē ad latrocinia & rapinas, post peractum bellum longo tempore apud eos mos ille perdurauit.

Lusitanus Gallorum Regem foederat, Taurum & Zamoram capit, Hispanus copias parat, Lusitanum obsidet. Caput X.

ALPHONSUS Lusitanorum Rex auctus amplissimis regnorum titulis, reputans secum quantam rem inchoasset, quodque sine ignominia non posset iam ab incepto desistere, praeter illos quos in Hispania habebat ex professo hostium suorum hostes, statuit a finitimis auxilia sibi asciscere, atque in primis a Gallorum Rege, cum quo sciebat aduersarium suum pro Ruscinonis Comitatu repetendo belligerandi causas Tarraconensium Principem eundemque Regem Siciliae habere necessarias. Mittit itaque legatos ad Gallum, atque per illos ostendit, quam iusto titulo Hispaniae regnum dotale possideat, se habere in ipsa Hispania ex primoribus partem maiorem potioemque, & ad rem conficiendam nihil aliud deesse, quam fautorem moderatoremque, cuius auspiciis res tanta gereretur. Hunc esse unum Gallorum Regem, & praeter eum neminem Hispanos omnes aestimare. Gallus suae gentis vitio non satis constans in foedere quod iam inde ab initio cum Rege & Regina contraxerat, in quo de Ruscinonis Comitatu mentio facta erat, quem non reddere statuit, iuratum foedus abiurat, nouumque cum Lusitano icit, & quo expeditior esset ad bellum Hispaniae inferendum, cum Eduardo Britannorum Rege, qui bellum Galliae illaturus ex Britannia ingenti classe cum exercitu quam maximo mare traiecerat. is namque veniebat in primis ut Carolo Burgundionum Duci suppetias ferret, atque deinde ut ipse per se auitas maiorumque suorum antiquas inimicitias persequeretur. Transiit vero in hunc modum, ut induciae in septennium proximum constituerentur, Gallus Britanno centum coronatorum aureorum millia statim daret, atque deinceps quotannis quinquagenos millenos, quodque Gallorum Delphinus (sic enim a Gallis appellatur quem Hispani Principem Regis regnique haeredem vocant) Britannorum Regis filiam duceret uxorem. Liber itaque in praesentiarum Gallus ab Oeasone Aquitaniae oppido in Barduliam Hispaniae regionem bellum infert. Ioannes Villosa Taurum Lusitano tradidit, qui arcem expugnavit quae pro Roderico Villosa fratre suo quae-

suo quaestore maximo Hispaniæ stabat, eidem Ioanni credit. Ioannem deinde Por-
 rium qui Zamoranæ ciuitatis per partē populi facile princeps erat, pollicitationi-
 bus allicit, vt urbem sibi tradat, generumq; suum † Hispaniæ Metatum, qui vr-
 bis arcem præsidio tenebat, secum inducat, vt suam factionem sequatur. Magnam
 pecuniarum vim illico se daturum promittit, atq; deinde post rem peractam agri
 Zamorani ad certum incolarum numerum vicis & castellis se illos donaturum.
 Quod cum Rex Ferdinandus persensisset, mittit ad illos nuncium, rogās vt in fide
 permaneāt, neq; iusiurādum quo se sibi Reginaq; consorti obstrinxerant, cū ma-
 gna ipsorū infamia violarēt, fideiq; suæ ingentia præmia illos relatores pollicetur.
 Quod si ad tenendam urbē grandiori præsidio erat opus, se missurū cohortes quæ
 illis viderentur sufficere. Ad quæ Porrius rescribit, satis præsidii in ciuibus esse, do-
 lere vero se perfidiæ insimulari, non se iis maioribus ortū qui talia facerent: nihilo
 minus tamen de prodicionis conditionibus cū Lusitano agit, atq; accepto precio
 urbem illi prodit, secumq; in eandē prodicionem Metatū arcis præsidē trahit. Lu-
 sitani vexilla cum suis vulturibus attollūt, Regemq; Hispaniæ cum vxore identidē
 inclamitāt. Vrbe Rex potitus arcem eidē Metato credidit, pontis vero præsidium
 Fráncisco Valdesio Ioannis Porrii ex sorore nepoti committit, atq; Zamoranis re-
 bus compositis Taurū ad Reginam coniugem redit. E diuerso Rex & Regina co-
 pias suas recēsent, euocātq; omnes quos ante monuerāt, vt essent in procinctu, &
 parati ad bellum futurū, & qui equo merebāt, suas immunitates ex antiquo Hispa-
 niarum more promittit, & alios quoq; propositis præmiis & honoribus prouocat.
 Conuenerūt præterea oēs ex omnibus oppidis, ciuitatibus, & municipiis totius re-
 gni, qui ab initio studia sua & obsequia obtulerūt, præterquā illi quibus alterius fa-
 ctionis duces negotiū facebant. Ex primoribus regni adfuerunt Petrus Médo-
 za Cardinalis Hispaniarū cū illius fratre Iacobo Furtato Infantatus Duce, atq; ex
 eadem Mendozarū familia duo illorū fratres Enicus Lupus Tendillanus Comes,
 Laurentius Suarius Cluniensis Comes, Alphonfus Enriqus Archichalassus Hi-
 spaniæ, Gasias Aluarus Albanorum ad Tormim Dux, Enriqus Enriqui ad Ali-
 stam Comes, Petrus Verafcus Hispaniarū Comestabilis idemq; Comes Pharius,
 Rodericus Pimentelus Beneuētanus Comes, Petrus Manriqus Triuinius Com-
 es, Petrus Osorius Asturicensis Marchio, Iacobus Sarmentus Salinarum Comes,
 Petrus Mendoza Montis acuti Comes, Ioānes Manriqus Castaneri Comes, Ga-
 briel Manriqus frater eius Osorninus Comes. Alii quoq; summates & infimates
 Præsules, atq; ordinis equestris mediocrisq; conditionis & opibus cēsti viri supe-
 rioribus accesserunt. Dux a Methymna Asindica cum sibi affectis Hispalensibus,
 & Ægabrensis Comes non venerunt, sed neq; fuerunt vocati, propterea quod al-
 teri cum Marchione Gaditano qui Asindum opprimebat, alteri cum Alphōso A-
 quilario qui per fauorem populi omnibus omnium ordinū ciuibus imperitabat,
 erat dissidium. Qui proculdubio diuersarū partiū habebātur, neq; dubitabāt, quin
 Marchionem Villenatē atq; totam factionē illam sequerētur, cum præsertim duæ
 illius sorores vtriq; essent nuptæ. Beltranus a Cueva dubius erat vtrā in partem tra-
 heretur: hinc amor in supposititiā illam quæ vulgo putabatur esse illius filia, quod
 neq; ipse inficiabatur: hinc timor, quod in huius belli discrimine victoria in Regē
 & Reginam videbatur esse propensior. Hi omnes quos enumerauimus, Vallado-
 liti congregatis accesserūt, quos a Toledo Regina exciuerat, atq; obiter quos a Se-
 gouia & ab Abila locis finitimis coegerat, eumq; exercitum cū Regis exercitu cō-
 iunxit. Placuit debere lustrari militum numerū, cēsaq; sunt cataphractorum equi-
 tum quatuor millia, leuis armaturæ octo millia, peditū vero ex Callaicis, Asturib⁹,
 & Bardulis, Citraq; montanis ad triginta millia. Tot tantisq; copiis Rex auctus di-
 stribuit exercitum in quinq; & triginta cohortes, motisq; signis ad Dorii dextrā se-
 cundo flumine Taurum petit, vbi eo tempore Lusitanus erat. Qui cernēs hostē &
 militū numero atq; robore & populorū fauore longe superiorē, continuit se intra
 muros vrbisq; munitiones, cessitq; tēpori, non ausus credere se campo Martiq; cō-
 muni. Hispanus ad quinq; horas in procinctu armorum ordinatisq; cohortibus in
 medio campo stetit, expectans an Lusitanus quicquā auderet, velletq; fortunam
 belli experiri.

AELII ANTONII NEBRIS-
SENSIS, RERVM HISPANARVM AC HI-
SPANIENSIVM HISTORICI, DECADIS
PRIMÆ LIBER QVARTVS.

*De nuntiis hinc inde missis, ac prouocationibus vltro citroq; ad pugnam factis,
deq; penuria quam exercitus noster est passus. Cap. I.*

ERNANDVS vbi se frustra in armis esse, neque ab hoste copiam
pugnandi fieri videt, Gomezium Manricum ad Lusitanum mit-
tit qui hæc illi nunciaret: Meminisse eum debere, Rodericum
Sotiam domesticum suum nuper a se missum postulatam, vti
Fernadus atque Isabella eius vxor ex iis regnis quæ ad Ioannam
eius neptem quam vxorem sibi desponderat, attinere diceret, e-
grederentur. Per quem eundem eos benigne placideq; respon-
diffe, mirari se, quod tantus Princeps, tot egregiis artibus præditus, rem tam ar-
duam aggredi, tamque iniustam petere vellet. Rogasse etiam se ne tantam sediti-
onem cædium, incendiorum, non solum in Castellæ Legionisque regnis, sed in
ipsa etiam Lusitania excitaret, vt armis relictis, æquitatis iurisque partes ample-
xus, ab eo incepto quod nulla ratione tutari poterat, desisteret. Quod eum minime
facere voluisse, quin exercitu infesto eorum inuasisse regna, regioque titulo abu-
sum esse. Proinde Fernandum hæc in summa dicere, se instructis copiis ad oppi-
dum suum Taurum eo animo opperiri, vt laceffenti quouis modo responderet.
Petere se, vt ex tribus vnum, quod malit, Alphonfus eligat: primum, vt ex ea parte
regni quam vi occupasset, regio etiam nomine quod perperam sibi arrogasset, ab-
negato, quam primum egrediatur: si quod autem ius sponsa eius sibi esse conten-
deret, causa coram summo Pontifice ageretur, quod is decreuisset, id vtrique par-
ti ratum fore. Deinde, vt quoniam Alphonfus collatis signis cum Fernando se di-
micare velle, professus esset, ne cunctaretur in pugnam descendere, nullam per e-
um moram fieri. Quod si neutrum placeret, quoniam opibus & copiis impar esset,
ne tot homines innoxii duorum causa præliis & cædibus conficerentur, singulari
certamine cum eo de regno certaret. Sperare Fernandum Dei ope, quam iniuste
Alphonfus id negocium aggressus esset, eo duello planū fore. Ad hæc Lusitanus
per Alphonsum Ferreram respondit: Sibi ius esse Castellæ Legionisq; regna repe-
tendi, vtpote sponso Ioannæ Reginæ quam Enriqui Regis filiam hæredem esse
constabat, cuiq; etiam tres regni ordines publico consensu simul & iureiurando
patris regnum tradiderant. Quare postulare se iterum, vt Fernandus cum vxore
sua Regina Siciliæ a Castella quam occupatam habebat, primum discederet, de-
inde placere sibi, vt coram Pōtifice maximo ius suum vterq; persequeretur. Nam
quod ad pugnam ad quam Fernandus prouocat, attinet, se regni sui proceres vna
cum copiis quas diuersis in locis diuisas haberet, quamprimum euocaturum, vt
exercitu coacto in aciem descendat. Quod vero de singulari certamine Fernan-
dus proposuisset, se id pro statu & communi salute omnium nō detrectare, modo
inter ipsos prius conueniat, qua ratione, & loci, & pugnæ inter vtrumque conse-
rendę periculū præstari possit, ne victor suo frustretur præmio. aliter enim frustra
alterutrum victurum esse. Cuius rei firmitudinem alio modo obtineri non posse,
nisi ab vtroq; Rege Isabella simul & Ioanna, pro quibus ambo Reges in contentio-
nem de iure regni venissent, obsides darentur. Quæ vbi Fernando nunciata sunt,
videri sibi respondit, Alphonsum verbis non armis de iure regni certare velle, fru-
stra etiam ea causari Lusitanum, cum iudex præsto non esset qui litē dirimeret, ne-
que sibi honestiores validioresq; causas defore, quod Enriqus Rex cū regni sui
proceribus, approbāte etiam rem summi Pontificis legato, Isabellam Principem
hæredem

hæredem declarasset. Accessisse item ex ciuitatibus Hispaniæ procuratorum omnium consensum iureiurando vallatum. Ad hæc Enriquum ipsum, paulo ante quam e vita decederet, conuentum Segouix agere decreuisse, vbi conuocatis totius regni magnatibus & ciuitatum procuratoribus, de more maiorum regnum Isabellæ confirmaretur. Eiusque decreti autores fuisse, cum proceres multos Castellæ Primates, virosque alios religione, consilio, litterisque præstâtes: tum Marchionem Villenatem qui nunc pro Lusitano staret. Conscium etiam sibi Alphonsum esse, si ex animi conscientia loqui vellet, quam nullo iure ad regni petitionem Ioanna niteretur. Iam vero quo liberius inter eos singulare certamen fieri, & victor victoria facilius frui possit, quando per alios Reges aut nationes securitas ea præstari nequiret, & res in longum protraheretur, hanc rationem iniri oportere: vt duos pro se Castellanos Alphonfus, duos item Fernandus Lusitanos eligant, notæ probitatis & fidei viros, qui solemnibus sacramentis astricti, pari equitum numero ab infidiis & violentia campum certaminis tutum liberumque reddant, vt in tali re fieri solet. Paratum esse se, intra triduum, quod sua intersit, exhibere. Indecorum enim esse tantis Principibus, negocium id in longius tempus differri. Quod autem de obsidibus Alphonfus peteret, indignum nimis esse Ioannam cum Isabella conferri, longe maximum inter vtramque esse discrimen, quod cū omnibus, tum Alphonso ipsi ignotum esse non poterat: daturum se tamen Principem filiam obsidem, & alia insuper quæ ad præstandam fidem idonea forent. Rursum Lusitanus, nisi Isabella obses deponeretur, omnia irrita sibi videri respondit. Nam etiam si ipsi victoria obtigisset, bellum nihilominus aduersus eam iterum suscipiendum esse. Eo modo sæpe ab vtroque missis remissisque nunciis, vbi neque acie dimicare velle, & singulari certamini causas Lusitanum quærere Fernandus intelligit, prope oppidum Taurum ad Durium flumen castra locat: triduoque ibi statiuâ habita sunt. Quo tempore tanta commeatus inopia in castris fuit, vt ad decem denarios in eas mēsuras annona peruenerit, quæ pridie duobus aut eo minoris venundabantur. Quæ res indies magis ingrauescebat. Nullū enim frumentum aliūde in castra supportari poterat. Ex iis namque oppidis & castellis quibus circa Taurum Lusitanus præsidia imposuerat, eorum præfecti cum magna armatorum manu egressi, frumētatum euntes prælio laceßere, prædas vndique agere, importata omnia intercipere, denique itineribus interclusis nostros frumēto facile prohibere. Quod cum Rex animaduertisset, de ratione belli cum Ducibus consultare cœpit. Nouerat enim, Lusitanum copia rerum omnium abundare, sibi non commeatum modo, sed pecuniam etiam deesse, vnde militibus stipendia persolueret, aliaque ad vsum belli necessaria compararet. Præterea hostem obsidione premi non posse. Nam neque Durius vado transiri poterat, & vltra eum magna vi militū opus erat quæ egredientibus oppido Lusitanis obsisteret, quorum magna manus cum Rege mœnibus continebatur. Nullasque denique ad impugnationē pontis machinas habere. Placuit igitur, ne maius in exercitu detrimentum indies fieret, castra moueri. Hoc autem cum militibus iis cognitum esset, qui ex ciuitatibus in auxilium Regis conuenerant, indignari primum quod cum tantas copias Rex coegisset quibus facile bellum patratum iri omnibus persuasum esset, ita discederet, quin aliquid memoratu dignum egisset. neque enim eam posthac tantam vim militum contrahendi copiam fore. Deinde culpam in magnates reliquosque Duces transferre, quod ea Regi consulerent, quæ non ex dignitate ipsius, sed ex vfu atque dignitate sua essent, qui non contenti seditionibus bellisque pristinis, nunc denuo protrahendi belli causas quærerent, vt interim ab vtroque Rege fauorem & præmia emerentur, suisque priuatis commodis consulerent, & potestatem regiam imminuerent. Postremo aliquot eorum Regem ipsum adire, proceres criminari, quod fidem ei debitam non seruarent, quod aperte illi imponerent, quod suæ ipsorum vtilitatis potius quam dignitatis regiæ rationem haberent. Sibi ipsi Rex prouideret, se ad omnia quæ aggredi vellet, patranda paratos esse, Regem suum nō deserturos, quoad bellum conficeretur. Quæ cum magnatibus comperta essent, tumultus in castris oriri cœpit, his indigne ferētibus, quod a vulgo militum

falsoque accusarentur, dum ex commodo Regis atque e republica cuncta prouiderent, illis in suspicione sua atque accusatione perseuerantibus. Denique Rex ut qui vtrorumque fidem integram esse sciret, magnatum qui vrgenti necessitati & damnis imminentibus occurrerent, militum qui magna erga Regem suum pietate affecti nihil non formidarent, nunchos, nunc illos seorsum allocutus, magnates apud milites defendere, comeatum, rerumq; aliarum inopiam excusare, belli deniq; difficultatē ostēdere, ad hæc militibus gratias agere, fidē collaudare. Sic animis eorum sedatis, nō amplius immorandū ratus, castra confestim mouere iussit.

Rex & Regina ex Segouensi arce ararium accipiunt, ex ecclesiis argenti dimidium.

Villena & Requena capiuntur. Cap. II.

10

CONCLAMATIS vasis castrisque desertis, Hispanus Methymnam, atque ex Turdefellis Regina eodem tendit, cœptumque est consultari de conquirendis pecuniis vndecunque honeste possent. neque enim erat vnde militibus stipēdia soluerentur. Nam in superiori militia iam exhaustū erat ignotum illud argenti pōdus & auri, quod Enriqus Rex in Segouēsi arce deposuerat, quodq; Andreas Caprarius arcis Præses idemque eiusdem Regis villicus Lusitano postulanti denegavit, Regique ac Regina vltro tradidit. Quo facto magnam ab illis gratiam iniit, & Marchionatu Moiano & perpetuo arcis præsidio atque aliis compluribus beneficiis donatus est. Cumque ex superioribus bellis & ex præsentis rerum omnium perturbatione ciuitates & populi essent extenuati, non sunt ausi ab illis mutuo petere, aut imperata exigere, ne exactio illa eorum animos alienaret, atque a se in aduersarium transferret. Plærisque omnibus visum est, argentum quod erat in ecclesiis diuino cultui dedicatum, in præsentis vsus debere mutuo accipi, idque non esse nouum, sed iam inde ab antiquis temporibus atque etiam in lege veteri vsitatum: ut pecuniæ & templorum vasa quæ ornamenti causa fuerant donata, in huiusmodi necessitates conuerterentur, quando & in ipsam ædium sacrarum utilitatem erogatio illa esset cessura, neque minus emolumentum prouenturū esse ecclesiis & monasteriis, vnde argētum illud tolleretur, ex tranquillitate quam beneiuuante Deo sperabāt omnes, quam ipsæ ciuitates & populi ex pace quæ victoriam sequeretur. Quid quod negotio confecto supererat tempus, in quo possent ablata multiplicato fœnore restitui? Quod senatusconsultum cum ad Regem Reginaq; delatum esset, principio auersati sunt, atque a tali sacrilegio abstinendum esse cœsuerunt. Sed cum illos præsens necessitas vrgeret, neq; instans periculum remedii moram pateretur, coacti sunt ad proverbium illud quod est frequēs in ore Hispanorum: In extrema necessitate res Deo etiam dicatas nō esse nefas ex sacrario tollere. Constitutumq; est, ut argenti dimidium tolleretur ex vasis quæ diuino cultui minus essent necessaria. Cautum est præterea ecclesiis, ut ex tricenis centum millibus dipondium, quæ in belli auxilium ciuitatibus & populis imperata erāt, solutio fieret. Quod ecclesiarum Præfules atque omnis clerus habita ratione temporum & regis necessitatis non grauate fieri passi sunt. Primoribusque monasteriorum diui Hieronymi in sua cuique prouincia ea cura demandata est, ut sine vlla fraude argentum illud, aut tantū daretur, quantum fuerat acceptum. Interea Parietinus Comes qui se Diui Iacobi militiae Magistrum dici volebat, & Egabrensis Comes iussu Regis & Reginae, Magistrum a Calatraua & Vrenatiū Comitem fratrem eius, & vtriusque patrualem Villenatum Marchionem bello laceffebant. Atque imprimis ciuitatem Regiam quæ grandi præsidio violenter a Magistro tenebatur, in libertatem asserunt, in obsequiumque Regis & Reginae reducunt. Deinde ex eo oppido municipia, vicos, agros & castella quæ ditionis Magistri erant, bello vastant, aut a tributariis vectigalia exigunt. Quod negotium impedimento fuit, ne a Magistro in auxilium belli Lusitano auxilia mitterentur, cum neque ipse ad Magistratus sui tuenda loca satis præsidii haberet. Comes deinde Egabrensis ex certis causis in Bæticam suam se recepit, in Comitem Parietinum omnem rei gerendæ curam reiiciens. Ille vero ex ciuitate regia Vclesium se recipit, ut inde Marchiona-

20

30

40

50

chiona-

chionatus incolas infestaret, aut tributa exigeret. Sed incolæ, quod Lusitanos totamque factionem illam oderant, libentius Magistro quam Marchioni suo tributa reddebant. Villenates oppidani cum cernerent finitimis in locis regium Præfectum qui sibi cum exercitu subsidio esse posset, arcem obsidione cingunt, Marchionis clientes & amicos partim trucidant, partim bonis spoliatos oppido fugant. Ex Tarraconensi prouincia venere auxilio copiæ, quæ obsessos adeo coarctarunt, vt paucis diebus seipsos arcemque victori dediderint. Villenatiū exemplum cæteri Marchionatus incolæ secuti, partim sponte sua, partim formidine in imperium se regium transtulerunt, sed omnes Rex & Regina in tutelam suam reposerunt ea lege, ne vnquam a corona regia, vt aiunt, abalienarentur. Requenatis quoque arcis Præfectus, quam Marchionis nomine præsidio tenebat, cum intelligeret oppidanos de arce obsidenda cogitare, præuertit & ipse illorum conatus, arcemque Regi & Regine tradidit. His difficultatibus Marchio in angustias positus, nesciebat, quo se potissimum conuerteret. Angebant præterea illum reliquarum arcium suarum Præsides, vt mitteret pecunias, commeatus, & subsidia, quibus possent munitiones fidei suæ commissas propugnare. Coactus est igitur quidquid militum habebat per cætera municipia, castella, arcesque suas dimittere. Non minori rerum omnium difficultate laborabant Magister a Calatraua, eiusque frater Vrenatium Comes, & Dux Areuacorum, alique eiusdem sectæ fautores, qui ex eadem causa non poterant Lusitano auxilia promissa transmittere.

Agitur de concordia cum Lusitano, sed frustra. Burgensem arcem Rex obsidet, Regina Legionis Germanicæ tures. Cap. III.

AT QUI Lusitanus videns se ab iis destitutum quorum pollicitationibus moliri res nouas cœperat, simul etiam regni sui penetralia diripi, agros expilari, Nodarum & Alegretum teneri ab hoste, cogitans copiarum partem ad patriæ tutelam remittere, petit ab illis ex pactorum conuentorum formula, mittant quinque mille illos cataphractos equites quos se missuros ad cõmune bellum administrandum polliciti sunt, incusans etiã illos quod nõ ante miserint, cū sæpe fuerint ab ipso requisiti. At illi non minori perplexitate confusi respondēt, se habere in armis præmissum exercitus numerum, sed eo esse opus ad tuendas vrbes, oppida, castella, & arces, quæ pro illo stabant. Se quoq; ipsos multis periculis obnoxios, rerumq; suarum detrimenta cotidie pati, vt illum ad regni fastigium euehant. Quam temporis occasionem Cardinalis Hispanus arripiens, secreto litteras ad Lusitanum mittit, consulens, an placeret illi, vt cum Rege & Regina de concordia ageret, & quibus conditionibus ea de re vellet agi. Ad quæ Lusitanus, cum cerneret se desertum ab iis quibus maxime fidebat, respondet sibi placere cõcordiam, seq; in Lusitaniã suam rediturum, si cedatur sibi possessione Tauri & Zamore vrbiū quas obtinebat, & Callaici regni, quæ omnia Lusitaniæ suæ annexerent. Petebat insuper magnam pecuniarum vim, quas dicebat se in militum stipendia reliquosque expeditionis illius apparatus distribuisse. Ad hæc Lusitani postulata per eundem Cardinalem magno animo Regina respondet, tametsi omnia sub dubia etiamnum fortuna belli penderent, se tamen nõ permissuram, vt vel minimus vicus ex regno a maioribus suis accepto immineretur, cū e diuerso nihil magis animo fedeat, quã quem admodum imperii fines propagare possit: passurã tamen, vt pro redimenda Hispani orbis tràquillitate depederetur illi tantũ auri, quantũ bonis viris vtriusq; partis æstimatoribus videretur. Sed cū ea de re vltro citroq; per honestos viros ageretur, neq; satis inter partes cõueniret, nũcius a ciuitate Burgensi est allatus, qui diceret Ioannẽ a Stunica qui pro Areuacorum Duce patruo suo arcẽ præsidio tenebat, militũ auxilio ad id misso eruptiones in vrbe crebras diu noctuq; facere, ciues trucidare, prædas in arcẽ cõuehere, iamq; demolitũ ex armorũ vico ad tercentum domos, quæ fuerãt arcis munitionibus proximę, neq; posse iam erumpentium impetus sustinere, nisi quamprimũ sibi mittatur auxiliũ. Lodouicum præterea cognominatum Acunia Burgensem Episcopum, qui & ipse factionem Lusitanam

sectabatur, excursiones longe lateque per agros facere, ad quas compefcendas equitatum implorabant. Ad hunc nuncium Principes grauiter commoti, curam animi quam acerrimam intēdunt, vt ciuitati bene de se meritæ, & quæ totius regni caput esset, semperque habita fuisset, auxiliares copias quam primum mitterent, quas Rex cum grandiori exercitu mox sequeretur, qui arcem obsidione cingeret. Subsidiariisque militibus dati Duces Alphonfus Arellanius, Comes Aquilarius, Petrus Manriquus, Xanthus Rogius, Stephanus Villacrencis. Qui cum primum in urbem venerunt, stationes quam maxime possunt arci admouēt, atque ædicolæ diuæ genitricis proximæ, quâ vallo, fossa, ballistis, tormentis, machinisque muniterant, vnde facilius erumpere, commodiusque ciuibus detrimenta inferri possent. Ex arce præterea per musculos egressi agros populabantur, frumentatores lignatoresque intercipiebant. Rex vero, quo in statu res esset, factus certior, conuocato peditatu ex Asturibus, Cantabris, Vasconibus, finitimisque populis, cū equitatu, quem pro tempore contrahere potuit, subsidio venire maturat. Venit quoque eodem Alphonfus a Villa formosa Dux, ipsius Regis frater nothus: venit magnus Comestabilis. Iubet Rex ab intima extremaque vrbs parte muniti stationes, valloque ac fossa duplici arcem ædemque illâ sacram cingi, ne cui aditus aut reditus pateret. Interim Regina quæ Valladolidi manserat, a Germanica legione nūcium accipit, Alphonsum quendam cognomēto Blancam, secreto agere cum Lusitano de tradēdis turribus quas vrbi superimpositas præsidio tenebat. Illa vero nihil mo-
 20 rata illuc proficiscitur, ciues conuocat, arcis præsidem accersiri iubet, petit ab eo sibi tradi munitiones, quoniam e republica id esset. At ille cum tradendi moram faceret prætextu sarcinulas exportādi, non antea permisit a se abire, quam imperata exqueretur, Xanthoque a Castella munitionem traderet. Ordinatis deinde rebus ciuitatis Valladolidum rediit. Interim Rex non cessat parare scalas, ballistas, tormenta, aliasque machinas quibus arcem oppugnaret, & quia ædes illa sacra videbatur oppugnatu facilior, simul etiā quod ea capta obsidio angustius premeretur, iubet intendi machinas, atque quantum fieri potest, ecclesiæ admoueri. Inuadunt ædis munimenta omni genere missilium, scalas applicant, gradusque per ipsos nituntur propugnacula muri prensare. At illi iam summa tenētes deturbāt,
 30 oppugnatur propugnaturque vehementer, vtrobique cadētium gemitus, & plurima mortis imago. At Rex cum videret suorum cædem, quam quā multo maiora damna inferebant obsessis, quam ab illis accipiebant, iussit tamen receptui canere, itaque ab oppugnatione desistere, vulneratos foueri, fessos recreari. Ipse vero pro concione omnibus collaudatis, Præclarum, inquit, facinus hodie gestum est a vobis milites fortissimi, quod hostibus intra munitionum septa circunualatis maiorem cladem intulistis quam vos acceperitis. Sed hoc vos cōsolari potestis, quod illi contra patriam impia arma sumpserunt, vos pro patria in proditores insurrexistis. Illos scelerum suorū grauissimæ pœnæ, vos pietatis vestræ debita præmia expectant. Illos indelebilis ignominia, vos egregium decus manet. Nūc igitur re bene gesta ite domos, curate corpora, vosque oppugnationi crastinæ parate, quam
 40 non opinor expectaturos, nisi illos rerum omnium desperatio agit præcipites. Erant in ædis præsidio viri circiter quadringenti, quorum magna pars cæsa, maior vulnerata, reliqua exantlatis laboribus defessa erat. Deerant præterea illis non solum fouendis vulneribus medicamēta, sed etiam victui necessaria. Itaque timentes insequentis diei futuram multo acriorem oppugnationem, cœperunt de facienda deditione cogitare. Erat munitionis Præfectus Ioannes quidam Sarmentus Burgenfis Episcopi frater. Is paciscitur cum Rege suisque vitam membrorumque integritatem, quod facile impetrauit, non quod Rex victoriæ diffideret, sed quod natura erat clementissimus, & quod volebat rem conficere minori suorum
 50 sanguinis effusione.

Lusitanus parat se ad soluendam Burgensis arcis obsidionem, & Centifontani Comitis cum Lusitanis pugna tumultuaria. Caput IIII.

AEDIS munitione obtenta promouentur arcis stationes, obsessi angustius laborant. Nostris accrescit potiundæ arcis fiducia, illis propugnâdi desperatio. Est in medio arcis impluuii profunditatis immensæ puteus, vnica obsessorum aquationis spes. In hunc Rex imperat a sex partibus agere cuniculos. Quos cum hostes præsentiscerent, cœperunt & ipsi transuersarios effodere. Neque segnior in visceribus terræ oppugnatio erat, quam in subdialibus. Sed eorum qui obsidebâtur, eo deterior conditio erat, quod numerus cotidie imminuebatur, crescebat rerum omnium penuria. Eos tamen vnica fouebat auxilii spes quod a Lusitano expectabant, idque cum viderent differri, mittunt litteras cum mandatis ad Areuacorum Ducem, significantes, in quanta rerum omnium difficultate versarētur, futurumque, vt nō possent diutius obsidionem hostium sustinere. Habebat Areuacorum Dux in ciuitate illa complures clientelas, tum per se ipsum partas, tum a maiorib⁹ veluti hæreditario quodam iure susceptas, ex eo tempore quo arx sub fide publica fuerat ab Hispano Principe Stunicarum familiæ credita. Erat illius arcis præfectura nō solum honorifica, sed etiam firmissimum sui patrimonii fundamētum, quod alioqui ab Aquilone in Austrum per totam Hispaniæ latitudinem diffunderetur. Is itaque cum accepisset, præsiarios suos in tanta rerum omnium angustia versari, dat eidem Ioanni Sarmento litteras cum mandatis ad Lusitanum, quibus facit illum omnibus de rebus quæ apud Burgos gererentur, certiore: quodque si castellum illud, a quo, tanquam a capite, Hispaniæ regnū Castella est cognominata, in hostium potestatem deueniret, se non modo facturum grandem patrimonii sui iacturam, sed neque ipsum quidem facile regnaturum, si ex regni culmine deturbaretur: cum præsertim vtriusque partis fautores, & qui se indifferentes continebant, in hoc vnum certamen oculos coniecerint, spectantes, quem fortuna rerū sequatur euentum, haud dubium, inclinatuos omnes ad victorem studia sua. Quare ipsum orabat obtestabaturque, vt obsessis quamprimum ferret suppetias, nisi mallet hostibus cum regni possessione victoriam tradere. Stimulatus eo nuncio Lusitanus, reputans secum vera esse omnia quæ ab Areuacorū Duce dicerentur, tamen si habebat copias imminutas ex eo numero quæ a principio belli ex Lusitania secum adduxerat, quod pars suorum desiderio ex longa mora in patriam redierat, pars ex cæli mutatione morbo erat extincta, pars in tumultuariis quibusdam pugnis profligata, statuit tamen quantum posset exercitū contrahere, opemque obsessis ferre, antequam de facienda deditio cogitarent. Tauroque profectus Areuacum se cum præsentis exercitu contulit, cui se Archiepiscopus Tolitanus & Villenas Marchio coniunxerunt, perpulchre aliquot instructas cohortes secum adducentes, eidemque non modo auxiliares manus, sed etiam fidem suam iterum addixerunt, seque non agnituos alium Hispanorum Regem attestati sunt. Erat illa tempestate Regina Valladoliti, quæ facta certior de aduētū hostis Areuacum mittit præfectos cum cohortibus ad loca finitima, Gutteriū Cardenium questorem suum maximum Methymnam ad campum, Ioannem Syluium Comitem Centifontanum Vmetum, qui non paterentur Lusitanos libere per agros vicofq; excursiones facere. At Centifontanus Comes iuuenili ardore commotus egregium aliquod facinus moliri nō desinit, rectaque Areuacum profectus, vbi se Lusitani continebant, in condenso quodam spineto insidias collocat, mittit excursores qui agros populentur. Quos ingētem præ se agentes prædam Lusitani facta ex oppido eruptione e vestigio insequuntur, quoad ventū est in insidias. Vnde Comes prodiens iubet signa inferri, antequam subsidio augetur hostium numerus, qui haud dubie erant adhuc multo plures. Militū sententia fuit anceps. erant enim qui dicerent cedendum esse tempori, propterea quod omnia essent hostibus superiora, numerus amplior, ex quiete peditum equitum equorumque recens alacritas, a tergo subsidia in horas succedentia: nostris vero militum paucitas, ex notis hesternæ laboribus corporum lassitudo, auxiliorū præterea nulla spes. Quare

canendum esse receptui censebant, antequam hostes ab exploratoribus cognoscerent, non esse dispositas, quas timerent, alteras insidias. Alii dicebant turpem esse fugam, neque committendum, vt Lusitani aliquando possent dicere, Hispanos ab ipsorum conspectu fugisse. Dum tempus consultando teritur, iam vltimis nostrorum excurforibus primi Lusitanorum instabant, neque poterat pauci multorum impetum sustinere. Missi qui ferrent opem laborantibus, crescunt vtrinque paulatim auxilia, donec totis viribus pugnari coeptum est. Editur strages maxima. Comes vero cernens hostium auxilia increbrescere, suos vero partim occisos, partim vulneratos, partim ex multo labore defessos, in proximam se verrucam recipit, collectisque ex pugnis reliquiis Ulmetum contendit. At Lusitani non incruenta victoria potiti, cum erepta ex hostibus præda spoliisque Areuacum rediere.

Regina Lusitanum Burgos euntem subsequitur, Pallantiaque residet. Comes Beneuentanus Baltanasi capitur. Caput V.

LUSITANVS interim non cessat partium suarum fautores, vt ad præscriptum diem sibi adsint, conuocare, & quam maximis copiis ferre opem obsessis festinent, hortatur. Ipse cum Archiepiscopo Toletano & Marchione Villenati Pinnam fidelem, quod erat Comitis Vrenatis oppidum, proficiscitur, vt illic auxiliares copias exspectaret. At Regina eius rei facta certior Pallantiam ire properat. Erat in comitatu illius Cardinalis Hispanus, & Archithalassus, Comesque Beneuentanus, & alii complures Hispanorum viri principes. Dimittitque exploratores & excubias, qui captent hostis consilia, vt quum primum iter arripuerit, faciant se certiores, vt illum a tergo insequeretur, si Burgos ad soluendum obsidionem ire contenderet. Simul etiam, vt hostibus comitatus intercluderet, disponit præsidia in locis Pinnæ Fideli finitimis, inter quos erat Baltanasi oppidulum neque arte, neque natura satis munitum, sed muro semiruto, fossaque non bene erudrata. Hoc sibi Comes Beneuentanus præsidio suorum collocando deposcit, vnde multa incommoda hostibus inferre posset. Stationes in locis iniuriæ obnoxiiis disponit, vigiles circitoresque distribuit, ne aduentu hostium repente opprimatur, alioqui erat animo tam excelsa, vt nihil a partis aduersæ copiis omnibus formidaret. Socii vero, clientes, familiares, & amici Comitem hortabantur, vt locum non multo negotio munitum desereret. Neque enim Lusitanos quieturos quoad illud ex munitione tam propinqua deturbent, idque haud difficulter effecturos, quando tot aditus oppugnationi paterent. Sed ille neque precibus neque exhortationibus vllum reliquit locum, quin potius in incepto perstans, excursores cotidie mittit qui populentur agros, pabulatores, lignatores, frumentatoresque intercipient. Atqui Lusitanus videns se ab hostibus cõtemni, paucosque intra macerias parietesque potius quam muros se continentes comitatus sibi intercludere, decernit castellum oppugnare, atque tam insigne opprobrium ex oculis tollere. Arripit iter nocte intempesta, atque sub lucem per ruinosas murorum partes castellum agmine ostipartito iubet oppugnari. Muri erant fornacei ex terra sine calce, quos longa dies & ruina cæli deiecerant, magnaque ex parte per interualla nudauerant incolas. Eos aditus Lusitani inuadunt. Stationarii milites vigilum circitorumque clamore excitati ad loca sibi designata accurrunt, sequunturque ab hostibus non tam muro quam acie defendunt. At Comes hortatur suos, quemque nomine proprio cum honoris præfatione appellans stationes circuit, laborantibus auxilia submittit. Hinc spes oppidi capiendi, illinc desperatio, si hostis admittatur, vtrorumque animos irritat, neutris pedem referentibus. Editur vtroque strages maxima, vis vi repellitur. Atque ita partim instando, partim cedendo pugnatum est ad horas vespertinas. Bis Lusitani fuerat intra munitiones recepti, bisque sublato clamore Beneuentani hostem in murorum ruinas deturbant. Sed tandem per muri partem diffractam irrumpunt Lusitani, obstantes impellunt, fundunt, fugantque per vias, omnia disturbant. Comes cum paucis ex suorum numero angiporum quedam occupat, vbi fortiter pugnas vulneratur, capiturque Lusitanus

Lusitanus ea victoria spoliisque superbus, cum Comite aliisque principibus viris quasi in pompa triumphii præmissis, Pinnam Fidelem rediit. Eam calamitatē Rex & Regina magis quam pro materia ægre tulerunt. Nam præter id quod Pimentelorum familia est in Hispania facile princeps. Comesque ipse per se vir ingentis animi, atque rei militaris peritissimus, talem amicum tamque obsequentē suæ partis socium amisisse, non poterant non dolere. His duabus cladibus per præfectos acceptis, Regina secum reputans, hosti ex victoria elato creuisse animos, simul etiam quod rumor increbrescebat, illum habere iter ad Burgēsis arcis obsidionem soluendam, contrahit præsidia quæ per locos hosti finitimos disposuerat, vt cum primum ille castra moueret, ipsa e vestigio consequeretur, copiasque suas cum mariti Regis exercitu iungeret, aut ex communi consilio alter a frōte, alter a tergo hostem ancipiti pugna distraherent. Rex quoque non cessat interea obsidionem vrgere, tormentis ac machinis munitiones pertundere, cuniculos in arcem agere. At Lusitanus videns nostrorum vigilantiam, alterius in obsidione premeunda, alterius in auxiliariis copiis vndique contrahendis, seque duobus exercitibus futurum imparem, si foret illi collatis signis cum hoste decernendum: simul etiam, quod audiebat, Zamoranos velle ad hostes deficere, diuertit ab instituto itinere, vt Zamoram Taurumque validiori præsidio firmaret, putans illas duas vrbes esse regni futuri vel maxima fundamenta, propterea quod erant & ciuibus frequentes & Lusitaniæ suæ confines, eoque cōsilio Areuacum rediit. Erat Areuacorum Ducis coniux Leonora ex Pimentelorum familia, Beneuētani Comitiss foror patruelis, quæ illis temporibus non modo omnem Ducatus administrationem sustinebat, sed etiam coniugis affectus moderabatur. Ea cum Lusitano agit, quemadmodum Comes cum sociis qui in eadem fortuna fuerunt, ex fide quā victi victoribus dederant, soluerentur, ea conditione vt partis aduersæ arma non iuuarent. Dantur obsides Comitiss filius primogenitus, tria oppida ornatissima sequestro ponuntur, Maiorica, Portellum, Villa alba, quæ Lusitanus firmissimo præsidio instruxit. Comes itaque solutus fide, tametsi magnis conditionibus inuitaretur, vt studia sua in Lusitanum transferret, noluit acquiescere, sed in reliquum bellitempus medium sequestremque se exhibuit.

Marchio amissa Ocania quam præsidio tenebat, Lusitanum hortatur, vt traiectis montibus ad Carpetaniam veniat. Caput VI.

ANNO insequenti, qui fuit a salute Christiana sextus & septuagesimus supra milleimum quadringentesimū, in ipso statim anni exordio, Ocanienses quibus Marchio grauissimum imposuerat præsidium, cœperunt agere cum Cētifontano Comite, cumque Ioanne Ripario qui eo tempore Toleti commorabatur, de tradendo per illos municipio Regi & Reginæ, modo ipsi ad tempus adessent cum exercitu. Atque imprimis oppidanos ob suspicionem domo pulsos a Marchione reuocant, vnoque omnium consensu præsidiarios milites oppido pellunt. Accurrunt ex templo a Centifontano Comite subsidia, quem sequitur cum Toletanis cohortibus Ioānes Riparius. Regina eius rei facta certior oppidū Roderico Manriquo Spathiferorum Magistro tradi iubet. Hoc nuncio permotus Marchio, simul etiam vidēs opes maximas & patrimonium quod a patre acceperat amplissimum indies minui, commeatum a Lusitano petit, & quam maximis potest itineribus in Marchionatum suum peruenit, vbi comperit omnia multo deteriori conditione quam ex nuncio acceperat. Vrgebat illum omni ex parte hostis acerrimus diui Iacobi militiæ Magister, nitebaturque paucis oppidulis quæ supererant, spoliare. In qua rerum omnium difficultate positus dat literas ad Lusitanum, commemorans quanto studio & fide sit illius signa secutus, quodque sibi pollicitus fuerit eo tēpore quo illi vxorem nuptui tradidit, se pro illius capite ac fortunis dimicaturū, neque passurū, vt quicquā detrimenti pateretur, non etiā si sciret oēs vires suas fortunæ belli opponere: addebat insuper, q̄ noluerit sequi partis aduersæ duces, quanquā magnis cōditionibus inuitaretur: nunc vero eo se calamitatis deuenisse, vt parum

absit, quin non omne patrimonium a suis maioribus acceptum amittat. Quam iacturam non tam esse suam, quam ipsius Regis, ad quem pertinebat suarum partium studiosos tueri, atque seruare incolumes. Itaque orabat obtestabaturque Regem, ut cum exercitu copiisque omnibus quamprimum Taurinos montes traiceret, conferretque se Madritum, quod oppidum cum arce ipse præsidio teneret. futurum namque, ut inde commodius assequeretur quod concupiebat. Erant namque in ea regione Madrito proximi Archiepiscopus Toletanus, atque Magister a Calatraua, qui essent in tota prope Carpetania facile principes, suas quoque vires non esse adeo exhaustas, ut ex cæde quam esset hostibus illaturus, non sequeretur sanguis. Quod si Madriti vellet confidere, fore ut Ocania imprimis recuperetur, atque deinceps Toletani, ac totius Carpetaniæ Lusitaniæque proximæ vrbes, municipia, & castella se illius fidei maiestatique dedant. Esse præterea in Batia Marchionem Gaditanum, qui Asindum armis & equis oppidum perquam nobile firmissimo teneret præsidio, & Alphonsum Aquilarem, qui Cordubam, qua nulla est in Batia ciuitas equitatu frequentior, quasi vnum e suis municipiis possideret, vtrumque duarum sororum viros, vtrumque rei militaris peritissimum. Esse alios complures, qui cum primū audierint ipsum cum præpotenti exercitu in Carpetania cōsedisse, declaraturi essent animi sui sensum quē antehac occultauerint. Quod si suis rebus afflictis vltimæque necessitati non opitularetur, neminem esse tam perditum, tamque consilii inopem, qui vellet sequi ducem cuius animum suorum cura non teneret. At Lusitanus exhortationes querelasque Marchionis ad proceres senatūque suum refert, illorumque sententiā exquirat. Omnibus visum nullo modo illi motes esse traiciendum, afferebantque rationes complures, cur illud neque cogitandum quidem esset, atque illam imprimis, quod semper is habitus est Hispaniarū Rex, qui possideret citerioris Hispaniæ oppida Valladolido & Methymnæ adiacentia, in qua ipse obtinebat duas vrbes, & situ & ciuium frequētia munitissimas, atque Lusitaniæ suæ finitimas, Taurum, Zamoramque, quas haud dubie videbatur ire perditum, si præsidia inde trāsferret, aut cum exercitu longius discederet. Quid quod omnes interpretarentur illam non discessionem, sed fugam, cum esset hostis in conspectu, iam iamque decernendum esset ferro, vtri Deus victoriam vellet tradere. Rescribit itaque Marchioni, ut cōsuleret interim rebus suis qua ratione melius posset, se daturum operam pollicetur, ut cum primum per temporis occasionem posset, omnia damna resarciantur, amissa restituantur, seque illum amplissimis beneficiis cumulaturum. Hoc Lusitani responso consternatus Marchio, cœpit animo fluctuare, occasionemque, modo honeste possit, ad Regem Reginamque desciscendi quærere, modo sibi amissa, ex quo Lusitanum sequi cœpit, restituantur. Erat eo tempore Tauri Lusitanus, qui cum accepisset Zamoranos de prodenda hostibus vrbe cogitare, eo profectus coniurationem patefecit, quatuorque ex primoribus oppidanis deprehensis non est ausus in illos iure suo vti, metuens ne per tumultum populus concitaretur. Regina quoque videns hostem a mittendis ad Burgensem arcem auxiliariis copiis destituisse, & ipsa Valladolidum rediit, præsidiaque, quam maxime potest, in vicinis locis disponit, ne libere per agros vicisque Lusitani vagarentur. Neque cessat interim blāditiis, donis, pollicitationibus, precibusque aduersæ partis sectatores pellicere.

Zamorani pontis atque vrbes præter arcem Ferdinando facta deditio. Caput VII.

ERAT Zamorani, pontis præfectus, quemadmodum in superioribus dictum est, Franciscus Valdesius, qui fuerat quondam ipsi Regi atque Reginæ familiaris, & a quibus honoribus amplissimis atque muneribus fuerat donatus. Cū hoc agit Regina, ut sibi pontis munitionem tradat, aditusque in urbem patefaciat. Non abnuat illi conditionem, cum Petro Mazarieco quem ipse pontis præfecturæ substituerat, de re commentatur, qui cū esset vir bonus, idemque pacis amator, Franciscum impellit, ut Reginę per omnia obsequatur. Constitutum est, ut Rex ab obfidione

fidione Burgenſi adſciſceretur, ſine quo tantam rem non poſſe peragi exiſtimaba-
 tur. Neque enim ſola modo pontis munitio, ſed & tota ciuitas cum Luſitanorum
 Principe vna opera videbatur tradi. Huius conſilii perpauci fuere cōſcii. Rex eius
 negotii factus certior, ſimulat ſe minus recte valere, & quo valetudinem ſuā com-
 modius curare poſſet, velle ſe intra cubiculum ad paucos dies continere. Obſidi-
 onis curam fratri notho reliquiſque primoribus qui cum eo tunc erant, commu-
 nicata re commendat. Ipſe cum duobus tātum ex familiariffimis, de media nocte
 Valladolitum arripit iter. Nec latere potuit Luſitanum ea res, ſiue quiſpiam ſecre-
 tum prodidit, ſiue quod audiebat exercitus ab hoſtibus cōuocari, ſiue quod mul-
 10 tis ſuſpicionibus non nimium fidebat iam Frāciſco illi Valdeſio. Quem iubet Rex
 ad ſe accerſiri. Reſpondent ſui, abiſſe nescio quo. Statuit ea nocte ſiue dolo ſiue
 viribus pontis munitioe potiri. Mittit Ioannem Porrium qui erat Valdeſii pro-
 pinquus, atque omnium cōſiliorum ſocius, qui diceret Petro Mazarieco qui præ-
 ſidio pontem obtinebat, aperiret pontis aditus, ſimulans ſe ea nocte milites trans
 flumen velle mittere qui hoſtium fines popularentur, re autem vera, vt intra mu-
 nitionem recepti, præſidem cum præſidio loco deturbaret. At præſes id quod erat
 ſuſpicatus, reſpondet non eſſe illud tempus quo deberent armati intra arcem reci-
 pi, ſe tamen poſtridie ſub lucem imperata facturum. Quod reſponſum tamenſi vi-
 ſum eſt Luſitano ſuſpicionis aliquid habere, expectat tamen euentum rei prope-
 20 diem declarandum. Interea præſes ex immani lapide ducit alterum murum a par-
 te munitiois interiori, quæ ſpectat urbem, nunciumque ad Ferdinādum Regem
 mittit, qui dicat conſpirationem eſſe detectam, Luſitanoque eſſe in animo pōtem
 oppugnare. Quamobrem properaret ferre ſuppetias, niſi mallet cum ponte ſpem
 omnem potiundæ urbis amittere. Prima luce mittit Luſitanus Ioannem illū Por-
 rium cum equitibus centū cataphractis qui iuſſa exequerentur. Qui cum ad pon-
 tis primum acceſſiſſent caput, ſagittis, ſclopetris, lapidibusque pulſi fugatiq; ſunt,
 inſclamatumque eſt a præſidiariis, Ferdinandum atque Eliſaben ſe agnoſcere Hi-
 ſpaniarum principes, at præterea neminem. Quæ vox cum ad Luſitanum perlata
 eſſet, ira percitus omnes ad arma vocat, ipſeque armatus adeſt, pontemque omni
 30 tormentorum genere oppugnari iubet. Milites vero partim indignatione, partim
 ſui Regis pudore, partim formidine commoti, teſtudine adaſta, munitiois por-
 tas incendio corripit, putantesque nihil eſſe aliud quod aditus intercluderet, nō
 ſine maxima clade irrupunt. Cumque negotium ſibi iam confectum exiſtima-
 rent, offendunt alterum murum a parte munitiois interiori. Pugnatur vtrinque
 vehementer, hi vt vallum quod obſiſtebat demolirentur, illi vt vallum cū vita pro-
 pugnarent. Luſitanos tamen ab incepto arcebat fumus ex incendio quod ipſi por-
 tis admouerant, quodque ex tanta ipſorum multitudine cum pauci pugnarēt, plu-
 res vulnerabantur. nullum namque telum erat inane, cum ediuerſo Pontani præ-
 ter laborem ſudoremque defendendi, nullum aliud detrimentum ab hoſtibus ac-
 40 ciperent. Durauit ea oppugnatio a prima luce ad horam eius diei veſpertina, cū
 interim Luſitanus non ſuorum ſtrage permotus, non quod tanto diſpendio nihil
 proficiebatur, ſuos exhortari non ceſſat, quemque ex amicis nomine appellās, ſti-
 mulosque admouens, increpans etiam ſegniore, quæ res illos haud dubiā in mor-
 tem adigebat. Atque illum ſic affectum Archiepiſcopus Toletanus hunc in mo-
 dum alloquitur. Non eſt mihi ignotum clariffime Rex, indignationem iſtam in
 proditores illos eſſe iuſtiſſimam. Sed quid opus eſt tanta ſanguinis effuſione, vbi
 nihil proficitur? Quod ſi te in vltionem ira præcipitat, non minus commiſeratio
 in tuos reuocare debet. Audiui ego quendam ex numero illorum ſeptem quos
 Græcia iactat ſapientes, dicere ſolitam, victoriam non eſſe optandam quæ ſangu-
 50 ne conſtatura eſſet. Quid igitur ille diceret de pugna quæ ſine effectu cruore red-
 undat? Vides quanta fiducia, vel conſtantia potius, patientiaque, rebelles illi pon-
 tis munitioes tueantur. An putas id facturos fuiſſe, aut te præſente tale aliquid au-
 ſuros, niſi expectarent quam celerrime ſibi auxilia miſſum iri? Noui ego hoſtium
 mores, neque omiſſuros tantam ſibi oblatam occaſionem. Quod ſi a me, Princeps
 optime, ſententiam exigis, cenſeo tempori cedendum, neque expectandū quoad

hostes robore ac numero plures intra mœnia recepti sint, neque arbitror cum illis esse pugnandum per vr̄bis vias, per domos, perque religiosa Deorum templa, cum præsertim habeamus ipsos ciues nobis infensos, atque in partis aduersæ studia pronos. Lusitanus hac Archiepiscopi oratione persuasus iubet ab oppugnatione receptui canere, timēsque ne quid per tumultum populus auderet, conclamatis vasis imperat suos omnes in armis excubare, comportatisque in arcem farcinis, omnique preciosa supellectili, de media nocte cum noua coniuge Taurum proficiscitur. Quem secutus est Porrius ille Ioānes, veritus iram Principum, quos iam pridem offenderat. Vix dum Lusitanus discesserat, cum euestigio Aluarus Mendozius cum exercitu per alteram portam vr̄bis ingreditur, Lusitanorumque reliquias per totam ciuitatem sparsas explorat, spoliat, comprehenditque, quorum bona pars se cum omni re sua in ædem recipit maximam. At Mēdozius templum obsidione cingit, summisque viribus oppugnat: illi contra se acriter defendunt. Adest sub lucem ipsam Ferdinandus ipse Rex, cum Archithalasso, Duceque Albano, aliisque principibus viris eiusdem causæ studiosis. Quos Lusitani cum cernerent intra mœnia receptos, cœperunt ipsi priores de deditiois conditionibus agere, vt sospites cum rebus quas possent comportare secum, dimitterentur. Quod Rex clementissimus haud difficulter indulgit, & quod natura mitissimus erat, & quod nolebat in tam parui momenti negotio tempus consumere, cum præsertim ad arcis oppugnationem cui potissimum intendebat, ecclesia illa, quod arci proxima erat, plurimum conducebat. Lusitani facultate abeundi data, se cum bonis suis omnibus ad Regem suum conferunt. Quos vt consolaretur, simulat fiduciam, simul etiam vulgo iactare cœpit, totum hoc regni potiundi negotium non constare capiendis amittendisque arcibus, castellis, aut vr̄bibus, sed vno prælio, in quo decernendum foret in Hispania regnaturis: mittitque continuo ad filiū Lusitanorum Principem designatum literas cum mādatis, quibus imperat, vt omne Lusitanix robur in vnum exercitum contrahat, sibi que quam cum maximis possit copiis, cum primum euocaretur, adsit. Rex vr̄be potitus, Metati bona Ioannisque Porrii aliorumque rebellium publicat, atque imprimis murum vallo fossaque munitum inter arcem & vr̄bem duci iubet. A parte quoque vr̄bis extrema vndecim munitissimas stationes disponit, firmissimisque præsiidiis instruxit. Imperat præterea ex locis finitimis omnia tormentorum machinarumque genera comportari, & reliqua omnia parari quæ obsidioni oppugnationique futuræ v sui forent.

Burgensis arcis obsessio continuatur, & quæ ab vtraque parte fiunt, exponitur. Caput VIII.

DVm hæc ad Zamoram geruntur, Burgensis interim arcis oppugnatione nō cessat, sed neque præsidiorum crebræ in obseffores vr̄bemque eruptiones, vnde crebri ab vtraque parte milites cadebant. Sed cum viderent obseffi suorum numerū cotidie minui, hostium vero augeri, decreuerunt se intra munitiones continere, rem satis magnam se facere arbitantes, si fidei suæ arcē cōmissam tuerentur. Quæ res obseffores admonuit, stationes arci ad iactū lapidis admouere. Ex qua vicinitate orta est ab vtraque parte colloquendi familiaritas, illis iactantibus se in dies Lusitani auxiliū expectare, idque se pro cōperto habere, Gallorū quoque Regē aduentare cum ingentibus copiis, populaturumque Vasconū Cantabrorumque fines, tandem longa obsidione fessis opem laturum, quæ spes faciebat eos obstinatores, in clamitabantque diu noctuque, voce quadā Stentoria geminantes identidem Alphonfi atque Lusitanix nomen. At nostri contra, O stulti, dicebant, qui ab vsque Lusitania expectetis auxiliū in Cantabrorum finibus positi, qui in Gallorū leuitate spes vestras posueritis. O perituri, atque temeritatis vestræ pœnā propediē luituri, non pudet vos pro illis stare, quorum maiores maioribus vestris semper fuere hostes? Ecquis putaret Zamoranos Lusitanix finitimos paucorum potentia oppressos ad nos descuuisse, Burgenses vero Castellanos columen a suis Principibus Castellanis

Castellanis ad Lusitanos deficere? Respicite miseri ciues, atque ad vostandem redite, reuocate in mentem vestram vulnus quod vobis cotidie obiicitur, sub Ioanne primo horum Principum nostrorum proauo acceptum. Qui cum Beatricis vxoris dotali iure regnaturus esset, vsque adeo Castellæ Castellanorumque nomen illis fuit odiosum, vt potius sint passi Magistrum Auisum, quamuis nothum & ex professione fratrem religiosum, nihilque ad illum regni administratione pertinente, in Lusitania regnare, quam Regem Castellanorum ipsis præsidere. Nunc vero vos cum habere possitis Regem Castellanum Castellanisque Regibus procreatum, coniugaliq; fide cum vera indubitataque Ioannis secundi Regis filia, legitimaque hærede, potius sequimini generis inuisi Regem, præsertim coniunctum matrimonio vxori ex turpi adulterio conceptæ? Qui neque vobis auxilio esse potest, neque vestris laboribus quos ipsius nomine exantlastis, gratiam referre, qui ex medio itinere, cum ad vos laturus auxilium properaret, nostrorum Principum timore reuocatus Zamoram quasi ex limine ad sui regni latebras fugiturus se recipit, atq; inde iterum pulsus Taurum, hoc est ad latronum speluncâ, potentissimus iste Rex vester aufugit. Circumspicite demû o miseri ciues, & cernetis bonam murorum partem tormentis machinisque labefactum impendere, quæ si vos destituerit nudos, satiabit, opinor, sanguine vestro inimicorum hostiumque oculos, atque vxoribus, natis, cognatis, affinibusque spectaculum perquâ triste exhibebitis. Itaq; dum licet, ad victorum potius clementiam misericordiamque confugite. Mitissimi sunt, erroribus vestris ignoscent, neque vos solum vobis rei que publicæ vestræ, sed & opes, dignitates, & omnia ornamenta vestra restituent atque etiam fortasse cumulabunt. His vocibus obsessi visi sunt paululum acquiescere. Videbant namque propemodum vera esse quæ ab hostibus dicerentur, atque illud imprimis, quod muri pars maxima ruinam minabatur, quodque auxiliorum nulla spes certa esset, quodque commeatus in dies minueretur. Erant tamen qui dicerent, potius illis esse parendum, quam faciendam turpem deditio-nem. Alii non poterant adduci, vt putarent se auxilio ab Areuacorum Duce destituendos, aut consilio saltem, aut admonitione quid esset illis faciendum. Plærique tamen censebant non esse illis vltimam necessitatem expectandam, cum victor daturus esset, quas vellet condiciones, non quas victi peterent. Dum tempus consultationibus teritur, pars muri ad longitudinem passuum viginti repente corruit, alterumque patefecit, quem illud ipsum metuentes, in subsidium ex terra fecerant, qui & ipse cum tormentis pertûdi cœpisset, alterius muri collapsi pars impediēbat, quo minus solo æquaretur. At præses animo iam consternatus, quod neque muri possent illum ab hostibus dirimere, quodque præfidiarii milites partim vulneribus, partim languore, partim lassitudine, atque simul omnes cunctarum rerum penuria laborarent, cœpit assentiri illis quorum sententia fuerat, agendum esse conditionibus quibus se victori dederent. Conuocatoque ad id Comestabili, cui Rex discedens fratrique notho summam belli commiserat, pacti sunt se tradituros arcem, si a Rege Reginaque vitæ incolumitate atque erroris venia & bonis amissis donarentur. Sub his pactis conuentis Regina ex Valladolido accersitur, illa properanter Burgos venit, arcem recipit, rebelles venia condonat, illisque bona restitui iubet. Compositisque ciuitatis clarissimæ rebus, Valladolidum redit, atque inde Tordesellas, vt esset hosti propior, ad incutiendum terrorem, captandumque quid ille consilii caperet, & qua ratione cum illo esset belligerandum. Per idem tempus venit eodem Petrus Stunica Ducis Areuacorum filius primogenitus, qui dissidebat plurimum a via cui pater institerat. Nam & ipsius obsequia in Regem Reginamque fuerant non obscura, semperque de illis bene sentiebat, honorificeque loquebatur, quod ipsum Princeps non latebat. Is, cum primum facta est Reginam alloquendi copia, cœpit exponere quanto studio ac diligentia, quanta obseruantia & pietate regalibus iussis obtemperauerit, quodque nihil vquam reliquerit faciendum quod putaret ad ipsius Reginæ Regisque statum pertinere, eaque fiducia venire dixit, vt peteret patri veniam, ne filio plecteretur parentis culpa, si culpa dicenda esset, quæ senectutis delirio sit commissa: addebat

quoque id quod omnibus erat compertum, iam pridem illum fragilitatis propriae conscium, omnem rei domesticæ curam administrationis ad uxorem quæ sibi esset nouerca transtulisse. Ea quoque Ioannem filium ab Alcantara Magistrum ordinis Cisterciensis faceret, omne fas atque nefas, omnia iura diuina simul & humana miscuisse, omne Ducis patrimonium, ut id consequeretur, dissipasse, omnemque totius familiæ statum qui non ad illam, sed ad seipsum pertineret, sæpe maximis periculis obiecisse. Nunc vero dicebat se venisse missum a patre qui illius nomine sua omnia poneret in ipsius Reginæ potestate, ut omnibus rebus quæ ad se, quæ ad patrem, quæque ad nouercam pertinerent, pro arbitrio suo vteretur. At Regina tametsi ad condonandos errores erat paulo duriuscula, tamen 10 habita ratione ipsius Petri ad quem spectabat familiæ illius hæreditaria successio, quodque pater senio confectus omnem domus atque voluntatis suæ administrationem ad uxorem transtulerat, quæ cupiditate quadam omnibus parentibus ingenta filios extollendi viam illam inuasit, omnes venia condonauit, sibi quoque beneficio reddidit impostero obsequentissimos. Areuacum eo pacto recuperatum est, Ducatus titulo in Placentiam ciuitatem translato. Magistratus Ioanni filio cum insignibus & titulo confirmatus, quem ob suffragatorum discordiam, ad sedem apostolicam conferendi iure deuoluto, summus Pontifex illi contulerat. Dictum est in superiori parte Ludouicum Galliarum Regem cum primum Ferdinandus & Elisabe regni administrationem adierunt, renouasse cum illis antiquum fœdus quod fuerat a multis annis inter Gallorum Hispanorumque principes obseruatum. Sed cum postea vidisset inter Tarraconensem Lusitanumque de regni successione disceptari, iniecit animum in Ruscinonis Comitatum quem Ferdinandus a Ludouico petebat debere restitui, repudiatoque priori fœdere cum Lusitano fœdus nouum percutit. Quos cum videret bello implicitos, ratus illud esse tempus rei bene gerendæ, bellumque hostibus inferendi, compositis cum Britannorum Rege simultatibus, mittit Oeasonem armatorum quadraginta millia, qui Vasconum fines Hispaniæ contributos ferro ignique vastarent, imprimisque castellum & loci situ & hominum structura munitissimum, fontem Rabiam nostro sæculo indigenæ appellant, quod in ipso Hispaniæ citerioris Aquitanicæque Galliæ collimitio situm est, habens portum in secessu Britannici maris, atque a latere flumē nomine Alduidam, quod in Cantabrorum iugis erūpens, castellumque præterfluens, in ipsum portum influit. Itaque Galli traiecto flumine, quod per æstus reciprocationem non erat difficile, vicis populantur, castellaque finitima diruunt. Erat ea tempestate Regina Burgis (nam Rex interea Zamoranā arcem obsidione premebat) quæ facta rerum omnium certior, mittit cum equitatu Iacobum Sarmentum Comitem a Salinis, cum facultate habendi delectus, cōuocandi; ad arma finitimos, & comportandi commeatus, faciendi; alia quæ forent vsui ad bellum gerendum. Ipsa præterea mittit literas ad omnes Vasconū Cantabrorumque & Asturum populos, ut cuncti ad regni fines ab hostibus tuendos cōfluant, seque Salinarum Comiti agglomerent. Ioannem quoque Gamboam virū rei militaris peritum præsidio castelli præficit, qui cum mille delectorum militum indigenarum numero ingressus oppidum, fossas eruderat, vallum, stationes, turres & murorum propugnacula scorpionibus, catapultis, tormentis, machinisque instruit. Neque Galli segnius omnia quæ ad oppugnationem castelli erant necessaria, vndique comportant. Erant cum Gallis ex Vasconum finitimis gregarii leuis armaturæ pedites complures, qui per anfractus, deuiosque tramites, callesque occultos, in nostrorum fines penetrabant, multaque detrimenta inferebant. Horum præfecturam gerebat Ioannes quidam cognomento Purgeta, vir strenuus atque regionum illarum peritissimus, qui cum in vico fontis Rabie propinquo cum Vasconibus ad mille numero confedisset, indigenæ stimulatī, partim detrimentis quæ ab illo acceperant, partim quod videbant se a tam paucis contemni, collecta manu trium millium leuis armaturæ peditum, nocte intempesta illos adoriuntur, & somno vinoque sepultos, alios trucidant, alios fundunt, fugantque in Gallorum castra quæ non procul aberant. Domum in quam præfectus diuerterat, cum

cum expugnare longum videretur, incendio corripunt, ipsumque præfectum cum ducentis qui erant cum eo, comburunt, seque in fontem Rabiam ad suos recipiunt. Tribus millibus passuum ab oppido aberant Gallorum castra. nam bombardis, colubrinis, serpentinis, aliisque sulphurariis machinis propius accedere prohibebantur. Itaque statuunt ducere fossam decem pedum altitudinis, non rectam, ne oppidanorum telis vulnerari possent, sed flectentes nunc ad dextram, nunc ad sinistram. Id oppidani prospicientes, & ipsi propugnacula contra fossam opponunt, constituuntque non ex loco superiori, sed ex æquo fossaque & vallo cum Gallis pugnare, quando loci angustia non his magis quam illis faueret. Murorum quoque altitudinem demoliuntur, ne ruinæ ex machinarum concussu labefactaræ, in ipsorum propugnatorum capita deciderent. Galli per fossam illam tortuosam, vallo & fossæ castelli admotam, non tam oppugnabant, quam in medio veluti campo cum oppidanis confligebant. Ex vicis populisque finitimis confluebat maxima hominum multitudo, qui ex arduis præruptisque montium iugis in plana descendentes, pugna lacescebant eos qui tuendis castris relinquebantur. pugnatur utrobique, Galli pro castris, Hispani pro murorum defensione, cadunt ab vtraque parte complures. Sed oppidanis crescebat spes, quod lacesciti non referebant pedem: Gallis desperatio, quod cum maxima suorum clade parum detrimenti hostibus inferebant, quodque non poterant obsessis auxilia & commeatus intercludere, propterea quod per æstus pelagi, naues non poterant prohiberi ad muros accedere: ipsi e contrario victus omniumque rerum inopia laborarent, quod ab Hispanorum classe commeatus sibi importari vetarentur. Itaque cum dies nouem frustra, tumultuariis pugnis potius quam oppugnationibus consumpsissent, OEasonem redierunt, quod oppidum a fonte Rabia millibus passuum viginti abest.

Gallorum Rex a fonte Rabia suo exercitu pulso, maiori apparatu obsidionem repetit. Caput IX.

GALLORVM Rex indignatus tantas copias nihil effecisse, addit milites ducesque, addit machinas omnium generum: iubet maiorem commeatus abundantiam comportari, ne ob eam causam, id quod antea fecerāt, ab obsidione desisterent: imperat ne ab oppugnatione diu noctuque cessent, quoad negotiū cōficiatur. Nec minus interea Fontetabiani reditum verentes hostium, fossas faciūt profundiores, muniunt vallos, propugnacula disponunt, & strenuissimum quemque militem adsciscunt. Regina quoque mittit eodem grauis armaturæ militum tres cohortes, quibus præficit Xanthum a Campo, Ioannem Lezcanum, Ioannemque Salazarum, sulphurariamque ingentis magnitudinis machinam, aliaque tormentorum genera, machinariosque præfectos, earum rerum peritissimos. Igitur cum nuncius attulisset, Gallos cum ingenti rerum omnium apparatu aduentare, oppidani magna spe attollunt animos, neque se intra munitiones continent, sed machinas & tormenta extra muros disponunt. Vtrinque igitur missilibus telis, machinarumque globis lapideis, plumbeis, ferreis, editur vtrisque cædes maxima, sed Gallis multo maior, quod ex aperto pugnabant. Qui videntes suorum coaceruatas cadauerum strages, castra reduxerunt ad vicum illum in quo diximus Ioannem Purgetam cum sociis incendio conflagrasse. Is aberat a fonte Rabia quatuor fere millibus passuum. Die postero Galli negotium repetunt, volentes experiri, an possent castra propius oppidum metari. At oppidani anfractuum, diuerticulorumque, & tramitum peritissimi, magnam hostium partem circumueniunt, atque ex tutiori loco miseranda cæde conficiunt, compluresque cum spoliis machinas ceperunt. Galli ea clade consternati in hesternase recipiunt castra, dieque insequenti cautius exercitum mouent, vitantque insidias, perque fossam illam machinas oppido admovent, castraque locant, neque potuerunt ab oppidanis arceri, propterea quod hostium numerus erat multo amplior, & ex lassitudine diei hesterni fatigati statuunt se intra munitiones con-

tinere, oppidumque modo tueri : atque ita per bimestre spacium, illi muros, hi castra machinis pertundunt, nonnunquam etiam tumultuariis se pugnis laceffunt.

Rex obsidionem continuat, neque a Lusitano laceffitus desiffit. Tandem Regina suaſu in certamen descendens, ille non ſuffinet. Cap. X.

Rex interim Zamoræ non ceſſat hoſtes obſeſſos vrgere, atque Metatum alia ex parte blanditiis pellicere, vt tradat ſibi arcem, pollicens non modo erroris impunitatem, omniumque bonorum dignitatumque reſtitutionem, ſed etiam maximorum præmiorū acceſſiones : ex parte alia præconiis & acclamationibus de-¹⁰ clarabat illum eoſque qui cum illo ſentirent, infidelitatis, proditiſſis, læſæque maieſtatis reos. Illi vero contra ſuorum ſclerum conſcientia, nihil fidum ſibi fore putantes, ſimul etiam quod in horas expectabant Luſitanum ſibi auxilio venturum, perſtabāt inceptis, ſeq; in ſumma rerū omnium difficultate, patientia obdurabāt. Videns itaque Rex tempus longa obſidione teri, iubet machinas validiores aliaque neceſſaria futuræ oppugnationi comportari. Luſitanus certior factus, ingētis magnitudinis bombardas, aliaſque ſulphurarias, ligneaſque machinas Zamoram aduehi, omnes copias armari iubet, atque ipſe proficiſcitur cōtra, vt illas intercipiat. Exploratum namque habebat, hoſtis exercitum non eſſe tantum, qui obſidioni continuandæ, & machinarum ſubſidio poſſet ſufficere. Itaque alterum e duobus erat illi ne-²⁰ ceſſarium, aut machinas amittere, aut obſidionem ſoluere. Cumque a Zamora non amplius quatuor millibus paſſuum diſtaret, nuncium accepit, machinas omnes iam in hoſtium caſtra receptas. Ea ſpe Luſitanus deluſus, mittit caduceatores qui dicant Regi, ſe veniſſe vt cum illo armis decerneret, medioque illum campo expectare, niſi mallet ſibi regni poſſeſſione cedere, ſeque in Tarraconē ſem ſuā cum coniuge recipere. Iuuenes, & ſtrenuiſſimus quiſque, ac bello viuida virtus, eā conditionem oblatam libentiſſime accipiunt, pugnamque alacri animo depoſcunt. At Rex Luſitani mādāta refert ad proceres, & quod reſponſum hoſti redderetur, exquirat. Atque imprimis placuit rogare ſententiam Comitem Albenſem, cuius fides egregia in Principes, prudentia ſingularis, atque militaris diſciplinæ admirabilis quædam ſolertia fuit. Is pro conſuetudine ſua, hac breui oratione eſt uſus. Maluiſſem ego clariffime Rex aliorum ſententiam hac de re prius audire, quam dicere meam. Sed quando præter ordinem a Celſitudine tua iubeor, paucis pro ingenio meo abſoluam, quid ego de præſenti negotio ſentiam. Si nobis eſſent duo exercitus, optime Rex, vt altero poſſes obſidionem hanc cōtinuare, & altero collatis ſignis cum hoſte conſtigere, adhuc ſubdubitarem, an vtrumque certamen nobis eſſet ſubeundum, propterea quod victoria propemodum parta fortunæ belli committeretur. Nunc vero neque copiæ ſunt tantæ, vt vtrique negotio ſufficiant, neque vllō modo ſemel incepta obſidio ſoluenda eſt. Tu Regum clariffime cinxiſti obſidione hanc arcem quæ ad hoſtes deſciuerat: Luſitanus cunctis artibus nititur obſidionem ſoluere. De hoc eſt inter vos certamen, vt tu perſtes in cœptis, ille vero ſuis opem ferat, quod quia non poteſt recta efficere, aliam aggreditur viam. Laceffit te ad pugnam, quam ſi admiferis, ille aſſequitur quod vult, tu ab incepto deſiſtis: ille fit voti compos, tu operam & impenſam perdideris. Neque eſt quod quis poſſet obiicere, tibi non eſſe animum & vires ad decernendum cum hoſte, quando quidem non audes credere te campo Martique communi. Immo vero tu, o Rex, in medio campo ſtas, hoſtemque in omnes horas illius arcem obſidens expectas. Quod ſi tu non inuadis illum, cur ipſe non inuadit te? Iam vero ex diſciplina militari ſatis conſtat, illū eſſe victorem qui perſtat in eo quod ſemel cœpit. Tu niteris arcem oppugnare, ille vero arci opem ferre: de hoc inter vos nunc³⁰ omnis contentio. Tu igitur victor, ſi perſtas, ille victus, ſi quod profitetur, non efficit. Atque vt vno verbo ſententiam meam colligam, nullo modo cenſeo ab hac obſidione ceſſandum, quoad negotium conſiciatur. Eo conſecto, tunc poteris liberare, quo velis, exercitum ducere, atque alias cohortes quæ ad intercludendos hoſti commeatus nunc ſunt in præſidia diſtributæ, vt ſe tibi adiungant euocare. Conue-

Conueniunt præterea ex obsidione Burgēsis arcis copiæ, & quas indies expectas ab amicis tuis auxiliares, & tunc bene iuuāte Deo poteris hosti facultatē pugnandi offerre. In hanc Albenſis Comitis ſententiā, quia videbatur tempori accommodatior, omnes pedibus manibusque ierunt. Per caduceatores vero reſponſum eſt Luſitano, ſi cordi illi erat acie decertare, veniret opem ſuis laturus, & a parte vr̄bis extrema experiretur armis, vter exercitus foret ſuperior. Nam Regi ſtatutū eſſe in obſidione perſiſtere quoad expugnaretur arx, pœnasque ab iis qui illā præſidio tenerēt exigere. Luſitanus vidēs ſe deluſum ea ſpe qua fuerat egreſſus, Taurum rediit, expectans Zamoreniſis obſidionis euentum, ſimul etiam & copias quas filius Princeps erat ex Luſitania ducturus. Complures interea frumentatorum, pabulatorum, lignatorum, exploratorumq; vtriuſque partis occuſationes atque pugnæ tumultuarię fiebant, in quibus nunc hi, nunc illi euadebant ſuperiores, nūc illatis acceptiſque vulneribus mutua cæde cōſiſtabantur. Vnum tamen præliū non eſt ſilentio diſſimulandum, quod ab Hiſpania duce Aluaro Mendoza, a Luſitania Comite Pinnamacorio commiſſum peractumque eſt. Nam cum ad intercipiendos hoſtium cōmmeatus hi a Tauro, a Zamora illi fuiſſent progreſſi, atq; ſe in medio campo procul conſpexiſſent, tanta ferocia inuicem irruerūt, adeoque obſtinate pugnam ad horas quatuor produxere, vt neque iam eminus haſtis & miſſilibus, neq; cominus gladiis & pugionibus, ſed pugnis & lacertis rem gererēt neutri alteris cedentes, cum ex quingentis vix iam ducēti ſuperēſſent, qui poſſent arma tractare. Luſitanis demum ſiſis fugatiſque, Hiſpani ſpoliis potiti ſunt, ipſumq; hoſtium ducem cum aliquot ex commilitonibus captum, Zamoram victores nō incruenti deportarunt. Regina quæ eo tempore Valladoliti erat, cum accepīſſet Luſitani audaciam, vel potius temeritatem eo progreſſam, vt etiam Regem coniugem fuerit auſus ad pugnam prouocare, verita ne ea fama ſtudia populorum erga ſe alienaret, quod laceſſitus ad certamen non deſcēderit, iubet euocari prætorianas cohortes, & eas quæ fuerant ſparſæ per diuerſa præſidia ad intercludendos hoſtium cōmmeatus, Cardinalem Hiſpanum rogat, vt cum præſentibus copiis ad Regem proficiſcatur. Ad quem dat literas, vt det operam quemadmodum nō intermiſſa obſidione detur e diuerſo hoſti pugnandi copia: id eſſe magnū momentum aſſerens, ad retinendos in fide animos illorum qui leui opinione ducti huc & illuc impelluntur. E Gallicia interim Petrus Aluarus Oſorius Lemnius Comes miſit cataphractorum equitum cohortem, peditatumque pulcherrimum ad duo millia hominum belli peritiſſimorum. Venit præterea Comes a Monte regio cum alteris copiis ex eadem regione. Inſtructis itaque ſtationibus paratiſque reliquis quæ ad premendam obſidionem videbantur neceſſaria, placuit ire quæſitum hoſtes qui ſe in Tauri latebris continebant. Proficiſcebantur acies inſtructæ ſine vllis ſarcinis, ſine impedimentis vllis. Neque enim ibant ad ludicra feriati, ſed expectati ad pugnam. Cumq; iam abeſſet exercitus a Tauro duobus fere paſſuum milibus, miſſi ſunt caduceatores qui offerrent hoſti pugnandi facultatem. At ille videns ſe prælio imparem, conditionem oblatam noluit accipere, ſeque intra vr̄bis munitiones continuit, niſi quatenus quidam armaturæ leuis equites vr̄be egreſſi, tumultuarias quaſdam pugnas proludentes inierunt. Hiſpanus vero cum per horas quatuor hoſtem in medio campo eſſet oppertus, iuſſit canere receptui, ſeq; Zamoram ad continuandam arcis obſidionem recepit.

AELII ANTONII NEBRIS-
SENSIS, RERVM HISPANARVM AC HI-
SPANIENSIVM HISTORICI, DECADIS
PRIMÆ LIBER QVINTVS.

*Quod Ioannes Princeps ex Lusitania cum exercitu pergrandi ad patrem venit, qui
suis atque filii copiis, & Archiepiscopi cohortibus obsidionem Za-
moræ parat soluere. Caput I.*

10

VISITANS cum videret se Burgenfi arce Zamoranaque ciui-
tate exclusum, atque proinde illorum studia qui sibi fuerant au-
tores alienos fines inuadendi, paulatim ad hostes deficere, euo-
cat filium Lusitaniæ Principem, quem antea iusserat habere mi-
litum delectus, imperatque, vt cū exercitu quam maximo pos-
sit, ad se venire festinet. Qui patris iussui obtemperās, coactis ex
omni regno equitum peditumque ad viginti hominum arma-
torum millia, qua potuit hostem fallere, magnis itineribus Taurum contendit, co-
piasque suas paternis auxiliariisque & gregariis coniunxit. Auctus itaque atque re-
creatus Lusitanorum recenti exercitu Alphonsus, putansque se habere satis viriū
ad decernendum acie cum hostibus, antequam belli fortunam experiretur, mittit
litteras ad partium suarum Duces, atque imprimis ad Aluarum a Stunica Ducem
Placentinum, quem nesciebat, aut se nescire simulabat, ad hostes defecisse, nunci-
ans venisse sibi ex Lusitania sua filium cum ingentibus copiis, velleque se hostem
ex latebris in medium campum elicere, aut si prælium recuset, arctiori eum obsi-
dione premere, quam ipse arcem obsideret. Sed quo firmiori exercitu rem confi-
ceret, rogabat Ducem, vt sibi adesset, aut saltem cohortes suas mitteret. Venisse
namque dicebat tempus, in quo vel vno conflictu posset hostis profligari, & arx 30
Burgenfis cum reliquis suis ornamentis in suam potestatem redigi. Ad hanc Lu-
sitani postulationem, Dux, Non pudet, inquit, Regem vestrum ab eo petere auxi-
lium, quem in summa rerum omnium difficultate deseruit. Inde quærat sibi sup-
petias, vbi non sit cognitum quo pacto Burgenfis arcis præsidium reliquerit hosti
trucidandum, nisi victoris clementia præsidarios nostros, vtcumque meritos, ser-
uasset incolumes. Itaque se non agnoscere nūc alios principes, nisi a quibus acce-
perit beneficia, neque alios habere hostes, nisi a quibus acceperit tantam rei fami-
liaris iacturam. Accepisse autem a Ferdinādo Rege, atque ab eius consorte Regi-
na, non modo vitæ securitatem, sed etiam patrimonii sui certam firmitudinem: ab
illo autem venisse sibi complura detrimēta. Quare se illum pro hoste habiturum, 40
siquidem ille hostis est habendus, qui nobis affert incommoda. In hæc verba Lu-
sitani dimissus est nuncius. A Marchione Villenate reliquisque vltromontanis
nihil copiarum potuit accedere Lusitano, propterea quod & ipsi erāt eodem bel-
lo impliciti cum Regis & Reginæ præfectis. Constituit itaque cum suo, atque ex-
ercitu filii, cumque auxiliaribus Archiepiscopi cohortibus (nam is solus cum Lu-
sitano mansit) quærere hostem, non qua debuit via. Nam cum ciuitas ciuitatisque
arx obsessa posita sit in ripa Durii, quæ pertinet ad prouinciā Tarraconensem, ipse
de prima nocte exercitum per aduersam ripam secundo flumine adducit, & po-
stridie a prima luce cum omnibus copiis ad pontis caput exercitus hostibus appa-
ruit, contra quod stationes opposuit, ne per pontem quisquam ad sua castra posset 50
accedere. Rex cum videret hostem interposito grandi flumine castrametatū, non
poterat perspicere quid sibi vellent illa castrorum dispositio, aut quid sibi detrimē-
ti, aut hostibus emolumēti afferre posset. Nam neque poterat illac arcem obsidi-
one liberare, neque suis commeatus intercludere, sed neque cum suo exercitu,
etiam si cuperet, decertare. Erant tamen complures ex nostris qui cuperent per
ipfas

ipsas pontis angustias in Lusitanorum castra erumpere, sed ballistis & tormentis
 repellentur. Cōsiliū autem Lusitani postea fuisse compertum est, quod cum
 perspiceret se imparem soluendæ arcis obsidione, volebat captare aliquid fauo-
 ris ex rumore qui solet per vulgum spargi. Mittit namque literas ad partium sua-
 rum studiosos, atque etiam ad alieniores, quibus significabat se venisse Zamorā,
 cinxisseque Regem hostem suum obsidione, quæ Deo propitio putabat se tenere
 conclusum, quoad caperetur, aut se in fugam proriperet. Neque solum fecit eum
 rumorem spargi in finib⁹ Hispaniæ suæque Lusitaniæ, sed & dimisit tabellarios ea
 de re ad Galliarum Regem, ad Italię Principes, ad Imperatorem, ad summum de-
 10 nique Pontificem, quasi posset ex mendacio illo credulitateq; falsa, quicquam vti-
 litatis sibi cōparare, aut verbis & inani fama, non viribus & armis res foret decer-
 nenda. Ea fama, tametsi vana, non nihil Hispanos mordebat, quod ea ex parte vel-
 let hostis honorem aucupari, vnde si cāpi libertas daretur, esset reportaturus malā
 crucem. Sed id multo ægrius Regina ferebat, quæ per id tēporis Tordefellis mor-
 rabatur. Mittit itaque Ducem a Villa formosa, & Comitem a Triunio cum mille-
 nis equitibus, qui teneāt præsidio fontem Sabuci, & Alahegios, quæ oppidula di-
 stant a Zamora ex ea parte qua Lusitanus castra metabatur, vicenis millibus pas-
 suum, vnde commeatus hosti intercluderentur. Sed erat Lusitanorum cōditio eo
 20 deterior, quod per mediam hyemem erat illis agendum sub dio, nudoque sub æ-
 theris axe: nostris vero ex domibus & diuersoriis, si quādo esset opus, ad pugnam
 exeundum. Cœptum est per quosdam honestos viros agi de concordia inter duos
 Principes, constitutumque vt Lusitanus secreto per noctis tenebras cymba trai-
 ceret flumen, ad partem ripæ in qua Hispanorum Rex illum ad certam horam op-
 periretur, cumque hora constituta fessisset vtrunque semel atque iterum, cessa-
 tum est ab ea commentatione, neque defuerunt qui interpretarētur, non sine di-
 uina quadam prouidentia rem interturbatam. Eratque alioqui Regi in animo,
 quo auerteret mala quæ solent in bello contingere, cum Lusitano decidere ingēti
 summa auri & argenti, qua & Ioannæ Principi dos constitueretur, & in Lusitani
 exercitus stipendium pars consumeretur. Sed fata aliam quærebāt viam, qua ho-
 30 norificentius & minori dispendio fieret tanti belli exitus.

*Quod Lusitanus de mutandis castris cogitat, petitque inducias, quo id
 commodius agat. Caput 11.*

CVM eo in loco Lusitanus castro labore quindecim dies consumpsisset, videret-
 que commeatus ab hostium præsidiis interceptos, quodque alia ex parte ae-
 ris inclementia vexabat suos hybernantes sub dio, statuit mutare castra, seque in
 Taurū suam in hyberna recipere. Idque quo posset cōmodius exequi, excogita-
 uit huiusmodi commentum. Mittit noctu clam Aluarum Brigātini Ducis filium,
 40 atq; Antonium Ninium iurifconsultum per celebrem, qui procuratorio nomine
 constituant cum Rege aliquot induciarum dies, sub eo prætextu, quod illo tēpo-
 re possit agi de concordia inter ipsos Principes: re autem vera, vt sine detrimento
 sui exercitus posset castra relinquere, seque ad hospitia nota conferre. Qui cymba
 per flumen traiecti adeunt Regem, mandata exponunt, offerunt, petūtque certas
 componendi belli condiciones. Rex desert negotiū ad suum illud angustius secre-
 tiusque cōsiliū. Omnibus visum est, neque iusta, neque honesta Lusitanum pe-
 tere. Tunc ventū est ad id cuius causa venerant, vt daretur tēpus quo posset agi de
 concordia: constituerūtque induciarum dies quindecim, quibus vtrique possent
 hinc inde libere commeare, conuentusque ea de re fieri, tum etiam ipsius Regi
 50 quæ tunc aberat, sententiam exquirere. Erant qui Regi suaderent concedēdas in-
 ducias, esseque opus regium hosti supplici petita condonare, cum vel eo ipso se in-
 feriorē fateretur. Quod si ea ex causa inducias petebat, vt ex eo loco tutius castra
 moueret, & illud quidem esse Regi perquam honorificum, si qui veniebat suis o-
 pem laturus, re infecta rediret. Addebant præterea Lusitanū esse in solo alieno,
 sibi que alioqui infesto: faceretque indies sumptus maiores quam sua vectigalia

censusq; paterentur. Quare necesse erat illius neruos indies debilitari, atq; aut illi
 tandē turpiter esse fugiendū in patriā, aut cladē maximam accipiendā. At Cardi-
 nalis Hispanus, & quib. erat melior sententia menti, nullo modo inducias esse cō-
 cedēdas decernunt, quas nō alia ex causa hostis peteret, quā vt eo tēporis interual-
 lo tuto posset vasa cōclamare, impedimenta colligere, & cohortes ordine suo cir-
 cuatas deducere. Quod vero altera pars dicebat, esse opus regiū supplici postulata
 hosti concedere: immo vero inquit esse animi degeneris atque demissi, ab hostis
 temeritate in tāta occasione pœnas nō exigere, qui sit ausus castra castris cōferre,
 non quidē medio in cāpo, iusto exercitu, Marteque communi, sed sola fretus loci
 commoditate, atq; dolis, quibus non virtus vera, sed simulata fortitudo confidit. 10
 Quod vero illi dicebant, si hostis re infecta discederet, vel eo ipso se inferiorem, vi-
 ctumque fateretur, neque vnquā posthac vires resumpturū: immo vero isti subij-
 ciunt, iam hostis assecutus est quod ab initio concupierat, disseminare per omnes
 Hispanias perque totū nominis Christiani orbem, se habere copias quibus posset
 intercludere aduersariū, qui tametsi arcem obsideret, ipse arctiori obsidione pre-
 meretur? Qui rumor etsi vanus erat, non nihil falsæ opinionis apud homines cre-
 dulos rerumq; nouarum auidos generabat, qui ex leuibus huiusmodi causis, aut in
 officio perstant, aut a fide publica desciscunt. Quare non esse dissimulandam tan-
 tam hostis temeritatē, qui penetret in regna aliena, metetur castra, & tollat vbi &
 quando libuerit, atque dolo malo aucupetur honores falsos, vnde sit ignominiam 20
 reportaturus. Quod si hoc esset in ipsis imperii nostri limitibus dedecorosum, ne-
 que vilo modo tolerandum, quin totis viribus in tanti facinoris vltionem iretur:
 quid non faciendum est in illum quem non puduit tumultuaria castra statis legiti-
 misque castris opponere, non quidem campo explicito & aperto, & qua oportue-
 rat suis inopia laborantibus opem ferre, sed quasi latro ex insidiis rem gerens, oc-
 cupatis angustiis, atque medio flumine interiecto, ne posset cum illo a quo Marte
 configi? Quas ob res, inuictissime Princeps, si nos cōsulis quid aduersarii tui ora-
 toribus sit respondendum, non modo decernimus inducias non esse conceden-
 das, qui pro arbitrio suo huc atque illuc castra mouēdo nos deludat, sed in eo po-
 tius insistendum, quo pacto temeritatis pœnas debitas luat, simul etiam, vt qui ex 30
 falsis rumoribus ab illo sparsis acceperāt tuas copias ab illius tumultuario exercitu
 obsessas, cognoscant non impune id ab illo attentatū, atque stultitiæ suæ iusta præ-
 mia tulisse. Nam quid opus est, inquiunt, inducias illi concedere, cui velit nolit ca-
 stras deferere, seque in latibula sua, siue cedentem, siue fugientem cōferre necesse
 sit? Neq; enim diu possunt durare quib' omnia sunt aduersa, castra in media hyme
 sub dio, detrimēta ab hostibus in horas illata, & quod omnium est difficilimū,
 com meatus interclusi, atque proinde rerum omnium penuria. Quod si tibi o cla-
 rissime Rex, atque dulcissime coniugi animo sedet, pro cōmuni vtilitate, id quod
 aduersarius petit, quodque tuis omnibus nō displicet, cum hoste decidere, modo
 pacis conditiones sint tolerabiles, præscribe illi tempus breue, intra quod negotiū 40
 transigatur, ea tamen lege ne liceat illi interim loco vsquā discedere. Quæ senten-
 tia quia videbatur conducibilior, cum Regi placuisset, iubet secundum eam per
 Cardinalem Hispanū oratoribus respōsum dari. Quos in secretis aliusque con-
 siliū accitos, in hunc modum est allocutus. Quod Regis vestri nomine postu-
 latum est oratores nobilissimi, de componenda similtate hac inter Hispanos Lu-
 sitanosq; nō omnino displicet religiosissimis Principibus nostris, neq; illorum se-
 natui prouidentissimo, modo interueniant pacis conditiones honestæ, non quæ
 paulo ante sunt a vobis expositæ, sed quas vtriusque partis ratio exigit. Nā quis nō
 videt, quo in statu res Hispana, atq; proinde Lusitana sit? Nos numero plures, atq;
 robore præstantiores, arcem vestram obsidione premimus, cui vos infirmitatis ve- 50
 stræ conscii aperto Marte suppetias ferre non audetis. Nos domi nostræ omnibus
 rebus abundantes rem gerimus, vos omni com meatu genere destituti in solo ali-
 eno fortunam laceffitis. Nos medio in campo expectamus hostē, vos veluti ex ar-
 ce tumultuarias eruptiones facitis. Sed hac disputatione in aliud tempus omiſsa,
 Princeps noster iubet impræsentiarum hoc breuiter vobis dari respōsum, Regi
 vestro

uestro referendum: Si illius animo sedet, vt de pacis cōditionibus agatur, & quoq; sibi placere dicit, quando tam prope sunt, vt internuncii crebro commeare, atque in horas singulas ire & redire possint, constituatur breue induciarum tēpus, in quo negocium transigatur. Alioqui, si de pacis conditionibus inter eos non conuenierit, se nō permissurum, vt pro arbitrio suo castra mutet, bellumque de die in diem protrahat, quin prius experiatur, & sentiat vter illorum viribus & armis euadat superior. In hæc verba oratores dimissi, in castra redierunt.

Quod Lusitanus castra mutat, atque Hispani abeuntem persequuntur. Caput III.

HOC responso Lusitanus accepto, cernens omnia sibi aduersa, loci importunitatem, inclementiam temporis, commeatus interclusos, statuit medio noctis silentio castra mouere, seque in Taurū suā recipere, & quia hostium excubitores pontisque custodes non longe aberant, imperat omnia clanculum atque sine vllō strepitu expediri. Itaque præmittit calones, lixas, cocos, & alia exercitus impedimēta. Ipse interea equites peditesq; in suos ordines redigit, ac tēpore noctis antelucano castra deserit, impedimētaq; Taurum versus subsequitur. At vigiles excubitoresque sub primam lucem castra viris, equis, & iumentis vacua cernētes, Regi nunciāt hostes abiisse. Qui extemplo imperat omnes armari, atque per pontis angustias, qua maxima possint celeritate, in aduersa fluminis parte consistere, atq; expectare, quoad dispositis ordinibus hostem insequatur. Obstabant erūpere volentibus non modo pontis angustia, sed & vallum fossæque, & alia munitiones tum castris, tum etiam ponti a nostris prætentæ, obstabat etiam ipsa erumpere volentium festinatio, qui quo magis properant, eo magis retardantur. Alii tā longas moras non passi, per fluminis lapideos obices euadunt, aut flumen tranāt, aut scaphis & lintribus traiciunt, tanta erat cum hoste congregiendi libido, sed non potuit fieri quin in tanta difficultate trāseundi bona pars diei laberetur. Et quia vt quisque prior eruperat, ita hostem insequeretur, atq; agmine incōposito procedebat, mittit Rex Iacobum a Castris Cæciliis cum bis centum equitibus qui præuertant inmorenturque temere incedentium profectioem, ipse interim cohortes ordinari iubet, atque imprimis prætoriam instrui ex contubernalibus, & regis amicis purpuratis, ac familiaribus, quibus adiungit copias auxiliares, quas a Gallia Comes Lemnius, quas Salmantica, Ulmetum, Methymna, Valladolidum, cataphractis equis atq; equitibus insignes. Huic præfecit Enriquū Enriquez regis domus œconomū maximum. Instrui quoq; imperat sex alias cohortes, quas ad dextram prætorianæ ordine suo disponit. Primam ducebat Aluarus Mendoza, quæ Rex & Regina nuper Castri cognomento Xericii Comitem crearant, hanc quoq; sequebantur duo quæstores maximi Gutterius Cardenius, & Rodericus Vlloa: alteram cohortem ducebant patruelles duo Alphōsus Fonseca Episcopus Abilensis, & Alphōsus item Fonseca, cuius oppida erāt Cauca & Alahegi: tertiam Petrus Guzmanus: quartā Bernardus Francus: quintam Petrus Verascus: sextam Vascus Viuaris Gonçalui Salmanticensis Episcopi frater, viri nobiles, strenui, atq; rei militaris periti. Ad cohortis prætoris sinistram, Cardinalis Hispanus primam cohortem ducebat: alteram Garcias Albanorum ad Tormim fluuiū Dux: tertiam Enriqus, Enriquez Albesium ad Alistem Comes: quartam Garcias Oforius, qui nepotis sui Marchionis Asturicēsis copias equestres pedestresque ad id bellū duxerat. Inter hæc duo cornua stlopetarios, sagittatores, hastatos, velites, omnemque peditatum collocat, atque sic totū exercitū seruatim ordinibus iubet procedere, quoad vētum est ad angustias quæ media regione inter Taurum Zamoramque, hoc est, decem millibus passuū, vtrinq; sitæ sunt. Has cliuorum arduitas flumini a dextra incumbentiū, atq; a læua ipsius fluminis impetus facit, cum alioqui pars agrorum finitima ripe plana sit, latioresq; vias admittat. Et quia positura sumus ante oculos inter potentissimos Reges duos pugna illam memorabilē, ex qua victor regnandi auspicia erat reportaturus, non importune locus, vbi tāta res geritur, impræsentiarum est a nobis explicandus, cū præsertim a nobilissimis historiarum scriptoribus huiusmodi locorū

descriptio nō solū particularis, verum etiā totius regionis nunquā sit prætermissa.

*Quod Numantia non est ea quæ vulgo dicitur Zamora, sed Soria, aut vicus
in agro illius. Caput I III.*

POST exactam studiorum meorum rationem, cum primū in Hispaniam ex Italia redii, offendi opinionem disseminatam non modo inter homines omnium bonarum artium ignaros, verum etiam inter peritos, atque inuestigandæ antiquitatis curiosos, qui dicerent, asseuerateque stultitiam suam defenderent, Numantiam illam nobilē quæ per annos viginti Romanorum duces non solum sustinuit, sed pluries fregit profligauitque, eam esse quæ sit nostra tempestate Zamora: non alia ratione ducti, quam quod vulgus incertū & Neoterici quidam scriptores hoc dicunt, & quod antiquissimi cosmographi & historici scribunt Numantiā ad Dorium flumen esse sitam. Sed si perconteris, qui sunt autores illi quos isti suæ peruicaciæ testes citant, obiiciunt nescio quem Lucam Tydensē, & Fratrem quēdam Ægidium Zamoranum, atque alios eiusdem classis viros obscuros, quos ego nunquam legi, neque me non legisse pudet. Atque vt nos autoritate regia perterrefaciant, afferunt Historiam generalem, quæ sit ab Alphonso huius nominis decimo Hispaniarum Rege perquam illustri, aut illius iussu concinnata. Sed quantæ sit autoritatis imperita multitudo, aliis quoque in rebus experimēto cotidie discimus. Nam quod ad nouos attinet scriptores, ego non magis illorū dictis credam, quam illorum qui meras fabulas fingunt, aut ægroti veteris imitatur somnia. Quod vero de Alphonso afferebant historia, nemo reperiretur hodie qui operis illius patrocinium susciperet. Sed quid opus est in re tam manifesta verbis contendere? Stant contra probatissimorum autorū testimonia, qui manifeste ostendunt, neque sub vlla dubitatione relinquunt, quid hac de re tenere debeamus, atque huius artis princeps Ptolemæus, qui Dorii fontes ad occasum solis vergere facit, si ad Numantiæ situm comparentur, cum sit Zamora illis occidentalior, atque per longitudinē distet a Numantia partibus quatuor, quibus in parallelo qui declinat ab æquinoctiali partibus duabus & quadraginta, in quo sitæ sunt Numantia & Zamora, respondent circiter bis centum millia passuum, quæ distantia nunc propemodum reperitur inter Zamoram, & Numantiam, quam nos Soriam interpretamur, vel Garrai potius in agro Soriano, vicum antiqui adhuc pontis vestigia seruātem. Est & alia ratio breuiter demonstrans Numantiam non eam esse quæ sit hodie Zamora, ex Strabone, qui Numantiam facit octingentis stadiis, hoc est centum millibus passuum, a Cæsarea Augusta distare, & Antonini Pii itinerario duobus & nonaginta millibus, hoc est, octo minus. Atqui Zamora, inquit, ad Dorium sita est, id quod omnes de Numantia dicūt. Esto, sed non ex eo colligitur eandem esse urbē, cum alia complura oppida idem flumen præterfluat, ad dextram Septimancas, Turdefellas, Taurum, & de qua nunc agimus Zamoram. Quod vel ex eo nouum esse putamus, quod neque Gotthorum temporibus, sed neque Romanorum vquam Zamoræ sit mentio, nisi forte, quod aliis compluribus oppidis accidit, in Ocelum Dorii successit. Sed vt eo, vnde digressi sumus, tādē redeamus, qui Hispaniam in tres prouincias diuisere, per Dorium amnem Lusitaniam a Tarraconenſi distinguunt, atque ita, vt fluuius ab ortu solis ad occasum incedens Lusitaniam ad læuam, ad dextram vero Tarraconenſem relinquat, in qua posita est Zamora, numeraturque inter populos quos antiqui vocabant Vaccæos. Hos a Vetonibus Lusitanix populis Dorius amnis determinat, atque vtrosque per pontem, de quo dictum est, ad commercia peragenda coniungit. Cumque Lusitanorum statua Tauri residerent, atque Zamoranæ arcis obsidio ex eadem fluminis parte fieret, oportuit illum qui suis laborantibus opem ferre volebat secundo flumine, atque eadem ripa exercitum ducere. Sed quia se, vel militum numero, vel robore, vel vtroque hostibus imparem putabat, Taurinum pontem traiecit, & quod ad dextram fluminis ripam faciendum erat, in læuam translatum est.

Deliberatur

*Deliberatur a nostris, utrum in castra sit redeundum, an potius hostis Taurum usque
persequendus. Caput V.*

CVM itaque ventū esset in fauces illas, in quas paulo ante diximus coarctari viā
que a Zamora Taurū ducit, quia non admittebat amplius quam binos aut ter-
nos milites, substitit exercitus, atque in se conglobari cœpit. Regiq; nunciatum est
hostes iam eo progressos, vt prius se possent in Taurū suā recipere, quam nostros
angustias illas euadere. Iubet itaque vocari proceres, cohortiumque præfectos, &
quid pro tempore locoque faciendū sit, exquirat. Quibusdam videbatur redeun-
10 dum esse in castra & diuersoria nota, quoniam anteaquam tātus exercitus fauces
traiceret, iam foret nox, in qua nihil aliud ageretur, quā suos frustra vexare, & vi-
ros equitesque fame sitique cōfectos periculo exponere. Nam quod ad vulgi opi-
nionem attinet, nemo futurus erat qui non diceret, & Lusitanū fugisse, & Hispanū
eo usque persecutū, quoad illum in latebras suas occultaret. Ad hæc Cardinalis,
Nondum, inquit, satis liquet Rex clarissime, hostisne fugiat, an agmine composito
proficiscatur, & quoniam adhuc neq; exercitus noster vidit hostem, neq; ille nos,
nō deerit qui dicat, neque hostes fugatos, neq; nostros fuisse ausos abeuntes pro-
sequi. Liceat itaque mihi per tuam Celsitudinem angustias illas euadere cū pau-
cis equitibus, vt colle hoc superato possim libere de hostium copiis iudicare, atque
10 inde ea de re meam sententiā dicere. Alioqui non ausim decernere, fugiant ne ho-
stes, an potius læti exultantesque se in tabernacula sua recipiant. Assensus est Rex
Cardinalis sententiæ, hortaturque illum, vt id quod decreuerat, exequeretur. At
ille Petrum Guzmanum cum parte cohortis quam ductabat, acciri iubet, cliuum-
que faucium illarū superat, ad verticemque montis peruenit, vnde Lusitanorū co-
pias æstimare posset quam facillime. Videt omnia per suos ordines incedere, nihil
turbulentum, nihil temerarium, nihil denique per tumultum fieri. Igitur ad Regē
redit, quæ viderit exponit, atque sententiam suam præter aliorū opinionem dicit.
Vidi (inquit) inuictissime Rex, atque meis oculis contemplatus sum Lusitanorum
acies ordinatas incedere, magisq; expectare insequentes quā fugere. An non Lu-
10 sitanorum superbia verbaq; magnifica sunt omnibus nota? Pudet certe magna lo-
cutos cedere, atque timidissimo cuiq; aliquādo redit in præcordia virtus. Estque
credibile veroque similitudine Lusitanū animo extimare quantū subiturus sit dede-
cus, si hostē fugiat quē vltro ad certamen lacefferit. Idque nūc agit pedetentim in-
cedens, vt possit aliquādo dicere, se non fugisse, sed medio in cāpo expectasse ho-
stem, cū præsertim nemo fugientē possit vere appellare ab eo quē nō videt. Quod
si hoc ex loco nostræ copiarū domū redierint, anteaquam hostē videant, atq; ab ho-
ste videantur, relinquetur in dubio apud absentes, eosq; qui nascituri sunt, vter ve-
strū ex hoc die victoriā reportauerit. Quid quod antehac ex militibus nostris stre-
nuissimis, quisque illū diē sibi dari optabat, in quo decerneretur quæstio illa inter
10 Hispanos Lusitanosque diu agitata, vtri foret viribus animisq; præstātiores? Quod
si nunc in tāta occasione subtrahantur a pugna, refrigescet profecto ardor ille, vir-
tusque in exercitata læguebit. Atqui dicet quispiam, si citra cruorē victoria ex ho-
stibus cōparari potest, quid opus est acies in pugnā committere? Immo vero Rex
opprime, si hodie in fortunam prælii non descēdis, bellū hoc de die in diem protra-
hetur, neque vnquam tuto in Hispania solus regnabis. Nūquam Cæsar imperium
orbis obtinisset, si non cū Pompeio conflixisset, nūquam Augustus monarchiā,
si non cum Antonio, atque vt est in fabulis, cœlum suo seruire tonāti, Non nisi sæ-
uorum potuit post bella Gigantum. Sed vt vetera illa omittamus, non hoc in Hispa-
10 nia nostra experimento sæpe didicimus? Si Ioannes socer tuus non cum patre pa-
trisque tuis ad Ulmetum conflixisset, neque regnasset utique postea securus: ne-
que Enriqus coniugis tuæ frater regnum illud suum quaecumque continuasset,
si non cum Alphonso germano item fratre in eodem loco fortunam quoque bel-
li fuisset expertus. Quid igitur reliquum est clarissime Rex, nisi vt bene iuuantē
Deo tuisque auspiciis hostem regni alieni affectorem inuadas? ex quo siue fuge-
rit, trophæum, siue expectauerit, triumphum haud dubiū sis hodie reportaturus.

Quemadmodum exercitus uterque se parat ad pugnam.

Caput VI.

ATQVI Rex cui non minus erat curæ salus & vita suorum, quam rei bene gerendæ voluntas, visus est aliquantulum Cardinalis sententiæ assentiri. Sed cū cerneret suorum omnium alacritatem, atque animi præstatiam, clamoresque dari sibi hostem deposcentium, iubet exercitum angustias illas euadere, atque rursus in suum ordinem redigi. Vocatisque ducibus cohortiumque præfectis, admonet illos, ut magno animo sint, meminerintque verborum quæ cotidie in aula iactabāt, quoties de Lusitanorum arrogantiâ temeritateque sermo exoriebatur, iubet deinde illos ad suam quemque provinciam bonis auibus ire, atque, ut rem bene gerant, hortatur. Illi in suam quisque cohortem profecti, quid cuique faciendum sit docent, atque ita euasis faucibus eodem in ordine quo prius steterant, consistunt, deinde agminatim hostem subsequuntur. Lusitanus cū intellexisset Hispanos aduentare, reputans secum quātum dedecus esset in fuga, potiusque pulcherrimam mortem esse obeundam, quam turpe aliquid committendum, iubet stare acies, atque in hostem conuerti, & collatis signis cum illo dimicare. Pollicebatur illi magnam victoriæ spem, quod equitum numero erat superior, atque hunc in modum disponit exercitum. Cohortem prætoriam cōstituit ex amicis, & familiaribus, atque aulicis purpuratis, ac præterea ex Hispanis viros quosdam non obscuros qui sub illo stipendia faciebant, adiūgit, quibus addit Comitem Pharium, qui & ipse turmam equitum ex suis adduxerat. His omnibus præfecit Pereiram cohortium prætorianarum ducem. Huius ad læuam erat cohors quam Ioannes Regis filius idemque Lusitanorum Princeps ductabat, in hac erat robur totius exercitus firmissimum. Hanc sequebatur Eborensis Episcopi cohors, quibus duabus accedebat ingēs stlopetariorum & sagittatorum numerus, atque diuersorum generū tormēta, & machinæ carris impositæ. Ad dextram cohortis regiæ erat Pharii Comitis manus, ex suis atque fratris Guimarani Comitis militibus structa. hęc sequebatur Archiepiscopi Toletani cohors, postquam villæ Regiæ montisque Sacri Comitum cohortes duæ. Peditatus omnis quatuor in partes distributus nō procul a prætoriana cohorte ad fluminis ripā dispositus erat. Tunc Rex acciri iubet duces, primoresque exercitus, quos in hęc sententiam dicitur allocutus. Quo in statu res nostræ sint commilitones videtis, venit dies in quo decerneretur quæstio illa inueterata inter vos aduersariosque vestros, utri sint armis animisque potiores. Sumus numero non pauciores, superamus equitatu, habemus causam pugnandi iustiore, decertandum est cum illis quorum maiores a maioribus nostris sunt ad Aliubarotam superati. Neque obstiterit, quod illi intra patriam, nos extorres: illi omnibus rebus abundantes, nos omni commeatu destituti sumus. Necessitas hęc debet facere vos ad pugnam alacriores, & rabie concitatos in hostem ire præcipites, ut post victoriam bonis illorum iuste fruamur, quibus nunc illi iniuste abutuntur. Sic animati Duces a Rege discedunt, suos quisque hortatur, ut forti magnoque sint animo. Quæ præmia victores maneant, aut quæ victos detrimenta sequantur, illis ante oculos ponunt. In hunc igitur modum exercitus utriusque cohortes militari gradu contra se inuicem tendunt, quoad ventū est ad spaciū, vnde a ferētariis res agi posset.

De pugna inter Hispanos Lusitanoque ad Taurum.

Caput VII.

INTERIM Alphonfus Fonseca, quem diximus ad Regis Hispani dextram secundæ cohortis præfectum, petit a Rege dari sibi primas certaminis incundi partes, idem petit Alvarus Mendoza, idem alii eiusdem ordinis, quibus erat incurrendum in Lusitanorum Principis aciem. Quibus Rex, Immo simul omnes, inquit, inuadite, cuius agmen video equitatu peditatuque confertissimum. Sex igitur illæ cohortes quas diximus ad Hispani dextram positas, signo utrinque tubarū dato, in Lusitani Principis atque Eborensis Episcopi cohortes signis collatis incurrunt, sed magna pars tormentorum globis stlopetarumque glandibus excepta, aut cecidit, aut ictibus saucia ex pugna discedit. Alii cum in hostium robur firmissimum incidissent,

incidissent, facile pulsi sunt, seq; partim ad cohortem prætoriam, partim ad cornus sinistri cohortes receperunt. Igitur cornu nostrorum dextro fuso fugatoq;, in sinistro quod erat ad fluminis ripam, meliori euentu pugnatum est. Nam cohors prætoria cum eiusdem cornus reliquis cohortibus, hostem sublato clamore inuadit, editur hinc atq; illinc magna strages, pugnatum est ad tres horas nusquam inclinante victoria. Sed fortuna tandem cœpit aspirare nostris, atq; hostem cedere cogit, quem neq; pudor retinere, neq; persequentium illata cædes, neq; Princeps suus integro adhuc exercitu ad pugnam reuocare. Itaq; fusi palantesq; alii alia via Taurum petebant, alii se in flumen præcipientes dabant, mortemq; timore mortis oppetebant, quorum cadauera secundo amni deuecta, postridie eius diei cum armis spoliisq; visa sunt. Illud pro certo compertum est, ex Lusitanis multo plures flumine absorptos, quam ferro cæsos occubuisse. Lusitanus cum fusas fugatasq; cerneret copias suas, hostemq; fugientibus instare, neq; subsidii quiequam a filio superuenire, ne in aduersæ partis armatos incideret, viam quæ Taurum ducebat, declinans, cum paucis dubia iam luce ad Castrum Inui tendit, vbi ab arcis præside suarum partium fautore excipitur, magnificeq; tractatur. Captum est Lusitani vexillum, cuius erat in signe vultur, sed Petri Veraſci & Petri Vaccæ ignauia, quibus traditum est vt asseruaretur, ab hostibus postea est receptum. Vnde non sine causa inter Hispanos Lusitanosq; in hunc vsq; diem disceptatur, captum ne fuerit, an non, vexillum illud regium. Illud certe inter vtrosq; satis constat, signiferum ipsum in prælio comprehensum, Zamoramq; deuectum, armisq; spoliatum, quæ Regis & Reginæ iussu in Hispanorum Regum conditorio, quod est Toleti in maximo diuæ Mariæ, vsq; in hunc diem suspensa cernuntur. Capta sunt & alia quoq; octo signa, & cum antesignano complures alii viri nobiles. Eorum qui ex alterutra parte desiderati sunt, non potuit certus numerus colligi: fuisse autem cæsos multo plures, quam toto huius belli tempore, nemo vnquam dubitauit. Ex nostris vnus tantum captus est, Enriqus Enriquez Albensium ad Listim Comes, qui putans se non deserendum a suis, dum persequendi fugientes ardore fertur, ad Taurini pontis caput exterius vsq; progressus est. Vbi circumspiciens an se quisquam ex suis sequeretur, a Lusitanis est comprehensus, Taurumq; perductus. Atqui Lusitanorum Princeps cernens patris copias fusas profligatasq;, contrahit suam cohortem, atq; locum editiorem occupat, vt fugientibus subsidium præstet. Et quamquam nocte iam aduentante dubiaq; luce supererat animus quibusdam ex nostris Ducibus, cohortem illam inuadendi, non potuerunt in ordinem redigere equites peditesq;, per omnem campum sparfos, partim in hostibus persequendis, partim in cadaueribus occisorum spoliandis, instabatq; nox, in qua nihil in signe agi poterat, cum præsertim in horas pluuia increbresceret. Tum Hispanus cum intelligeret in campo nihil iam hostile, nihil infestum, sed victoriam penes suos manere, iubet receptui canere, atque relictis Cardinale atque Albanorum Duce qui campum colligerent, ipse per noctis tenebras, pluuiaque vrgente, ad inceptam obsidionem redire properat. Erat namque suspicio, Lusitanum per alteram fluminis ripam copiarum partem potuisse præmittere, quæ stationes raris custodibus munitas disturbarent, & obsessis cum commeatu recentes armatos immittere.

Quid Lusitani fugati fecerunt Tauri Rege suo amisso. Caput VIII.

QVo tempore Lusitanus acies ducebat eo consilio, de quo in superioribus dictum est, reliquit Tauri Guimaranorum Ducem cum præsidio, ne interim oppidani ad hostem deficerent. Qui videns Lusitanos suos fusos fugatosq;, inermes, cæsos, mutilatis membris truncos, atque interrogatos quo modo se Lusitanorum haberet, aut vbi esset, nihil certi respondere, suspicatus prodicionis aliquid ab Hispanis subesse, iubet portas obstrui, muros turesque præsidio firmati, ne cum Lusitanis Hispanos quoque intra munitiones admitteret. Toletanus præsul, & qui sub illo militabant Hispani, & qui ex prælio fugerant Lusitani, Ducem orabant, ne de Rege suo bene meritos excluderet, simul etiam a persequentibus

imminere periculum distabant, si non intra mœnia reciperentur: vulneratque imprimis ad cœlum vsque clamores tollebant, crudelitatem in se a suis exprobrabant. At Lusitanus Princeps posteaquam ex suis quos potuit, in suam cohortem recipit, Taurum repetit, & intra muros admissus Archiepiscopum deducit secum, atque alios omnes in suum quemque diuersorium excipi iubet. Qui posteaquam partem suorum numero abesse comperit, vt erat ingenti animo, vix dissimulat Regis amissi damnum, premitque altum corde dolorem. Sed quod magis illum torquebat, erat præsulis Toletani fides suspecta, atque aliorum Hispanorum qui in partibus suis merebant. Nam quæ potest miserius esse conditio, quam illorum qui neque amicis audent confidere? Iubet itaque vulneratos curari, fessos recreari, mœstos bene sperare, atque in dubia fortuna ne deficient, hortatur. At non Guimaranus Dux cui fuerat a Rege custodia vr̄bis credita, potest se continere, quin omnibus manifesta doloris signa depromat, prorumpit in lachrymas, pulsat pectus, comam vellit, vestes dilacerat, atque in quoscunque obuios deserti Regis inuidiam concitat. O degeneres, inquit, & ingrati, beneficiorumque immemores, vbi est Dux vester? vbi Rex? vbi Dominus? vbi specimen? vbi Lusitanæ reip. columen? Non potuistis seruare vnum, in quo salus omnium continebatur, vitæque omnium sita erat? Non pudet vos venire, postque Ducem vestrum desertum proditumque, hominum conspectum intueri? Ab apibus saltem condiscere debuistis obseruare Regem, quæ ductorem circumstant suum fremitu denso, stipantque frequentes, & sæpe attollunt humeris, & corpora bello obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem. At non hæc illa sunt quæ in pace quondam pollicebamini, in Regis aula frequentes & officiosi, sed nunc in prælio ignaui & desertores. Itaque non solum facti estis læsæ maiestatis rei, sed etiam amicitia legem violastis, quæ iubet amicos in aduersis, antea quam vocentur, adesse, in prosperis non nisi vocatos. Hæc & huiusmodi mœstus ac lugubris Dux iactitabat. Illi vero præ pudore, scelerisque admissi conscientia, nihil respondebant, sed fortunam suam lamentabantur, quæ illos tali in tempore obcæcauit. Sed Hispanos, atque imprimis præfulem Lusitanum, non tam res male gesta damnaque in prælio accepta cruciabant, quam quod relicta potiori causa, pro transfugis ab omnibus habebantur, & quod ab iis in quorum partibus erant, suspecta fides haberetur. Dum hæc Tauri peraguntur, Lusitanus apud hospitem suum variis sermonibus notitiam producit, quid de filio, quid de cohortium præfectis, quid de tanto exercitu sit actum ignarus: & quamquam animi dolorem vultu dissimulabat, stupor tamen illi omnem abstulit mentem, quippe qui non statim suos fecerit certiores, quo illum pugnae tempestas appulerit. Sed iam primo diluculo respiciens, omnibus de rebus dat literas ad filium perferendas, quas deinde subsequitur ipse, seq; suis expectatum reddit. Hispanus interim exercitum victorem laudat, gratulantibus se hilarem benignumque exhibet, atque Reginae literas tantæ victoriae nuncias mittit, quæ Turdesellis eo tempore morabatur belli euentum expectans. Supplicationes itaque solennesque pompas decernit, puluinaria in templis iubet sterni, ipsa nudis pedibus ex aula regia ad ædem vsque diui Pauli extra muros progreditur, laudans & magnificans Deum, atque gratias agens pro tantis in se, confortemque suum, omnemque exercitum collatis beneficiis.

Zamorana arx capitur. Magister a Calatraua, & Vrenatium Comes a Lusitano desciscunt, a quo Toletanus discedit. Caput IX.

INTEREA Rex imperat obsidionem arctari, stationes & machinas arci admoueri, utque se ad oppugnationem parent, voce præconis edicit. Quod Alphonsus Valentinus arcis præfectus cum videret a Lusitano nihil auxilii amplius expectandum, quippe quem acceperat in acie profligatum, agit per Cardinalem cui erat consanguinitate propinquus, vt pristinis erroribus sibi condonatis, in obsequium famulitiumque regium restitueretur: dicebat velle se, omniaque sua, vitæ necisque arbitrium regis maiestati dedere. Cardinalis propinqui misericordia commo-

commotus, excusare apud Regem ætatis leuitatem, omnem culpam in Ioannem Porrium illius focerum conferre, respondere pro illo fidelem deinceps operam perpetuamq; in Reges Hispanorum obseruantiam. Annuit Rex Antistitis tam bene de se meriti precibus, condonat adolescenti erratum, omnia bona restituit, arce recipit, in quam Lusitanus preciosas vestes, aurum, argentum, ac pulcherri-
 ma quæque domus ornamenta congefferat. Erant qui a Rege peterent illa omnia spoliis nomine in manubias redigenda, vnde refarcirētur damna in eo bello a multis accepta. At Rex neque sibi quicquam inde accepit, neque aliis habendum sibi permisit, sed omnia fide summa Lusitano reddi iubet. Accepta arce, validiorique præsidio commeatuque munita, Methymnam ad campum proficiscitur, quo se venturam ad certam diem ex Turdesellis Regina constituerat. Comestabilis interea non minus apud Regem & Reginam laborat de reconciliandis obsequio regio duobus e regniis fratribus, altero a Calatraua Cisterciensis militiæ magistro, altero Comite Vrenati, quos Villenatium Marchio patruelis natu maior ad Lusitani partes illexerat, & quo citius rem conficeret, despondet Comiti filiam, atque a Principibus impunitatem errorum pollicetur. Principes vero nostri tamen si intelligebant ex ignoscendi facilitate quantum mali sequeretur, reputantes tamen si duos iuuenes ætate florentes, armis instructos, opibus copiosos ab aduersario subtraherent, sibi que obsequentes redderent, magnum fore momentum in vtramque partem, & suas augendi vires, & hostiles debilitandi, Comestabilis precibus acquiescunt, errata condonant, illosque deinceps suorum numero esse iu-
 bent. Toletanus quoque Archiepiscopus cum fieret quotidie certior, omnia quæ ad ipsum præsulatus ratione pertinebant iura impediri, atque oppida, municipia, castella, & arces partim a circumstantibus præsidiis vexari, partim deficere, aut de defectione cogitare, petit a Lusitano commeatum facultatemque ad suos abeundi, antea quam noui quicquam molirentur. Petit præterea turmam equitum quæ illum comitetur, quoad se ad suos reciperet. Id cum Hispano Regi compertum esset, mittit Petrum Manriquem Comitem a Triuinio cum sua cohortisque prætorianæ parte, qui illum persequeretur, præhensumque ad curiam perduceret. Sed ille antea se Complutum, quod erat suæ ditionis oppidum, recepit, quam Comes eum consequi potuisset. Ea itaque frustratus spe, ad Regem Reginamque redit. Inter illos qui Lusitani partibus fauebant, erat Attenciæ arcis præses, natura hominumque labore munitissimæ, qui non contentus regiis vestigalibus quæ ex salinis opima percipiebat, finitimos populabatur agros, atque in remotiores quoque excursions faciebat. Erat præterea terræ illius indigena Garfias quidam Brauus ordinis equestris, vir acer & strenuus. Is agit cum famulo quodam præsidis, vt qua nocte fortiretur vigiliam, ex muro demitteret funem, per quem scælæ sursum artollerentur. Quod cum ex voto processisset, scandit primus omnium Garfias ipse, tum alii centum instructi armis quos ad negotium peragendum duxerat, comprehensoque præside, vxore, omni que familia, potitus est optimis spoliis, quibus propter insignem viri operam in arce recuperanda, a Rege atque Regina donatus est. æstimata sunt spolia centum millibus ducalium aureorum. Idem Brauus paucis postea diebus oppugnat Camarenam. oppidulum id erat, quo se recipiebat Ioannes quidam Touarius, famosus alter latrunculus, atque viarum grassator insignis, qui & ipsi Lusitani partes sequebantur. Quibus duobus monstris e medio sublatis, pax regionibus illis restituta est.

*Lusitanus redit in regnum auitum, petiturus inde Gallie Regem: & quæ
 Madriti gesta sunt. Caput X.*

LV S I T A N V S cum videret se acie superatum, amissis duabus arcibus quibus plurimum fidebat, Burgensiac Zamorana, debilem, & ab iis qui fuerunt autor-
 restanti belli inchoandi, desertum, suarum quoque partium fautores indies mi-
 nui, quid consilii caperet ignarus, huc atque illuc mentis aciem vertebat. Pude-
 bat illum reditus in patriam quam iturus ad bellum peregrinum pecuniis exhau-

ferat. Turpe putabat venire in conditiones quas victor hostis proponebat. Vires suas impares iam prælio expertus erat. Pecuniæ vnde nouum exercitum conduceret, aut stipendia præsentem solueret, non suppetebant. Placuit tandem ab externis gentibus auxilium petere. Sed vnde peteret, nisi ab eo cum quo nuper foedus inierat, & qui pro Ruscinonis Comitatu repetendo, iam bis nostros bello lacefferat? Sed antea quam in Galliam proficisceretur, statuit Lusitaniam suam repetere, vnde facilius tutiusq; nauigare posset. Itaq; partem copiarum per arces, castella, & munitiones, quæ adhuc pro se in officio perstabant, in præfidiarias cohortes distribuit, partem secum in patriam reducit. Et quia interim Ioannes ille Villosa qui sibi Taurum urbem cum arce ad futuri belli vsum tradiderat, diem suum obierat, 10
 Marialbanorum Comitem in vrbe cum validiori præsidio relinquit, præfidiorumq; præfectis edicit, vt quam diu ipse abesset, hostium agros populentur, ferro & igni omnia vastent, seq; breui ex Gallia cum auxiliariis copiis venturum pollicetur. Erant eo tempore Madriti, quod oppidum nos Carpetanorum Mantuam interpretamur, erant, inquam, duæ factiones, quarum altera cuius caput erat Ioannes Zapata, vir qui inter indigenas nobilis & factiosus Machionem Villenatem sequebatur, qui non modo arcem, verum etiam totum oppidum firmissimo præsidio tenebat, cui præfecit Rodericum Castanetum Cifontani Comitis fratrem, pulsisque alterius factionis principibus, propterea quod Regis & Reginae partes tuebantur, soli Marchionarii oppidum habitabant. Nam plebs sequitur fortunam, vt semper, & odit præsentem statum, & concupiscit nouum. Erat 20
 pulsæ factionis caput Petrus Nunius a Toledo, equestris ordinis vir. Is agit cum clientibus & amicis quos in oppido habebat quamplurimos, quemadmodum intra moenia reciperetur, si maiores copias quam essent præfidiariæ conduceret. Communicat rem cum Petro Ario, atque vterque cum Duce Infantatus. omnibus visa est res digna, in quam omnes intendant neruos, putantes se in eo singularem operam non solum Regi & Reginae, sed etiam vniuersæ Hispanæ reipub. nauaturos. Dux Reginam consulit quid sibi in tali negotio faciendum esset. At illa, vt ad rem conficiendam totis viribus insistat, non modo hortatur, verum etiam atque etiam 30
 rogat obtestaturque. Mittit præterea ex cohorte prætoria tres cataphractorum equitum turmas, cum suis quamque præfectis, Iacobo ab Aquila, Ioanne a Roboribus, Ioanne item a Turribus: quibus imperat, vt Ducis iussa faceant, atque omnibus in rebus illi obtemperent. Dux igitur auctus copiis a Regina missis, simul etiam cum Petro Nunio, & Petro Ario, qui & ipsi magno poterant esse adiumento, cum omnibus suæ domus grauis & leuis armaturæ militibus rem aggreditur. Id cum Marchionis præfectus sensisset (neque enim tantus belli apparatus latere potuit) fugat ex oppido quos suspicabatur partis aduersæ fautores, plebem in partes regias procliuem minis terret, muros portasque oppidi præsidio validiori firmat, subsidiarios milites opportunioribus in locis disponit. At 40
 qui Dux ea spe frustratus in oppidi suburbio metatur, oppidum arctissima obsidione cingit, commeatus intercludit, vt quos non potuit viribus expugnare, caperet fame. Iubet præterea cuniculos agere ad portam qua itur Guadalaiaram, cui præsidebat Petrus Aiala ex ordine equestri diui Iacobi commendatarius, qui suspicatus id quod erat, portæ munitiones cum muri parte suffossas iam lignis incumbere, atque supposito igni non magno negotio ruituras, ne hostis irrumpeus oppidum diriperet, atque factio extorris quæ inter obsessores merebat, in aduersæ factionis partes acrius sæuiret, cœpit agere cum Duce de tradendo oppido certis conditionibus, quibus præcipue de oppidanorum indemnitate cauebatur, illorum maxime quibuscum erant inimicitæ ex inueterato factionis aduersæ odio. Duce igitur cum suo exercitu intra muros recepto, Marchionis præfectus cum omni præsidio se in arcem recipit commeatu, armis, tormentisque munitissimam. Sed nihilo secius illam Dux arctiori obsidione premit, musculosque duplices a parte arcis extrema ducit, atque viris, armis, machinisque munit, vt non modo quisquam ingreditur aut egredi non posset, verum etiam si grandior exercitus aliunde veniret auxilio, nihil obsessis vsui esse posset. 50
 Alterum

Alterum quoque murum duxit per partem quæ est inter arcem oppidanorumq; domos, intermissis quibusdam aditibus per quos tumultuariis pugnis se inuicem lacefferent. Ibi cecidit Iacobus ab Aquila, vnus ex tribus illis Ducibus, quem diximus ad hoc bellum misisse Reginam. Ceciderunt & alii complures viri nobiles, & obscuro, tam ex obsessis, quam ex obessoribus. Ex munitionibus præterea quas in agro Madritano infederant Ioannes ille Zapata & Petrus a Corduba, cotidie fiebant excursiones, incendia, cædes, populationesq; pecudum, & armentorum, vsque ad oppidi loca suburbana, quoad profectum est a Duce, vt certis in locis equitum præsidia disponderentur, qui latrunculos illos passim exultantes in lateras suas cogere se recipere, atque hunc in modum obsidio in duos menses protracta est.

AELII ANTONII NEBRISSENSIS, HISPANARVM ATQVE HISPANIENSIVM RERVM HISTORICI, DECADIS PRIMÆ LIBER SEXTVS.

Matricali Panhispanion celebratur, vbi ceptum est de societate quam fraternitatem vocant, constituenda agi. Caput I.

VM hæc Madritigeruntur, curia, hoc est, Rex, & Regina, senatusq; regius, Matricali citra montes in Vectonibus oppido celebri erat. Ibi quoq; Panhispanion, id est omnium ciuitatum municipiorumq; Hispaniæ conuentus, agebatur, curias in numero multitudinis indigenæ appellant, in quib. cum aliæ res complures decretæ sunt, tū vel maxime quod Elisabe iunior vno omnium consensu declarata est Hispaniarum Princeps, atq; hæres regnorumq; successrix, quod & iureiurando sanxerūt ciuitatum municipiorumq; procuratores, si modo proles virilis Regi & Reginæ non contigisset. Ceptum est agi præterea de fraternitatibus, ita Hispani vocant populorum inter se societates, ad hoc potissimum institutas, vt latrocinia cædesq; in viis publicis & agris perpetrata vindicarentur, quæ mala in vrbes quoq; & municipia vicisq; tyrannorum arcibus subiectos adeo serpebant, vt domi forisq; nihil esset tutum, sed vbiq; terror, vbiq; pauor, & plurima mortis imago, eoq; miseriarum deuentum est, vt grassantibus sceleratis hominibus, nemo iam esset vir bonus, & pie iusteq; viuendi cupidus, qui pro recuperanda libertate non libentissime dimidium fortunarum suarum non pacisceretur. Idq; cum omnes vellent, omnes cuperent, deq; nulla realia frequentius alter ad alterum loqueretur, quam de inueniendo tantis malis aliquo remedio, nemo tamen erat qui negotium assumeret, atq; rem tam desperatam aggrederetur, & morbo tam pernicioso medicamentum aliquod inueniret. Primus omnium quasi signum aliquod ad bene de Hispana rep. sperandum sustulit Alphonsus Quintanilla, equestris ordinis vir nobilis, ingeniosus, acer, & vehemens, idemq; fisci rationumq; regiarū quæstor maximus. Hic ortus ex Asturibus montanis facile ostendit, summos viros in obscura quoq; patria plerumq; nasci, at e contrario ignobiles in patria illustri. Et quo maior tantæ rei peragenda accederet auctoritas, assumit sibi socium Ioannem Ortegam. Ambo Regem Reginamq; conueniunt, quo in statu res Hispana sit, commemorant, quid in tanta rerum omnium perturbatione debeat & possit fieri, demonstrant, hoc bonos omnes, hoc in commune populos exposcere, nil aliud deesse quam regiam facultatem, vt bene iuuantem deo negotium perageretur. Placuit iustissimis Principibus opportunus sermo, ad rem exequendam hortantur, auctoritatem suam omnibus in rebus decernendis pollicentur. At illi oppidorum procuratores adeunt, mala quæ sustineant

impræsentiarum, quæque in futurum expectent, ante illorum oculos ponunt, ex negligentia quot pericula impendeant, atq; e diuerso ex prouidentia quot bona sequantur, identidem repetunt. Sed quia de tanta re consulendi erant ii quorum procuratorio nomine res agebant, placuit constitui diem & locum, in quibus hæc disputanda essent. Locum in quem vndiq; confluerent, placuit esse Donias. Quo posteaquam ad constitutum tempus conuenerunt, coeptumq; esset de re cuius causa venerant disceptari, alii aliud sentiebant, altercationibusq; tempus consumebant frustra, & contentio illa eo tandem est deducta, vt omnes in eo iam essent articulo, vt quisq; ad suos re infecta rediret. Quorum dissensionem cum Alphonsus Quintanilla sensisset, videns omnes suos conatus cessisse frustra, ne quid inexpertum relinqueret, hac, aut non multum dissimili oratione, illos in concionem vocatos aggressus est.

Alphonsi Quintanilla concio pro ineunda Hispanorum societate. Caput II.

SI quisquam ex vobis est, viri Hispani, qui miretur, cur ego qui neq; ingenio, neq; doctrina, neq; multa rerum experientia præditus desumpserim mihi, vel potius arrogauerim hoc dicendi munus, desinet profecto mirari, cum vitæ meæ rationes institutaq; ab ineunte mea pueritia suscepta cognouerit. Ego, viri optimi, cum stauissem omne tempus meum in aula regia consumere, atque sine æqualium meorum inuidia, obsequium meum infelicissimo Regi primum, ac deinde inuidissimis his Principibus meis præstitissem, nunquam destiti cogitare, si qua in re Hispanis meis accommodus esse possem. Habeo huius animi mei testes cum alios quamplurimos, tum maxime ex vestro numero non paucos, qui ex me sæpe audierunt partim publice in huiusmodi locis verba facientem, partim priuate in sermone familiari, quam me hic status reip. non delectaret, in quo bonorum nulla aut certe perquam exigua ratio haberetur, malorum vero passim grassaretur impunitas. Neq; id quidem Principum nostrorum vitio, quibus nihil iustius, nihil indulgentius, nihil humanius excogitari potest, sed temporum culpa, quæ non sinunt illos animaduertere in facinorosos, atq; pro dignitate bonos præmiis afficere, & quod ad commutatiuam pertinet iustitiam, ius suum cuiq; tribuere. Itaque cum nuper ego cum hoc collega meo honestissimo viro retulissemus ad illos de sermonibus quos de ineunda inter Hispanos societate Matricali habere coepimus, per quam omnia in meliorem statum reformari possent, incredibile dictum est, quanta sint voluptate affecti, quanta gestierint lætitia, quanta nobis diligentia, studio, & cura commendarint, vt vobiscum de tanto tamq; inopinato bono ageremus, operam omnem atq; auctoritatem suam polliciti, si quibus in rebus opus esset. Sed ad rem cuius causa huc venistis, redeamus. Negotium est quod non modo animos vestros a summo excitare, verum etiam ad facinorosorum hominum ultionem inflammare debeat. Agitur de priuatis facultatibus vestris quas in agris, in pastionibus, in mercaturis, in vestris domibus habetis, quarum bona pars aut partione aut vi ab his latronibus intercipitur. Agitur de amicorum oppressione, de filiorum integritate, de filiarum pudicitia, de vxorum castitate, de clientum vestrorum incolumitate. Agitur de fisco, regiiq; vectigalibus, quæ si non fide summa & sine fraude exigantur, necesse est per capita siue censum vestrum distribui omnia quæ ad illorum sumptus necessaria sunt. Agitur de vestra omnium securitate, qui neq; per noctem domo egredi, neq; per diem extra urbium munitiones prodire audeatis. Agitur de pietate, de religione, deq; omni cultu diuino, quem videmus in dies refrigerari, atq; in indubitatum tendere interitum. Quid igitur reliquum est viri Hispani, nisi vt bonis auib; ineatur societas quæ tot nobis calamitates propulsa-
tura sit, totq; commoditates paritura, quæ dabit vitam cum tranquillitate iucundam, restituet virtutes quæ nos Deo atq; proinde hominibus faciant beneuolos, quæ nos ira atq; proinde libidine superatis, duabus animi pestibus ingentis, reddant nobis ipsis amicos? Et quoniam satis demonstratum est hanc societatem, siue illam libet fraternitatem appellare, debere fieri, superest vt ostendamus, an
possit

possit fieri, & a nobis quidem fieri, ac præterea facile & a nobis fieri. Nam de impossibilibus, aut simpliciter, aut a nobis fieri, quia in potestate nostra non sunt, nemo deliberat per se, neque alios in consultationem admittit. Quod autem id de quo est præsens consultatio, posset fieri, & a nobis quidem fieri, & facile fieri, notius est, quam quod demonstrari debeat. Suppetunt namque pecuniæ, neque deest plarisque omnibus conferendi voluntas, abundamus viris armisque, neque opus est aliunde illa accersere. Habemus auctoritatem Principum qui nostris inceptis fauent. Habemus causam potiore, hoc est, iustam contra iniquos, quietis amatorum contra seditiosos multos, & fortes viros contra paucos & ex scelerum consciëntia pauidos. Hoc experti sumus in ipso statim initio, quo iustissimi nostri Principes regnare cœperunt, cum iussissent in huiusmodi homines acriter animaduertendum, id quod est Segouix gestum. Mirum dictu, vno atque altero ad suspendium adacto, repente omnes alii aufugere, neq; vsquam deinde visi sunt. Qui status in hunc vsque diem permanisset, si non Lusitanorum illa tempestas quietem nostram interpellasset. Nam quid ego de societatibus illis dicam quæ sub Enrico Rege fuerunt institutæ, cum omnes viæ latrunculis & grassatoribus essent obsessæ, cum viatores agminatim, ac nec sic quidem iter facere auderent, nonne ad primam præconis vocem subito latuerunt? Durauit certe mos ille, quoad ipsi administri suis legibus abusi sunt, atque ditionis suæ terminos transgressi. Ex quo necesse fuit ab Enrico societates illas dissolui, quod certe nobis accidere non potest, quibus non est alia cura quam itinera pacare, latrocinia, furta, homicidia coercere, ac præterea nihil. Erunt fortasse nonnulli qui huic sententiæ meę obstitant, dicantque non posse iis de rebus facile conuentus fieri ex tam longinquis regionibus, aut si fiant, in conferendis stipibus non fore concordes. Erunt præterea qui dicant huiusmodi societates non posse diu consistere, quod in aliis quoque huiusmodi societatibus factitatū sumus experti. Et quos interim æquo iure cœgerimus viuere, aut illi in quos fuerit acrius vindicatum, reddentur multo peiores quam antea fuerint. Immo vero si opus fuerit, non magna erit difficultas semel, aut bis in anno, per prouincias certis in locis conuentus aut nundinas fieri, quemadmodum pastores menstruas faciunt, quas vocant mestas, atque etiam nunc annuas, quæ sunt solenniores. Illi pro re tantum pecuniaria hoc faciunt, nos pro omni substantia nostra, pro vita, pro libertate, pro religione non faciemus? Nam quod ad stipium collationem attinet, nemo est qui paruo ære mercari nolit, quod alioqui sit omni patrimonio redimendum. Nemo est qui cum hac de re sum locutus, qui non gestiat, qui non pruriat, qui non percupiat vnde cunque depromere, æstuarè, extricare, quod sit tanto operi erogandum. Quod vero nonnulli timent, ne si aliquando dissoluantur istæ societates, acrius insurgant arcium præfides in subiectos populos, in quos antehac exercebant iniquam dominationem, qui receptabant latrones, qui facinorosos tuebantur: quin potius si nos intra ditionis nostræ terminos continuerimus, si nos nobismet ipsis non defuerimus, si condiderimus leges, quibus sacrum hoc collegium sanciat, non modo non dissoluetur, sed manebit, æternumque durabit, quandiu pessima hominum seges suborietur. An inter ciuitatis regiæ incolas Talabricensesque potuit per annos quamplurimos permanere qualiscumque illa fraternitas ab hominibus obscuris instituta, quæ tot commoditates per omnem regionem illam grassatoribus refertam attulit, & vos Hispani, proceres illos saltem imitantes, non facietis in toto, quod illi fecerunt in parte? Expergiscimini aliquando viri Hispani, & a maioribus vestris ingentes animos concipite, quam iustam habeatis causam recogitate, cum quo hostium genere vobis res gerenda est intelligite, in facinorosorum hominum vltionem insurgite.

Pro quibus meritis non solum in hac vita mercedem optimam laborum vestrorum consequemini, sed etiam in beatorum numero vestra nomina transcribentur.

Hispanorum Societatis leges, legumq; executores constituuntur.

Caput III.

POSTEA QUAM dicendi finem Quintanilla fecit, visi sunt omnes propemodū illius orationi atq; sententiæ acquiescere, postulatūq; est vna omnium voce, vt conderentur leges, quibus sacra societas illa sanciretur, atq; stipis conferendæ statueretur modus, & militum numerus qui decreta exequerentur. Sed ne in ius regium contributio illa cederet, duraretque in æternum, cautum est, vt esset temporaria. Summa concilii ad Principes deuoluta est, & ab illis ad secretiorem illum augustumque senatum, quo res Hispana gubernatur. Principio quod ad condendas leges pertinebat, data est facultas optimis quibusdam viris ex ordine eque-¹⁰stri, atq; vtriusq; iuris agendarumq; rerum peritis, numerus militum decretus bis mille equites, per classes vero stipibus distribuendis præfecti sunt viri boni, suarum rerum frugales, alienarum vero abstinentissimi. Constitutum est præterea collegium ex bonis prudentibusq; viris, quos Hispani consueuere deputatos appellare. His præsidere voluerunt Lupum Riparium Carthaginensem Episcopum. Nemo vnquam a principio putauit societatem illam tandiu permanfuram, siue quod in primo illo triennio putabant a viarum latrociniiis grassationibusq; posse Hispaniam purgari, siue quod populi grauate ferrent tam crebras fieri exactiones, siue quod antiquarum societatum exemplo, aliqua ex leui causa hæc quoq; posset dissolui. Constitutæ itaq; sunt ab initio tumultuariæ quædam leges, quippe quas pu-²⁰tabant non longo tempore duraturas, sed qualescumq; illæ fuerint, nihilo minus confirmatæ sunt, additūq; robur, regiaq; autoritas, cum esset curia Matricali anno salutis sexto & septuagesimo supra millesimum quadringentesimum. Cumq; postea ex triennio in triennium & deinceps societas illa propagaretur, & ex negotiorum varietate cotidie noui casus emergerent, opus quoq; fuit nouo Principum remedio. Fuerunt autem casus, in quibus societas illa iuris dicendi exequendiq; iudicii facultatem haberet, quinque: primus in illos qui furtum, aut latrocinium, aut mortem, vulnusq; aut vim aliquam in loco deserto intulissent: secundus in eos qui illa eadem facinorosa in populo commisisset, perpetratoq; scelere solum vertisset, in fugamq; se proripuisset: tertius in eos qui aut fores effringerent, aut domorum³⁰ parietes effoderent, aut incendia valuis apponerent, aut scalis admotis diætas noctu conscenderent: quartus in eos qui stuprum in cuiusq; ætatis, aut sexus, aut conditionis hominem inferrent: quintus in eos qui iuris iudiciiq; executores impedirent, quo minus rem demandatam exequerentur. Constituuntq; vt in omnibus ciuitatibus, oppidis, municipiis, castellis, vicisque grandioribus, bini pedanei iudices quotannis crearentur, & executor vnus, qui haberent facultatem iudicandi, determinandi, absoluendi, condemnandi, sententiamq; exequendi, in iis duntaxat casibus quinque. Si quid autem præter hos quinque casus legibus expressos emer-⁴⁰isset, de quo merito dubitari posset, ad societatem ne illam, an ad ordinarios recurrendum esset, placuit rem integram ad ipsos Principes deferri, ex quorum arbitrio ea de re aut nouæ leges conderentur, aut si videretur, iuri communi definiendum relinquerent. His itaq; ordinatis omnes ciuitates, oppida, populiq; sanctam & salubrem illam fraternitatem inierunt, præterquam illi qui dominos priuatos habebant, veriti ne inde sibi exactiones geminas exigerent, vnas quas fraternitati, alteras quas priuatis dominis dependerent. Quæ res cum ad Comestabilem Hispaniæ delata esset, non modo non renuit, sed vltro illos qui dominationi suæ subditi erant, hortatus est, ne tam vtilem, iustam, honestamq; societatem recusarent. Huius exemplo reliqui omnes Hispaniæ proceres secuti sunt, neque secutos fuisse postea pœnituit.

De Cantapetra Regis & Reginae iussu obsessa, deque Beneuentani Comitis liberatione. Caput IIII.

POST victoriam partam ex ea pugna qua in agro Taurino Dorii fluminis pugnatum est, Lusitani partes paulatim defluere, Regisque ac Reginae procedere in

re in melius cœperunt. Amissæ namq; munitiones quæ pro Lusitano steterant, ad Hispanos Principes accrescebant, & ii quibus autoribus ille tantum negocium inchoauerat, partim suis difficultatibus impliciti, partim fortunam secuti victoris, auxilia promissa non mittebant. Sola itaq; Taurus cum paucis adiacentibus castellis & oppidulis in fide permanfit, inter quæ fuerunt castrum Inui, Septem ecclesiæ, Cantapetra, vnde Lusitani excursions crebras in agros finitimos faciebant. Quas vt compescerent, visum est Principibus nostris Cantapetram in primis debere obsideri, propterea quod & captu facilior videbatur, & ad res deinceps gerendas locus opportunior, & quod impræsentiarum latrones grassatoresq; plura nocumenta quam aliunde inferebant, non solum in vicos agrosq; finitimos Salmanticensiũ, Methymnatium, Matricalensium, sed etiam in longinquiora loca, excursions populationesq; crebras facientes. Erat oppidum illud non ingenio loci, quippe quod erat in planicie situm, nõ arte, neq; hominum cura munitum, cuiusmodi sunt episcopia, hoc est episcoporum prædia, quorum vsus fructus non perpetuus, sed temporarius est, & cum illorum vita terminatur, neq; tam futuris prospiciunt, quã præsentibus vtuntur fruunturq;. Hoc tamen Lusitanus quanta potuit diligentia muniuit, atq; aggere, vallo, fossaq; præcipiti, & cuniculis rectis, transuersisq;, & murorum cauis inexpugnabilem reddidit, ex equitibus peditibusq; addidit strenuissimum quemq;, quibus præfecit Alphonsum Petridem Viarium, paris strenuitatis & audaciæ virum. At noster ballistas, tormenta sulphuraria, machinasque eo comportari iubet, stationes a tergo & a fronte munitas disponit, militesque per illas distribuit, præfectosq; accommodat, quid cuiq; sit agendum, præcipit. Contra castrum Inui Septemq; ecclesias certis in locis præsidia disponit, ad compescendas latronum excursions per agros, ne pabulatorum, lignatorumq;, ac frumentatorum ministeria interciperent, & quia necesse erat Regem ipsum Panhispanio quod Matricali agebatur, interesse, obsidionis curam Duci a villa Formosa fratri notho, & Comiti a Triuinio commendat, ipse itque reditque viam, toties quoties vtrobiq; illius præsentia opus erat. Nullum interea tempus ocio dabatur, quin stationarii milites stationes muris promouerent, machinarii tormentis mœnia quaerent, stloperarii glandibus, arcuarii sagittis, fustibularii lapidibus obsessos laceferent. At illi contra eruptionibus crebris non cessant ex improviso securos impetere, tum ultuariisq; pugnis medio in campo cum illis decertare. Editur vtrinq; cedes maxima, sed in Lusitanos proportionem multo maior, quia ex paucis numerus minuebatur, qui suppleri non poterat, nisi auxilia mitterentur. Scribunt itaq; ad Regem suum, quo in statu res sit, certiores faciunt, nisi supplementũ cohortibus reficiendis mittat, nõ posse diutius obsidionem sustineri, neq; fieri, quin se aut victori dedant, aut ferro fameq; mors oppetenda sit. At Lusitanus recensitis copiis quas habebat imminutas, tum suorum habitu qui desiderio domus sine comœtu in patriam redierunt, tum morbis ex laboribus victuq; maligno, tum quod ex auxiliariis nemo apud eum remanserat, cum nõ auderet ad soluendam obsidionem recta proficisci, ad alias artes se cõtulit, exercitum statuit in Salmanticensem agrũ ducere, vicos igni ferroque vastare, eo consilio, vt noster intermissa obsidione suis laborantibus opem ferret, & obsessis respirandi locũ daret, & ad comœtus aliaque necessaria importanda, & ad permutandos bene valentibus ægrotos, vegetis integrisq; fessos atque vulneribus confectos. Erant qui Regi dicerent, huiusmodi populationibus insistere non esse opus regium, sed latronum grassatorumq; illud vero magnificum, generosum, atq; ingentis animi opus, suis laborantibus opitulari, in summis periculis positos media ex morte recipere. Quod si non suppetebant vires, vt cum hoste signis collatis decertare posset, vastationem illam vicorũ, agrorumq; populationem, honestius tutiusq; per præfectos fieri posse dicebant. Erant qui suaderent, vt ad Gallorũ Regis pacta promissaq; recurreret, quando inclinatis rebus ac propemodũ perditis non erat vnde subsidiũ maius certiusq; sperari posset. Alii contra, leuitati Gallicæ nõ multum esse fidendũ, cum præsertim quo tempore fœdus illud initũ fuerat, Lusitanis rebus fortuna aspirare videbatur, quæ nunc aduersa refragaretur. His sententiis Lusitanus incertus quid faceret, pergit, vt id exequ-

retur quod ab initio constituerat, in agrumq; Salmanticensem ducit exercitum. Quod ubi noster comperit, cum parte exercitus Comitem a Triuinio mittit, qui Lusitani conatibus aduersetur, seq; cum Salmanticensibus iungat. Id cum Lusitanus ex interceptis exploratoribus accepisset, simul etiam & Hispanum, cui non erat par, Comitem subsequi, reputans secum non esse e dignitate regia cum Comite pugnare, neq; prudentis cum superiore configere, cœpit se paulatim in Taurum suam, hoc est in latebras notas, recipere. Sed ne suos in tanto periculo desereret, cœpit cum victore de permutandis captiuis agere, vt ipse Beneuentanū Comitem data fide absolueret, oppidaq; & castella quæ secreto data erāt, redderet, noster Comitem Pinnamancorum liberum ex vinculis abire iuberet, obsidionemq; Cantapetre tolleret, ea lege, vt præfidiarii milites anno ab armis cessarent: id quod Pharii Comitis interuentu peractum est. Beneuentano Comiti in damni accepti compensationem a Rege & Regina aureorū ducalium millia decem dono data, la coronna quoq; ciuitatis cum portu iam pridem illi facta, rursus cōfirmata est, imperatumq; arcis præfidi, vt illam Comiti traderet. At oppidani tametsi seditionibus intestinis erant discordes, ad hoc vnum facta conspiratione, arcem in Comitis potestate positam videntes, seq; a regali corona alienatos, pro communi libertate acriter insurgunt, arcem obsident, terra mariq; oppugnant. Cæterum Comes ex familiaribus cognatisque, & amicis, ac gregariis militibus cohortes parat, quas in auxiliū obsessis mittat. Oppidani vero ex instanti periculo facti acriores, obsidionem premunt, stationes a terra mariq; muniunt, diu noctuq; obsessis negocium facessunt. Comes deniq; cum eo quod semel intenderat, nihil proficeret, spe frustratus, cum oleum perdidisset & impensam, ab incepto desistit. At ciues magna cum sua lætitia ex Comitis seruitute in perpetuam se libertatem vindicarunt.

De profectiōe Regis ad patrem, deque fontis Rabidi obsidione ab eodem Rege obiter soluta. Caput V.

CVM hæc apud Vætones in Hispania geruntur superiori, Ioannes Tarraconensium Rex, huius nostri Ferdinandi pater, per literas sepe cum mandatis filium pellexerat, vt cum sibi per instantium negociorum intermissionem liceret, veniret ad se commentaturus de rebus quæ ad vtriusq; commoda regniq; gubernationem pertinerent. Erant eo tempore Rex & Regina Valladolidi. Sed Rex vt patris voluntati obsequeretur, in Tarraconense regnum proficiscitur: Regina vero Turdesellas cum præsentis exercitu, vt se Lusitani conatibus, si quid interea moliretur, opponeret. Per idem quoq; tempus Gallorum Rex fontem Rabidum obsideri iusserat, atq; in Bardulos finitimos vicorum direptiones agrorumq; populationes fieri. Cuius rei accepto nuncio Rex noster posteaquam patris desiderio satisfecerat, & rebus propter quas venerat ordinatis, ad Cantaborū urbem Victoriam venit, atq; ex Asturibus, Bardulis, Cantabris, Vasconibus, superiorisq; Hispaniæ populis, ad quinquaginta peditum millia diuersorum generum armaturæ coegit, omninq; hoc belli apparatus ad fontis Rabidi obsidionem proficiscitur. Iam Galli de aduentu Regis cum exercitu intellexerant, Regemq; suum quid illis faciendū esset, consulerant, illisq; responderat, vt cederent tempori, seq; OEasonem reciperēt, ibiq; hybernarent, vere proximo eandem obsidionem redintegraturi: nec secus atq; sunt iussi, faciunt. Noster vero de Gallorum abitu factus certior, & ipse quoq; suas copias dimittit. Vtrosq; Bardulos, montanosque populos lustrat, imperio suo legibusq; obsequentes laudat, in criminosos animaduertit, totamque prouinciam pacatam relinquit, atq; ad res inchoatas Reginamq; rediens, controuersias procerum ex regno Nauariæ obiter componit. Nam erant ex illis qui Pompeiopolim urbem totius regni metropolim, aliaq; oppida & castella vellent illi tradere, atq; se ipsos omnesque fortunas suas illius fidei permittere. Quod Rex auersatus renuit, Phæboq; ex sorore sua nepoti adiudicauit. Inter Lermatem Comitem, Petrumq; Peraltanum simultates composuit, & cum æternam pacem nō posset, inducias temporarias indixit. Cardinalis interea pontificalis officii partes esse ratus operam suam

suam interponere, literas cum mādatis ad Gallorum Regem mittit, Hispanorum Gallorumq; antiquam societatem amicitiamq; commemorat, Bardulorum officia in Gallos, inimicitias in Britannos ex professo narrat, in quos nunc sœuire armaq; inferre iubeat, in illorum fauorem qui quondam fuerint illi hostes acerrimi. Rogat, immo obsecrat, obtestaturq; vt a tanta rei indignitate se absteineat, neq; velit amicos veteres inimicis permutare. Nam quod ad Ruscinonis Comitatu pertinebat, non erat tanti, vt tam inueterata societas solueretur, cum præsertim si quid fractum aut dissutum erat, facile posset refici ac refarciri, si ad vtriusq; regni collimitium mitterentur vtrinq; viri boni & sapientes, quorum arbitratu & sententia lites contentionesq; sedarentur. Per eundem Cardinalis familiarem Gallorū Rex rescribit, non displicere sibi reditus in gratiam cum Principibus Hispanis, si conditionibus æquis negocium transigeretur, & Lusitani quoque qui se illi commendarat, ratio haberetur. Ad perficiendam rem inchoatā vltro citroq; internuncius com meat remeatq;, quoad ventum est ad illud, vt in annum induciæ constituerentur, quo tempore dissensiones inter Hispanorum Gallorumq; Reges transigerentur, ex qua transactione totus Lusitani conatus pendeat.

Parietinus Comes Vclesium capit, arcem obsidet, ac deinde in deditioem accipit. Caput VI.

Quo tempore in Hispania superiori a Rege nostro hæc gerebantur, Dux Infantatus in Carpetania Madriti arcem quæ adhuc pro Marchione stabat, iussu Principum obsidione cingebat. Comes Parietinus qui, vt sepe dictum est, diuui Jacobi Magistrum militiæ se profitebatur, Vclesium oppidum illius ordinis alterum caput proficiscitur, oppidoq; potitus arcis præsidem hortatur, quando ratione Magistratus ad se pertineret, eam sibi traderet, & cum sæpe antea precibus, blanditiis, & pollicitationibus nihil profecisset, minis agere cœpit, & nisi pareat, se arcem obsessurum, neq; quieturū, quoad illam expugnet, pœnasq; ab illo exacturum quas proditores solent pendere. At præses vir constans fortisq;, nihilo magis quam antea mouetur, arcemq; armis & omni commeatus genere munit, seque ad omnem belli fortunam aptat. Cæterum Magister hominis pertinaciam cernens arcem obsidet, perq; bimestre spacium obsessos eo angustiarum redigit, vt iam & ad victum necessaria, & ad agrotantium medicamenta, & ad vulneratorū remedia, omnia quibus erat opus, deficerent. Quo in statu sit res, Marchionem præses certiore facit, & nisi quamprimum suppetias ferat, nullam esse morā quin qualicumque conditione faciat deditioem. Erat eo tempore Marchio Compluti cum Archiepiscopo Toletano, cuius vtriusq; idem erat sensus de re communi. Qui videntes ex illa arcis cum oppidulo amissione, quam magnum detrimentum sequeretur, ad impendentis ac futuri belli opportunitatē, simul etiā quod Lupus Vascus Archiepiscopi frater, atq; eiusdem factionis perquam studiosus, qui præsidio tenebat Optum ciuitatem finitimam, reddebatur infirmior, ex familiaribus, & amicis, propinquisq;, & aliis eiusdem sectæ participibus cogunt grauis & leuis armaturæ equitum ad tria millia, qui numerus multo superabat obseffores. Non potuit Magistrū latere tantus belli apparatus qui contra se fieret. Rem ad commendatarios, cohortiumq; præfectos, ac primarios viros refert, quæ sit eorum sententia, exquirat. Omnibus visum tempori esse cedendum, neq; expectandum, vt tanta spes fortunæ belli committeretur. posse namq; alio tempore obsidionem illā commodius repeti & tutius continuari. At Magister, vt erat natura ingenti animo, & ex magnitudine rerum quas gesserat, magnā sui fiduciam habēs, fretus quoq; meliori causa, & cui non dubitabat diuum Iacobum cuius tesseram belliq; insignia gerebat, propitium fautoremq; fore, obfirmat animum, commilitonibusq; respondit se velle in obsidione perstare, vitamq;, si opus sit, pro laude atq; maiorum suorum dignitate pacisci. Cū vidissent illum commilitones animo tam obstinato, vt neq; passum ab incepto retrocedere vellet, alacres operi se accingunt, fossas murorum eruderant, aggeres vallosq; erigunt, propugnaculis mœnium pinnisque pluteos appendunt,

stationes vero crebras vallo fossaque munitas contra arcem disponunt, & fortissimo quoque milite complent. Nunquam putarant Archiepiscopus & Marchio, Magistrum tantas copias expectaturum. Sed cum ad oppidi muros accessissent, stlopetarum glandibus, scorpionumque sagittis repulsi: per extrariam arcis portam, posticumque admissi, in stationes agmine facto irrumpunt. Pugnatum est vtrinq; vehementer ab ortu solis ad occasum. Cadebant ex vtraque parte multi, sed a Marchionis & Archiepiscopi multo plures, propterea quod iniquitas loci hos impediebat, illos vero adiuuabat, & quia succincti venerant putantes Magistrum non expectaturum hostes, neque machinas ad oppugnandum, neque victum ad permanendum, neque commeatum & necessaria ad arcem instruendam: opus intermit-
tunt, atque in tempus aliud differunt, receptisque vulneratis & ægrotis, atque in eorum locum validis robustisque suffectis, ad suos quisque reuertitur, intra paucos dies cum machinis, & tormentis, magnoque commeatu, grandiori que exercitu redituri. Eodem tempore, quemadmodum paulo ante diximus, Dux Infantatus Madritanam arcem Regis & Reginæ iussu obsidebat. Qui factus certior Toletanum Marchionemque a Compluto Vclesium versus copias ducere, carrisque & plaustris numerosas grandesque machinas magnamque vim commeatus secum vehere, partem exercitus retinet ad continuandam obsidionem, partem Magistro mittit in auxilium ad distribuendos Marchionis, & Toletani præfulis conatus, copisque Furtatum fratrem præficit, monetque quid illum facere oporteat. Ille, qua hostes venturi erant, locum
opportunum occupat, Magistrum de aduentu suo, & qua de causa venerit, certierem facit. Ille vero refectus recreatusque tam in sperato auxilio, munitis stationibus tantum relicta obsidione cum reliqua exercitus parte auxiliariis se cohortibus adiungit. Iamque hostes aduentabant, iam se medio in campo mutuo conspiciebant, neque amplius inuicem aberant, quam quo telorum ictus poterant pertingere. Continuerunt se tamen, & neutri in alteros irruerunt: quia orto iam vespere non supererat lux ad decernendum armis. Itaque locum tutiorem ad pernoctandum vtrique sibi eligunt, ordinatisque cohortibus, in armorum procinctu vtrique expectant, quid alteri molirentur. Marchio vero & Archiepiscopus cum perspicerent se non posse exequi id cuius causa venerant, nisi armis viam aperirent, veriti summam omnium rerum suarum fortunæ vnus prælii committere, sub ipsum mediæ noctis silentium in castellum quoddam quod pro ipsis stabat, neque longe aberat, se recipiunt, posteroque die sine vlla spe arcis recuperandæ Complutum rediere. Atque præses præsidariique milites cernentes se omni auxilio destitutos, neque in rerum omnium penuria posse diutius famem tolerare, deditionem faciunt, rebus propriis que ante obsidionem possederant, & vita que iam in potestate victoriserat, concessa.

Lusitanorum Rex Tauro relicta in regnum suum redit, atque inde ad Gallorum Regem proficiscitur, & quid illic egerit. Caput VII.

LUSITANVS Rex cum videret se delusum ab iis quibus autoribus tantum negocium susceperat, atque omnia cessisse aliter quam ab initio putauit, Marialbano Comiti arcis vrbisque Tauri præsidium commendat (nam Ioannes Villosa ille qui sibi urbem tradiderat, repentina morte interceptus erat) dispositisque præsidiis per castella & arces quæ pro illo stabant, ducta secum Ioanna ex forene nepte sua, Lusitaniam suam repetit. Diuque secum reputans quam turpe illi foret non modo apud suos, sed etiam apud amicos & alieniores, quorum aures falsis rumoribus impleuerat, neque iam spes vlla esset reliqua, nisi in Gallorum Regis fœdere quod pepigerat, pollicitationibusque quas illi iureiurando sanxit, statuit iam non per literas, non per nuncios legatosque, sed per se ipsum res suas agere, ordinataque regni administratione classem armat, & omnibus ad viaticum necessariis implet, conscensa naue prætoria in Galliam Narbonensemque nauigat, Massiliæque vrbis portum subit, Regemque Gallorum qui in Turonensibus turribus eo tempore morabatur, de suo aduentu certierem facit. Gallus eo nuncio latus, aut lætitiâ vultu simulans, honorifice hospitem excipi benigneque tractari iubet, & pro regia dignitate omnia

omnia ministrari. At Lusitanus iter suum eo dirigit, vbi Rex Gallorum esse dicebatur. Rusticabatur aut eo tempore non longe a turribus Turonensibus, qui factus certior Lusitanum aduentare, oppidoque propinquum esse, mittit in occursum qui rogent dicantque, vt ex nauigationibus viæque laboribus in oppido quiesceret, seque ad breue tempus venturum dicit, & venit quidem, dataque & accepta salute, se comiter atque honorifice alloquuntur tractantque, & multis verbis vltro citroque habitis rerum suarum commentationem in aliud tempus differunt. Post aliquot dies Gallorum Rex Parisios proficiscitur, quem subsecutus est Lusitanus, qui videns Regem aliis negociis implicitum, sua vero quorum causa tam longam viam terra mariq; fuerat emensus, de die in diem protrahi, adhibet bonos & graues viros Regisq; amicos, qui exponant illi causam sui aduentus in Galliam, commemorentque ictum fœdus spemq; auxilii quam sit pollicitus ad gerendum bellum contra communes hostes, ipsius Regis, quo Ruscinonis Comitatum repetere audent, suos, cuius dotale regnum contra omnia diuina & humana iura retinent. Esseque tanti Regis etiam si non de sua vtilitate ageretur, prohibere iniurias, subleuare lapsos, supplicibus opem ferre, atque regno expulsos in pristinum statum erigere: hoc esse Regum opus honorificētius quam regnare. Quare oblitus se Regem, genuaq; amplectens orabat obtestabaturq;, ne in causa tam iusta & honesta desereret, fortunæque Regum misereretur, eorum maxime qui vim paterentur iniuste. Sed neq; fortunas suas tam esse perditas, vt non haberet regnum autum adhuc incolume, atq; in ipso vnde summoueretur, vrbes, oppida, castella, proceres, viros principes ac primarios, quorum idem sit cum illo sensus de repub. Hispana. Ad rem tamen conficiendam vnum tantum deesse caput, ducem, moderatoremq;, cuius auspiciis omnia gererentur, eum esse Regem Galliarum ac præterea neminem. Ad hanc Lusitani petitionem, ac potius promissi ac debiti exactiōnem, Gallus per eosdem internuncios respondet, non debere mirari Lusitanum, si homo tot tantisq; negociis implicitus ad res illius non respexerit. Sum (inquit) o amici sollicitus bellorum que mihi (vt videtis) impendent, alterum hinc a Burgundionum Duce, alterum illinc a Britannorum Rege, quorum conatibus reprimendis binæ copix sunt comparandæ, quas iam oportebat fuisse conscriptas, præter eas quæ sunt OEasone contra Bardulos Hispaniæq; superioris incolas, quibus erat sibi animus alias adiungere. Vt tamen causa pro qua bellum erat gerendum fieret iustior, debere ipsum imprimis neptem ex sorore iuxta cōsuetudinem Romanæ ecclesiæ vxorem ducere. Alioqui neq; ille posset esse Rex, nec se illi posse iure opem ferre. Et quia intercedat illi cum ducenda vxore propinquitas sanguinis, quæ esset impedimento quo minus iure posset fieri, supplicandum esse a summo Pontifice, vt illos a legibus solueret, quem prohiberent in iura connubii matrimoniumq; cōuenire. Hoc Regis Gallorum responso Lusitanus non multum lætus, exequitur tamen quod Gallus monebat. Literæq; supplices ab vtroque ea de re ad summum Pontificem datæ, cœptumq; in curia de negotio disceptari, neq; defuerūt vtriusq; partis aduocati qui rem in summam difficultatem deducerent. Vrgebant Pontificem Regis & Reginæ Hispaniarum legati, dicentes ex illa dispensatione, si concederetur, sequerentur multa detrimenta per omnem Hispaniam, cædes, latrocinia, agrorum populationes, viarum grassationes, atq; dari materiam vnde religio mortalium & cultus diuinus minueretur. Cumq; dispensationes huiusmodi conciliandæ pacis & tollendarum litium contentionumque causa concedi debeant, nunc concederetur in seminarium discordiæ ac simultatis, non modo ipsorū Regū, sed etiam summatum, & infimatum, & mediocris conditionis hominum odia, inimicitix, dissensiones orirentur, & quæ bello implicitos sequi consueuerunt. Instabāt ex altera parte Gallorum Regis legati & procuratores, dicentes iniuste sibi denegari quod aliis concedi solet, neq; Regem suum ita meritum esse de sede Apostolica, vt eius petitiones in cassum cederent. Quibus Pontifex videbatur fauere, propterea quod opera Gallorū Regis indigebat ad certas quasdam res ad Cameram Apostolicā pertinentes. Tandem vicit vtilitas, dispensationem concedit, datq; Lusitano perferendā, secreto tamē, ne res aduersariis nunciaretur. Interea Lusitanus

ad Burgundiæ Ducem proficiscitur, cum quo erat illi arcta sanguinis propinquitas, experiri volens, si posset illum cum Rege Gallo in concordiam reducere, quo facilius auxiliares copias a Gallo posset habere. Erat eo tempore Burgundionum Dux occupatus in bello quod cum Lotingiæ Duce gerebat. Locutique inter se multa de conditione reditus in gratiam Ducis cum Rege Gallo, Lusitanus partes negotii peragendi suscipit, rediensq; Parisios nuncium accipit de morte Burgundionum Ducis, in prælio quo pugnatum est cum Lotingiorum Duce. Burgundiæ Ducatus propterea quod Dux sine liberis decesserat sexus virilis, ex Gallorum legibus ad coronam corpusq; regnorum Galliæ deuoluebatur. Rex occasionem ex morte Ducis Ducatus capiendi arripit, hoc vnum agit, Lusitanum dimittit, in Hispaniam vt redeat hortatur, seq; confecto Burgundiæ negotio missurum maiores copias quæ se limitaneis coniungant qui erant OEasone, pollicetur. Lusitanus omni iam spe fraudatus, eo miseræ fortunarum suarum deuenit, vt de religionis ingressu cogitaret, idq; Hierosolymis, vt esset longius, quam quo rerû Hispanarum nuncius peruenire posset, fecissetq; nisi a familiaribus, atq; imprimis a Phario Comite qui illum in tota peregrinatione illa fuerat secutus, mutare sententiam fuerat coactus. Tunc abeundi copia a Gallorum Rege petita & obtenta, eadem via remenso mari in Lusitaniam suam qua venerat, reuersus est.

De Segouiensis arce dolo a Maledonato capta, & a Regina rursus in potestatem suam redacta. Caput VIII.

ANDREAS Caprarius, quem in parte superiori sæpe diximus sub Enriquo Rege fuisse regiæ domus villicum, atq; Segouiensis arcis præsidem, ex quo tempore Lusitanus in mediam Hispaniam irruerat, Regi & Reginæ familiarissimus fuit, propterea quod fortuna belli adhuc ancipiti, Lusitano relicto partes illorum secutus est, thesaurosq; Regis Enriqui quos in arce seruandos deposuerat, opportuno tempore illis tradidit. Quo facto ita Principum voluntatem demeruit, tantamq; ab illis gratiam inierat, vt nõ modo nihil ex iis quæ antea possidebat, immutarent, sed illum postea multum beneficiis & honoribus accumularent, inter quæ arcis præsidium vrbsq; tutelam, & quod grande pignus amoris erga illum & illius erga se fidei fuit, quod vnicam filiam Elisaben iuniorem iam Principem designatam (nondum enim Ioannes erat natus) illi adseruandam educandamq; commendarunt. Erat Alphonsus quidam cognomento Maledonatus, cui Caprarius arcem sui loco tenendam crediderat, quam postea Petro a Bouadilla socero suo Beatricis Bouadillæ vxoris suæ patri tradi iusserat. Maledonatus sensit eam honoris diminutionem, indoluitq; amplius quam pro materia decebat, habitaq; temporum ratione, in quo non modo sceleris quod parabat, impunitatē assequeretur, verum etiam grande aliquod sibi prouenturum, cœpit cogitare quemadmodum arcem prenderet, Elisabenq; Principem in potestatem redigeret, quibus obsidibus cum Rege & Regina, si posset, proditiõis precium pacisceretur: quod si non liceret, ad Lusitanum cõfugeret. Erat illi tanta familiaritas in ea domo, vt ingrediendi arcem & exeundi facultas semper pateret. Fingit sibi opus esse saxo quodã magno quod erat in arce. Id sibi Maledonatus petit, ad nescio quos domus suæ vsus, & cum vix a pluribus versari posset, armat quatuor facinoris quod incipit conscios. Arma fuerunt occulta, & quæ facile tegi poterant, cum præsertim ab illis nulla posset oriri proditiõis suspicio. In arcis portas irruunt, ianitorem trucidant, præsidem in vincula coniiciunt. Cuius satellites cum putarent tantum scelus non potuissent nisi a plurimis attentari, in turrim perpulchre munitam, vbi Elisabe Princeps erat, se recipiunt. Cum illam proditores oppugnarent, nihilque proficerent, reliquas arcis munitiones & propugnacula occupant, & quia pauci erant ad tantam rem tuendam, ex ciuibus qui alterius erant factionis, complures admittunt. Ioannes Arius ciuitatis præsul qui propter similtates quas cum villico habebat, eo tempore aberat, ad rei actæ nuncium accurrit, seq; vrbs primoribus agglomerat. Ciuitatis portas quæ a villico stabant, non magno negotio capiunt. Regina certior facta earum

earum rerum quæ Segouia gerebatur, eo iter arripit. Iamq; vrbi aduentabat, cum ciuitatis proceres, legatos ad illam in occursum mittunt, qui supplicent illi ne admittat secum in urbem Comitem Beneuentanum, quippe qui pedibus manibusque fauebat villico, eiusq; vxori Beatrici Bouadellæ. Quod nisi prohiberetur urbem intrare, posse fieri vt populus ira percitus aliquid auderet, quod in ipsius Regine offensam & villici atq; eius vxoris perniciem cederet. Ad quam petitionem Regina respondet, iniquum esse quod Segouientes ciues vellent imponere leges Principibus, quas subditis consueuerunt imponere Reges, victoresq; victis. Ite igitur (inquit) atque meis verbis dicite illis, vt desinant insanire, molianturq; aliquid quod postea in ipsorum caput retorqueatur. Hæc dicens, urbem cum vniuerso comitatu ingreditur, atq; deinde arcem petit. Cumq; arcis pars a ciuibus teneretur, pars ab iis qui in auxilium villici præsidisq; confluxerunt, neq; cessarent missilibus se lacessere: Cardinalis & Beneuentanus Comes, aliiq; quibus Regina auscultabat, suadebant illi vt arcis portas claudi iuberet, ne si furor populi frequentis arcem occuparet, pugna confereretur, quam nemo, nec ipsa quidem, posset dirimere. At illa contra iubet omnes portas aperire, populumq; admitti, quantum arcis impluuium capere posset. Quos Regina ex superiori loco comiter allocuta, Dicite, inquit, o amici, quis furor agitat vos, aut quid sibi vult in media rerum omnium tranquillitate hic armorum tumultus? Si quid est quod in rem vestram sit, aut malæ tractationis aliquam habetis in villicum actionem, en ego adsum, quæ remedium ponam, neq; patiar a quoquam ex iis quibus iustitiam aut partem aliquam reipub. administrandam commendauit, iniuriam fieri. Omnes vna voce conclamant, Excludatur villicus, cuius insolentias atq; suorum pati non possumus. At illa iubet omnes qui a ciuibus stabant, & qui ab Andrea Caprario, ex munitionibus pelli, eiusque præsidium Gonsalo Aconi regie domus æconomo & quæstori maximo sub publica fide tradit. Ciuibus autem imperat, vt deputent certos, bonos, sapientesque viros, qui deferant ad ipsam, aut ad eos quibus ipsa causæ cognitionem commiserit, querelas illorum quos Caprarius aut suorum quispiam læserit. Ille vero innocentiam suam purgauit, & si quid obiectum est, & omnem culpam in suos reiecit. Nam compertum est postea, totum illud inuidia & malevolentia quorundam nobilium esse conflatum. Quare Regina & arcis præsidium & alia ornamenta dignitatis illi restitui iubet.

*De Archiepiscopi Toletani & Marchionis Villenatis cum Rege & Regina
reditu in gratiam. Caput IX.*

QVANTA pertinacia & rebellione Archiepiscopus Toletanus & Villenatum Marchio Lusitanorum Regis partes secuti sunt, in libris superiorib. demonstratum est, eoq; fortuna illos deduxerat, vt nihil iam quærerent, nisi honestam viam ab officio male promisso discedendi, seq; ad melioris causæ Principes transferendi. Spem vero omnem fiduciamq; rei cõficiendæ magnam in Rege Tarraconensium habebant, qui de illorum reditu in gratiam cum Rege & Regina sæpe egerat. Sed interim mittunt bonos prudentesque viros & religiosos, qui errata excusent, pœnitentiamq; errorum exponant, & petant veniam, voluntatemq; in posterum intermissa obsequia emendandi declarent. Acta est causa diligenter apud Regem & Reginam per amicos, quorum orationi & precibus accesserunt literæ a Tarraconensium Rege qui cõficiendo negotio plurimum studebat. At Principes nostri habita ratione temporis & fortunæ quæ in rebus bellicis plurimum dominatur, & paruo momento huc & illuc impellitur, deinde quod meminere officiorum Archiepiscopi, quæ apud ipsos fuerunt illustria, quo tempore in multarum rerum difficultate laborabant, & quod Marchio trahebat secum multas nobilissimasq; familias propinquorum & affinium amicorumq; qui illum sequebatur: statuunt illos donare venia, vt hoc vno beneficio & Rex patri, & Regina socero obsequeretur, simul etiam vt illos ex hostibus amicos facerent, exequerenturq; Vergilianum illud quod fuerat Romanorum peculiare, *Parcere subiectis, & debellare superbos.*

Atq; vt beneficium beneficio cumularent, vectigalia & bona quorum vsu illis fuerat interdictum, restitui iubent. Sed & Lupus Vascus Archiepiscopi frater Optū urbem cum arce tradidit, tametsi ab Enriquo Rege hæreditario iure fuerat ea donatus. Madriti quoq; arcem quā Dux Infantatus longa obsidione premebat, Regis & Reginae arbitrio relinquit. Castrorum etiam Iuliorum arcem quæ Præfide Petro a Beatia pro se stabat, sequestro tradendā Gonsalo ab Auila pollicetur, quoad sibi satisfiat quibusdā de rebus ex pacto conuento quod cum illo pepigere. His in hunc modum peractis iureiurando sanxerunt, se permanuros in fide atq; obsequio Regis & Reginae, seq; pro hostibus habituros quos illi hostes esse, & pro amicis quos illi amicos esse decreuerint. Archiepiscopus insuper ad summum Pontificem sedemq; Apostolicam dat literas de suo reditu in gratiam cum Rege & Regina, partim excusans se quod fecerit tot mutationes in exhibendo suis Principibus obsequio, partim accusans pœnitentiamq; agens quod abiurata Elisabe Principe ac deinde Regina, quam antea iurauerat, Ioannam subdituam Enriqui Regis filiam iureiurando Principem Reginamq; postea designauerit. Nunc vero se bona fide redisse in ipsorum gratiam quos læserat, idq; affecutum non tam suis meritis, quam illorum singulari humanitate atq; clementia. Quare a sanctitate sua precabatur supplicabatq; vt quod a se factum erat, boni consuleret, atq; in bonā partē acciperet. Per idem vero tempus Othomanus Turcarum Rex trecentarum & eo amplius nauium Eubœam insulam Bœotia adiacentem petit, & primo aduentu Storam & Basilicon oppida non magno negotio expugnat, captaque funditus delet, deinde Chalcidem urbem nobilissimam obsidet, atq; posteaquam triginta diebus oppugnat, tandem per totam noctem tormentis machinisque muros quariens, atq; vicissim militibus oppugnans, sub lucem acrius insilit, secundaque diei hora capit. Turci victores debacchati sunt in omnem sexum & etatem, eo vel maxime irati quod in ea oppugnatione ingentem cladem acceperant.

AELII ANTONII NEBRIS-
SENSIS, HISPANARVM ATQVE HISPANIENSIVM RERVM HISTORICI, DECADIS PRIMÆ LIBER SEPTIMVS.

Quaratione Taurus ciuitas quæ pro Lusitanorum Rege stabat, pastoris cuiusdam industria recepta est. Caput I.

VM adhuc per ea tempora Rex esset cum Ioanne patre in provincia Tarraconensi, Regina vero Segouia, quo venerat pacificandæ ciuitatis causa ex turbulenta illa seditione quā induxit Maledonatus, de quo dictū est in superioribus: venit ex insperato nuncius qui fecit ipsam ipsa lætitia lætiores, Taurū urbem in potestatem præfectorum suorum venisse sine vllō militū sanguine, sine vllō dispendio, sine detrimento deniq; vllō. Quæ res in hunc modū gesta est. Pastor quidam ouium Bartholomæus nomine, ipsius ciuitatis incola, venit ad Alphonsum Fonscā Abilensem Episcopū, dixitq; daturū se viam qua vrbs illa caperetur, si ei auscultatū fuisset. Quonam, inquit, modo, Episcopus, aut vnde id compertū haberet? Ego, inquit, iā inde a puero pastor sum, qui in suburbanis pascuis semper oues meas pavi atq; obseruavi, frequēterq; illas egipsum in cliuum illū arduū, qua est ad murum ascensus adeo præceps, & anfractibus concisis interruptus, vt nemo vnquā attentarit, nec reptando quidē per eū ascendere. Sed neq; vnquā in vrbe fuit suspicio ea parte muros superari posse. Itaq; Lusitani ab illa murorū parte securi non vigiles, nō circitores, nō excubias adhibent. Mittit

Mittit Episcopus armatos decem expeditos cum pastore qui illum sequerentur, viderentq; an esset credibile, posse fieri quod pastor promittebat se præstiturum. Eunt itaq; cum illo, & reptando ad murorum radices euadunt, ascendunt, descendunt, mediaq; in vrbe consistunt, non canis, non gallus, non anser, non deniq; vllus mortalium strepitus auditur. Neq; id mirum, quod illa pars vrbis erat deserta. Redeunt itaq; ad Episcopum, quid viderint, quid senserint, immo quod nihil senserint, narrant. Episcopus munitionum duces qui in locis finitimis erant, conuenit, qui in longinquiorebus, per literas facit certiores. Omnibus placuit rem debere experiri. Mittunt itaq; sexcentum armatos qui pastorem sequantur, & quid agere illos oporteat, monent. At illi duce suo præuio reptando per cliui ardua eunt, qua possunt. Sed inter eundum venit illis in mentem, posse fieri vt opportunitas illa tantumq; rerum omnium silentium ex composito cum pastore fuisset factum, neque committendum, vt vnus hominis dicto, siue simplicis, siue subdoli, tantæ copiarum periculo exponerentur. Tumultuantibus itaque omnibus, & quid facerent dubiis, Petrus Verafcus, vnus ex iis qui partem copiarum ducebant, in hunc modum locutus est. Audite obsecro vos commilitones mei, esto, istam cautionem vestram laudo atq; probo, neque enim vnquam nocuit prospicere, vnde pericula possint ingruere, sed in hoc homine quo duce nunc vtimur, ego non video vnde suspicer dolum aliquem subesse. In eum statum res iam deducta est, vt non possimus nisi magna cum ignominia negotio inexperto redire. Audendum igitur est, & aliquid fortunæ arbitrio relinquendum. Nam audaces fortuna plærunq; iuuare solet, quemadmodum & timidum perdere, & ingens gloria sine magno labore atque periculo comparari minime potest. Cumq; omnes hærent inter spem metumq; dubii, nescirent quid facerent, Antonius Fonseca adolescens animosus ætatis feruore percitus in muros tendit, sequitur illum Petrus Verafcus, atq; hunc Vascus Viuarius, puduit reliquos non suum quenq; ducem sequi, neque cessatum est, quoad omnes in vrbem sunt recepti. Fuerunt autem hi sexcenti milites, reliqui omnes iussi sunt tenere locum qui erat contra certam quandam ciuitatis portam, vt cum illi fuissent admissi, hi quoque fracta porta reciperentur intra vrbem. Qui vrbem tenebāt, in partes duas distributi, altera forum occupant, altera portam vrbis inuadunt, portarum claustra ferasq; refringunt, suos qui expectabant, admittunt. Prima coitio fuit cum Lusitanis, qui vrbem circumibant armati. Sed cum cognouissent omnia teneri ab hostibus, & ciues omnes putassent eiusdem facti conscios, cum Comite ac duce suo in arcem se recipiunt. Qui cum vidisset totam vrbem in potestatem hostium redactam, arce deserta se cum suis in castrum Inui recipit. At Maria Sarmenti Ioannis Vlloræ vxor arcem occupat, cumq; notis & domesticis familiaribusque suis propugnat, non quo proposuerit sibi a Lusitanis aliquam spem, sed vt cum ipsa Regina meliori conditione arcis deditioem faceret. Ad huius rei nuncium Regina accurrit, vrbem magno omnium plausu atq; lætitia ingreditur, ciuibus qui exulabant, bona restitui iubet, pastori qui tam præclari facinoris autor fuit, in alimenta hæreditario iure & quod ad posteros illius transiret, decreuit quantum ad honestum victum sufficeret, illum præterea omnemq; illius posteritatem ab omni exactione liberauit. Maria Sarmenti quæ arcem tenebat, erat soror Iacobi Sarmenti Comitum Salinarum, qui in toto illo bello Regem Reginamq; secutus, non vltimam operam nauauit, erantque multi alii affines & propinqui qui in eodem bello merebant. Hi susceperunt partes supplicandi pro illius vita fortunisque. Causasq; supplicandi præferiebant, quod erat foemina, quod vidua, quod mariti causa omnibus intusa, quodq; omni tempore belli nunquam maiestatem regiam verbo læsisset. nam re qui poterat? cum esset in potestate mariti, quo nihil fuit importunius, neq; minus suorum amicus: non post illius mortem, cum arcem Lusitanus occupauit. Nunc vero cum munitio illa videretur esse in eius potestate, illamq; armis tueri, non esse causam, vt aliquid eorum quæ in hoc bello gerenda essent, impediret, sed vt fidei & misericordiæ illius se dederet. His precibus Regina commota, illius viduitati, & fratris Salinarum Comitum & affiniū propinquorumq; obsequiis omnem culpam condonauit, omnesq; illius clientes domesticosq; ac fa-

miliares scelere absoluit, arcem capit, munitionem molis quam in agro Taurino Ioannes Villosa maritus vi atque iniuria tenebat, Iacobo Benauidio metatori regio iubet restitui. Atque in hunc modum ciuitate composita, omnibusque rebus in ordinem redactis, Valladolum proficiscitur. Nam eo Rex dicebatur esse venturus, ut reliquias belli omnes in illis locis conficerent.

Mortuo Comite Parietino Ferdinandus Rex pro Magistro creatur, & Lusitanum bellum renouant. Caput II.

EO tempore Regina nunciū accepit de obitu Roderici Enrici Manriqui Comitis Parietini, qui se Magistrum dici malebat diui Iacobi. Nam partem illam Magistratus quæ pertinet ad prouinciam Castellæ, possidebat. Accipit etiam, Alphonsum Cardenium prouinciæ Legionensis commendatarium maximum cum multis cohortibus Vclesium properare, ut a tredecim commendatariis qui ex instituto illius ordinis antiquo soli habent ius nouum creandi Magistrū, eodem iure & ipse crearetur, id quod ex ordinis instituto fieri deberet. At quia Regi & Regine omnes tres regni Hispani magistratus regio cæsui annumerare animus erat, quod & postea fecerunt: Regina ut instantis electionis comitia impediret, triduo Vclesium ex Valladolum venit, quo iam suffragatores illi tredecim conuenerant, quos Regina iubet aduocari, atque illos in hunc modum alloquitur. Scitis (spathiferi immo vero cruciferi milites, quod Magistratus diui Iacobi ab initio constitutus est tuenda atque ex occasione ampliandæ religionis causa, & ad hos usus tot oppida, tot castella, tot arces, tot munitiones a regibus, prelatibus, a bonis viris & honestis sunt concessæ. Sed quoniã aliquando ad eosdem usus hoc magistratu fuit opus, illis maxime qui cum Granatensibus Mauris bellum gerebant, autoritate sedis Apostolicæ administratione eius inierunt, aut concedi filiis Regum primogenitis, aut viris illustribus procurarunt. Nunc vero cum sit nobis in animo, posteaquam Hispaniarum bella quieuerint, omnem armorum impetum in Mauros transferre, e re publica nostra esse duximus, ut interim Magistratus iste collocetur in Rege, quo facilius ab uno imperatore viribus aucto vniuersa res bellica gubernetur. Quod vero ad commendatarium maximum attingit, ego curabo ut boni consulat, & pro fide quam erga me Regemque habet, non ægre laturus sit. Ad hoc vero perficiendum duas modo a vobis res peto: primum, ut suffragationem istam impræsentiarum differatis: alterum, ut ab Apostolica sede per libellos supplices petatis, ut pro Magistro, sine quo ordinis corpus esse non potest, det vobis Hispanorum Regem, quod non modo erit unicuique vestrum utile, sed & vniuerso ordini honorificum. Consilii huius sui commendatarium maximum facit participem, idque ut æquo animo ferat, ab eo petit, sequiturque pollicetur si de iure suo experiri velle, non obstaturam, quo minus ius suum persequeretur. Commendatarii quod a Regina sunt iussi, faciunt libenter. nam & comitia dissimulant, & a summo Pontifice pro administratione ordinis Regem sibi deposcunt. Commendatarius vero maximus utcumque Regine imperium acceperit, assensus est illi, & vultu hilari nihilo segnus ad bellum cum Lusitanis gerendum in suam prouinciam redit. Interim dum hæc Vclesii a Regina geruntur, Rex e Bardulia Taurum venit, recensitisque cohortibus quæ erant in stationibus & præsidiis contra castrum Inui, aliaque castella, & munitiones quæ pro Lusitano stabant, commendataque bellicæ rei summa Duci a Villa formosa fratri notho, & Comiti Phario Hispaniæ Comestabili, ipse Ocaniam proficiscitur, ubi Regina erat, & inde uterque Toletum se conferunt, ubi pro victoria toties parta & periculis euasis in bello Lusitano concepta vota persoluunt. Diui Francisci cœnobium, & templum illi annexum sub nomine diui Ioannis ædificat, & omnia quidem magnificentissime & pro dignitate regia absoluta. inde Madritum profecti accipiunt nuncium, per fines Pacis Augustæ & ciuitatis Roderici duobus exercitibus Lusitanos in Hispaniã rursus hostiliter irrurere, atque omnia ferro ignique vastari. Scribunt itaque ad commendatarium maximum Legionensis prouinciæ, & ad Laurentium Suarium Comitem Emporitani, quibus

quibus commendant tuendorum finium custodiam, cum facultate, quoties opus esset, euocandi ad arma omnes qui aut stipendia regia merebant, aut ex ea causa immunitatibus fruebantur. Fiunt vtrinque in aliorum finibus excursions, agrorum populationes, mortalium captiuitates, vulnera, cædes, captiuorum venditiones permutationesque, & multo maiora facinora quam ab hostibus nominis Christiani fieri consueuerunt. Nec segnius in ciuitatis Roderici finibus res agitur. Nam ex munitionibus quæ pro Lusitano stabant, erumpebant latrones graflatoresque eo audacius frequentiusque, quod audiebant Lusitanos intra fines Hispaniæ versari. Negocio itaque in regium consilium misso, cum alii aliud sentirent, & a qualibet deliberationis parte pericula & incommoda sequerentur, placuit tandem, vt Regina in partem illam Lusitaniæ quæ ad Pacem Augustam pertinet: Rex vero traiecto monte Tauro, contra castrum Inui & eiusdem factionis reliquos proficisceretur.

Ferdinandus Rex castella quæ pro Lusitano adhuc stabant, simul obsideri iubet. Caput III.

CUM primum Rex Madrito in Methymnam ad campum venit, conuocatis fratre notho & Comestabili cum cohortibus, quibus illos præfecerat, de obsidendis castellis illis vnde tot mala oriebantur, animû intendit, & quomodo id fieri posset commodius, in consultationem mittit. Euocatisque equitibus peditibusque omnis generis armaturæ, ex ciuitatibus oppidisque finitimis, vno die quatuor castella, distributis cohortibus, obsidione cingi iubet, Alphonso Fonseca Abilensi Episcopo, & alteri Alphonso Fonseca Caucensium & Alahegiorum domino, & Valco Viuario Salmanticensis Episcopi fratri, Cantapetræ negocium mandat, Septem ecclesiarum munitionem fratri notho, Cappularum Petro Guzmano, Castri vero Inui Ludouico Hemerobii Comitis filio, & Frederico Manrico. Paucis post diebus Cappularum præses, concessa sibi & vita & fortunis, deditionem fecit, præfectusque obsidionis illius ad castrum Inui ire iubetur. Dux a Villa formosa posteaquam Septem ecclesiarum munitionem bimestri tempore tormentis, machinis, crebrisque oppugnationibus afflixisset, adeo concussit, eoque angustiam rem deduxit, vt tantum vita concessa cogeret obsessos in deditionem venire. Omnes latrocini infames, atque sceleribus insignes, quos interim poterant intercipere, Rex iubet patibulo suspendi. Quo terrore perculsi qui Cantapetram præsidio tenebant, & ipsi de deditione facienda cogitare cœperunt, quod & factum est illis facultate libera in Lusitaniam suam redeundi. Solum restabat iam castrum Inui, in quod Rex transferri iubet totam belli & aliarum obsidionum molem, iussitque metari bina castra, altera ad Dorium flumen, altera in agro suburbano, quæ prohiberent ne terra aut aqua commeatus in oppidum importaretur. Post aliquot dies Regi videbatur oppidum debere oppugnari, quia ita erat omnibus necessariis instructum, vt longo tempore obsidio esset duratura. Erant qui oppugnationem illam in aliud tempus esse differendam censerent, quoad obsessorum vires & victui necessaria deficerent, & rumor ad eos perueniret, de sociorum deditione. E diuerso alii instandum esse oppugnationi dicebant, propterea quod instabat hyems, in qua neque milites sub dio hyemare, neque equi pasci, neque machinæ puluisque nitrius defendi posset, quin corrumperetur. Capto vero oppido posse obsidionem arcis continuari, quoad caperetur a militibus facile tolerantibus sub tecto temporis iniuriam. Huic sententiæ Rex accedit, iubetque postridie sub primam lucem tormenta & machinas intendi, fossas ea parte qua oppugnatio erat ineunda, ruderatque materia compleri, testudines, pluteos, arietes, scalasque parare. Erumpunt obsessi hostesque accedere prohibent, missilibusque submouent. Pugnatur aliquando cominus, editur vtrinque cædes maxima, durat pugna per totum diem, quoad nox aduentans utrosque dirimit. Postridie repetunt idem opus, atque deinceps idem faciunt vsque in decimum diem, quoad & fossæ sunt oppletæ, valli & propugnacula diruta, scalæ admouentur muris, quos præsidarii fes-

si laboribusq; confecti deserunt, atq; in arcem moliuntur. Diu noctuq; pugnatur. Erant qui arcem præsidio tenebant, plures quam quadraginta strenui milites, & ex scelerum conscientia fortes, & qui nullum periculum formidarent. Rex hoc in statu obsidionem relinquens, cæteraq; præfectis commendans, Methymnam ad campum se confert res alias creaturus.

Rex Ferdinandus montis Leonis munitionem in agro Salmanticensi recuperat. Caput IIII.

ERAT Salmanticæ prætor maximus Garfias Oforius, is detulit ad Regem, Rodericum quendam Maledonatum ordinis equestris virū, eundemq; Salmanticensem ciuem, tenere præsidio arcem munitam quæ ad ciuitatem pertineret, cognominatum Leonis montem, vnde in finitimos agricolas, pastoresq;, atq; in viatores interdum longinquius, iniquam exerceret dominationem, quem nihil puderet iura diuina & humana violare, non æquo iure cum suis ciuibus viuere, nō maiores obseruare, non a minorum iniuria se abstinere. Accedebat his omnibus falsarii crimen, quod monetam autoritate sua feriebat, veraq; permutabat, fugitiuorū deniq; receptator erat, & facinorosorū omnium asylum. Quod vbi Rex pro comperto habuit, cum paucis comitibus Salmanticam iter arripit, ad prætorē clanculum diuertit, vbi sit Rodericus ille Maledonatus requirit. Domi suæ aiunt 10 cum aliis ordinis sui esse. Conscendit equum Rex, prætorem cum executore officiali satellitibusq; ianuam obsideri iubet. Atqui Maledonatus interclusam sibi viam qua fugeret cernens, per solaria, tabulataq;, perq; tectorum imbrices elapsus, in diui Francisci ædem se recipit. Rex imperat monasterium obsideri, & nisi a fratribus dedatur, templi ianuas reuelli, atq; si fuerit opus, effringi. Egreditur cum fratribus sacre domus custos, Regis genua complectitur, supplicat vt ignoscat homini, vel ob eam causam, quod ad religiosam domum confugerit. Atqui Rex, vt erat ingenio facilis naturaq; indulgentissimus, precibus fratrum commotus, hominem quantumuis criminofum, vita condonat, modo arcem quam iniuria tenebat, regie potestati traderet. Fratres Regis iussa exequuntur, fugitiuum ex latebris produnt, cum Regis ministris in vinculis ducunt: quo arcem tradat, ducitur ad Leonis montem. Cui Rex quid suis dicere debeat, præscribit. Ille suos ex arce sub fide publica egredi ad se iubet, & Vos, inquit, o amici, quo me mea traxerit fortuna, videtis, libertas mea in potestate Regis est, sed vita in manibus vestris. Nunc experiar an quo tempore vos mihi autorauis, præstatis fidem quam mihi dedistis, iidemq; permanetis quos fore vos estis polliciti. Dicite hæc meo nomine vxori, atque vt Regi suam arcem, quia iam mea non est, sine mora tradat, nisi mauult & maritum perdere, atque omnem familiam nostram proditionis ignominia æternum notari. Cæterum illi in arcem recepti, siue vxore volente, siue nolente, clamant se nolle arcem tradere, nisi magnis atque insignibus donentur 40 præmiis. Quod si Rex in præsidem sæuierit, se facturos minantur, vt ille non ultus ad manes descenderet. Nam Lusitanorum res non vsque adeo erant perditæ, vt non possent redintegrare bellum in Hispania, seque non adeo parui esse momenti, vt quo ipsi inclamarent, non & eodem statera propenderet. Hæc & huiusmodi verba ex munitione homines perditiblaterabant. Cumque iam vincētis manibus, & lugubri veste, vultuque miserando, eo loci deduceretur Maledonatus, vnde crudele spectaculum ex arce videri posset, iam iamque carnifex gladium stringeret, iugulique partem tentaret qua ferrum immergeret, clamabat identidem miserabilis homo, perfidiamque suorum exprobrabat, sed præcipue in vxorem querelas suas referebat. Hæc est illa fides, inquit, o vxor, 50 qua matrimonii fœdus iniuimus? hic amor, hæc pietas est illa quam te mihi exhibituram in prosperis & in aduersis pollicebaris? Nunc demum experior, quanti viuum feceris, cum sic morientem parui facias. Neque me Rex iubet occidi, cum suum repetit, neque carnifex hic qui iussus ligauit manus, mucronemque iugulo intentat, sed familiares & amici mei, sed tu simul cum illis, quibus fortunas

nas meas credidi. His vocibus qui munitionem tenebant commoti, deditioem faciunt, atque ex pacto præsidem suum a morte redimunt, sibi que libertatem abeundi quo velint a Rege impetrant. Arce tradita, & in Regis potestatem redacta, Rex Salmanticam, & e Salmantica Inui castrum regreditur obsidionis statum reuifendi causa.

*Castrorum Iuliorum arcem quam præses adhuc pro Marchione tenebat,
Regina tandem obtinet. Caput V.*

10 **R**EGINA Madriti a Rege quo tempore digressa est, fanum illud in toto orbe famigeratum, quod est ad amnem Lupi, religiose adit, atque inde mittit vnum e secretariis suis ad Petrum e Biatia, qui castrorum Iuliorum arci pro Villenatum Marchione præsidebat, atque vt ex pacto conuento quod cum illo factum erat, munitionem Gonsaluo ab Abila tradere sequestro tenendam postulat, quoad Marchioni de certis quibusdam rebus fieret satisfactio. Præses per eundem secretarium respondet, se viuo nunquam in regiam potestatem arcem sibi creditam esse venturam, non si sciat se omnia perpeffurum, quæ longo tempore obsessi perpeti consueuerunt. Ad hoc præsidis responsum Regina quid faceret dubia, ne frustra inciperet quod exequi non posset, arcemque sine effectu obsideret, 20 mittit alterum qui blanditiis & pollicitationibus, præmiis & muneribus illum pelliceret. At ille multo durior factus non modo ab incepto non mouetur, sed orat hortaturque Reginam, ne ad urbem accedat, ne cogatur aliquid contra Celsitudinem suam committere, quod tamen sui defendendi causa iure suo possit facere. Regina hoc responso indignata, digna tanta Principe iras concipit, omnis armaturæ milites conuocari, & ex eadem prouincia vbi res agebatur, finitimos acciri, parari omnia quæ ad obsidionem oppugnationemque forent necessaria, ipsaque ad castra Iulia proficiscitur. Vbi quia expectata veniebat, apparatu magifico, sed maiori lætitia omnium est excepta. Igitur omnes qui e Batrica, & ex prouincia, locisque finitimis erant euocati, ad præscriptum tempus eo conueniunt. 30 Quibus a Calatraua Magister qui cum Marchione patruæ suo iam in Regis & Reginæ gratiam redierat, & Alphonsus Monroius qui se Magistrum a Traiani ponte profitebatur, se agglomerant. Accesserunt præterea proceres alii qui aut stipendia regia merebant, aut qui gratuitam operam in hoc bello nauare cupiebant. Machinarii quoque omnia tormentorum genera ex finitimis locis comportare iussi, cæteraque parari quibus erat opus. Tum Regina non iam blanditiis & pollicitationibus, vt antea, sed comminationibus terrorem incutiens præsidem aggreditur, atque nisi pareat, se non cessaturam minatur, quoad illum proditionis atque maiestatis reum peragat, pœnasque debitas scelerum suorum pendat. Ad hæc præses Reginæ supplicat, vt iubeat Marchionem acciri, quem non 40 dubitabat, imperata facturum, si Regina iuberet. Nam se qui autoratus obnoxiusque illi esset, non debere nec posse facere, neminem esse quin fateretur. Placuit Reginæ consilium, dat literas ad Marchionem, vtque ad se veniat, illum rogat, idque quod e re vtriusque negotium futurum dicit. Marchio etsi non ignorabat, qua de causa vocaretur, tantumque præsidi suo fidebat, quod nisi suo iussu arcem traderet nemini, veritus tamen ne Reginæ indignationem in se concitaret, venit, & quod Regina voluit exequitur, præsidique præcipit, vt Reginæ iussis obtemperet. Regina arcis potita cum potuisset illam cuiuscumque alterius fidei committere, nihilominus tamen Gonsaluo illi ab Abila, cui ex pacto cum Marchione, vt diximus, sequestro deponenda erat, credit, atque ex conuento cum Marchione vt satisfiat, certis quibusdam bonis viris facultatem concedit. Inde ad castra Cæcilia itinere vnus diei proficiscitur, vbi paucos dies immorata est, dum in oppidanorum iniurias animaduertit, læsisque satisfieri iuber, dumque ædilitates & decurionatus, villicatumque oppidi constituit, qui magistratus quotannis suffragatorum punctis creabantur, & in comitiis oriebantur contentiones, & ex contentionibus cædes, & vulnera: immortale odium, & non sanabile vulnus.

Statuit deinceps vt non annui, sed perpetui magistratus essent. Primi autem in hūc modum creati sunt. Ex vtraq; factione certi quidam viri ex ipsis nominati sunt, ex his fortiri iussi quis cuiq; magistratui cederet, & cui fors contingeret, eius officium cum vita finiretur, atq; deinde in eius locum is sufficeretur, quem Rex & Regina, atq; deinceps qui pro tempore regni culmen obtineret, sufficiens esse decreuerint. His peractis Regina Hispalim versus molitur viam, quo eundi necessitas urgebat.

Regina Hispalim adit, & quid illic egerit, multis verbis enumerat.

Caput VI.

CAUSA tam longam viam adeundi Regine fuit, quod lumen illud non modo Bæticæ, verum etiam totius Hispaniæ propemodū erat extinctum bello cum finitimis vrbibus, quæ alioqui sibi fuerant contributæ, & quasi vrbis metropolitana, hoc est matricis, filiæ & partita membra, Asindum, Astygi, Carmonia, dissensionibus duorum eiusdem ciuitatis qui totum populum in duas partes distrahebāt, a Methymna Asindica Enriqus Guzmani Ducis, Roderici Pontii a Germanica Legione Marchionis Gaditani. Non erat plebis a patribus dissensio illa, non ordinis equestris a senatu & plebe, non sacrorum ordinum a profanis, sed omnia totius corporis membra in factiones binas quæq; partita, inter patrem & filium, inter virum & vxorem, inter fratres propinquos & affines discordiæ & simultates, hinc odia & inimicitia, quæ non sinebant illos esse quietos. Latius adhuc serpebat malum, quod se ad aliarum ciuitatū ditonem extendebat. Nam Cordubæ duæ quoq; erant factiones, altera quæ Alphonsum Aquilariū Montillæ dominum, altera quæ Iacobū a Corduba Ægabrēsem Comitem sequebatur, atq; hic ducem a Methymna Asindica, ille Marchioni Gaditano fœderatus. Igitur Regina partē illam Bæticæ quæ non solum vectigalia Regibus pendere consuevit ad belli supplendas necessitates, verum etiam ad ornamenta pacis extraordinariosq; sumptus sufficit, Hispalim venit. Quæ ciuitas ex gentis illius consuetudine ludos magnificentissime parat, vrbem fertis & coronis, aulæis & tapetis, velis & caustis, fontibus aqua & vino scaturientibus ornat, magna; omnium ordinum lætitia excipitur Regina omnium votis expetita, omnium precibus a Deo immortalī postulata. Deducitur deinde ad templum illud insigne virgini Deiparæ dedicatum, ex consortio cum diuo Clemente martyre atq; Pontifice Romano, cui ædes illa fuerat a Ferdinando dicata, propterea quod in die illius festi vrbem illam ex Maurorum potestate ceperat, atq; ad Christianam religionem restituit. Diua igitur Dei genitrice eadēq; virgine salutata, habitisq; gratis pro tot tantisq; erga se coniugemq; suum Regem beneficiis, ad palatia Regum perducitur, quæ fuerant a maioribus suis pavimento vermiculato, parietibus museacis, laquearibus cedrinis, in Pœnorum morem arte Punica constructa. Cumq; ex itinere laboris per aliquot dies quieuisset a negotiis, audissetq; ciuium querelas de ciuilibus criminalibusq; causis a multis temporibus non decisis, iubet institui septimum quemq; diem Veneris, in quo ipsa pro tribunali sedens ius diceret. Sedebant ex altera parte præfules qui curiam comitabantur, & ex altera regii senatores & ciuilibus pontificiisq; iuris peritissimi, ante se subsidebant tabelliones, scribæ, secretarii, & qui præerant a commentariis, astabant & qui insignia regia præferunt lictores. nullæ dilationes, nullæ nundinæ, nisi in diem perendinum tergiuerantibus reis conceduntur, si qualis adeo implicita quæ non posset breui tempore finiri, delegabat diffiniendam alicui ex iurisconsultissimis. Mirum dictu, intra bimestre tempus omnes quæ impendebant compositæ lites, aut per se ipsam, aut per illos quibus causæ delegabantur. In sceleratos facinorososque, in depeculatores decoctoresq;, in adulteros & stupratores, in grassatores & latrones animaduersum est, præterquā in eos qui vertere solum, aut in exilium timore aufugerunt. At ciues cum viderent vrbem malefactoribus plenam, & esse neminem fere quem non labes aliqua tangeret, si iustitiæ rigor in vniuersos sæuieret, fore vt ciuitas desolaretur, adiungunt sibi Alphonsum Solisium Episcopum Gaditanum, qui eo tempore pro Petro Mendoza S. R. E. Cardinale atq; Archiepiscopo Hispalensi vicarium prouisoremq; agebat in illa ecclesia. Is cum magna populi

populi multitudine ex omnibus ordinibus collecta Reginam adit, proq; venia impetranda longam orationem habet, locisque communibus utitur in commendanda iustitia & misericordia, veritate & pace, ita tamen ut sit propensior in pacem & misericordiam, afferebatq; illud ex Psalmographo: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatae sunt: & de Samaritano, hoc est, de Iesu Salvatore nostro, qui vulnerato a latronibus in quos inciderat, infudit vinum & oleum, sed plus olei quod leniret dolorem, quam vini quod excitaret: itemq; illud, Ut sitis filii patris qui in caelis est, qui facit solem suum oriri super bonos & malos. Quodq; etsi nulla hominum societas sine iustitia diu stare non posset, tamen cum iam flagitia & facinora crebrescant, iustitiæ munus restringendum est, nisi quatenus exemplo aliorum temeritas est coercenda. Sed quid facias cum omnes pariter in eandem labem trahuntur? quid cum in eodem sunt? Quid igitur faciemus, inquires, o Regina omnium mortalium clarissima atq; proinde indulgentissima? Nimirum ut confugas ad sententiam illam Poetæ quæ iam abiit in adagium, Quidquid multis peccatur, inultum est. Nam si iustitia (inquit) gladium non expresserit, omnia in antiquam solitudinem redigentur. Audacius aliquid dicam optima Princeps, quæ hanc mihi copiam dicendi concedere dignata es. Si in hoc lachrymabili bello in quo cum Lusitanorum Rege non de gloria, sed de summa imperii decertastis, inclinante iam ad vos victoria, omnia pro iure vestro persequi velletis, nonne incideretis in illud prouerbium etiam vulgo comprobatum, Summum ius, summa iniuria est? an non potius illam sequeremini sententiam Senecæ Poetæ tragici in Hereule furenti?

*Si æterna semper odia mortales agent,
Nec cæptus vnquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret,
Nihil relinquent bella. Tum vastis ager
Squalebit aruis, subdita tectis face
Altus sepultas obruet gentes cinis.
Pacem reduci velle victori expedit,
Victo necesse est.*

Adiecit tandem in peroratione miserationis fomenta, quæ Reginam faciendæ iustitiæ cupidam compescuit, eoq; deduxit, ut omnes donaret venia, omniq; a crimine absolueret, præterquam eos qui aut hæreseos impietate, aut æris alieni debito erant obnoxii.

*Ducis a Methymna oratio apud Reginam contra Marchionem, &
Marchionis excusatio. Caput VII.*

POSTEA QUAM priuatorum lites quieuerunt, duo illi principes duces, omnium malorum causa, inuicem se apud Reginam criminantur, altero in alterum omnem culpam reiiciente. Dux a Methymna Afindica occasione arrepta priorem locum occupat, atq; in hunc prope modum est allocutus. Quanta Guzmanorum domus obseruantia & fides erga Hispanorum Reges decessores tuos charissima Princeps fuerit, quam illustria in vniuersam Hispaniam beneficia extent, neminem esse opinor, quem lateat. Nam ut omittam illa vetera, non est silendum quod prodigio simile videtur, vnde familia nostra nobilitata est. Alphonfus Perrides Guzmanus, qui præsidio Mellariam (eam existimo esse quæ nunc dicitur Tarifa) pro Sancio Hispanorum huius nominis Rege quarto tuebatur, cum obsideretur a Ioanne Regis fratre exule auxiliariis copiis, Bellamarinorum Regis Abeniuzæ copiis adiutus, admonereturq; ut munitionem traderet in Maurorū hostium potestatem, nisi mallet filium suum qui a Mauro Rege in vinculis tenebatur, ante ipsius patris oculos trucidari, non modo arcem non tradidit, sed & per muros pugionem proiecit, quo filius confoderetur. Quo miraculo stupefactus hostis & filium iugulari iussit, & deditiois spe sublata obsidionem soluit. Illud quoq; omnibus notum, quo pacto Enriquus Guzmanus Nebulæ Comes, secun-

dus Ioannis Alphonfi primi Comitis eiusdem oppidi filius, idemq; Alphonfi Pe-
 tridæ Guzmani nepos, cum terra mariq; oppugnaret Gebeltaricum, a terra Ioan-
 nes filius pater meus, a maris Oceani parte ipse pater idemq; auus meus classariis
 oppugnatoribus, æstu superueniente vndis obrutus est, cumq; se in scapham rece-
 pisset, potuissetq; incolumis euadere, dum misericordia pereuntiu plures admit-
 tit quam nauigiū potuisset sustinere, ipse cū omnib. periiit. Quid de patre meo pri-
 mo a Methymna Afindica Duce Ioanne Guzmano dicā? qua fide, qua constantia,
 qua vigilantia bello plus quā ciuili quod pater tuus gessit cum fratrib. suis patru-
 libus Ferdinandiq; Tarraconensium Regis patru sui filiis, hanc ipsam urbem de-
 fendit, cum reliquæ omnes ciuitates finitimæ ad illos defecissent? Qua fœlicitate, 10
 immo qua celeritate Gebeltaricum illam familiæ nostræ fatalem post centum &
 triginta annos a Mauris possessam recepit, Christianæq; fidei reddidit. Sed nolo
 maiorum meorum obsequia in Reges suos debita commemorare (nam genus, &
 proauos, & quæ non facimus ipsi, vix ea nostra voco) sed tantum mea, quæ quia
 omnibus nota sunt, paucis perstringam. Quanta labe vniuersam Hispaniam in-
 uasit, posteaquam Enriqus frater tuus gubernationis habenas remisit, seq; to-
 tum paucorum amicorum arbitrio tractandum dedit, nosti clarissima Princeps,
 omnes ciuitates siue volentes, siue nolentes, aliquem sibi ducem ex primoribus
 finitimis ascuerunt, malueruntq; tyrannorum impotentiam pati, quam suo Re-
 gi seruire. Huic ciuitati duo imminabant qui de principatu parati erant decerta- 20
 re, ego, vt ingenue fatear, & Rodoricus Pontius Marchio Gaditanus, sed dispari
 ex causa: ego, vt patriam mihi charissimam conseruarem, atque in obsequio regi
 suo debito continerem, atq; in eo statu quo illam a maioribus meis accepi, persfare
 suaderem: ille vero, vt quacunq; ratione posset, eam labefactaret. Vterq; quidem
 nostrum ciuis & indigena, sed qua pietate fuerimus in rep. Hispalensem, non
 dico me & illum qui in hæc tempora incidimus, sed mei atq; illius maiores, qui fu-
 erant contemporanei ciues ipsi sunt testes, cum mei semper coluerint hanc vr-
 bem quasi matrem, illius vero tractauerint quasi nouercam. Et nunc vterq; no-
 strum in suo studio permanet, atq; maiorum suorum instituta persequitur. Omit-
 to Enriquo Rege quid vterque nostrum egerit, ego pro hac vrbe, ille contra. Sed 30
 posteaquam Celsitudo tua Hispanarum rerum potita es, facta regni diuisione per
 Marchionem Villenatem, ego prior pro vobis in hac vrbe signa acclamationemq;
 sustuli: ille vero siue scelerum suorum pœnas timens, siue quod est ingenio rerum
 nouarum cupido, statim adhæsit iis ducibus qui primi sumperunt arma contra
 vos Reges clarissimi, atq; gubernationis vestræ initia inturbare sunt conati, &
 ipse quoq; per se cum Lusitanorum Rege cœpit agere, quemadmodum illi hanc
 urbem traderet. Habet Afindum equis & armis nobilem ciuitatem grandi præsi-
 dio oppressam, pulsus ciuibus qui illius audaciæ non obtemperabant. Habet arcem
 cum oppido Alcala ad fluuium Iram in agro propemodum suburbano huius ciui-
 tatis. Habet complures facinorum suorum adiutores & concios, qui nihil magis 40
 spectant quam huius vrbis direptionē, atq; imprimis Ferdinandū Ariam metato-
 rem, qui Tarifam in freto Gaditano castellum munitissimum & Vtrariam per-
 grande municipium cum arce munitum tenet. Quid autem hoc tempore cogi-
 tet, argumento est, quod neq; per literas quicquam benignum ad Celsitudinem
 vestram scripserit quo se excusaret, neq; nunc quidem, cum sit tam prope, obser-
 uantiam suam erga vos declaraturus venit. Erit igitur iustitiæ tuæ Regina clarissi-
 ma, bene de te deq; patria sua meritos præmiis afficere, male vero meritos male
 perdere, atq; imprimis hanc ciuitatem vobis atq; maioribus vestris obsequentem
 malis perniciosissq; ciuibus purgare, bonis autem pacisq; amatoribus quietam re-
 linquere. Ad hanc Ducis orationem Regina comiter & benigne respondet, 50
 obsequia sua erga regiam Celsitudinem & maiorum suorum benefacta in rep.
 Hispanam sibi esse gratissima, atq; eo nomine se habituram rationem, vt non fru-
 stra fecerint ea quæ ex officio boni viri facere tenebantur. Quod vero ad Marchi-
 onem pertinebat, se ea causa potissimum Hispalim venisse dixit, vt illius vrbis sta-
 tum componeret pacificaretq;. At Marchio videns se eo fortunæ delapsus, vt
 si quid

si quid antea simulauerat, iam simulare non posset, cum præsertim nihil vnquam palam fecerit, quod posset dici factum in quo regia maiestas imminueretur, Hispalim venit vno tantum familiari comitatus, atque a ianitoribus in conclaue admittus, quo se iam Regina receperat, suspicatus longa Ducis oratione & causa quæ videbatur esse melior persuasam, alia via se insinuauit, breuiterque illam sic allocutus est. En tibi Regina, præpotens Marchio ille Gaditanus quem aduersarii mei apud te criminati sunt, in manibus tuis est. Veni non vt crimina illorum in ipsos autores retorquerem, delicatissimas aures tuas obtundens, sed vt in me ab illis obiecta purgarem, atque innocentiam meam ostenderem, quæ me securum facit, vt sine vlla fide publica huc venirem: veni inquam, non vt alios accusem, sed vt me ipsum a suspitione de me concepta excussem. Dicunt aduersarii mei me tenere armis oppressam Asindum & Alcalá ad Iram fluuium, ex hoc loco faciam tradi cui Celsitudo tua iusserit. Quod si etiam iis quæ mei patrimonii sunt, opus est, ex hoc loco & tempore tibi trado, quâdo me ipsum quoque tibi tradidi. Quod vero ad suspitionem de me habitam attinet, si vllum fuerit repertum factum aut dictum in quo Celsitudinem vestram læserim, ecce me paratum vt læsæ maiestatis crimen tuæ Celsitudinis arbitrio luam. Quod si fui negligentior in declarando hunc animi mei sensum, hic ipse aduersarius meus fuit in causa qui mihi domi negocium facebat. Hac Marchionis oratione Regina placata ad tradendas munitiones illum omni crimine absolutum dimisit.

Quod Regina receptis munitionibus quæ ad Hispalim pertinebant, totam regionem illam pacauit. Cap. VIII.

NVNQVAM putarat Dux a Methymna Asindica Marchionem Gaditanum euenturum, sed neque familiares amici opinati fuerant, quod obsequium exhiberet Reginae, arcemque Asindicam traderet cui Regina tradendâ esse iuberet. Nunc vero cum viderent omnia cecidisse aliter quam existimant, omnes spes suas inanesque cogitationes abiecerunt, atque se paulatim ad alia studia transtulerunt. Nam antea toti a spe belli gerendi contra Marchionem pendebant, seque locupletes facturos expectabant ex diuitiis agrestibus quas rustici, agricolæ, & pastores illius iussibus subditi possidebant. Nunc vero alios curare mercaturam, alios prædia colere, alios rem pecuariam exercere, & ex opificibus turbaque urbana suam quisque artem repetere. Itaque arce Asindica a Marchione tradita Ioanni a Robreto & munitione Alcalá ad Iram fluuiû, imperat Duci a Methymna, vt Marchionis exemplo & ipse tradat munitiones quæ ad ciuitatem Hispalensem pertinebant, idque non est cunctatus facere, ne videretur in exequendis Reginae iussis segnior quam fuerit Marchio. Fuerunt autem munitiones trans montes marinos Fraxinetum, Arechium, Aracena, Alanisum, Constâtina: citra montes Nebrissa, Capita sancti Ioannis, Ponticulus, quibus præsidere iussit bonos viros ciues Hispalenses, qui modo fuissent alterutrius factionis exortes. Iussit quoque nomine suo Ferdinando Ariæ metatori qui præsidio Vtrariam tenebat, vt oppidum cum arce Hispalensibus redderet: Mellariam quoque quam iuniores in Tarifam commutarunt, restitueret Alphonso Enriquo Hispaniarum Archithalasso, cuius præsidium hæreditario iure ad illum pertinebat. Ad hæc Reginae iussu præmeditatus responderet, iniuste secum agi, si quod semel iure possedit, sibi inuito subripiatur, arces illas ab Enriquo Rege sub fide publica Gonsalo Saauedræ patri suo perpetuo iure traditas, seque illius hæredem esse indubitatum: simul etiam præsidi qui pro illo Vtrariæ arcem tenebat, iubet vt se muniaturque, polliceturque si Regina obsidionem tentauerit, se tempestiue suppetias laturum. Arcis præses non minori animo iussa metatoris accipit quam illi fuit imperatum, parat omnia quibus opus erat ad se comitesque suos propugnandos, qui & ipsi parati erant aut munitionem creditam tutari, aut indubitatum mortem oppetere. Regina hominum pertinaciâ audiens iubet illos magna cum diligentia obsidione cingi. Cohortes prætorianas, & qui ex curialibus armari potuerunt, & eos qui sponte sua huic se necessitati ob-

tulerunt, eodem mittit, tormentis & machinis muros quati præcipit. Atque ita per dies circiter quadraginta nihil prætermittitur eorum quæ inter obsessores & obsessos in obsidionibus fieri consueuerunt. Igitur Regina cum videret negocium in dies protelari, Guterrium Cardenium quæstorem suum maximum mittit, ut quo in statu sit res, inquirat, & quibus esset opus, cognoscat. Is cum primum Vtrariam accessit, præsidem hortatur ut deditioem faciat, antea quam Regine indignationem in se conuertat: quod nisi faciat, atque potius fortunam quam rationem experiri mallet, se pro comperto habere illi breuiter esse pereudum. Ad hæc præses cum diceret nullas se deditioem conditiones velle audire, quin potius malle omnia perpeti quæ victi a victoribus perpeti consueuerunt, quæstor maximus videns se nihil proficere, neque a peruicacia sua hominem posse reuocari, oppugnationem a quatuor partibus parari iubet, eo tormenta, machinas, stlopetras, & scorpiones, arietes, testudinesque intendi præcipit, atque sub primi lumina solis & ortus negocium incipi, quod sine vlla intermissione ad vesperam vsque perdurauit. Cum ex vtraque parte plures cecidissent, neque iam obsessi oppugnantium vires sustinere possent, cum recentes ex oppugnantibus fessis vulneratisque succederent, neque obsessis requies vlla daretur, tandem victi succubuerunt. Omnes cæsi, aut ad mortem vulnerati, præter duos & viginti, qui postridie Hispalim ad Regnam in vinculis transuerti suspendio vitam finierunt. Nam præses imprimis pugnant miserabiliter & digne iam perierat.

Quod Regina dum esset Hispali, Ioannem peperit, qui fuit deinceps primogenitus Princeps atque hæres designatus. Cap. IX.

DV M hæc administrantur a Regina Hispali, Rex non cessat castri Inui obsidionem interuifere, atque mittere in consultationem frequenter, si quo modo arx illa, siue dolo, siue pactione, siue quocunque alio modo sine viribus capi posset. Nam cum ratione situs oppugnatio foret periculosa, velletque Rex non multo sanguinis dispendio negocium confici: reficit cohortes, præfectos instruit, stipendia militibus soluit, & cætera quibus se absente opus esset, imperat fieri, ipse ad Reginam properat, in Bæticis rebus occupatam. Vbi cum per aliquot dies fuissent immorati, Regina quæ ex longo temporis interuallo non pepererat, atque ea ex causa iam se inter effœtas numerabat, ex inopinato prægnans est inuenta, peperitque filium suum primogenitum Principem regnorum hæredem, expuncta Elisabe iam septenni, quam, desperata virili prole, futuram Hispaniarum Principem iurauerant, atque ab aliis iurari fecerant. Natus est igitur Ioannes Princeps anno a salute Christiana millesimo quadringentesimo duo de octogesimo tertio, Kal. Iulias. Ingens ex eo nuncio secuta est lætitia per omnes terras Hispanorum Principum imperio subiectas, quoniam natalis ille tranquillitatem pacemque perpetuam omnibus pollicebatur. Illo eodem tempore Alboacen Granatensium Rex per legatos petiit inducias a Rege & Regina, responsumque legatis, induciarum conditiones placere, sibi modo soluerent censum a Granatensium Regibus Hispaniarum Principibus pendi solitum. Legati rursus missi eadem de re, quod ad exactioem census pertinebat, respondent, Reges illos qui soliti erant censum illum tributarium pendere, mortuos esse, neque iam in monetariis officinis cudebatur aurum & argentum, nunc vero non fabricari nisi ferreas cuspides & spicula, quæ præfigerent hostibus quibus se ab exactioe illa tributaria liberarent. At nostri, tametsi responsum illud superbia arrogantiaque plenum videbatur, quia tamen induciæ illæ vtrisque conducebant, & Lusitanorum temeritas & audacia pendebat adhuc, temporarias inducias concedunt. Restabat rebellionem vlcisci Metatoris Ferdinandi Saauédra. Principio illius bona publicantur, spoliatur honoribus, declaratur perduellionis reus, mittuntur cohortes cum præfectis qui illum quærant, quæsitumque vndeunque ad vltimum supplicium trahant. Sed cum esset vir nobilis, haberetque complures propinquitatis & affinitatis iure coniunctos quorum obsequia in Lusitanorum bello fuerant illustria, utcumque merito venia donata, bona honoresque restituti,

restituti, præsidium Tarifæ cum arce Alphonso Enriquo Hispaniarum Archithalasso restitutum. Petro Godoi qui tres Carmonenses arces præsidio tenebat, imperatum, vt illas traderet, qui aliquandiu cunctatus dum rependi sibi nescio quos sumptus exigit, tandem Regis & Regina iram veritus nulla conditione tradit, traditaque Guterio Cardenio quæstori maximo sub fide publica credunt. Commendatarius quoque maximus Legionensis prouinciæ, qui Lusitano bello, quem admodum sæpe dictum est, insignem operam nauarat, obsequiorum suorum fiducia petit a Rege & Regina, supplicatque, velint ius suum in magistratus petitione sibi seruari, se fuisse tredecim commendatariorum suffragiis creatum, Magistratu atque totius ordinis consensu pro Magistro expeti, seque ita meritum de re publica Hispana vt repulsam pati non mereretur. Regina vero etsi cupiebat dignitatem illam in Regis capite collocari, tamen habita ratione commendatarii maximi tam præclare de se meriti, a Rege petit, vt illi cedat, neque vllam esse rationem, vt in tam obsequentem amicum ingrati esse viderentur. Iubent itaque illum a tredecim illis suffragatoribus & totius ordinis consensu & vna omnium voce Magistrum creari, mittuntque libellos supplices ad Pontificem Max. vt electio illa Apostolicæ sedis autoritate confirmetur, id quod est a summo Pontifice concessum. Quæstor vero maximus in locum Magistri in commendatarium maximum est suffectus.

Rex Victoriam proficiscitur, vt cum Ioanne patre quasdam res commentaretur, & inde Hispalim ad Reginam redit. Cap. X.

PACATIS Baticæ contentionibus, munitiõibusque receptis, Rex animo reuifendi patrem Tarraconensium Regem a Regina digressus, ad castra Iulia venit, quorum arcem quam Gonsalus ab Abila sequestro tenebat, in Xanthum ab Aquila, ciuem equitemque Abilensem transferri iubet, præsidioque & necessariis aliis rebus instruit. Inde Victoriam recta proficiscitur, quo iam pridem constitutum erat Tarraconensium Regem esse venturum, & quidem iam aduentabat. Cum filius in occursum patri progrediens, iam congregerentur, filius patris dextram manu prensans conatur illam exosculari, atque ille diu reluctatus manum subducit, seque ad filii sinistram locat. Cumque ad Tarraconensis diuersorium sic venissent, Hispanus equo descendens patrem volebat in domum deducere. At ille, Absit, inquit, a me atque a dignitate tua, fili charissime, vt cum sis Rex Hispaniæ, vnde mihi est origo, & cui omnes ex eadem stirpe propagati obsequium & obseruantiam debent, ego sim tibi dexter, & tu mecum sinister, hoc est exterior incedas, atque ita pater filium comitatus est vsque ad illius diuersorium, & inde ad suum redit. Ortus est deinde sermo inter Palatinos, vt fieri solet, an recte pater primas partes filio cesserit, & filius acceperit. Nam vterque Rex erat, & Tarraconensis hospes Hispani filii, atque idcirco maiori honore afficiendus, & iis accedebat, quod erat pater. At alii dicebant recte factum esse, quod tamen Reges erant, sed tamen ita dispares, quod filius ex toto, ex parte vero pater erat. Erat eo tempore præsens † vir iuris consultissimus, & orator satis vehemens & probatus, atque antiquitatum & exemplorum memoria præclarus, qui ea de re consultus ab hominibus iis de rebus ignaris respondit recte fecisse vtrumque Regem, & patrem qui filio primas concesserit, & filium qui acceperit: atque imprimis afferebat illud quod Q. Fabius Maximus consul, cum pater proconsul equo vehens illi obuiam processisset, imperauit lictori, vt iuberet patrem ex equo descendere, qui iussus paruit, filiumque collaudauit. Atque hunc tenorem vterque in deferendis alteri honoribus, per totos illos viginti dies quibus Victoriæ sunt commorati, in sedendo & assurgendo, in deducendo & reducendo, & cæteris in rebus omnibus, in quibus vita humana prioris & posterioris ordinem posuit, seruaui. Igitur cum primum de re communi cœpissent inter se commentari, primum de regno Nauariæ constitutum est, vt decerneretur Phœbo ex filia nepoti Regis Tarraconensis, conseruareturque in eo tanquam vnus familiæ Regum Tarraconensis,

prouinciæ, tametsi non peragnationem, sed per cognationem esset ex eadem familia ortus. Decreta quoque sunt multa alia ad regni Tarraconensis, & Sicilia, & insularum nostri maris administrationem pertinentia. Inde digressi, Tarraconensis Tarraconensem suam, & Hispanus castri Inui obsidionem reuisit, quam offendit ex voto perpulchre instructam, & obsecros iam ad deditonem clamantes, & libenter iam de se dedendi conditionibus audientes. Erant enim iam & numero multo pauciores, & viribus exhausti, atque omnium rerum quæ ad victum pertinebant, copia defecti. Cum enim res in eo esset statu, vt facile transigi posset, ceptum est agi de arcis deditone, & Rege cupido ad maiora eundi, & illis vltimum exitum timentibus sic conuenerunt, vt præses cum suis satellitibus bonisque liberi abirent quocumque vellent, arcemque Regis arbitrio relinquerent, traditamque demoliri atque solo æquari iussit: illi vero in Lusitaniam transmigrarunt. His peractis Rex Hispalim ad Reginam proficiscitur, atque inde Cordubam ire constitunt, vt quemadmodum res Hispalenses, ita & Cordubenses, quæ eodem morbi genere laborabant, aduentu præsentiaque sua pacarent. Sed antea quam inde discederent, vt futuræ ciuitatis tranquillitati prospicerent, Marchioni postulanti vt liceret sibi per regiam potestatem æquo iure cum Duce a Methymna in patria communi viuere, responderunt non esse e republica Hispalensi, vt reditus in urbem illi pateret. Quod cum Marchio ægre tulisset, vt ipso exulante æmulus in vrbe maneret, Duci quoque a Methymna idem imperarunt. Illis namque absentibus facile poterat ciuitas esse quieta, cum causæ disceptandi tollerentur.

DECADIS PRIMÆ ET LIBRI
SEPTIMI FINIS.

Reliqui tres temporum iniuria desiderantur.

ÆLII

AELII ANTONII NEBRISSENSIS, AVTO-

RITATE REGIA HISPANARVM ATQVE

HISPANIENSIVM RERVM HISTORICI, IN SECVNDAM

Decadem, quæ est de bello Granatensi, PRÆFATIO, in qua ostendi-

10 tur, neq; Principibus Hispanis fuisse vnquam ad bellum in-

ferendum vires maiores, neque hostibus ad

propulsandum auctiores.

10 **S**EVITVR bellum Granatense, quod & temporis spacio, & expediti-
onum apparatu, & hostium robore, & locorum difficultate fuit maxi-
mum omnium quæ post deletas Gothorum opes in Hispania vnquam
gesta sunt. Superiorum namq; Regum in Mauros expeditiones partim
tumultuarie, partim intercessa multorum annorum intercapedine fue-
runt. At posteaquam semel Principes nostri bellum hostibus inferre de-
creuerunt, nūquam cessatum est quoad per continentes annos prope de-

cem omnia sunt confecta. Nulla propemodum interea quies data militibus, non in domibus

suis, non in astinis, non deniq; in hybernis, quin potius prioris cuiusq; victoria finis, principii

erat sequentis. Quod si te ad belli apparatus conuertas, nihil defuit quod ad maxima potentie

vires ostendendas pertineret, non peditum, equitumque cataphractorum, non leuis armatura

et numerus incredibilis, non carrucariorum, mulionum suffarraneorum, non calorum, li-

20 xarum, pabulatorum copiosa multitudo, non tormentorum machinarumque genus vllum,
non commeatus vsque ad satietatem terra marique aduecti. Nam quod ad hostes attinet, nū-

quam ad ea tempora res Maurorum fuerunt auctiores, & militum numero, robore, exci-

tatione armorum, atque ad exercitus stipendiaque persolueda ditiores. Ad septies mille sti-

pendiarios equites e publico in belli procinctu semper habebant, præter euocatorum gregario-

rumque innumeram multitudinem. Nam peditum tantus erat numerus, vt Granata ipsa in

medio totius regni situ posita, neque ad bellicos tumultus parata, vti fercebatur, solita sit per

singulas vrbis portas, quæ numero erant septem, ferentiariorum sagittatorumque terro. mil-

lentos effundere viros. Quod vero ad publica vectigalia pertinet, ad stipendia militum per-

soluenda, arces muniendas, machinas aptandas, alia que ad tantum bellum necessaria, si quis

tractus illius angustias, & soli malignitatem, præruptaque montium consideret, incredibile

quod sum dicturus videbitur: dicam tamen nihil minus, septies centum mille aureos patrios

40 Regi suo Granata regnum quotannis pendebat, qui numerus ratione ponderis in ducales no-

stros aureos in decies centum mille excreuit. Vnde igitur dicet quispiam sub Principibus no-

stris tanta fisci diminutio regni illius facta est? Quia nimirum alia tributorum ratio sub illo-

rum Regibus quondam fuit, quam nunc est sub nostris. Illorum imprimis agricola & pasto-

res frugum pecudumque Regi suo pendebant septimas, quemadmodum nostri sacerdotibus

& ecclesie, atque ipsi etiam tantum decimas. Illis quibus non erant filij, necesse erat Regem ex

asse relinquere heredem, & quibus erant, pro virili portione cum illis cohæredem iustiuere.

Quo præterea die nouella pecudes aut armenta cuiusque signo inurebantur, tertiam partem
valoris quanti aestimabatur, fisco annotabant. Iam vero ex portoriis, vecturis, delationibus,
calumniis, innumeris exactionibus, incredibile dictu est, quantum regius census augetur.
At vero apud nostros nihil tale, aut si quid est, perquam modicum est. Quare nihil miran-
50 dum, si tantis copiis tantisq; rerum omnium facultatibus hostes freti, tandiu po-
tuerunt Principum nostrorum potentiam sustinere. Sed bene
quod tandem penes illos victoria fuit, qui erant, quem-
admodum iure, ita & armis potiores.

AELII ANTONII NEBRIS-
SENSIS, RERVM HISPANARVM AC HI-
SPANIENSIVM HISTORICI, DECADIS
SECUNDÆ LIBER PRIMVS.

*Enumerat causas, cur iuste Hispani Principes bellum Granatensibus Mauris intulerunt:
& quemadmodum Zahara castellum in collimitio situm a Mauris
captum est. Caput I.*

10

COMPOSITIS Hispaniæ rebus, quemadmodum in superioribus
decem libris præscriptum est, iam Principum nostrorum for-
tuna laborabat in inueniendis causis quæ illos ocio ac longa pa-
ce indormientes excitarét. Etsi enim iam inde ab ineunte regni
sui exordio illa maxima cura eorû animis infederat, quo pacto
delere possent dedecus illud Hispaniæ, atque proinde totius
Christianæ religionis insigne opprobrium, ingruentia tamen
negocia non sinebant illos de tanti belli magnitudine cogitare, cum præsertim ex
superioribus bellis atque rerum omnium perturbatione Hispana resp. esset peni-
tus labefactata. Et quamquam nulla belli iustior poterat videri causa, quam pro
religione contra nominis Christiani hostes arma corripere, cum aliqui philosophi
tradât, eos qui intellectu vigent atque ratione, suapte natura Barbarorum esse do-
minos, atque eodem iure bellû illis iuste inferri posse: accedebant tamen aliæ pro-
piores causæ, quæ non tam patiebantur nostros tam longo tempore desiderere, at-
que illa imprimis, quod ab externis nationibus iam pridem probro nobis obiicie-
batur, quod non modo hostes in conspectu nostro, atque ante oculos positos non
submoueremus, verum etiam crebris nos iniuriis vltro laceffentes vix possemus
sustinere. Quis enim ab orbe nostro tam remotus, atque rerum nostrarum tam i-
gnarus erat, qui nesciret agrorum populationes, armètorum gregumque cum suis
pastoribus direptiones, vicorum, castellorû expugnationes ab immanissimis ho-
stibus illatas? Erat & altera causa quæ nos propensiori quodam modo stimulabat,
ea quæ maiorum nostrorum socordia fuerant abalienata, quæque ad nos hæredi-
tario quodam iure pertinebât, iusta clarigatione ac longi postliminii iure non re-
petere. Quid quod hostes cotidie magis magisque inualescebant, & in dies plura
minabantur, atque præclare nobiscum agi putabamus, si æquo cum illis iure Hi-
spanarum rerum imperio potiremur? Superioribus his causis accessit alia propin-
quior adhuc, quæ belli hostibus inferendi occasionem adhuc faceret iustiore. 40
Nam Principes nostri dum student bella intestina diffensionesque ciuiles com-
ponere, atque piratarum grassatorumque atrocina coercere, ac præterea leges
ferre quibus futuræ tranquillitatis pacisque fundamenta iacerentur, permiserant
temporarias cum hostibus inducias fieri. Erat ea tempestate Maurorum Rex Ha-
li Abenhazan, vir in bellicis artibus apprime doctus, nec minus rerum nouarum
cupidus. Is cum intelligeret nostros aliis in rebus occupatos, factus certior Zaha-
ram (castellum id erat media regione inter Asindum Arundamque situm) negli-
gentius custodiri, ac præsidio esse vacuum, arripit occasionem, & contra fas, iu-
raque fecialia, ac induciarum pacta conuenta castellum noctu oppugnat, ac non
multo negotio capit, arcis præsidem præsidiariosque obruncat, matres, virgines,
viros, puerosque vinctos cum armentis & gregibus pecudum in speciem trium-
phi ducens, arce castelloque validiori præsidio munitis, victor se ad suos recipit. 50
Eo tempore Rex & Regina Methymnæ ad campum agebant, qui eorum quæ ad
Zaharam gesta sunt accepto nuncio, nihil cunctandum esse rati, omnia consilia
in hostes vertunt, arma parant, exercitus conscribunt, pecunias vndecunque ho-
neste possunt, magna cum diligentia cõquirunt, cum primum fieri possit, bellum
hostibus

hostibus illaturi, illa maxime fiducia læti, quod violati fœderis iurisque gentium nefas ab hostibus primum steterit. Et ne quid interea detrimenti limitanei pateantur, scribunt ad ciuitatum præfectos, ad arcium castellorumque præfides, & ad eos duces quibus prouinciæ Baticæ, atque Murgitani regni ex antiqua Hispanorum consuetudine finium tuendorum cura demandata est, vt excubent in armis, arces atque oppida muniant, limitesque summa vigilantia tueantur. Alphonso præterea Cardenio, equestris ordinis qui sub diui Iacobi nomine dicatus est Magistro, per literas imperant, vt quam maximo possit equitatu Astygitanam coloniam infideat: alterius quoque militiæ a Calatraua Cisterciensis Magistro Roderico Tello Gironi, vt Mentefam præsidio teneat: omnibusque in commune edicunt, vt non modo hostium excursiones per agros compescant, verum etiam ipsorum fines populentur, ac ferro & igni vastatos reddant. Quæ omnia nihilo secius quam illis sunt imperata, exequentur.

Quemadmodum Alama duce Marchione Gaditano, & Iacobo Merulo ciuitatis Hispalensis præfecto, expugnata & capta est. Caput II.

DVM hæc per vtriusque partis limitaneos aguntur, Iacobus Merulus quem Rex & Regina ciuitatis Hispalensis prætoribus senatoribusque assessorem dederant, atque impendentis belli necessitatibus præfecerant, agit per exploratores, ac semitarum diuerticulorumque viros peritos, vt pertentent oppidum aliquod, siue castellum hostile, si quo modo possit a nostris intercipi. Paucis post diebus referunt Malacam urbem maritimam segniter, atque mediterraneam Alamam negligentius ab hostibus obseruari. Merulus rem omnem ad Rodericum Pontium Marchionem Gaditanum refert, atque vterque Petrum Enriquez prouinciæ Baticæ præfectum in consilium adsciscunt. Cumque de alterutra vrbe petenda diutius consultassent, placuit tandem Alamam debere peti, propterea quod videbatur expugnata captuque facilius. Omnibus visum facinus præclarum, atque omni laude dignissimum, & in quod esset totis viribus incumbendum. Sed quia grandiori exercitu opus erat, hortantur alios proceres arciumque præfides, vt veniant ipsi, aut auxiliares mittant copias. Enriquum Guzmanum a Methymna Asindica Ducem huius cõsili non fecere participem, ob antiquas similtates quæ illi cum Marchione Gaditano intercesserant. Coiere ad negotium peragendum leuis armaturæ equitum ad tria millia, peditum aliquanto numerus amplior, qui per montium anfractus, perque iuga vallesque depressas, noctu magis quam die iter facientes, non sine magna difficultate perueniunt tandem nocte intempesta in conuallem quæ aberat ab Alama passuum circiter duo millia. Trecenti ex omni numero strenui milites iubentur sequi duces itineris. Cumque urbem propius accessissent, præmittunt excubias, vt capent quid apud hostes agatur. Referunt ab arcis parte omnia esse quæta, non circitorum exhortationes, non vigilum acclamationes, non denique vllum audiri strepitum. Igitur per amicæ noctis silentium scalas muro exteriori admovent, scandit primus omnium Ioannes Ortega, qui se profitebatur scalarium, vir paratus in vtrumque facinus, siue rem conficere, seu certæ occumbere morti. Sequebatur illum Martinus Galindus paris audaciæ vir, ab Astygi vrbe nobilissimus eques, sed a quodam familiari suo instantis periculi admonitus locum cedit. Ille gradum occupat, qui ab scalario interrogatus, quis tu es qui me sequeris? Ioannes, ait, ille Toletanus. Subiicit Ortega, A Toletum in tanta realiquid boni? Perge, inquit ille, nam paulo post experieris. Tum sequitur Martinus ipse Galindus, & post illos conscendunt alii triginta, qui occupato exteriori arcis pomœrio transfiliunt murum interiorem, vigiles somno semisepultos trucidant, aliosque ex eadem arce auxilio subeuntes pari ratione conficiunt. In quo Toletanus ille, quemadmodum erat pollicitus, egregie rem gessit. Capiuntur mulierculæ cum pueris, præfidiarii ex muro deturbantur. Nostrum arce potiti seras postici in agrum spectantis frangunt, socios in

arcem ad se recipiunt. Oppidani qui in media vr̄bis parte siti, summa in pace securi agebant nihil tale formidantes, terrore subito percussi corripunt arma, vt arci quamprimum suppetias ferant. Quam ab hostibus occupatam videntes, murorum turres & propugnacula, ciuitatis portas & templa præsidio muniunt, vias ad arcem spectantes vallo, & fossa, beronibusque occludunt, eoque ferreos arcus, scorpiones, ballistas, sclopetras, & alia tormentorum genera comportant, sagittas, catapultas, phalaricas, glandes plumbeas, & saxeos orbes in arcis portam pariter intendunt, metuentes id quod erat futurum, vt inde hostes ad vr̄bem diripiendam erumperent. Augebat illis animum ad obeundos labores, quod ad paucas horas expectabant suorum auxilia, tum a castellis oppidisque finitimis, tum etiam a Granata ipsa equitum peditumque egregia altrice, quæ non amplius quam triginta millia passuum aberat, & quæ vnus diei itinere posset longe maiorem exercitum auxilio submittere quam noster esset. Quod ipsum nostros vehementer angebat. intelligebant namque, si eo die tota vr̄bis in potestatem suam non venisset, omnes suos labores frustra susceptos, atque postridie tantam hostium multitudinem superuenturam, vt neque arcem tueri, neque cum illis configere, neque illorum impetus sustinere, neque se demum nisi maximo accepto detrimento posse ad suos recipere. Interim dum quid consilii capiant, duces exquirunt, Xanthus ab Abila Carmonensis arcis præfectus, vir nobilis, atque animi præceps, qui & ipse insignem equitum cohortem ductabat, Est ne quisquam ex vobis, inquit, viri fortissimi, qui me in hostes erumpere volentem sequatur? Aderat forte pari magnitudine animi vir Nicolaus Rogius, & ipse Arcuensis arcis præses, qui ait, Ego te, mi Xanthe, etsi nemo alius, sequar. Vnum & commune periculum, vna salus ambobus erit. Qui alios vt sequerentur exhortati, vix prima portarum limina attingerant, & in medio statim eruptionis conatu hostium telis obruuntur. Eorum cædē nostri animo consternati diffidere rebus, incerti quid agant, quo se consilio ex tantis angustiis explicent. Visum est quibusdam arcem demoliri, seque ante quam hostes auxilio veniant, debere ad suos recipere. Sed Marchio, & prouinciæ Baticæ præfectus, & Iacobus Merulus, & quibus erat animus præsens, ac bello viuida virtus, arcem nullo modo deserendam esse censent. Causabantur illi imprimis difficiles in vr̄bem aditus, hostium auxilio subeuntium in breui tempore aduentum, ac præterea rerum commeatus penuriam. Hi vero contendunt ab incepto nullo modo esse desistendum, & quando in arce capienda semel sibi bene cessit, virgēdos esse successus, atque viam inueniendam qua tota vr̄bis capiatur, & quo alacrius rem adorianur, ciuitas diripienda militibus proponitur, vt quod cuique ex præda cesserit, extra sortem possideat, neque in manubias redigatur. Itaque placuit demoliri partem muri qui arcem ab vr̄be dirimebat. Per vr̄bis ruinas nostri duce Marchione agmine facto erumpunt, alii per arcis partem, alii per muros, qua parte erant arci continentes. Alii domorum culmina conscendunt, alii parietes communes suffodiunt, pars viarum angustias obsident, pugnatur vndique vehementer, eminus telis, cominus gladiis. Hos prædæ atque victoriæ spes alit, illos vr̄bis amissæ desperatio agit præcipites, vtrosque auxiliorum aduentus acuit, nostros, vt ante hostium aduentum rem peragant, illos, vt partem vr̄bis captæ integram seruent, qua suos opem laturos receperent. Pugnatum est tota die ad vesperam. Mauri deinde paulatim pugna cedere, seque in templum quod non longe a muris erat recipere. At nostri, ne quid intra muros esset hostile, oppugnationem templi non differunt, testudines pluteosque parietibus admouent, arietibus limina quatunt, apponunt incendia, obsessi tandem partim capiuntur, partim trucidantur. Atque ita nostri præda ingenti, & grandi captiuorum numero, & quod iam inde ab initio petierant, florentissima vr̄be potiuntur. In Alama expugnata damnum Zaharæ ab hostibus illatum compensa-

10

20

30

40

50

compensauimus, præterquam quod ad futuri belli momentum plus detrimenti in eius expugnatione intulimus, quam in illius amissione accepimus, quod postea totius belli exitu intellectum est. Parua Zaharæ amissæ in limitibus præsertim accepta iactura, atque ingens Alamæ in hostilis regni visceribus illata, futuri euentus omen fuit, quod paruo nostrorum detrimento dira calamitas atque perniciēs erat hostibus accipienda. Quod & fanaticus quidam senex non dissimulauit, qui cum primum de Zahara expugnata nūcius Granatam est allatus, Aut me, inquit, mea fallunt oracula, aut de regno Maurorum in Hispania quod per tot annos possederant, actum est.

Quod Granatensium Rex ex Alamæ nuncio cum ingenti exercitu venit, atque oppidum a nostris captum oppugnat. Caput 111.

EX Alamæ captæ nuncio ingens trepidatio Granatæ consecuta est. Principio nemo erat qui crederet nostros tantum facinus aggressuros, vt urbem in medijs regni penetralibus sitam attentarent. Sed postea quam vnus & item alter rem certiorē facit, atque alius tantum arcem, alius partem quoque vr̄bis, alius totam urbem captam nunciat, omnes in commune fortunam suam lamentari, lugere regnum quod tanto tempore possederāt, breui periturum. Rex ipse tanti mali nuncio perculsus rem ad populi primores refert, quod possit esse tantæ calamitatis remedium exquirat. Placuit totis viribus incumbendum, vt quam primum suis laborantibus, atque in vltimo periculo constitutis, ex præsentibus copiis suppetias ferat. Deinde cum omni equitatu, peditatuque, atque tota regni mole laborandum, vt hostem in medijs regni visceribus exultantem abigant. Missi itaque subsidio mille armaturæ leuis equites, qui postridie eius diei quam vr̄bs capta est, sub primam lucem visi, muros bis terque obequitarunt, vidētesque omnia iam in hostium potestatem redacta, neque quicquam auxilii suis præstare posse, redierunt. Rex interea scribit ad omnes omnium præfectos atq; arcium præsides, vt pro negotii magnitudine cogāt exercitus quam maximos possint, atque ad Alamā obsidendam quatrīduo conueniant. Intelligebat nanque omnem spem vr̄bis recuperandæ in celeritate positam esse, antea quam hostes se validiori præsidio muniant, & maiores Christianorum copię confluant, atque tormenta & machinę cum grandiori comœatu eo comportentur. Qui nihilo secius quam sunt iussi, ad locum tempusque constitutum omnes conueniunt. Erat equitum ingens numerus, sed peditum incredibilis multitudo, inter quos sagittatores stlopetariique complures. Castris positis constituunt ab omnibus simul partibus urbem incessere, nō diu, non noctu ab oppugnatione desistere, vt nostri ancipiti periculo distracti, atque vigiliis & laboribus defessi cederent. At duces nostri multitudine hostium commoti nihilo segnus agunt, milites per murorum pinnas propugnaculaque partiuntur, cohortes quæ laborantibus opem ferant, certis in locis disponunt. Ipsi per vr̄bis promœria propugnatores hortantur, ne in tanto discrimine rem somnulo se negligenterque agant. At hostes tametsi non venerant instructi machinis sulphurariisque tormentis, magno tamen animo, vel potius temeraria quadam desperatione, muros vndique adoriuntur, pluteos ac testudines murorum radicibus admouent, fundamenta suffodiunt, arietant portas, scalas admouent, nullumque tempus intermittunt in quo non hostibus obsessis negocium facessant. At nostri etsi numero pauciores erant, non modo superfuit animus ad deturbandum hostes, verum etiam ausu portas erumpere, oppugnantes vltro incessabant. Cadebant ex illis complures, propterea quod ausu temerario, vel potius præcipiti quadam rabie concitati ad muros accedebant. Oppugnatum propugnatumque est oppidum eo die summis vtrinque viribus. Sed Mauricentes nihil se ea oppugnatione proficere, statuunt flumen quod urbem præterlabitur, per inciles fossas diuertere. Nostri vero ne aquationis vsus intercepteretur, cum alioqui non essent in vr̄be fontes, non putei, non cisternæ, coacti sunt pro aqua cum hostibus pugnam conferere. Cumque ex vtraque parte

complures caderēt, non potuit effici quo minus hostes magnam fluminis partem alio diuerterent. Erat cuniculus ex vrbe pertendens ad flumen, aquationis vsui iā pridem ab oppidanis comparatus. Sed cum ex diuersa fluminis ripa sagittis & missilibus aquatores summouerentur, non potuit euitari, quin pro vsu rei tam necessariæ ab vtrisque diu noctuque pugnaretur, atque plures vtrinque caderēt. Laborabāt præterea nostri aliarum rerū multarum inopia. Nam cum iam inde ab initio vrbs capta diriperetur, multitudo ignara consiliorum, putās urbem non eo expugnatam vt muniretur præsidio, sed vt direpta dirutaque desereretur, frumenta equis proculcanda spargunt, dolia & serias mellis & olei frangunt, atque corrumpunt alia quæ possent aliquando vsui esse futura. Duces nostri in tanta rerum omnium difficultate positi ab vrbibus finitimis per litteras auxilia petunt, proceres primoresque populorum ad ferendas suppetias hortantur, quanto in periculo sint exponunt. Ducem a Methymna Afindica ob memoratas simultates veriti sunt commonere, ne rogatum facerent deteriore sibi implacatioremque, cum præsertim de tanta re illum a principio non consuluerint. Ad Regem præterea Regnamque scribunt, quo in statu res sit, enarrant, atque vt copias auxiliares quamprimum curent mittendas, hortantur.

De auxiliaribus copiis cum commeatu obsessis missis, & quod Rex ex Methymna profectus magnis itineribus properat, vt negotio interesset. Caput IIII.

20

NVNCIO eorum quæ ad Alamam gerebantur ad finitimas nostrorum ciuitates allato, omnes se incredibili studio ad arma capeffenda concitare, atque suis in tanto periculo positis ad auxilia ferenda cohortari. Sed imprimis Enriqus a Methymna Afindica Dux, simultatum quæ illi cum Marchione Gaditano intercesserant, aut obliuione sempiterna memoriam delens, aut ad tempus diffimulans, equites peditesque aut suæ ditionis, aut sua æra merentes euocat, amicos rogat, omnes in commune ad ferendam laborantibus opem accendit. Exponit præterea publice apud mensarios ingentem pecuniarum aceruum, vnde stipendia gregariis militibus persoluerentur. Atque in hunc modū quam maximo exercitu comparato, accedunt alteræ copię a Corduba, Astygi, Hispali, Afindo, cæterisque oppidis & municipiis in hostium collimitio positis. Conueniunt præterea eodem Comes Ægabrensis & Alphonfus Aquilarius atque limitaneorum præfecti, qui omnes grandi rerum omnium commeatu, & qui posset sibi obsessisque sufficere, iumentis imposito, Alamam contendunt. Mirum tam breui tempore tantam equitum peditumque multitudinem potuisse vnum in locum conuenire, atque tanto omnium consensu tantaque animi alacritate ad præclarum facinus peragendum coniurasse. Erat ea tempestate Rex & Regina Methymnæ ad campum, qui nuncio accepto de Alama a nostris expugnata, & deinde ab hostibus obsessa, nihil cunctandum esse rati, cunctis viribus opitulandum esse interclusis decernunt, ad Bæticæ prouinciæ ciuitates, oppida, castella, arciumque præsidia, & ad limitaneorum præfectos scribunt, vt sint in armorum procinctu. Ipse vero Rex quo die nuncium accepit, a Regina digressus magnis itineribus Cordubam contendit. Erant in illius comitatu Beltranus Dux Alburquerqueus, Petrus Manriqus Comes a Triunio, Enicus Mendoza Comes quoque a Tendilla, quibus se deinde adiūxit Ioannes Siluius Cifontanus Comes, ex Toletto vrbe regia progrediens in occursum. Cumque peruenissent ad Amuzum (oppidum est id a Corduba distans septentrionem versus passuum circiter millia viginti) mittit litteras ad Ducem Methymnæ, ad Comitum Ægabrensem, ad Alphonsum Aquilarium, & ad alios cohortium præfectos, imperans illis ne properent, seque expectent, velle se dicendo subsidio interesse. Atqui duces qui iam intra hostium fines exercitum ductabant, cum grandi armorum commeatusque impedimento, putantes iam non esse integrum, sed neque tutum retrocedere, tum quod obsessi laborabant in summa rerum omnium inopia, tum etiam quod tantus exercitus non poterat diutius contineri,

40

50

contineri,

contineri, propterea quod ad paucos dies erat conductus, & paucorum dierum cibaria comportabantur, rescribunt ad Celsitudinem suam se voluisse illius iussis obtemperare, sed rem eo loci deductam, vt iam nō sit in ipsorum potestate, vt saluis rebus possent repedare. Orabant obtestabanturque illum, quando aliud fieri non poterat, id quod fecissent, boni consuleret. At Rex nihilo segnus institutum iter peragit, quoad ventum est ad locum quem accolæ Pontonē magistri vocant. Vbi certior factus exercitum procedere, neque posse illum ob memoratas causas expectare, properabat tamen vt copias consequeretur, nisi periculi a finitimis hostibus imminētis admonitus fuisset. Itaque statuit Ramblæ rei euentū expectans
 10 immorari. Vbi vero postridie nūcium accepit de hostium fuga, deque Alame ob-
 sidione soluta Cordubam rediit, quo venturam esse Reginam conuenerat, cum
 qua de futuri belli ratione consultaretur. Constat namque Granatenses Mau-
 ros, dum haberent hostem in agro propemodum suburbano, nūquam quieturos,
 sed neque cessaturos ab obsidione repetēda, quoad urbem amissam recuperarēt.
 Ex quo alterum e duobus erat necessarium, aut urbem relinquēdam, aut bellum
 esse continenter gerendum. Nam quod erat tertium, alternis mensibus tam gran-
 dem exercitum cogere, qui sufficeret ad com meatus importādos, infiniti cuiusdā
 erat sumptus, & vnde multo maius detrimentum nostri quam hostes acciperent.

10 *Soluitur Alame obsidio, com meatus in urbem importatur, Dux a Methymna cum Mar-
 chione ex antiqua similitate in gratiam redit. Caput V.*

MA VRVS deserta obsidione cum se Granatam recepisset, nostri summa rerū
 omnium inopia laborantes spem metumque inter dubii pendebant, cū spe-
 culatores nunciant auxiliares nostrorum copias aduentare. Erumpunt portis bi-
 patentibus omnes, atque in occursum venientium hilares procedunt. Ruunt vtri-
 que in amplexus & oscula, dicunt accipiuntq; salutē. Hi percontari, illi narrare pe-
 ricula gestiunt. Hos iuuat beneficia in tam bene meritos collocasse, hi cōseruato-
 res atq; vitæ salutisque suæ autores venerātur. Iam Gaditanus Marchio acceperat
 10 quanta animi alacritate Dux a Methymna se gessit principem in contrahendis au-
 xiliis, quantaq; liberalitate in stipendio militibus persoluendo fuerit vsus, quātos
 præterea labores in ductādo exercitu subierit, cū alioqui potuisset iure suo in ad-
 uersarii calamitate, aut lætari, aut saltem dissimulare. Ipse prior Ducem adit, atque
 post arctissimos amplexus dicta acceptaq; salute huiusmodi verbis est vsus. Hic
 dies, clarissime Dux, mihiq; imprimis obseruande, controuersis similitatibusque
 nostris finē imposuit, idemque spero initium dabit necessitudinis amorisq; inter
 nos sempiterni. Nam & ego semper meminero beneficii a te hodie accepti, atque
 salutis quam tibi vni acceptā refero, & tu e diuerso cū de me cogitabis, de tua er-
 ga me benignitate memineris, & te meæ salutis autorē fuisse lætabere. Sed quādo
 10 neque fortuna tua desiderat, vt tuis in me beneficiis gratiam referā, neq; pro tui a-
 nimi magnitudine id a me exigis, reliquum est, vt Deus immortalis & mens sibi
 cōscia recti præmia digna ferāt. Ad quæ breuiter Methymnæus Dux, Miffa, in-
 quit, isthæc fac perquā illustris Marchio. Neq; enim decet in causa maxime religio-
 nis Christianæ bonos viros priuatarū similitatū meminisse, quin potius omnes of-
 fensas, si quæ hinc inde, aut illatæ, aut acceptæ sunt, cōdonemus patriæ atq; nomini
 Christiano, æternaque obliuione sepeliamus. Nūc quādo bene vtriusq; cessit, genia-
 lis agatur iste dies, sitq; inter nos gratiæ recōciliatæ testis sempiternus. Iungūt itaq;
 hospitia, & quemadmodū est in adagio illo veteri, pares cū paribus facillime con-
 gregantur. Sed quid non mortalia pectora cogit auri sacra fames? Cernens auxi-
 10 liaris miles hospitem suū seruis, ancillis, armis, omniq; preciosa supellectili adau-
 ctum, cœpit inuidere, atq; alius aliū mussans extimulare, Cur non, inquiens, & nos
 quoque ex præda pro virili portionem petimus, qui non minus in ferendo auxilio
 quam isti in capiēda vrbe laborauimus? Neque enim minor est labor, quam quæ-
 rere, parta tueri. Itaque cum postridie de relinquendo in vrbe præsidio, deque re-
 ducendo exercitu a ductoribus ageretur, cœptum est non iam obscure, sed palam

atque pro cōcione publica disceptari de præda inter præfidiarios subsidiariosque diuidenda. Hi namque dicebant deberi sibi non modo partem spoliatorum, sed & omnem prædam, quando ut ait poeta,

Non minor est labor, quam querere, parta tueri.

An qui in summa rerum omnium difficultate atque angustia positi, iam iam in hostium potestatem venturi erant, aut eadem miserandam subituri, non dederent se cum suis omnibus bonis, vitæ salutisque suæ autoribus? pellem, inquit scriptura sacra, pro pelle dabit homo pro anima sua. Illud insuper addebant ex limitaneorum iure legibusque iam inde ab ipsa hominum origine obseruatis, qui in hostium potestatem deuenerunt, sui iuris omniumque bonorum suorum facultatem amiserunt, atque sui ipsorum dominium in victores transfulere. At vos, inquit, omniaque bona vestra, tam ea quæ antea iure possidebatis, quam ea quæ nunc ex belli huius manubiis obuenerunt, vestri iuris esse desiere, cum iam iam in hostium potestatem ventura essent, nisi nos auxilium tulissemus. Quæ igitur inuidia est, non concedere partem illis qui vobis omnia reddiderunt, vitam, libertatem, fortunamque omnes, tam iure antea possessas, quàm nunc ex bello aduentitias? Illi vero contra, Immo, inquit, quæ æquitas, quod iure nostrum semel esse cœpit, quodque vigiliis, & laboribus, atque insuper vitæ periculo nobis accessit, atque in censum nostrum iuste numerari debet, nobis inuitis velle præripere? At liberaftis obsidione detentos, aperuistis viam qua ciuibus vestris in patriam reditus pateret, fecistis quod ex iure diuino & humano facere debuistis. Nunc vero pro eo mercedem exigere, quod vltro bene fecistis, quæ humanitas est? immo quis pudor atque inciuilitas, beneficium semel bene collocatum exprobrare? His se stimulis atque iurgiis in rixam, & ex rixa se in pugnam prouocantes Dux a Methymna sic alloquitur. Quo pergitis o commilitones mei, quis furor iraque mentem præcipitat? hoc tantum obsecro prohibete nefas, ne velitis pro parua bonorum fortunæ accessione tantam rei bene gestæ gloriam commaculare. Et quid aliud hostes nostri contra nos facerent, quam quod vos facere incipitis? Nunquid ea ex causa huc venimus, ut cum ciuibus nostris pugnam cōfereremus, an potius ut ex periculo & obsidionis angustia explicaremus? Sinite igitur, rogo vos, habeant illi parua atque minuta fortunæ bona, quæ sibi sorte sua obtigerunt, dum modo vos beneficentiæ vestræ conscientia fruamini, quæ sola bonis atque sapientibus viris præmium recte factorum semper fuit iudicata. Hoc clarissimi deque omnibus benemeriti Ducis sermone mitiores facti milites auxiliarii cesserunt, puduitque illos incepisse quod non fuerunt consecuti. Tum exercitus parte cum omni com meatu quem importauerant, in vrbe præsidio relicto, cæteri cum Duce & Marchione in domos quique suas læti redierunt.

Maurus Alama obsidionem repetit. Regina Cordubam venit: bellum Mauris apparatu maiori decernitur. Caput VI.

GRANATENSIVM Rex audito Ducis & Marchionis ex Alama discessu, obsidionem maiore belli apparatu repetit, atque die noctuque omni ex parte oppugnari iubet. At Iacobus Merulus Hispalensis ciuitatis præfectus, & Martinus a Corduba ex familia Comitum Ægabrensis, & Ferdinandus Carillus vir nobilis, qui relicti fuerant vrbe tuendæ causa præfecti, stationes distribuunt, vigiles circitoresque partiuntur, & qua parte murus erat infirmior, strenuissimus quisque miles collocatur. Cumque per aliquot dies continuos omne tempus mutatis oppugnantoribus nostros ad lassitudinem vsque oppugnando defatigassent, statuunt in matutino quodam diei crepusculo, qua parte munitio nulla erat suspicio, scalas admouere. Iamque vigilibus trucidatis ad septuaginta intra urbem recepti erant, atque ascendentiū numerus magis magisque augebatur. Ad clamorem tesseræ nostri excitati arma corripiunt, admissosque intra mœnia hostes cædunt, fugant, atque impulsos ex muris deturbant. Actum erat de retinenda vrbe, deque omnibus qui illam præsidio tenebant, actum quoque de omni spe regni illius recuperandi quod per

per septingentos annos hostes possederant, si non Hispanæ reip. fortuna vnum ex militibus poliendi causa atque aptandi spicula sagittis peruigilem seruasset, qui hostium sciens strepitum, socios dormientes ad arma capienda excitauit. Fuit nobis tam fatalis sagittarum ille politor, quam Romanis anser ille Capitolinus, qui Senones inœnia subeuntes iamque pinnas murorum prensantes primus omnium sensit, atque clangore suo vigiles propugnatoresque excitauit. Maurus cernens se ea oppugnatione nihil proficere, obsidionem intermittit in aliud tempus, quo machinis, & oppugnatoribus, atque tota illius regni mole auctus, urbem amissam reciperet. Regina interea quam Rex Methymnæ reliquerat, cum ad bellum quod cum Mauris gerebatur in Bæticam proficisceretur, ad primores regni, ad ciuitates, & municipia, vnde poterat exercitus comparari, & ad euocatos qui regiâ stipendia merebant, literas dat, quibus omnes hortatur, vt ad certum diem sint in armorum procinctu, & se cum Rege agglomerent, vt quam maximo fieri possit exercitu, hostium fines adorianur. Comestabilem quoque Hispaniarum acceriri iubet, vt superioris Hispaniæ citra Taurum montem pro se & pro Rege gubernationem commendet. Qui veniens & qua ex causa iussus sit venire factus certior, hac vna in re dicit se cogi non posse, neque debere, vt Rege suo militante, atque cum hostibus rem gerente, Comestabilis in pace quietus & extra fortunam belli positus vitam agat. Non potuit Regina illius ad obsequium pronam voluntatem non laudare, laudatumque vt suum in bello munus exequeretur, seque, vt ad Regem quamprimum fieri possit, conferret, hortatur. Prouinciæ deinde administrationem in Archithalassum Regis transfert, quem regii consilii iureconsultis præficit atque prætoribus maximis, quibus in locis opus erat, constituit, quam magnis potest itineribus Cordubam ad Regem proficiscitur, nisi quatenus paucos dies dominicæ resurrectioni dedicatos Toleti immoratur. Quo tempore Regina Cordubam venit, nihil aliud fere ad regium senatum versabatur, quam de Alama capta quid esset decernendum. Erant complures ex ordine equestri atque senatorio viri rei militaris periti, quibus natura regionis & loci situs erat notus, qui Regi & Reginæ suadebant, vt demolirentur urbem, quæ nisi magno totius Hispaniæ dispendio retineri non posset. Nam cum esset in mediis hostium penetralibus sita, esse opus quotannis quater aut quinquies commeatus importari, quod tuto fieri non poterat, nisi toties equitatus ingens cogeretur. Quare belligerendi ratio potior videbatur, vt euerfa funditus Alama, consilia verterentur omnia, quemadmodum Loxa posset capi, quæ minori sumptu capta retineri posset. Sed quia ciuitas illa grandior erat, & quæ, vt obsideretur, maiore belli apparatu indigeret, quam pro tempore illo esset in promptu, in aliud tempus obsidionem esse differendam, cum præsertim illa tempestate Batica rei frumentariæ penuria laboraret, satisque esset quod Rex cum præsentis exercitus commeatum importaret Alamam, siue placeret urbem dirui, siue muniti, præsidiarios milites omnium rerum egestate laborantes esse recreandos. At Regina quæ propagandi fines Hispaniæ ingenti cupiditate flagrabat, non probauit illorum sententiam qui dicebant Alamam esse diruendam, nec vlla ex causa cessandum a gerendo bello quod semel inchoauerat, & cuius causa quo tempore aliis rebus essent impliciti, ipsa cum Rege illuc venerant. Et quando illud oppidum fuit primum quod ex hostium potestate in suam ditionem venerat, & vnde totius belli futuri auspicia erant capienda, nullo modo esse deferendum, sed potius in eo laborandum, quemadmodum castella, & oppida, munitionesque finitimæ caperentur, vnde hostibus damnâ inferrentur, & Alamæ nostræ quies tranquillitasque perueniret. Huic Reginæ tam piæ honestæque voluntati Rex accessit. Tum regni proceres & qui aderant, & qui absentes postea aduenerunt, assensu sunt, seque ad bellum quod impendebat, parant, atque alacri animo se ad arma accingunt. Rex cum proceribus qui aderant, & cum præsentis exercitu, Astygitanam coloniam petit. Fuerunt in illius comitatu ordinis ecclesiastici Petrus Mendoza Cardinalis Hispanus, qui postea ex Archiepiscopo Hispalensi fuit Toletanus antistes, ex eadem familia Iacobus Furtatus, ex episcopo Pallantino Archiepiscopus Hispalensis, & Alexâdrinus Patriarcha & S. R. E. Car-

dinalis: ordinis equestris Magistri, Alphonfus Cardenius militia diui Iacobi, Rodericus Telliſ Cifterciensis militia a Calatraua, a ponte Traiani, hoc est ab Alcantara, Magister Ioannes Stunica non adfuit, quia ætate pupillari sub patre Placentini Ducis erat positus: ex sæculari militia Dux a villa formosa Regis frater nothus, Ludouicus Cincinnatus a Methymna cœli Dux, Ænicus Lupides Cardinalis Hispani frater Infantatus Dux, Beltranus a Cauea Alburquerqueus Dux, Petrus Verascus Hispaniarum Comestabilis, Rodericus Pontius a Legione Gaditanus Marchio, Iacobus Lupides Patiequus Villenatium Marchio, Alphonfus Telliſ Vrenatum Comes, Iacobus a Corduba Ægabrensis Comes, Petrus Manriquusa Triuinio Comes, Ænicus Lupides Mendoza Tendillanus Comes, 10 Ioãnes Siluius Centifontanus Comes, Guterius a Septo maiori Caietanus Comes, Alphonfus a Corduba domus Aquilariæ dominus: alii quoque ex equestri ordine viri principes, qui partim acciti a Regina, partim rogati, partim sponte, partim vltro venerunt. Nec defuerunt duo quæsttores maximi, Ioannes Chacוניus, & Rodericus Vlloa: regii præterea census & fisci procuratores, domusque regię villicus maximus Enriquus Enriquides. Tum lustrato exercitu censi sunt equites ad octo millia, peditum vero numerus amplior, ordinatisque cohortibus ex Astygi colonia cum ingenti comœatu Alamam petit. Iacobum Merulum, aliosque duces & milites qui cum illo erant, laudat, laudatosque a præsentī militia soluit. In Meruli locum Ludouicum Ferdinandum Comitem a Palma sufficit, 20 & quadringentorum equitum cum suis ducibus præsidium illi relinquit, urbem, quibus in locis erat opus, munit, atque omnium rerum copia quæ sunt ad victum necessaria, in trimestre tempus instruit. Erant in ea vrberia Maurorum sana, Mezquitas illi vocant, quas ex profano ritu expiatis Cardinalis Hispanus Regis & Reginæ iussu Christianæ religioni dedicauit: primam Dominicæ incarnationis nomine: alteram diui Iacobi Hispanorum patroni: tertiam Michaelis archangeli. Has Regina vasis aureis argenteisque, vestibus & aulæis, libris, cymbalis, tintinnabulis, & omnibus quæ ad cultum diuinum necessaria sunt, adornauit. Ipsa quoque religionis ardore commota, suis digitis textilia quædam velamina laborauit, quæ adhuc in templo illo primo manuum suarum monumenta extant. 30

Rex Granatensium agros populatur, Loxam obsidet, atque obsidionem intermittit. Caput VII.

HIS ad Alamam peractis, Rex anteaquam Cordubam rediret, campos Granatæ adiacentes obequitat, agrorum fruges in herba metit, arbores succidit, & omnia vasta reddit. Interea Regina non cessat alios principes qui Regem non fuerant secuti, literis conuocare, vrbes, oppida, municipia, & populos, vt se futuro bello quod in Loxam parabatur, accingant hortatur. Ex omnibus quoque locis vndecunque fieri poterat commodius, frumenta, vina, succidia, reliquumque omnem 40 comœatum in certum tempus locumque comportari, machinas quoque & tormenta, cæteraque omnia quibus ad obsidionem opus erat, aptari iubet. Interea Mauri cum intelligerent nostros omni bellico apparatu in illorum perniciem coniuirasse, & ipsi vires & consilia quibus se tueantur arceantque nostros, excogitant, aggeribus, fossis, vallis, & propugnaculis, muris & pinnis, vrbes, oppida, & castella muniunt, in quanto sint periculo transmarinos Mauros faciunt certiores, atque auxiliares ab illis copias & ad victum necessaria implorant. At Principes nostri illorum consilia præuertunt. nam ingenti omnis generis nauigiorum classe in freto Gaditano comparata, vtriusque Mauritanie littora, portusque & stationes lustrari iubent, ne quisquam ex illis ad suos iuuandos transmeare, aut aliqua in re opi- 50 tulari posset. Igitur Rex cum exercitu quem Regina parauerat, dum ipse Alamam instruit, Granatensiumque agros populatur, cumque omni comœatu quem vnum in locum comportari iusserat, ad alterum exercitum proficiscitur, atque vtriusque exercitus ordinatis cohortibus Loxam petit, atque inter oliueta suburbana, quæ in vallibus & collibus consita Singilis annis præterlabitur, castrametari iubet. Erat

Erat prope urbem cliuus ex Loxensium religione sancto Alboaceni suo dicatus, in quo propterea quod urbi impendebat, & stationes in eo dispositæ videbantur posse hostium eruptiones compescere, & castra reddere tutiora, iubet Rex confidere Rodericum Tellium militiæ a Calatraua Magistrum, & Vrenatium Comitē illius fratrem, Gaditanum quoque Villenatemque Marchiones, & Alphonsum domus Aquilariæ dominum, strenuos duces, & qui pulcherrimum equitatum perditatumque ductabant. Cæteros, pro commodo quemque suo, atque obsidionis quæ parabatur, tabernacula figere & tentoria collocare iubet. Erāt in vrbe ad tria millia armatorum ex omni Maurorum numero delecta sub duce rei militaris experientissimo, Alatarum, hoc est Aromatopolam, illi vocabant. Hi eruptionibus crebris lacebant nostros, multaque illis damna inferebant. Et quia castra erant anfractibus præruptisque montium intercisa, non poterant sibi inuicem auxilia mittere. Quarto die posteaquam Mauri sunt obsessi, bonam armatorum partem in insidiis collocant, partem in eos mittunt qui sancti Alboaceni cliuum insederant. Committitur pugna cum stationariis, atque his militibus qui erant in præsidio positi contra subitas Maurorum eruptiones, accurrunt subsidiarii, hostesque subeuntes in fugam compellunt, fugientesque persequuntur immemores castrorum quæ sine defensoribus & deserta reliquerant. Interea ex insidiis Mauri prodeuntes ex altera parte cliuum conscendunt, castra oppugnant capiuntque.

20 Quod cum nostris esset nunciatum, in castrā iam capta redeunt, eos hostes ex vrbe insequuntur, nostri ancipiti pugna distracti, cum illis qui castra diripuerant, ad horam integram pugnant, quoad ex aliis castris auxiliariis copiis subeuntibus hostes fundunt, fugant, atque intra sua mœnia includunt. In ea pugna complures primarii viri ceciderunt, sed in primis Rodericus Tellius a Calatraua Magister duabus sagittis confixus interiit. Cuius mors non modo Regi & Reginæ, sed quia curialium iuuenum erat princeps, vniuersæ iuuentuti flebilis fuit. Rex vero cum intelligeret, quanto in periculo essent, non modo ii qui Alboaceni cliuum, sed etiam illi qui alia loca insederant, cum neutri possent in hostium superuentu aliis auxilium ferre, statuit castra in locum tutiorem procul ab vrbe reducere,

30 quoad geminatis copiis bina aut terna castra possit vrbi adiuuere. Neque enim aliter poterat obsidio coarctari, quo minus obsessi socios auxiliares possent admittere, & ea quæ ad victum necessaria erant, in urbem importari. Itaque statuit postridie eius diei castra mutare. Sed antea quam præconis voce conclamari castra iuberentur, plebei, & turbæ, & gregarii milites, & qui sub nullo certo duce militabant, cum viderent procerum tentoria reuelli, sarcinas & impedimenta in vehes aptari, cliuumque Alboaceni ab infessoribus deserui, atque ab hostibus occupari, suspicati auxiliares copias nocte hesternā intra urbem admissas hostium numerum auxisse, omnem spem suæ salutis in fuga posuerunt. Non illos pudor retinuit, non desertorum castrorum ignominia, non timor, qui plerumque de-

40 generes animos arguit, quemadmodum generosos fiducia ex periculo explicat. Supererat hosti animus ad persequendos fugientes, nisi Rex equum conscendens procerum cohortes lustrasset, acies trepidantium stitisset, labentesque animos in pugnam reuocasset. In eo conflictu Comestabilis tria vulnera in facie accepit. Dux a Methymna cœli equo deiectus, ab iis qui illum obseruabant, pugna restitutus est. Comes Tendillanus qui stationem habuit vrbis munitionibus proximam, præter modum telis hostium impetitus cessisset in interitum, nisi Franciscus Stunica qui patris sui Placentini Ducis cohortes ductabat, accurrisset, atque in summo periculo positum vitæ pugnaeque reddidisset. Gaditanus Marchio illa die insignem operam nauauit, qui cum suis pugnant non solum hostes repressit, verum

50 etiam eadē in eos ingentem edidit, atque in vrbis muros impexit. In hunc itaque modum mulionibus, & lixis, calonibusque spacium atque tempus datum colligendi sarcinas & impedimenta, iumentisque & carris imponendi, nisi quatenus vehiculorum defectu magna rei frumentariæ copia est relicta. Regina earum rerum quæ ad Loxam non satis foeliciter gestæ sunt, facta certior, indoluit plus quam

pro materia decuit, sed premens altum corde dolorem, spem vultu simulat, seque maiori animo erigit ad ea quæ restabant peragenda.

Maurus Alamam iterum obsidet, noster obsidionem soluit, urbemque commeatu instruit. Caput VIII.

QUI Alamæ præsidio cum Palmensi Comite aliisque ducibus a Rege sunt relictæ, cum audissent Loxæ obsidionem solutam, Regemque copias inde mouisse, ex cuius captiuitate sperabant sibi faciliorem futuram militiam, nunc ex liberatione difficilem periculosamque, quod pro comperto habebant, hostes non quietos, quoad Alamam in suam redigerent potestatem: mussantes inter se dicebatur, non esse expectandum donec hostes venirent, eosque obsidione cingerent, quin potius urbem esse diruendam, ipsos cum spoliis atque omni præda debere se ad suos tutioraque loca recipere. At Comes & qui cum eo duces in urbis præsidio erant, intelligentes quam ignominiosum ac turpe facinus esset, urbem suæ fidei creditam deserere, dissuadent hortanturque; ne tale aliquid cogitarent, nunc precibus orant, nunc minis deterrent, nunc adiuuent, ut in Regis aduentum rem integram referuent, neque quicquam interea ea de re statuatur. His rationibus milites confirmati obfirmant animos ad se urbemque sibi commissam tuendam, aut mortem pulchrâ sibi oppetendam. Et ecce Maurus cernens Loxam obsidione liberatam, Regemque nostrum cum exercitu se Cordubam recepisse, cum duobus equitum millibus, & ingenti peditum numero Alamam inuadit, diu noctuque oppugnat, nostri propugnant, in eoque dies aliquot insistitur. Sed obsessos alimenta viresque deficere, atque in dies propugnantium numerus minui, vigiliarum laborumque vicissitudo crescere. Illos tamen recreabat reficiebatque vna, & ea quidem certissima spes, quod breui Rex suppetias esset allaturus cum ingenti rerum omnium commeatu. Neque illos sua opinio fefellit. nam & ad constitutum diem venit, obsessores impugnantisque fugauit, urbem alimentis & aliarum rerum copia instruit, duces militesque fessos recentioribus permutauit. Nam Palmensis Comitis in locum, Ludouicum Oforium ecclesiæ Asturiensis Archidiaconum, qui postea Metesanus Præsul fuit, virum probum suffecit. Hisque rebus peractis alteram per Granatensium agros excursionem facit, prædiorum villas, speculatorumque turres diruit, frumenta frugesque in herba corrumpit, pecora armenta que abigit, pastores agrorumque cultores in speciem triumphæ ante se captiuos agit, atque sic cum integro exercitu Cordubam victor redit. Quanta esset Principum nostrorum potentia, quantaque animi magnitudine bellum hoc inchoarunt, vel ex eo animaduerti potest, quod hoc eodem anno quater coegerunt exercitum, quam maximus poterat ex vniuersa Hispania comparari, quater hostium fines hostiliter ingressi omnia illius regni penetralia proculcarunt. Vnde secuta est tanta rerum penuria quæ ad victum pertinent, ut nisi gens illa cibi parcissima, vini abstemia, frigoris calorisque patiens, propositique tenax fuisset, vel sola huius anni indigentia potuisset illos in sui rerumque omnium suarum deditionem cogere. Sed neque in aduersis deerat illis animus, non solum ad impetus nostrorum sustinendos, verum etiam cum magis afflictæ esse viderentur, ad hostes laceffendos supererat audacia. Ostenderunt hoc in obsidione Canneti, quod erat castellum nostrum in collimitio vtriusque regni positum. namque dum hostes intra ipsorum fines omnia vastant populanturque, illi intra nostros Cannetum oppugnant, capiunt, diripiuntque, & cum præda vtriusque sexus, atque omnis ætatis conditionisque mortalibus, in patriam victores redeunt. Quid quod eodem ipso tempore, cum inter patrem & filium de summa regni certamen esset, omnesque ciuium populorumque vires in duas factiones essent diuisæ, quarum altera patrem, altera filium sequebatur, neutra tamen a nobis in perniciem alterius auxilium petiit, sed ipsi inter se priuatas inimicitias, nobiscum vero vno omnium consensu consilioque bellum publice gerebant? Nam cum pater in regni sui primores quosdam nobiles sæuitiam exerceret, proximi & affines non ausi alium sibi Regem creare, fili-

re, filium loco patris delegerunt, statueruntque in regni culmine, Granata vrbe metropoli cum suis munitionibus illi tradita: pater regno pulsus Bastam urbem amicam se contulit. Inde simultates inter patrem & filium orge, atque inde cædes, mortesque, & odia consecuta. Interea pater per temporis occasionem Alambam urbis arcem quæ pro filio stabat, ad motus scalis intercipit, præsidioque munit, inde per vias publicas erumpit, ciues suas quisque partes secuti vrbe in media ubique pugnant. Sed factio quæ filium sequebatur, superior euadit, aduersariosque tota ex vrbe fugat, Alambam captam recipit, suoque Regi restituit. Et quamquam concordia illa discors hostium inter se victoriam nostram ex illis per aliquot annos remorata est, fuit tamen eis tandem exitio vltimo, quo sine multo sanguinis dispendio, minorique negotio se omniaque sua, tam sacra, quam profana, nobis tradiderunt. Sed quia iam tempus erat, vt Rex & Regina aliis quoque rebus prospicerent, quam illis quæ ad insequentis anni bellum pertinebant, antea quam e Corduba discederent, limitaneos ducesque limitaneorum certis in locis disponunt, Petrum Comitem a Triuinio, quem paulo ante Anagarensium Ducem creauerant, Mentefanis finibus præesse voluerunt, Alphonsum Cardenium diui Iacobi militiæ Magistrum in Astygitanis confidere. His duobus maximis imperatoribus iubent cæteros Duces, Comites, Marchiones, & præfectos ciuitatum oppidorumque prætores, & arcium castellorumque præfides obtemperare, commendantque non solum vt fines ab hostium incursum tueantur, sed etiam vt pro temporis opportunitate hostem adoriantur, atque omnia ferro & igni populentur. His rebus ita compositis cum Regina conualuisset e partu quo Ioannam regnorum postea hæredem successricem fuerat enixa, cum Rege Madritum proficiscitur.

Rex & Regina Madriti Hispanas societates reformant, pecunias vndecumq; honeste possunt, aruscant, Nauariæ res nouas inchoant. Cap. IX.

PRIMA nostrorum Principum posteaquam venere Madritum, cura fuit reformandi atque in pristinum statum redigendi societates, siue (vt Hispanorum vulgus nunc loquitur) fraternitates, quæ pro viatorum securitate fuerant in Matricalensi Panhispanio constitutæ. Legum autem illarum quibus societates illæ fuerunt sancitæ, transgressores violatoresque multandos, aut repetundarum damnatos cum ignominia eiiciendos imprimis esse iusserunt. Procuratores deinde illarum fraternitatum ex omnibus prouinciis iussi in vnum locum conuenire. is fuit Pinctum, quod est oppidulum dioceseos Toleranæ. Ii detulerunt querelas earum rerum quæ vsquam in Hispania perpetratæ sunt. Quod facinus mansit impunitum: in eos vero præter modum est animaduersum, qui magistratus fraternitatis ærarium depeculati sunt, qui partem administrationis sibi commissæ negligentius exercuerunt. Dati quoque iudices qui repetundarum accusatos aut damnarent, aut absoluerent. Eisdem quoque data facultas rogandi nouas leges, atque abrogandi veteres, prout reipublicæ vtilitas exigere videretur. Et quia reconditum ærarium, neque fiscus regiusque census erat satis ad tantæ maiestatis molem sustinendam, statuunt, vndecumque honeste possent, pecunias aruscare. Ab Hispanæ societatis procuratoribus petunt sedecim millia iumentorum, atque mulionum octo millia, qui iumenta omnigenere comineatus onusta agerent, quo Alama instrueretur. A sede quoque Apostolica auxilium implorauere ad stipendia militibus persoluenda, tam iis qui contra nominis Christiani hostes in limitibus gerebant bellum, quam iis qui in certis Hispaniarum partibus, quæ nondum satis erant pacatæ, in præsidiis agebant, quam iis etiam quibus erat opus ad custodiam Principum, & quicquid decreuissent executioni mandandum. Ad supplendos hos sumptus missa est a Pontifice summo cum senatus Apostolici assensu facultas distribuendi centum millia ducalium aureorum per vectigalium ecclesiasticorum classes, vt in redditibus onerandis ex iustitia distributiva nemini fieret iniuria. Ex ecclesiæ quoque thesauro bullas mittit, quæ cruciferis in Christianorum hostes euntibus concedi solent, ea lege vt stipēs ex fidelibus

emendicatæ, non alia in re quam in ipso bello cum hostibus gerendo infumerentur. Ad extraordinarios vero sumptus a mercatoribus, opitecentibusque, & affiduis ciuibus mutuo accipiunt, quod ad certum tempus esset reddendum. Et quia regię domus inopia omnibus erat nota, ea cōtributio nemini visa est iniqua, cum præsertim illud mutuum quod impræsentiariū dabatur, suo tempore ad dominos esset rediturum. Per ea tempora nuncius Regi & Reginæ allatus est Phœbum Phœbi Nauariensis Regis filium, atque Foxani Comitis pronepotem, ad quem regni successio pertinebat, in ætatis flore diem suum obiisse, ex cuius morte in Catharinam sororem regni hereditas est translata. Ea in matris erat tutela. Cumq; ad eas simultates quæ inter Gallos & Hispanos oriebantur, magnum esset momentum, in quas partes Nauariæ regnum cederet, quod dotis nomine tradendum erat ei quem Catharina maritum sortiretur, cœptum est in secretiori curiæ senatu agi, quemadmodum inter Ioannem Hispaniarum Principem & Catharinam Nauariæ Reginam sponsalia fierent, decretumque vt ad hoc peragendum mitterentur legati ad Reginæ matrem, qui illam de recenti obitu filii consolarentur, & de filię matrimonio cum illa agerent. Mittendas quoque censuerunt copias quæ Nauarię vrbes, oppida, castella, munitionesque occuparent, firmarentque præfidiis, vt pro nobis starent, si quod de matrimonio cœptum esset, transigeretur. Missus itaque ex senatu regio Rodericus Maledonatus a Talabrica iuris consultissimus, qui legationis summam Nauariæ Principi exponit, quot & quanta inde cōmoda sequerentur, enumerat, enarrat præterea quanta honoris accessio Nauariæ Reginæ fieret, si Hispaniarum Principi nuptui daretur. Ad quæ Nauariæ Princeps, tametsi affectu Gallis quam Hispanis erat propensior, comiter tamen oratori respondet, se eo nomine posse fœlicem appellari, si contingeret sibi Hispaniarum Principem sortiri generum, atque parentes illius Regem & Reginam, tot tatarumque rerum dominos, inter affines numerare. Sed ea de re incōsulto Rege fratre suo, quicquã certi respondere, non esse honestum: illo tamen cōsulto se missuram Regi & Reginæ responsum ad ea quæ proposita legatio continebat. Atque ita legatus re infecta rediit. Interea Ioãnes Riparius qui Hispanarum cohortium præfectus erat, missus in Nauariam, vt se iungeret Lerinatium Comiti cui Regis sputia soror nupta erat, Pompeiopolimque & magnam illius regni partem affectu præsidioque obtinebat, vtque communi vtriusque consilio rem gererent, seque ad excipiendos Gallorum impetus pararent, si forte aliquid interea molirentur. Et ne inchoatum in Mauros bellum refrigesceret, & res in Nauaria inchoatæ cessarent, Rex & Regina prouincias inter se diuiserunt. Hæc superiorem Hispaniæ partem quæ Nauariæ finitima est, ille Bæticam est sortitus.

Rex in Galliciam proficiscitur, contentiones inter Comites Lemnium & Beneuentanum componit. Caput X.

ANTEA quam Rex in Bæticam proficisceretur, res nouæ in Gallicia ortæ illius iter remoratae sunt. Nam cum Ferdinandus a Cunia cui Rex & Regina illius regni gubernationem commiserant, inter cætera oppida & castella quæ superioribus annis a corona regia fuerant abalienata, in censum regalem redegisset, arcẽ quoque Augusti Luco impositam, quæ cum oppido ad Lucẽsem ecclesiam pertinebat, siue iure, siue iniuria, ditioni regię subegit. Erat Episcopi frater Petrus Aluarus Osorius Lemni Comes, Põtisque Ferrati dominus, atque illius regni totius omnium facile princeps, qui spoliati fratris dolore commotus arcẽ obsidet, tametsi Regis & Reginæ præsidio teneretur. Quorum iussibus vt ab incepto desisteret, cum excusationes quasdam ineptas afferens nõ obtemperaret, ne illius audacia relinqueretur impunita, Rex magnis itineribus in Galliciam contendit. Et quamquam inter eundem accepisset nũcium de arcis obsidione soluta, nihilominus ire pergit, sed antea quam Asturicã urbem accessisset, de Comitibus morte certior factus est, ibique per aliquot dies substitit, quoad tumultus quosdam sedaret qui ex illius obitu oriebatur. Comiti Lemnio virilis sexus non fuerant liberi, præterquam

terquam vnus, qui viuo patre vnum tantum procreauit nomine Rodericum, & cum quidem spurium, quem auus hæredem instituit, isque viuēs in bonorum possessionē misit, oppida, castella, arces, munitionesq; tradidit. Mortuo igitur Comite Lemnio, Rodericus nepos aui titulum assumit, bonorum possessionem continuat, quem propinqui & affines, domestici & familiares, socii & amici quos auus habebat quamplurimos, atque vniuersa propemodum Gallecorum iuuentus sequitur. Erat altera ex parte Rodericus Pimentellus Beneuenti Comes, cuius filio ex Comitibus Lemnii filiabus vna erat desponsata, & quia filia erat legitima, Rodericus autem nepos spurius, & ex spurio filio natus, eodē iure asseuerabat omnia defuncti Comitibus bona ad nulum suam pertinere, idque se nō solum iure, sed etiam si opus foret, armis persecuturū. Comes Lemnius se iure potiori esse, & quod bona ex aui testamento possideret, & quod natalium defectus per apostolicę sedis literas iam esset suppletus. Itaque cū alter iam possideret, alter de perturbanda possessione certaret, non experiri legibus, sed armis potius decernere maluerunt. Vterque suos conuocat, ad arma omnia spectant. Atqui Rex quod ad bellum in Bætica gerendum properabat, ne inter duos illustres viros pugnandi occasionem relinqueret, paucos dies alios Asturicę immoratus est. Iubet imprimis, vt Comites, vterque suos quos habebant in armis, domum quemque suam remitterent, deinde vt ad se veniant, iusque coram ipso persequantur, interponit inducias in tempus, quo lis tota cōponi posset, se redditurum cuique quod suum esset, pollicetur. Comites non secus, ac iussi sunt, faciūt. nam & quisque copias dimittit, ad Regem venit, causamque suam apud illum defendit, aduersarii rationes impugnat. Rex litem arbitrio iudicum diiudicandam remittit, aliisque rebus ordinatis Madritum se ad Reginam confert, vt quod antea decreuerāt, alter ad bellum cum Mauris in Bætiam, alter ad id quod in Nauaria inceperant exequendum, proficisceretur. Et ecce interim ab Italia negotium aliud exortum est, quod tamen si honeste poterant dissimulare, noluerunt tamen, quibus in rebus auxilio esse possent, operam suam non interponere. Erat in armis vniuersa Italia, propter ignominiosam mortem Archiepiscopo Pisano a Florentinis illatam. Erant præterea duę factiones, altera Pontificis & Venetorum, Florentinorum & Ferdinandi Regis Neapolitanorum altera. His accedebāt reliqui omnes Italię principes, & ciuitates quę sub reipublicę forma gubernantur. Ferdinandi Florentinorumque copię in agro Romano castra metantur, ciuitatem eo angustię deducūt, quam obsessi perpeti consueuerunt. Superuenit deinde Pontificis Venetorumque exercitus, hostesque ex improviso adortus, fundit, fugatque, castra diripit. Ferdinandus copias suas recipit, bellumque instaurat. Hinc cædes, agrorum populationes, villarum incendia per totam Italiam fiunt, neque erat vnde tantis malis remedium afferri posset, nisi Principes nostri partim obseruantia erga Pontificem, partim Ferdinandi Regis cognatione, partim etiam populorum omnium misericordia permoti, componendę discordię curam suscepissent. Mittunt itaque oratores ad Pōtificem maximū, ad Venetos, ad Florentinos, & ad alios principes, & ciuitates quę illos sequebātur, rogantque vt relictis armis concordię potius & paci acquiescant, se velle inter vtroque de pacis conditionibus agere. Missi igitur legati Ioannes Gerundensis Episcopus, & Bartholomæus Berrius iuris legumque peritus. Qui ab omnibus ad quos missi fuerant, comiter excepti, hos & illos ambiendo Principum nostrorum nomine, nunc exhortationibus & monitis, nunc precibus & promissis, ita omnium animos flexerunt, vt non solum concordię paciue faciendę sint assensu, verum etiam Regi & Reginę eo nomine per literas gratias agerent, quod illos ex tantis molestiis curisq; liberauerint. Missę hac de re literę breues a Pontifice, missę & ab Apostolico Senatu, missę quoque a populi Romani gubernatoribus, ex vrbe Roma postridie Calendarum Ianuarii datę, anno a salute Christiana tertio & octogesimo super millesimum quadringentesimum. Paucis diebus postea quam negocium peractum est, in hūc modum, procuratoribus Principum vocatis in senaculum, Pontifex pacem pacisque conditiones pronunciare facit, Regis & Reginę legatos cæteris omnibus nudis capitibus, genibusque flexis, sedentes pileatosq;

laudat, Principibusque a quibus missi sunt, pro tam benigna opera gratias agit. Inter pacis conditiones vna fuit, vt bello spoliatis ablata bona redderentur. Venetorum procurator neque venit vocatus, neque conditionibus acquieuit, ex quibus Ferraria Venetorum armis occupata Marchioni erat reddenda. Cæteri omnes in Venetos arma mouent, qui timētes in ipsorum excidium omnes Italiæ principes coniurasse, Turcarum societatem inire incipiunt, vt eorum auxilio & se tueantur, & reliquis omnibus nō modo Italis, sed etiam Christi nomine signatis bellum inferant. Eisdem Turcas Neapolitanorum Rex in Venetorum perniciem allicere tentat. Ad Regem & Reginam Treuentinum Comitem mittit, qui pro suscepto labore gratias agat, certioresque faciat, quemadmodum Veneti concordiam totius Italiæ auersati, cum Turcis societatem inire parant, vt Italiæ bellum inferant, atque imprimis Siciliæ, insulisque adiacētibus, quæ periculo maiori essent expositæ. Quare huiusmodi homines pro publicis hostibus habendos, quippe qui ex aliorum iactura viuant, atque cum aliorum detrimento vires suas augere conētur. Ad hanc Treuentini Comitis legationem Rex & Regina respondent, se Venetos Venetorumque Ducem inter amicos numerare, neque illos adhuc fecisse quicquam, cur essent ex amicitia semel inita submouendi, se tamen missuros ad Venetorum ciuitatem legatos, qui suaderēt, vt modestius agerent, seque intra fines suos continerent. Quod si nollent assentiri, atque in meliorem viam redire, tunc se non modo illorum amicitiam abdicaturos, verum etiam illos pro hostibus habituros. Atque ita orator dimissus ad Regem suum reuersus est.

ÆLII ANTONII NEBRIS-
SENSIS, RERVM HISPANARVM AC HI-
SPANIENSIVM HISTORICI, DECADIS
SECVNDÆ LIBER SE-
CVNDVS.

*De Canaria insula Regis & Reginae auspiciis a Petro Vera duce
expugnata. Caput I.*

VA SI deessent Principibus nostris domestica negocia quibus intenderent, ita nulli parcētes labori animum suum huc atque illuc diuidunt, in partesque rapiunt varias, perque omnia versant. Nam cum esset in manibus, atque inter oculos haberent Granatense bellū, in quo tam de gloria, quam de summa imperii certandū erat, haberentq; res in Nauaria inchoatas, quæ cū Gallorū Rege præpotenti erant implicitæ, curas tamen suas in alterū orbem mittunt, non modo sæculi nostri hominibus, verum etiam quātum suspicamur antiquis omnibus incognitum. Et quemadmodum in historiæ huius apparatu diximus, in oceano Atlantico qui Europæ atq; Aphricæ latera occidentalia abluit, cōplures sunt insulæ partim adiacentes continenti, partim in altū remotæ: atque rursus, adiacentes duplices sunt, alteræ ad Europam, alteræ ad Aphricam pertinentes. De remotis Hispaniæ adiacentibus alias diximus, & fortasse dicturi sumus, nunc de adiacentibus Aphricæ littori occidentali, inter quas numerantur Canariæ, de quibus hoc in loco scripturi sumus, pauca dicenda sunt. Canarias a canum magnitudine dictas fuisse Plinius in historia naturali autor est, ex quibus Iuba Rex duos perduxit huiusmodi canes. A Græcis Fortunatæ sunt cognominatæ, de quibus tam poetæ quam historici multa fabulantur ad hunc locum minime pertinentia. Earum nomina Ptolemæus, Martianus, Plinius, atque

atque alii autores, tam Græci, quam Latini explicant, sed quibus nō possumus nomina reddere, quibus nostro tempore nuncupentur. Nam & antiqui eas nouerūt, earumque ambitus & incolarum mores descriptos reliquerunt. Sed qua ex causa illarum celebritas ex memoria hominum oblitterata est, ignoratur, nauigationis defectu id esse factum credibile est. Illud certe constat, illarum notitiam ad nos peruenisse ab hinc annos circiter viginti supra centum, sub initium regni Ioannis huius nominis secundi, qui sub Catharina matre & Ferdinando patruo tutoribus regnare orsus est, anno a salute Christiana millesimo quadringentesimo quinto. Eo tempore Bethancor quidam Gallus, vt aiunt, natione, Infantis Regis tutores
 10 adit, ab illis impetrat facultatem explorandi maris Atlantici partem illam adhuc incognitam, quæ occiduum Aphricæ latus abluit. Is igitur siue quod ab iis qui ante illum nauigarūt, aliquid audierat, siue quod fortunam suam experiri voluit, paratis nauibus eo nauigare cœpit, atque in primam incidit, quam nostro tempore Lanzarotam corrupte, pro eo quod est lanceam ruptam, siue fractam, aut ipse ex facto vocauit, aut ab aliis sic antea vocatam acceperat, deinde illi proximam expugnauit Fortem fortunam. Nam inter cognomenta fortunæ vnum est fortis, de qua Columella in horto:

Et celebres fortis fortunæ dicite laudes.

Varro quoque de lingua Latina, Dies, inquit, fortis fortunæ dicti a Seruio Tullo
 10 Rege, quod is fanum fortis fortunæ secūdam Tiberim extra urbem Romam dedicauerat. Has duas insulas Bethācorus in cultum vitæ melioris Christianamque religionem conuertit. Huius Bethancori heredes Hispalensibus quibusdam ciuibus precio manciparunt, ex his deinde in alios, & ex aliis in alios, dominium in Ferdinandum Perazam, & Ferdinādum Arium deuolutum est. Horum maiores Gomeram & Ferream non magno negotio expugnarūt, in eundemque cultum religionemque reduxerunt, nunc Guillelmus Paraza illas sub Comitibus titulo possidet. Restabāt adhuc ex septem insulæ tres, Canaria magna, Teneriphion, & Palma, barbarorum quidem situ & inertia turpes, sed ingenio loci, & bonorum naturalium copia opulentæ. Has Rex & Regina cum vellent quasi prædia suburbana
 10 Hispaniis iungere, classem parari, armis commeatuque instrui iubent, Petrum a Vera, & Alphonsum Moxicam, viros strenuos, atque terrestris naualisque pugnæ expertissimos præficiunt. Insulam derepente inuadunt. Barbari se more suo præparant, non hastilibus ferro prætentis, sed sudibus præustis, non saxis & lapidibus ex fundis & fustibus, sed lacertorū viribus, quasi ex ballista, aut tormento aliquo sulfurario contortis. Nullum oculis signum designabant, quod non telo cōtingerent. Iam vero ad excipiendos euitandosque ictus tanta erat dexteritas, vt teli venientis plagam sola corporis declinatione eluderent. Vidi ego Hispali, id quod mihi fuit miraculo, non ita cæteris qui illud fieri sepe viderant. Erat quidam ex ea insula Canarius, qui in eodem vestigio sinistri pedis insitēs, ab octo passibus volentibus illum saxo petere se exponebat, fugiens plagam, nunc facta in alterutrum
 40 latus parua admodum capitis declinatione, nunc totius corporis subtractione, nūc alterna crurum permutatione venientem ictum fugiebat, tātoque periculo se toties percussori exponebat, quoties illi æreum quadrantem porrexisset. Quod ad victum vestitumque pertinet, tanta cibi potusque parsimonia, tanta omnium membrorum nuditas, vt facile & in promptu habere possent omnia quibus ad propulsandas naturæ iniurias hominum fragilitas indiget. Cum huiusmodi hominum genere ducibus nostris habendum erat negotium. Quibus accedebat altera difficultas, ex inopia commeatus, qui longa nauigatione ex Hispania vsque aduehendus erat, & quod bellum non collatis signis gerendum erat, vt ex vno prælio breui
 10 tempore victoria in alterutram partē declinaret, sed quod expectandū erat, quoad hostis pugnare vellet, ita se in cryptas & cuniculos, in cauernas & ferarū latibula abdiderāt, vt nulla arte, nullis viribus elici inde possent. Sed Principum nostrorum fortuna, quorum auspiciis res gerebatur, occasionem attulit, qua negotium compendio finiretur. Erāt in ea insula Reguli duo, ex multis cædibus & iniuriis vltro citroque illatis ita discordes, vt nulla satisfactio posset illos in cōcordiā reducere.

Ex his alterum nostri duces sibi conciliant, eiusque opera vtuntur ad alterum Regem profligandum, atque ita paucis diebus tota insula in Regis & Reginae potestate venit. Ciuitas qualiscumque tunc erat, in metropolim omnium septem insularum erigitur, in eamque ex Rubicone, quod erat Lanceæ ruptæ promontorium cum oppidulo, Episcopi sedes transfertur. Rex cuius ope nostri duces vsi sunt, cum vxore Regina ad Principes nostros Madritum missi. Adhuc duæ aliæ restabant insulæ debellandæ, Teneriphion & Palma, de quibus suo in loco dicemus, & quo pacto Alphonso ab Augusti luco rem gerente aliarum quinque numero, & cultu & religione accesserunt.

Strages nostrorum in præruptis ad Malacham iugis accepta, Magistro diui Iacobi & Marchione Gaditano ducibus. Caput II.

REGEM & Reginam ex tot tantisque victoriis exultantes, ne ex continuis successibus arrogantiores fierent, fortuna, vel potius diuina quædam prouidentia, dignata est admonere illos, vt meminissent se mortales esse, atque iuxta illud Psalmographi, non in curribus, non in equis, sed in nomine Domini esse fidendum. Hoc Regem admonuit, cū ad Loxam castra metatus obsidionem vrbs parabat, & perturbato exercitu rem inchoatā reliquit. Hoc iterum in memoriam illis reduxit illa calamitas quam ad Malacham suis in ducibus experti sunt. Erat, quem admodum in libro superiori dictum est, in Astygitana colonia Alphonso Cardenius, diui Iacobi militiæ Magister, quem Rex & Regina limitibus illis tuendis præfecerant. Erat præterea finitimis in locis Rodericus Pontius a Germanica legione Marchio Gaditanus. Hi ab exploratoribus facti sunt certiores, esse montes non procul a Malacha mari nostro impendentes, Axarquam Mauri sua lingua vocant, qui incolerentur ab agricolis & pastoribus, vnde magna præda ex hostibus auahi posset. Esse præterea Malacham equitibus exhaustam, & loca per quæ noster exercitus permeare & remeare sine vlllo impedimento posset. Et quia ad loca penetranda exercitu grandiori opus erat, rem ad finitimos duces & præfectos rei militaris deferunt, hortanturque vt ad tam insigne negocium peragendum omnes coeant. Hi fuerunt Ioannes Siluius Centifontanus Comes, qui prætoribus decurionibusque populi Hispalensis assistebat, Alphonso a Corduba domus Aquilariæ dominus, Petrus Enriqui prouinciæ Bæticæ præfectus, Gasias Manriqui Cordubæ, & Ioannes Roboreus Asindi prætores maximi, arcium quoque præfides, & regii exercitus duces. Qui omnes cum suis, & cum ciuitatum & oppidorum populis quibus præsidebant, ex composito ad diem certum Antiquariæ, quæ ciuitas est in hostium collimitio, conueniunt, partim armati, partim inermes. Neque enim omnes bellum hostibus inferendi causa coierant, sed alios res nouas videndi studium, alios emendi vendendique, aut merces permutandi causa deduxerat, paucos Christianæ religionis amor, aut ex re bellica honoris amplificandi cupiditas exciuit. Erat itaque non tam exercitus ad pugnam paratus, in qua plærunque pauci superant multos, quam hominum quædam multitudo inordinata, numerositas, & frequentia, quæ impedimento sibi esse solet. Et quamquam iam decreuerant, Axarquam esse petendam, denuo cœptum est consultari, in quas potissimum partes copiarum ducerentur. Nam erant qui dicerent Axarquam esse confragosam, atque præruptis montium anfractibus intercisam. Tandem placuit ire, quo illos fortuna sua trahebat, hoc est, quo illos exploratorum error impegerat. Ordinatis igitur cohortibus primæ partes obtigerunt Alphonso domus Aquilariæ domino, & prouinciæ Bæticæ præfecto, qui exploratores sequebatur, postremos tuebatur militiæ diui Iacobi Magister, mediæ Comiti Centifontano, quem Hispalenses multi ciues nobilissimi comitabantur, Marchionique Gaditano cui Asindenses accedebant. Cæteri omnes in ternas has copias distributi, ab Antiquaria inauspicatis auiibus profecti, die insequenti ad vespertinam locum destinatum attingunt, & quia tanta hominum turba in tam longo temporis interuallo non potuit hostes latere, iam receperant se cum pecoribus & armentis in loca tutiora. Pylas faucesque montium, & semitarum diuerticulam

diuerticula occupant, armatisque muniunt. Copiarum nostrarum primi in finiti-
 mos locos sparguntur, villas vicosque cultoribus vacuos incendunt, saltus ab ar-
 mentariis pastoribusque desertos reperiunt. Extremorum equites quos Magister
 diui Iacobi ductabat, cū in contractuosa quædam loca incidissent, neq; se satis ex-
 plicare possent, ex castello proximo quod Moclinetum appellant, erumpētes ho-
 stes inuadunt, turbatos atq; quo se vertant incertos cædūt cominus, & saxis sagit-
 tisque & telis eminus petūt. Magister ab anterioribus auxilium implorat. Accur-
 rit Marchio cum equitatu quem habebat paratissimū, illosque ex angustiis in qui-
 bus hærebant, in patientiores expedit campos. Superueniunt etiam qui omnē ex-
 10 exercitum ductabant principes, quid consilii capiant in commune consultant. Inter
 omnes conuenit, se ab exploratoribus & itinerum mēsoribus fuisse deceptos, qui
 in loca illa deduxissent, vnde plus detrimenti quam emolumēti essent reportatu-
 ri, relinquendam esse prædam quam pertenuem & exiguam collegerāt, denique
 consulendum esse salutem, quocumq; modo possent. nam honeste iam non poterāt,
 cum illis tanquam in viuarum conclusis hostium arbitrio esset pereundum. Nā quid
 facerent bidui inedia confecti, diei noctisque laboribus & vigiliis defessi, ab hosti-
 bus vndique circumueniētibus interclusi? Superuenit aliud malum, quod fuit o-
 mnium perniciosissimum, quod in tenebris res esset gerenda, & in locis quos ipsi
 ignorabant, hostibus erant noti. Itinerum duces iussi vt exercitum, qua melius ra-
 20 tione fieri posset, ex illis angustiis in apertos campos perducerēt, vbi aut collatis si-
 gnis cum hostibus sit pugnādum, aut vnde reducibus in domū cuique suam esset
 redeundum. At illi contra, siue quod iter ignorabant, siue quod illis dei voluntas
 omnem mētem abstulit, incipiunt ducere per arduū & saxis dumisque cliuū in-
 æqualem, qua non pediti, nedum equiti patebat iter. Iamque oboriebantur tene-
 bræ, cū sentiunt iuga montiū, qua illis eundum erat, ab hostibus occupata. Regre-
 diuntur itaque, & in vallem quam mediam torrens quidam præruptus secabat, in-
 opes consilii descendunt. Erant a tergo præterea montes in præcipiti stātes, atque
 vallibus impendētēs, quos iā hostes occupauerant. Nostri ancipites, & quo se po-
 tissimum verterent dubii, stabant attoniti, expectantes quid hostes facerent. At illi
 30 perpetem noctē clamoribus more suo montes & valles implent, crebros excitant
 ignes, saxa rotatilia rupeque in hostes deturbant, atq; interim ausi cominus acce-
 dere, in illos, tanquam in signum positos, scorpionū sagittas, stlopetarum glandes,
 fundarū & fustibulorū saxa dirigunt, neq; veniebat telum quod in cassum mitte-
 retur, atque ita ad mediam vsq; noctem nulla quies data. Cum Magister, Quousq;
 degeneres patiemur pro hostium libidine, quasi pecudes ad lanienam vindæ, ne-
 cari? At si desunt vires, o viri, non desit animus ad aperiēdam viam, qua nobis aut
 saltem salutem consequamur, aut honestam mortem oppetamus. Et simul hoc di-
 cens cliuū ascendere cœpit, quem signis prætētis reliqui omnes qui sub illo me-
 rebant, secuti sunt, quoad ventū est ad montis iuga, quæ iam hostes insederant. ibi
 40 pugnatū est acriter, cōpluresque vtrinq; ceciderunt. In ea pugna cæsus signifer, si-
 gnūque cu eo amissum, cæsus quoq; Ioannes Osornius ipsi Magistro arcta sangui-
 nis propinquitate coniunctus, cæsus & Ioannes Bazanus, & alii equestris ordinis
 cōplures viri nobilissimi. Marchio Gaditanus Magistri exemplū secutus duce iti-
 nerum altero, atq; alia ex parte eundem cliuū conscendit, atq; incolumis in alte-
 rum montis decliue latus euadit, in eoque locū eligit, in quo subsidiariā disponit a-
 ciem, qua & se tueretur, & eos qui sequebātur palantes sparsosque ad se reciperet.
 Magister verò ex montiū iugis repulsus, ad eos duces q. se a tergo sequebātur, ad-
 glomerat, & quod reliquū erat noctis, in excipiēdis hostiū telis cōsumunt. Neque
 50 illis profuit in alterā se vallem recipere: nā & in eisdē iugis hostes se medios inter-
 posuerūt, ne se Marchioni cōiungerent. Qui tametsi iuga montiū euaserat, ocio-
 sus non erat. Dū enim expectat illos qui a tergo sequebantur, nō potuit effici, quo-
 minus cū hostib⁹ esset pugnādū. Sed quæ potuit esse pugna, in qua ex altera parte
 vegeti & recētes, ex altera defatigati & lassī erāt? alteri alacres ex præsentī victoria,
 alteri ex accepta calamitate animo deiecti? In ea pugna Marchio tres fratres amisit,

Iacobum, Lupum, atque Beltrādum, duos quoque ex fratribus nepotes Laurentium & Emanuelum. Quibus vero super fuerant vires, non illas ad pugnam, sed ad fugam collegerunt: reliqui omnes aut cæsi, aut capti sunt. Magister militiæ sancti Iacobi, & Alphonfus domus Aquilariæ dominus, & Beticæ provinciæ præfectus, nacti priuos quisque suos itinerū duces per loca tesqua & inuia, & qua neque hostes quidem sequi poterant, incolumes euasere. Centifontanus Comes in angusto quodam loco deprehensus cum aliquādiu paucis comitatus pugnasset, victoribus tandem se dedit, captusque cum Petro Siluio fratre suo in urbem Granatā in vinculis est ductus. Capti quoque sunt præsides arcium Antiquariæ, Moronis, & Asindi, Bernardinus Manriqus, Ioannes a Pineto, & Ioannes Montifaluus, & alii cōplures viri nobiles, quos erat infinitum numerare. Illud quoque non omit-
tendum, quod superat omnem fidem, binos aut ternos ex hostibus ante se duxisse in vinculis captos, senos, aut octonos. Quid memoro viros? Mulieres quoque ex vrbe Malacha egressæ ante se captiuos agebant, vt liqueat illud non hominū fuisse opus, sed Dei, cuius officium est deponere potētes de sede, & exaltare humiles. Id quod Lacedæmonius Chilon sciscitātī Æsopo quid Iupiter faceret, respondit, extollit mites, atq; supbos deprimat. Hic est Iupiter noster, id est, iuuās pater, hic & sol iustitię, qui vt ait Macrobius, fulgentia obscurat, & quæ sunt in obscuro illuminat. Idē est Nemesis, hoc est indignatio, qui virginis effigie cōtra superbiā colitur.

Maurorum Rex iunior ab Ægabrense Comite, & regii ministerii præfecto in pugna capitur. Caput III.

EX tanto mœrore & luctu recreauit refecitque gentē Hispanam Dei benignitas, ne acceptæ calamitatis desperatione languescens ad inchoatum bellum fieret remissior. castigauit namque Hispanorum superbiam, non vt animos ad pugnam remitterent, sed ne per insolentiam hostes contemnerent. Nam & pro nobis diuinum stare fauorem, vel his duobus argumentis demonstratum est, quod, vt paulo ante diximus, ex vno atque simplici regno duos Reges excitauit, quodq; nūc dicturi sumus, alter illorum in nostrorum Principum venit potestatem. Quis enim nō videt, ex discordia illa patris cum filio factum esse dissidium, vnde victoria nostra de hostibus originem duxit? Salvatore nostro prædicente, Omne regnū in seipsum diuisum desolabitur. Quæ res in hunc modum est gesta. Ex duobus Maurorum Regibus, iunior qui patre potentior erat, cernens se apud suos, vel ex ea causa maiorem in modum amari, quod Christianorum nomini esset infensior, atque belligerandi cupidior, quam maximum potest equitatum peditatumque, tam ex sua, quam ex patris factiōne comparat. Neque ita enim dissidebāt animis, vt non maius odium in Christianos, quam ipsorum inter se esset. Itaque parato exercitu, quos potissimum fines hostium inuaderent consultantibus, placuit in Cordubēses & Astygitanos irruere, propterea quod ex superiori strage ad Malacham accepta, totus ille tractus erat equitum peditumque numero exhaustus. Lucenam itaque, & Aquilare, castellaque finitima petunt, agros populantur, arbores frugesque succidunt. Nuncius ad Ægabrensem Comitem venit, qui ex Vaena oppido suo pergrandi equitum peditumque semper habebat cohortes ad huiusmodi repentinos casus paratas. Is iungit se ministerii regii præfecto, qui Lucenæ oppidi erat dominus, qui duo comparato, nolo dicere exercitu, sed exercitus specie in hostes eunt. Non credet posteritas quod ego nunc scripturus sum, sed neque præsentēs credent, si qui sunt ad quos scripta mea peruenient, sed neque ego crederem, si quis alius mihi narraret, sed habeo mille testes qui mihi attestabūtur, quorum aliqui interfuerunt, alii ab iis qui interfuerunt, audierunt, aut si adeo sunt curiosi, ab ipsis audire possunt. Si acie iusta signisque collatis fuisset dimicandum, cuique nostrum cum denis, decem cum centenis, & centum cum millenis res fuisset peragenda. Mauri cum audissent nostros aduentare, castra tollūt, equos conscendunt, pedites Rex iubet ex armentis, pecoribus, & captiuis collectam prædam agere Loxam versus, ipse cum suis copiis expectat, an se hostes persequatur, interdum

interdum pedites quos præmiserat, subsequitur. Iamq; transierat locum quem indigenæ Martini Condifali torrentem appellant, qui sex passuum millibus a Lucca distat, cum se hostes inuicem conspiciunt, subsistunt vtriq; Mauri, quid nostri auderent (nam contemnebant illos, quia multo pauciores erant) nostri, quoad se pedites qui sequebantur, sibi adiungerent. Equites auxilio peditum aucti ex vtrifque agmine facto signis infestis inuadunt hostes, qui ex tribus equitum turmis vnam faciunt, quæ a tribus ducibus ordinaretur. Primus erat Rex ipse, alter exequendi iudicii prætor maximus, tertius quem Mauri lingua sua vocabant Alatar, hoc est Aromatarium. Qui barbaricum illud more suo inclamantes, quo etiam nos clamore, cum hostium vires extenuare volumus, vti solemus, excipiunt nostros ex aduerso venientes, tanto conatu, tantisque viribus irruentes, vt neque primos quidem incurfus sustinere potuerint. Hoc est illud grande miraculum, & quod aliis incredibile visum iri præfatus sum. Versi deinde omnes in fugam dimissa præda vni tantum saluti prospicientes. Ast alia ex parte Alphonfus a Corduba domus Aquilariæ dominus, qui eo ipso tempore Antiquariæ morabatur, ad hunc nuncium cum præsentem equitatu superuenit, hostesque fugientes anteuertit, seque venientibus opponit in angusto quodam loco. Quos ipse a fronte, Comes Egabrensis atque regii ministerii præfectus a tergo ferientes, magnam in illos stragem edunt. In eodem loco inuenta sunt postea mille hostium cadauera, præter illos qui passim fugientes ceciderant. Rex ipse captus, Alatar & duces alii hostium cæsi, atque ita victores nostri ex eo conflictu redierunt in morem triumphi, cum captiuis & præda quam ex hostibus auerterant, quæ in manubias redacta in commilitonibus distributa est. Rex ipse captiuus extra sortem Comiti donatus, apud quem honorifice atque pro dignitate regia tractatus est. Et ne tantæ rei gestæ monumentum aboleretur, a Rege & Regina Comitibus insignibus additum est coronatum regis caput catenis vinctum, & in ora clypei vexilla nouem, quæ in prælio fuerant ex hostibus capta. Et quia eiusdem victoriæ ministerii Regis præfectus fuerat particeps, eadem insignia atque insigniorum ornamenta ab eisdem Principibus & ob eandem causam illi communicata sunt.

Belli apparatus: census illorum qui cum Rege ad Granatensis regni populationem profecturi erant. Caput IIII.

IN TER cætera negocia quæ ad senatum regium cotidie referebantur, nihil erat frequentius, quam quemadmodum in Mauros bellum inchoatum ordine procederet, & quæ belli gerendi ratio imprimis esset ineunda. Cumq; ea de re sæpe consultaretur, nulla potior inuenta est, quam vt ora maritima numerosa classe obfideretur, ne quid auxilii aut commeatus a Mauritania inueheretur, atque in finibus adhiberentur custodes, ne a terra aliquid alimenti ad hostes perueniret, aut per commercium, aut captiuorum redemptionem, aut furtim, aut alio quouis modo. Tertium restabat, vt per omnia regni hostilis penetralia fierent agrorum populationes, villarum vicorumq; incendia, arborum frugumq; succisiones, vt qui sine multa Christiani sanguinis effusione expugnari armis non possent, fame cogerentur in deditionem venire. Dispositis itaque a terra marique custodibus, conuocantur omnes Hispaniæ principes, trium ordinum Magistri, Duces, Comites, Marchiones, Comestabilis, Metati, prouinciarum vrbiūque præfecti, arciumque præfides, vtque veniant cum suis cohortibus regia autoritate monentur, atque in diem locumque certum, vbi Rex esset, omnes conuenire iussi. Coierunt itaque in loco qui ab incolis appellatur Carectum, vbi factis censu, inuenta sunt equitum cataphractorum atque leuis armaturæ decem millia, peditum armatorum ad pugnam, ad succidendas arbores frugesque instrumentis rusticis armatorum triginta millia, fabrorum & machinariorum ingens numerus, mulionum, agalorumque, & carrucariorum, qui iumenta, asinos, bouesque agerent, quadraginta millia, præter lixarum, calonum, pabulatorum, frumentatorum, pistorum,

coquorum, dulciorum numerosam multitudinem, meretricum prostibularumque, & eorum qui exercitu nulli sunt vsui, sed magno potius impedimento, magnam turbam. Exercitus vero a rege in hunc modum est distributus. Magistro militie diui Iacobi, & Marchioni Gaditano, & Alphonso domus Aquilarie domino, & Ludouico Ferranti, qui postea fuit Comes a Palma, priores sunt commissae partes: posteriores vero Hemerocallio Comiti, & Ioanni a Septo maiori Conchelli domino, & cohortium a Duce Infantatus missarum, & quas Dux a Methymna calimisit, praefectis, & Martino Alphonso Montis maioris domino. Mediarum partium cohortes hunc in modum dispositae. Primam ducebat Garsias Lupides Patellanus Cisterciensis militiae a Calatraua Magister: secundam a monte regio Comes: tertiam Franciscus a Stunica praefectus copiarum quas Dux Placentinus pater, & quas eiusdem Ducis filius Cisterciensis militiae a Ponte Traiani Magister misit: quartam Guterius a Septo maiori Caietanus Comes, & Fredericus Ducis Albanorum filius: quintam Dux Triciensis, cum iis qui sub illo merebant, & qui a Mentesa, & Vbeta, & Biacia venerant: sextam Dux Alburquerqueus, & Ioannes a Methymna Afindica Ducis filius, qui ducebat copias ab Enriquo patre missas. In subsidiaria cohorte quae aliis omnibus maior atque firmior erat, Rex ipse medius ibat stipatus mille equitibus, quingentis cataphractis, totidemque leuis armaturae, qui ex cohorte praetoria Regis & Reginae fuerant delecti. Hanc ducebat Iacobus Lupides Patiequus Villenatum Marchio. Signum vero regium praeferebat Alphon-
 sus Siluius. nam Ioannes Siluius cuius haereditario iure illud erat munus, Granatae in vinculis adseruabatur, ex clade quam ad Malacham accepimus, quemadmodum in superiori parte dictum est, captus. Ex alia quoque parte pedites cum suis centurionibus in cohortes distributi locos opportunos tenere iussi, ballistas, & tormenta, aliaque machinas obseruabant equites peditesque, ab Hispali, & Corduba, atque Astigitana colonia, & reliqua omni Baetica missi. Copiis hunc in modum ordinatis ventum est in locum quem Indigenae Equitum collem appellant, vbi ea nocte substiterunt. Postridie eius diei hostium fines ingressi, prope Illoram oppidum arte & ingenio loci munitissimum castrametati sunt, oppidani ex munitionibus erumpunt, & cum primis ex cohortibus nostris tumultuariam pugnam praetentant. Sed
 nostrorum viribus impulsus cedunt, insequuntur nostri, atque vtrique simul oppidi suburbia intrant. Inde quoque hostes repulsi, in castellum arcemque se recipiunt, vnde sagittis telisque petebant eos qui frumenti areas mœnibus propinquas incendebant. Inde quoque tormentorum saxeis orbibus, & stlopetarum glandibus, missilibusque fugantur, atque ita incendium peractum est. Et quia oppidum expugnari non potuit, incensa quoque suburbia, missi quoque a Rege Comes Aegabrensis, & domus Aquilarie dominus, qui cum parte exercitus Montis frigidi castellorumque agros vastarent. Atque ita non modo Illora & Illorae finitima praedia igni ferroque corrupta sunt, sed & omnia quae intra quatuor millia passuum erant, in cineres fauillaque abierunt.

Tagara oppidum capitur, Alama com meatu instruitur, Tendillanus Comes praesidio sufficitur. Caput V.

His rebus ad Illoram Montemque frigidum peractis, castra mutantur in locos, vnde possent maiora detrimenta hostibus inferri. Nam quacumque tantus exercitus procedebat, non solum pedites ad hoc munus designati, ut runcinis, falcibusque messoriis & foenariis, atque rusticis securibus, omnia arborum genera frugesque vastarent, sed & ipse castrorum tractus omnia sternebat, & milites e castris egressi, villas, vicoseque finitimos, & molas aquarias, molendinaque dolabris demoliebantur. Erat Tagara oppidum non minus quam superiora munitum, quod inter Alamam & Loxam positum, nostris perniciosum, hostibus vero accommodum. Hoc iubet Rex oppugnari. Fabri lignarii & ferrarii operi se accingunt, testudines, arietesque, pluteos, vineas, turreseque ligneas aptant, oppugnatores ab omni parte machinas muris admouent, atque murorum fundamenta rutabulis & bidentibus subruere tentant.

Extra

Extra muros, & intra mœnia vehementer laboratur, neq; vllum interea telorū cef-
 fat genus, oppugnatores ballistis & tormentis, propugnatores cæmenticiis lapidi-
 bus, & ollis sulfure ac pice plenis, & admoto igne ardentibus rem suam agunt. Ob-
 fessi tandem nostris instantibus cedunt, atq; deserta murorum defensione, in ca-
 stellum arcemq; se recipiunt, oppidum hostibus diripiendum relinquunt. Capto
 oppido cœptum est deliberari de arce oppugnanda. Erant qui dicerent abstinē-
 dum esse ab oppugnatione, propterea quod muri erant crassiores, atq; signino o-
 pere ex calce & arena compacti, neq; aderant sulfurarię machinę ita grandes, qui-
 bus tam solida materia dirui posset. Alii dicebant admouendas esse machinas, atq;
 10 tentandum putres ne essent muri, an ita firmi, vt præsentēs machinæ non possent
 illos demoliri. Placuit Regi arcem debere oppugnari, propterea quod tanta erat v-
 triusq; sexus & ætatis multitudo, quę eo se receperat, vt deficientibus alimentis bre-
 ui cogerētur se dedere. Iubet itaq; arcem a quatuor partibus oppugnari, Magistro
 militiæ diui Iacobi, & Marchioni Gaditano, & domus Aquilariæ domino primam
 commendat: Triciensi Duci, & Ludouico Ferranti Palmæ Comiti alteram: Gar-
 sifæ Ferranti Manrico cum copiis Cordubensibus tertiã: Ferdinando Verafco qui
 Ducis Infantatus copias ducebat, alteram ex turribus quæ pro arcis porta stabat,
 oppugnandam committit. Quisq; illorum quibus ea cura demandata est, eodem
 temporis momento negocium capit, pugnatur, propugnaturq; pro viribus ab v-
 20 trisq;. Durat ea pugna ad horam diei nonam. Vulnerati ex vtraq; parte complures
 viri nobiles, inter quos Enriqus Enriqui Regię domus maximus OEconomus.
 Intermiffa est ea oppugnatio, quod vtriq; erant defatigati, vt amplius durare non
 possent. Postero die repetita est oppugnatio tam acri & vehemēti conatu, ac tam
 frequenti grandine telorum, vt Mauri non valentes impetum sustinere cœperint
 cum oppugnatoribus de deditioe agere. Induciæ in paucas horas datæ, quoad
 negocium cum Rege transigeretur, & sub fide publica missus illorū sacerdos (Al-
 faqui vocant illi) qui ipsorum nomine Regi arcem traderet, si vellet miseris vitam
 atq; libertatem cum bonorum retentione concedere. Vitam Rex facile concede-
 bat, libertatem & bona condonare noluit, propterea quod ausi sunt bis oppugna-
 30 tionem expectare. Et erant Mauri qui dicerent mortem potius oppetendã, quam
 vt se sine vlla conditione dederent: alii nihil excipientes, & Regis misericordiam
 spectantes, volebant se dedere. Interea nostri cum intellexissent hoc diffidio vires
 hostium atq; animos defecisse, instant oppugnationi, irrumpunt in arcem, repu-
 gnantes trucidant, nihil resistentes capiunt, bona diripiunt. Præda Regis arbitrio
 pro cuiusq; dignitate & rei bene gestæ merito distributa, arcem cum castello &
 oppido placuit dirui, atq; solo adæquari. Inde Rex cum exercitu Alamam profici-
 scitur, quam triginta mille iumentorum vehibus instruit quibus comœtus im-
 portabatur, atq; vrbis præsidio milites mille, partim equites, partim pedites reli-
 quit, quibus præficit Enicum Lupidem Tendillanum Comitem, commendat-
 40 que vt non modo arcem tueantur, sed & pro temporum occasione hostibus eti-
 am bellum inferant.

*Granatensium agrorum vastatio, atq; Regis in Cordubensem coloniam
 reditus. Caput VI.*

INSTRVCTO Alamæ penario, & vrbis munitionibus reffectis, omnis cura Regis
 in vastandos Granatæ agros traducitur. Illa enim fuit causa, cur tanto exercitu,
 tantoq; rerum omnium apparatu, hostium fines ingressus est, vt urbem quæ erat
 totius hostilis regni caput, & ciuitatem metropolim ad alimentorum præcipue in-
 10 opiam redigeret. Erat Granata quemadmodum in Decadis huius præfatione di-
 ximus, tanta equitum peditumq; armatorum multitudine referta, vt nisi pergran-
 di nostrorum exercitu illa vastatio agrorum sine magno periculo fieri non posset.
 Ex Alama igitur profecti, non modo sternunt obiter omnia quæ in via aut viæ pro-
 xima erant, sed etiam longinquiora, quæ a dextris sinistrisq; intra quatuor millia
 passuum ab vtroq; latere continebantur, vt erant vici, villæ, armentorum stabula,

magalia pecorum, speculæ, & turres, quo se pastores & agricolæ temporibus dubiis atq; suspectis recipiebant. Die tertia postea quam ab Alama discesserunt, in oppidulo Alendino quod a Granata quatuor millia passuum distat, castra figunt. Est illud oppidum ad radices Orospedæ montis positum, contra collem Niuosum, ab eo sic dictum, quod niuibus semper obrutus est. Ager illius in circuitu oliuis, & vitibus, atq; omnium generum arboretis confitus, vbi non sunt arbores, fata omnium frumentorum genere, atq; leguminum, & panici, culta sunt. Hæc omnia Rex iubet succidi, & sterni, atq; lumariis & messoriiis falcibus meti. Dum hæc a peditibus fiunt, equites, vt illos a quocumq; superuentu securos reddant, certis in locis dispositi tumultuarias pugnas cum hostibus exercent, qui deinde armatorum peditum auxilio aucti oppidum irrumpunt diripiuntq; & frumenti areas oppido propinquas igni corrumpunt. Die insequenti Rex cum omni exercitu cohortibus ordine suo dispositis suburbanos Granatæ agros populabundus inuadit, atq; proxime urbem cum subsidiaria cohorte tota die ad vesperam vsq; consistit, dum arborum messiumq; strages conficeretur. Et quia totus ager ille fossis incilibus, atq; voraginosis aquæ ductibus intercisus est, quorum diuerticula nostris incognita, hostibus explorata erant, certis in locis præfidiarias cohortes exponit, quæ vni succidendarum arborum messiumq; studio intentis pericula prohibeant, securitatemq; præstent. Populatione itaq; agrorum peracta hostes cum viderent se nulla ex parte calamitatem illam prohibere potuisse, ad alias se vertunt artes, aquarum incilia perturbant, fontes veneno corrumpunt, pontones, & omnia quæ nostris vsui esse poterant, intercipiunt. Peracta igitur agrorum vastatione ex voto atq; Regis sententia, iubet mutari castra. Et cum adhuc tempus superesset, in quo aliquid fieri posset, quod ad bellum inchoatum nostris conduceret, hostibus nocumento foret, deficiente tamen comœatu earum maxime rerum quæ ad victum pertinent, coacti sumus domum quisq; suam repedare. Rex igitur Cordubam petit, vbi stipendia militibus, atq; arborum messiumq; succisoribus pactam mercedem persolui iubet. Mauri cum viderent se omni ex parte circumuentos a mari classe ingenti, a terra crebris præfidiis, regni penetralia ferro igniq; desolata, mittunt ad Regem legatos, qui pollicerentur suo atq; regis ipsorum nomine se reddituros quotannis vim maximam Granatensium aureorum, atq; in eius tributis pignus impræsentiarum se duros obsides nobilium filios, atq; ex regio sanguine procreatos. Rex negotium in quo de re tanta agebatur, ad Reginam refert, quæ eo tempore in Cantabris Victoriæ morabatur, intenta rebus quas in Nauaria inchoarat, & quæ ad prouinciæ illius administrationem pertinebant. At Regina tametsi nihil magis optabat, atque ab immortali Deo precabatur, quam vt videret diem, in quo vrbe Granata & Granatæ regno potiretur, ad Regis consultationem respondet, non placere sibi vllas hostibus inducias concedi. Sed quia multa simul restabant peragenda, non modo in Hispania, sed cum finitimis Nauariensibus, & Gallis, cum quibus de Ceretaniæ deq; Ruscinonis Comitatu iam pridem lis pendebat, atq; de Nauaria quoq; spectabatur, non displicere tamen temporarias hostibus inducias concedi, dum modo sequestro deponerent arces & castella, quo pignore tributum illud quod se reddituros quotannis pollicebantur, esset certum, neque dubia fide soluendum. Nam quod de obsidibus dicebant, apud illos qui non multi obsides faciunt, nihil certi afferebat. De castellis & oppidis sequestro deponendis non placuit hostibus, sed neque Regi & Reginæ de dandis obsidibus conditio. Res itaq; infecta mansit, & Reginæ iussu quæ in huiusmodi rebus erat scrupulosior, imperatum, vt fines diligentius vtique obseruarentur, & quod in redimendis captiuis nullum fieret commercium, vnde aliquid alimenti hostibus accederet: quin potius ipsa patiebatur ex re sua pecuniarum partem contribui, quam huiusmodi in rebus collusionem aliquam cum hostibus fieri.

De reddenda libertate Maurorum Regi iuniori deliberatur, & primo quod non sit reddenda. Caput VII.

CVM adhuc Rex Cordubæ & Regina in Cantabris Victoriæ moraretur, Maurorum Regis iunioris mater, & qui factionem illius sectabantur, miserunt legatos qui agerent cum Rege nostro, quemadmodum Rex qui apud Ægabrensem Comitem in vinculis erat, donaretur libertate, quam non gratis, sed ingenti precio dicebant se velle redimere: imprimis perpetuo obsequio sui ipsius, & illorum qui se in Granatæ regno sequebantur: deinde certo aureorum vectigalium numero, qui tributi nomine quotannis Hispanorum Regibus penderetur: tum Christianorum qui in Granatæ regno captiui erant, certo quoque numero eorum quos Rex ipse nominaret. Rex audita legationis summa, dat literas ad Ægabrensem Comitem, utque ducat, aut mittat ad se Maurorum Regem, petit. At ille non grauate iussis Regis obsecutus, Regem captiuum deducit. Laudatur Comes, atque honorifice ab Hispanorum Rege accipitur, gratiasque illi agit, quod tam impigre illius voluntati obtemperarit. Regem captiuum Martino Alarconi Porcunatis arcis præfidi adseruandum tradit, ipsum Regem afflictum videre noluit, quoad decerneretur quid de illo statuendum esset, sed bene ut de se deque Regina coniuge speraret, illi nunciari iussit, utque interim hac vna spe captiuitatem suam consolaretur. Ad hæc tam benigna regis voluntatis oracula Maurus respondet, se non posse sub tantis ac tam beneficis Principibus in luctu atque mœrore esse, & quod vna tantum res in calamitate sua dolebat illi, quod videretur nunc necessitate compulsus facere id quod, cum esset liber, summopere concupierat, hoc est, subiicere se illorum potestati, ut ab illis acciperet regnum Granatense, quemadmodum auus paternus suus illud acceperat ab immortalis memoriæ viro Ioanne Hispanorum Rege secundo, focero suo, atque Reginæ suæ consortis patre fortunatissimo. Et quia Regis præsentia aliis compluribus in locis desiderabatur, non modo in rebus quas Regina in Nauariæ finibus inchoauerat, sed etiam in iis quæ in prouincia Tarraconensi per urbium præfectos atque ciuitatum gubernatores administrabantur, antea quam Rex ex Bætica proficisceretur, prospiciens bello quod cum Mauris acceptum atque deinceps gerendum erat, disposuit, quibus in locis oportebat, limitaneorum militum cohortes, quibus præfecit & duces qui fines ab hostium incurfibus tuerentur, & quoties illis videretur, bellum inuicem inferrent. Quod vero ad Regem Maurorum iuniorem attinebat, retulit ad senatum, qui tunc frequens erat, non solum ex togatis ciuibus, atque ciuilibus & pontificii iuris consultissimis, sed ecclesiarum etiã prælatis, & totius Hispaniæ principibus viris. Mauri Regis procuratores pro libertate illius iudicanda offerebant, quemadmodum paulo ante diximus, perpetem Hispanorum Regibus subiectionem, & aureorum quotannis duodecim millia, & ex captiuis Christianis qui in Granatensi regno inuenirentur, tercentum eorum quos Rex noster nominasset. Daturus quoque se impræsentiarum pollicebantur obsides, filium vnicum Regis legitimum cum aliis Maurorum illustrium filiis, eorum scilicet qui essent factionis eiusdem studiosi. Postulabant etiam captiui Regis nomine auxilium ad ea expugnanda oppida & castella, quæ post captiuitatem suam ab illo desciuerant ad Regem seniore patrem suum, idque nisi mature fieret, alios ex desperatione suæ libertatis illorum exempla secuturos. Sententiæ procerum, atque infimatum etiam, ea de re fuerunt variæ. Alii dicebant nulla conditione reddendum esse qui semel in vinculis teneretur: alii contra, non modo reddendum esse libertati, verum etiam auctum præmiis & honoribus dimittendum, afferebantque utrique rationes quibus sententiam suam tuerentur. Eorum qui priorem defendebant, princeps erat diui Iacobi Magister, qui post longam in senatu regio disceptationem huiusmodi apud Regem habuit orationem. Tria, inquit, sunt, clarissime Rex, quæ veniunt in dubitationem, quoties de bello hostibus inferendo deliberatur: primum de genere belli: alterum, quibus mediis conatus nostri victoriam consequantur: tertium, quo pacto ea quæ victoria nobis peperit, quam diutissime conseruari possint. Genus belli est ita iustum & honestum,

vt nullum magis esse possit, ita vtile & necessarium, vt nullo modo sit dissimulan-
 dum. Nam quid honestius excogitari potest, quam pro Christiana religione con-
 tra nominis Christiani hostes arma induere? Quid iustius, quam repetere armis ea
 quæ iniuste nobis fuerunt erepta? Quid magis necessarium, quam aduersarios no-
 stris iugulis intentos funditus perdere? Quid vtilius, quam fines nostros propaga-
 re, atq; hostium limites compescere? Sed hac de re nulla mihi cōtrouersia est cum
 iis qui huic meæ sententiæ refragantur, idem sentimus, in eodem statu causæ su-
 mus, de hoc omnis contentio est, sit ne reddendus libertati Rex captus, an potius
 æternum in vinculis retinendus. Ex his duobus vtrum sit impendenti bello con-
 ducibilius, nunc disceptamus. Est autem hoc bellum cui nunc insistimus, non ita
 difficile, vt sit extimescendum, non ita facile, vt sit contemnendū. Quare pro belli
 magnitudine non omnia, neq; ab omnibus auxilia sunt quærenda, sed ea tantum
 quæ nos honeste iuuare possunt. Nunc autem pensitatis vtriusq; partis viribus, om-
 nia sunt nobis potiora, militum numerus copiosior, corporis atq; animi vires
 multo alacriores, belli gerendi duces præstantiores, machinæ & quibus hostes pe-
 tantur, & quibus nos ab hostibus tueamur, magnitudinis & multitudinis incredi-
 bilis apparatus. De exitu vero huius belli quid illi timeant, & quid nos speremus,
 vel hoc est argumentum maximum, quod sæpe tentarunt emere pacem, vel saltē
 inducias, pollicentes maria, & montes auri, atq; tributum nomine perpetuam serui-
 tutem. Quam oblatam conditionem quasi turpem reiecistis, quia vobis erat in a-
 nimo non per partes, sed totam simul extinguere gentem Mahumeticam ex Hi-
 spania. Et quid prodest, postea quam hoc bellum inchoatum est, tot fecisse belli
 apparatus, tot expeditiones, toties congregasse populos, tot adiisse labores & peri-
 cula, si nunc in medio rerum conatu negotium infectum relinquitur? Quod si hūc
 Regem quem in vinculis habetis, iuri suo restituitis, omnia hæc perdidimus, vt de
 nobis dici possit illud quod est in Græcorum prouerbio: Oleum perdit & impen-
 sam, qui bouem mittit ad ceroma. Atqui, inquiunt isti, pro libertate sua offert duo-
 decim millia aureorū annua. Dicant mihi obsecro, quanta portio est hæc ex sum-
 ma illorum millionum quæ in hoc superiori biennio exhausta sunt in huius belli
 sumptus? non dico ex vectigalibus regiis & fisco, ex mutuis & exactionibus, impo-
 sitionibus & tributis, ex cruciatis & Apostolicæ sedis subsidiis, sed ex violenta con-
 uocatione & delectu ciuitatum, oppidorum, ex coactione angariarum & peran-
 gariarum, per omnes totius regni populos. Atq; vt iam veniam ad vltimum ex tri-
 bus illis quæ proposui me dicturū, quomodo possint quæ in bello parta sunt, quam
 diutissime retineri, quæro ab istis, si captiuo Regi libertas redditur? an cum liberta-
 te etiam pars illa regni quam nunc possidebat, condonanda est? & altera pars con-
 tra quam gesturus est bellum, cui cessura est? illi ne, an vobis a quibus in auxilium
 belli copias petit? Respondebitis, opinor, quod vtraq; pars vobis est cessura, quo-
 niam semel seruitio suo libertatem emit, & vt iurisconsulti dicunt, quicquid ser-
 uus acquirit, domino suo acquirit. Ita ne o cæci fidendum est libertati alicuius,
 quam necessitas dedit? Omnis seruitus violenta est. nihil autem est violentū quod
 diutius permanere possit. Cum viderit se liberum, dicet se non teneri reddere quæ
 necessitate coactus pollicitus est se daturum. Est igitur vero quam similitimū, quod
 libertus hic vester non nobis, sed sibi ipsi militabit. Quid quod neutra Maurorum
 factio isti obtemperabit? Non quæ patrem sequitur obseruantia suæ religionis &
 obsequii quod illi debent, non quæ ipsum sequitur, cum eum viderint deuinctum
 regibus qui alienam religionem sequuntur. Atq; vt vno verbo sententiam meam
 tibi, o clarissime Rex, ostendam, ita sentio, bellum hoc prosequendū esse, Regem
 captiuum retinendum esse in vinculis, ne ex hoste vno, & eo quidem senecta æta-
 te confecto, nobis faciamus duos integros, & geminatis viribus robustiores: neq;
 in libertate nomine tributum pendant vobis quantum & quandiu ipsi volent, sed in
 seruitute, & sub munitionibus vestro præsidio instructis, reddant quot-
 annis quantum Celsitudo vestra reddendum
 esse statuerit.

Marchionis Gaditani oratio, quod Rex Maurorum iunior sit reddendus libertati.

Caput VIII.

EORVM qui in senatu regio partem alteram tuebantur, sentiebantq; captiuum Regem libertate donandum esse, princeps erat Rodericus Pontius a Germanica legione Marchio Gaditanus, qui hac de re iussus a Rege sententiam dicere, huiusmodi habuit orationem. Ex tribus rebus quas Magister militiæ diui Iacobi vir perquam illustris proposuit, de prima nullum est mihi cū illo certamen. nam de bello hoc prosequendo quid ego in secretiori senatu vestro, atque hoc in loco publice, & aliis in locis cum familiaribus meis & amicis priuatim dixerim, tu es mihi testis clarissime Rex, & illi quibuscum hac de re sæpe sum locutus. De quo nunc disceptamus, videndum, atq; imprimis discernendum, an ex miserandi huius Regis captiuitate Celsitudini regiæ, si detineatur in vinculis, aliquid honoris accesserit magis, quam gloriæ & veræ laudis accederet, si libertate donaretur. Fuit quidem regiæ maiestatis vestræ, ab vno atq; altero ex subditis Regem hostiū prælio superari, captiuum in pompam triumphi duci, sed in vinculis detineri, per Deum immortalē obsecro, quid habet honoris? Quid quod apud genus hoc hominum non est ita sanctum ac venerabile nomen regium, quemadmodum apud nos? itaq; pro libidine atq; leui ex causa Reges abdicat, proscribunt, occidunt, atq; in eorum locum alios sufficiunt. Quod si in viuos & incolumes, atq; in sua potestate constitutos hoc audent, quid non in captiuos facient? Et vt ex eis exempla petamus, ab eo quod sæculo nostro fecerūt hoc ipso Rege capto, quem nunc in vinculis habemus, plæriq; omnes suæ factionis ad Regem patrem descuerunt, obliti & nominis, & fidei quam suo Regi obstrinxerant, vt Celsitudo vestra existimet, se non habere captiuum Regem, sed ex media plebe obscurū hominem. Sed videamus nunc, & æqua lance perpēdamus, quid utilitatis ex hac Regis captiuitate nobis accrescat, aut e diuerso quid detrimenti ex eius libertate. Dum inter se pater & filius dissidebant, atq; de principatu belligerabant, vterq; negotium nostrum agebat, vterq; nobis militabat. Neq; enim erant tantæ illorum vires, vt & nobis resistere, & inter se decertare possent. Nunc vero posteaquam iunior hic Rex captus est, & in vinculis tenetur, ex duobus ad monarchiam res est redacta, maius negotium nobis accessit quam prius erat, quoniam duplices illorum vires in vnum corpus coierunt. Quid igitur, inquires optime Rex, tu faciendum censes? nimirū vt redintegretur discordia inter patrē & filium Reges, & se mutuis vulneribus conficiant, vt non sit nobis cum vno duplici bellum gerendum, sed cū altero ex duobus, quorum alter pro nobis militans faciat aduersarii nostri partem debiliorem. Restat nunc suspicio illa & timor, ne pater & filius nomina pietatis, & naturæ pignora inter se redeant in gratiā. Hoc inter priuatos passim fieri solet, inter Reges vero nunquam, si semel regnandi dulcedine inescati sunt. Quoties legimus, non solum apud poetas, sed etiam apud historicos, partim externos, partim domesticos, patres a filiis regno eiectos in exilio vixisse? Nam fratres a fratribus vulgare est, vsq; adeo, vt, quod ait poeta, nulla vnquam potestas consortem patiatur. Quare pater & filius nunquam cessabunt inter se certare, ille de regni possessione tuenda, hic de patre ex regni culmine disturbando. Alenda est igitur inter eos discordia, atq; nō solum hic dimittendus, sed etiam si potest fieri, tertius aliquis submittendus, vt si vnum e tribus fors interceperit, nūquam desint regni competitores. Neq; multum faciendum est quod de rebellionē istī formidant, si nō permanserit in officio. nā & ingrati crimen apud illum manebit, si fidē violauerit, apud te vero beneficentię, atq; magni animi opus immortale, cuius nunquam pœnitebit. Simul etiam & eodē facto apud omnes gentes potentiæ magnitudinem ostendes, cū audiuerint, Regi cum quo bellum gesseris, dedisse libertatem, & in regni partem restituisse. Duabus igitur in rebus vno opere te cæteris præstare monstrabis, quas antiquitas Ioui tribuebat, quas & nos Deo nostro viuo & vero tribuimus, optimum & maximū appellantes, optimū propter beneficentiā qua erga cunctos mortales vtitur, & maximū propter omnipotentiā quæ non per partes, vt cætera, sed per omnia se extēdit.

Per beneficentiam igitur captiuum donabis libertate, per potentiam non timebis rebellionem. Dicant igitur nunc isti qui huic meæ sententiæ aduersantur, vtra sit fauorabilior, & magis ad pulchritudinem honestatemque accedens, mea, in qua dico Regem captiuum libertate donandum, an sua, in qua dicunt in vinculis ac seruitute detinendum. Cumq; tria sint genera bonorum, propter quæ omnes omnia faciunt, vtile, iucundum, & honestum, quæ vtilitas prouenit ex vnus non Regis iam, sed hominis in seruitute & vinculis positi captiuitate, cuius neq; tu possis vti opera, neque sui precio redimere? Quæ voluptas ex eius vinculis? an stridor ille catenarum, & manicarum, compedumq; strepitus delectat? Quæ pulchritudo & honestas, vt te iuuet benefecisse, & benefactorum frui conscientia, atq; vnde 10 spectare possis gloriam immortalem? Hæc Marchionis sententia plæroq; mouit, non solum ex partis suæ studio sis, sed ex iis etiam qui antea refragabantur, atq; imprimis Rex ipse visus est propensior in eandem sententiam. Sed quia Magistro aliud videbatur, & plures quoq; illi assentiebat, placuit rem integram ad Reginam referri. Quæ respondit, non displicere sibi quæ Marchio sentiebat, præsertim cum de captiuorum redemptione ageretur, & quod maiorum suorum exemplo multi Maurorum Reges olim illi fuerint subditi atq; tributarii. Iussus itaque Rex iunior venire Cordubam, Regis nostri ad genua supplex cum dextram manum auersam exoculari vellet, eamq; vt porrigeret, ab astantib. admoneretur, propterea quod subditus & tributarius, Facerem, inquit, Rex noster, si in illius regno mihi facien- 20 dum esset, nunc vero in nostro, quia hospes est, & libertate donatus, comiter atque honorifice tractari oportet. Factus igitur ex seruo libertus, conceptis verbis iurauit se staturum pactis conuentis rerum omnium quæ transacta fuerant, atq; intra certum tempus omnia executurum, atq; ita liber, & multa supellectili & vestium ornamentis donatus, in regnum suum rediit, ex cohorte prætorica adhibitis custodibus qui illum in patriam prosequerentur, incolumemq; reducerent.

Maurorum Regis senioris copia a Palmensi Comite ad Lupariam turrim deleta.
Caput IX.

MAURORVM Rege iuniore dimisso, ordinatisq; rebus quæ ad limites Bæticiæ tuendos, & ad bellum hostibus inferendū pertinebant, Rex e Corduba profectus iter suum ad Reginam tendit, quæ per id tempus Victoriæ in Cantabris morabatur, atq; obiter illustrauit fanum illud per omnes Hispanias celebre, quod ad amnem Lupi diuæ matri Deiparæ dedicatum est, in quo nouendialibus vigiliis ex nostro religionis more operatus est. Interea Mauri qui Regem seniore sequebantur, cum audissent iuniorem impetrasse a Rege nostro non modo inducias & pacem, sed etiam copias in auxilium contra partes illas quæ patrem sequebantur, ad odium quod antea illius habebant ex publica simultate, accessit aliud ex religione, dicentes illum rem impiam atq; nefariam, & contra Mahumeti legem fecisse, quod cum Christianis fœdus percussisset in perniciem suæ gentis. Sed & ple- 40 riq; illorum qui eum antea sequebantur, suæ religionis amore ducti ab illo ad seniore Regem defecerunt. Cumq; audissent Regem nostrum ad superiores Hispaniæ partes profectum, coegerunt totas Granatensis regni vires, & vno omnium consensu ex equitibus & peditibus facto pergrandi exercitu, statuunt Bæticiæ nostræ fines inuadere, populari agros, & ferro atq; igni omnia vastare. Erat genus hominum tam ex Christianis, quam ex Mauris, qui prædandi atq; homines capiendi studio semitas obsidebant, atq; inde in viatores, & pecudum armentorumq; pastores, & rusticos agrorū cultores grassabantur, Almogauares lingua Punica vtriq; vocât. Ex iis Christiani septem fines hostium transgressi, dum ex vertice quodam 50 montis interdium speculantur, quo in loco noctu grassarentur, ex specula prospiciunt Maurorum copias agminatim procedentes contra limites qui ad Hispalim & Asindum pertinent. Hi omissa speculatione cui erant intenti, partiti inter se locos, quo quisq; illorum esset iturus, vt nostros certiores faceret de hostium superuentu, alius ad Ludouicum Portucarrerium Palmæ ad Singilim dominū eò tempore,

pore, ac postea Comitem, alius ad Astygitanam coloniam, alius ad Asindum, alii ad arcium præfides & cohortium præfectos eunt, illosq; monent, quo proficiscantur, & quid essent facturi. Palmensis Comes eiusdem rei finitimos duces facit certiores, ut cum præsentibus copiis in certum locum coeant, ipse cum amicis, & familiaribus, atq; domesticis suis, & aliis qui se illi agglomerarant, pergit in occursum, eo quo suspicio erat hostes esse venturos. Qui tripartito exercitu pylas faucesq; montium peditum præsidio munierunt, ne postea occupatis a nostris, confecto negotio reditus in patriam intercluderetur. Equites in partes diuisi duas, altera ad agrorum excursionses populationesque missa, altera quæ firmior erat, in insidiis collocata est. Excursionses in Vtrariæ agros faciunt, per camposq; sparsi prædas agunt. In eos Portucarrerius cum sociis & commilitonibus exercitum mouet, in eosq; palantes irruit, ipsi se ad insidias recipiunt. Nostris cedentibus instant, quoad ventum est ad insidias. Et quia in partes duas erant diuisi, in anteriore Moroni & Vrsinæ oppidorum præfides, & cohortium Magistri a ponte Traiani, & Hispaniæ societatis præfecti, in hos insidiarum subsessores erumpunt. Pugnatur æquo Marte ab vtrisque, fractisq; hastis iam cominus gladiis & pugionibus res agebatur. Superuenit Portucarrerius cum recentibus copiis, & non magno negotio hostes in fugam vertit, atque in duas partes diuisos, alteram persequitur, altera in Marchionem Gaditanum casu incidit, cum adhuc nuncium auxilio veniret Asidensibus, & suis comitatus. Cæsi sunt complures ex hostiū principibus, & capta signa quindecim, quæ Portucarrerius cum huius victoriæ nuncio misit ad Reginam, quæ eo tempore in Cantabris agebat. Fuit tanta omnium lætitia ex eo nuncio, ut publice sint decreta supplicationes, candelæ, & funalia per vrbis vicos accensa. Regina vero tanti facinoris autorem, eiusq; victoriæ socios collaudat. Vxorem Palmensis Comitum veste auro intertexta donat, qua in festo Magorum quos vulgus appellat Reges, quotannis vteretur, ut illius diei in quo tanta res gesta est, sempiternum aliquod monumentum relinqueretur. Nec multos post dies Marchio Gaditanus cum ab exploratoribus accepisset, Zaharam castellum, quod in belli huius initio diximus a Mauris captum, exhaustum esse incolis, & negligentius obseruari, atq; non difficulter capi posse, Portucarrerium eundem adsciscit, & ex Asindo atq; finitimis vndecunq; potuit, equitatum sibi adiungit, perq; mediæ noctis silentium Zaharam proficiscitur. Iuxta muros secreto quodam loco armatos decem ponit, & post illos proxime alios septuaginta, ipse autem cum reliqua manu non longe in insidiis lateret. Sub primam lucem dimittit aliquot ex peditibus qui per campos grassarentur. Ex castello erumpunt equites ad septuaginta (neq; enim plures erant) quos sequuntur vigiles, & circitores, & qui nocte hesternam in stationibus fuerant, murorumq; custodiam deserunt. non enim putabant interdum castellum oppugnari posse. Interea ex militibus nostris vnus scalas munitionibus admouet, murum scandit, quem decem illi sequuntur, quos diximus, partemq; muri occupant, pugnamq; cum castellanis conserunt. Accurrunt reliqui septuaginta, atq; vnam ex portis capiunt. Qui ex castello eruperant, cum audissent hostes intra munitiones admissos, ad moenia se recipiunt, quos insequuntur qui latebant in insidiis, & cum fugientibus simul castelli portas intrant. Castellani in arcem coeuntes obsidentur, & quia plures erant, deficientibus alimentis diu in obsidione durare non poterant, exacto arcem Marchioni tradunt, ipsis autem abeundi quo vellent permissa libertas. Atq; ita castellum nuper amissum Marchionis industria receptum est.

Tendillani Comitum in vrbe Alama stratagemam insigne, atque alia res ibidem gesta. Caput X.

HOc in loco restat nobis narrandum stratagemam illud insigne, quod non solum per omnem Hispaniã celebratur, sed per vniuersum nominis Christiani orbem circumfertur. Autor illius atq; inuētor fuit Enicus Lupides Comes Tendillanus, quem Rex & Regina præfecerāt cohortium præsidio quas ad Alamam tutandam reliquerāt. Is cum primum huius negotii administrationem suscepit, milites nimia

solutos licentia coercuit, atq; imprimis Scipionis Æmiliani, & Q. Metelli exempla
 secutus, aleatores & scorta, popinas & cauponas, & cætera exercitus impedimen-
 ta e castris sustulit, ipsos milites in studiis equestribus pedestribusque exercuit, in
 Granatenses agros, quoties dabatur occasio, excursores atq; exploratores mitte-
 bat, neq; vnquam ipse quiescebat, neq; hostes quietos esse patiebatur. Tantumq;
 terrorem Mauris finitimis incusserat, vt neq; suburbana prædia excolendi tempus
 locumque daret, neque saltem intra cubiculum somnos perpetes ducere liceret.
 Hyems illa quæ præcesserat, fuit pluuiosa, muriq; putres ebibebant imbres ex stil-
 liciidiis cadentes, cum subito compagibus saxorum solutis corruerunt, magnam-
 que vrbs partem nudam reliquere. Quod si casus tantæ calamitatis ad hostium 10
 aures peruenisset, actum erat iterum de Alama, multosq; per annos regni illius ex-
 cidium immoratum fuisset. Ex illa murorum ruina tantus terror milites præsidia-
 rios omnes inuasit, vt ex desperatione nihil iam nisi de fuga & de vrbe deserenda
 cogitarent. Sed bene quod Dei benignitas ducis mentem excitauit, atque, vt ait
 Poeta, Duris vrgens in rebus egestas, & illud: Ingenium mala sæpe mouent, & il-
 lud quoque: Et labor ingenium miseris dedit. Iubet itaq; Comes Tendillanus qua
 parte murus ingentem fenestram patefecerat, consutis linteis prætendi muri spe-
 ciem, tam similem vero, vt procul aspicientibus nulla videretur esse differentia in-
 ter verum & assumulatum. Et ne quis transfuga proderet hostibus quid intra vr-
 bem accidisset, iubet diligentius portas & posticos custodiri, ne quispiam temere 20
 intraret, & egrederetur, aut moenia transiliret. Iubet interea partem muri lapsam
 substrui non opere tumultuario, sed ex calce & cæmenticiis lapidibus multo fir-
 mius, quam antea fuerat. Sæpe hostium exploratores venerant captantes ex oc-
 culto quid apud nostros ageretur, sæpe etiam excursores equites vrbs obequi-
 tabant, nunquam tamen senserunt quicquam in ea parte murorum fuisse immu-
 tatum, non colorem, non speciem, non quicquam aliud vnde ruina illa posset per-
 cipi. Cumq; rei pecuniariæ inter milites maxima esset difficultas, propterea quod
 stipendia suo tempore non soluerentur, neque de futura solutione certam habe-
 rent fidem, conuocatis omnibus dixit se habere pro certo, quod pecuniæ ad sti-
 pendia soluenda iam essent a Celsitudine regia decretæ, seq; non modo indies, sed 30
 in horas singulas spectare illas, quare vt bono animo forent, hortatur, polliceturq;
 se daturum interea non veras, sed imaginarias pecunias, quibus inter se rerum ve-
 naliu commercia exercerent, fidemq; suam interponit vmbrales illas pecunias
 veris se redempturum. Ex charta igitur panucea facit schedulas sua manu atque
 subscriptione signatas, quibus imponit nomina, precium quantum quæq; sit vali-
 tura, quasdam vocans numos aureos, quasdam argenteos, quasdam æreos, & in
 vnoquoq; genere plures differentia, puta asses, semisses, trientes, quadrantas. Iu-
 bet vt nemo supposititias illas pecunias recuset. Ex illis fictitiis pecuniis stipendia
 militibus persoluta sunt, & per illas emptiones vëditionesq; factæ: tanta fuit Com-
 itis autoritas atq; reuerentia. Idem quoq; sumptu suo in Alcala regia vrbe Pharon 40
 erexit, constituitq; vt per noctem perpetem funalia arderent, quo captiui ex vrbe
 Granata elapsi fugam erigerent. Hoc anno Ludouicus huius nominis vndeci-
 mus Gallorum Rex Ambasiæ diem suum obiit, cui successit Carolus octauus.
 Hoc eodem anno Ioannes Lusitanorum Rex animaduerti iussit in Ver-
 gancensem Ducem, de quo suspicio erat cum aliis ex eiusdem regni nobilibus in
 Regis necem coniurasse. Tres illius fratres in exilium missi, Lusitano-
 rum Comestabilis, & Comes Pharius, & Aluarus
 a Lusitania, qui postea fuit Hispaniarum Regis
 & Reginae senatus princeps.

1199

AELII ANTONII NEBRIS-
SENSIS, HISPANARVM ATQVE HISPANA-
NIENSIVM RERVM HISTORICI, DE-
CADIS SECVNDÆ LI-
BER TERTIVS.

*De Ruscinonis & Ceretaniæ Comitatu reddendo, & legationibus hinc inde ea
de re missis. Caput I.*

LVDVICVS, de quo in fine libri superioris diximus, cum moreretur, testamento suo iussit, Ruscinonis, & Ceretaniæ Comitatus Ioannis Tarraconensium Regis hæredibus restitui, & qui viuens nec Ioanni viuenti, neq; illo vita functo Ferdinando filio hæredi reddendum curauit, idem morti proximus, conscientia teste coactus, legitimis dominis reddi iubet. Fidemq; publicam soluens, mittit literas ad eos qui arces præsidio tenebant, vt transferrent possessionem in illos quos Rex & Regina Hispanorum Principes nominassent. Interim Ludouicus moritur, quibus negocium demandatum erat accepto nuncio de Regis morte, executionem differunt, quoad Carolus Rex Ludouici successor consulere, an quicquam noui ea de re vellet decernere. Qui per literas iubet executionem testamenti & restitutionem illam debere protelari, quoad de integro eadem de re deliberaretur quid fieri iure deberet: mittitque oratores ad Regem & Reginam, qui patris obitum, & suam in regnum Galliarum successionem nunciarent, dicerentq; sibi gratam fore societatem atq; amicitiam maiorum suorum cum Hispanorum Regibus ab antiquis temporibus obseruatam, & vt ipsi quoq; si ipsis videretur, inuiolabiliter obseruarent. Cui legationi a Rege & Regina responsum est, se dolere, atq; ægre ferre obitum clarissimi Regis patris sui, tum quod erat amicus atq; fœdere sibi coniunctus, tum etiam quod erat vir bonus, atq; sociorum & amicorum socius & amicus, & quod magis in Rege laudandum est, iustus ac timens Deum. Quod tamen eum relinqueret filium, qui patris mores imitaretur, amicosq; & socios conseruaret, atq; in officio retineret, eo nomine se gaudere dixerunt, seq; breui missuros legationem oratorum, qui partim de obitu patris Regem cõsolarentur, partim congratularentur illi de noua regni successione, simul etiam, vt antiquum fœdus cum illo renouarēt, & vt quod pater moriens de Ruscinonis & Ceretaniæ Comitatus legauerat, executioni mandaret. In hæc verba oratores dimissi redierunt. Nec multo post missi legati duo, Ioannes Riparius vir domi & militiæ insignis, & cū eo Ioannes Arius vnus ex regis senatoribus, & qui postea fuit Episcopus Segobiensis, qui cum literis & mādatis, simul etiam & publicis instrumentis, atq; facultate faciendi omnia quæ Regis & Reginæ nomine facienda essent. Erat eo tempore Gallorum Rex Turoni, quas nostro tempore vocant tures in Turonia, quo cum venissent, publice legatio exposita est, atq; omnia peracta quæ in mandatis habuerāt. Ad quam legationem Rex ex scripto responderi iubet, sibi omnia esse grata quæ Regis & Reginæ Hispaniarum nomine fuerunt exposita. Quod vero ad Ruscinonis & Ceretaniæ Comitatus attinebat, quia inde videbatur instaurandę societatis & amicitię fundamentum pendere, respondet sine vlla cõditione sibi placere fœdus cum Hispanorum Regibus, quemadmodū a maioribus suis semper fuerat percussum. De Comitatus vero Ruscinonis & Ceretaniæ reddendis, sibi non constare quo iure possideret, atq; si e possessione cedendum sibi foret, aliam rationem futuram cum Hispanorum Regibus, eorum scilicet qui Castellæ appellatur, atq; aliam cum Tarraconensium Rege qui per Reginam coniugem Hispaniæ dotalis regno successit. Quare ea de causa dicit se missurum legatos viros bonos, & legū iurisq; peritos, qui causam omnem cū Hispanorum iureconsultis disputent atq; decident, quid vtriq; parti sit faciendū, quo

minus antiquum fœdus inter Hispanos Gallosq; violetur. Hoc responso nostris oratoribus dato, quia videbant negocium cuius causa venerant, in longum tempus differri, neq; vnquam habiturum esse finem, statuunt cōtestari Regem ipsum, regiumq; senatum, atque illius regni triplicem virorum ordinem, vt quoniam per ipsos stare, quo minus antiquum fœdus, & Hispanorum Gallorumq; societas instauraretur, neq; iustam esse causam, cur rei effectus impediretur, immo prætextū non reddendi Comitatus illos quos iure diuino & humano reddere tenebantur. Igitur coram omni populo, atque imprimis ipsius Regis procuratoribus obtestati sunt ipsum cœli numen, & si vsquam iustitia est & mens sibi conscia recti, deinde ipsum Regem, atq; alios omnes qui partem aliquam publicæ gubernationis ab illo acceperant, vt quicquid detrimenti ex ea causa alterutri regno accidisset, in caput illorum recideret qui tantorum malorum occasionem dederint. Simul etiam obtestati sunt reum fore multarum quæ sunt fœderis violatoribus impositæ, præter iurisiurandi contemptam religionem, quæ solum Deum habet vltorem. Ad hanc oratorum contestationem Gallorum Rex iubet responderi illud idem quod antea respōderat, cum primum ea de re fuerat postulatus, se velle & quidem libentissime stare pactis conuentis, & antiquo fœderi quod maiores sui pepigerāt cum Hispanorum Regibus, illis tamen quos appellant Castellanos, Ruscinonem vero & Ceretaniam quæ Gothalanix prouinciæ erant contributa, nō pertinere ad Castellam, cum qua fœdus ab antiquo percussum erat: nihilo minus tamen se missurū legatos pollicetur, qui in ipsius Regis & Reginæ curia quæstionem illam disceptēt decidantq; , atq; deinde fœdus sanciant atq; confirmet. Atq; ita oratores infecto negotio cuius causa venerant, dimissi sunt, atq; a Rege digressi redierunt.

Oratores a Gallorum Rege dimissi cum responso dubio de confirmando fœdere.

Caput II.

GALLORVM Rex reputans secum ex responso quod Hispanorum Principum oratoribus dederat, nihil aliud sequi, quam inter duos potentissimos Reges dissidium in vtriusq; regni perniciem, tentauit oratores placare muneribus, atque imprimis Ioannem Riparium, qui legationis erat princeps. Nam cum illa fœderis antiqui renouatio fauorabilior esset Gallorum Regi, propterea quod in regni nouitate nondum regnandi fundamenta iecerat, multaq; restabant illi peragenda, vt tuto regnare posset, rogabat illum, vt apud Regem & Reginam suam illud responsum quod dederat, leniret interpretareturq; , vt qui nihil aliud magis cuperet quam illorum beneuolentiam societatemq; : & quod de Ruscinone & Ceretania responderat, in bonam partem acciperent: & quoniam cum Rege & Regina gratia & autoritate tantum valeret, laboraret, quemadmodum fœdus illud instauraretur, atq; pro virili sua parte inter vtrosq; Principes autor esset pacis. Et quo magis illum oppigneraret, mittit laborati argenti tot vasa, quibus abaci plures instrui possent. Et per structorem suum qui argentū illud detulerat, rogabat, vt munuscula sua non sperneret, sed tanquam pignus & monumentum amoris sui erga illum seruaret, daturus multo plura si rem inchoatam perficeret. Ioannes Riparius reputans secum id quod futurum erat, nunquam fœdus illud bona fide percutiendū esse, remq; eo venturam, vt non bono & æquo, sed armis decernenda foret, noluit Regis munera accipere, non superbia, aut quod Regem contemneret, sed ne vllum beneficium apud se maneret ab illo profectum, cum quo publicas inimicitias paulo post exerciturus esset. Hoc Gallorum Rex ægerrime tulit, neq; potuit vincere oratoris contumaciam, quamquam iterum atq; identidem misisset rogatum, ne munera sua sperneret. Rex & Regina cum ex responso Gallorum Regis intellexissent, rem omnem ad arma spectare, mittunt cohortes ad Gothalanix, & Ruscinonis, & Ceretaniæ fines, incipereq; iubent, ex ea parte bellum inferre Gal- lis. Pendebant adhuc ex alia parte inimicitiarum causæ, quod Gallorum Regis ex forore Nauariæ Regina neptis, quam Hispaniarum Regina cupiebat matrimonio iungere Ioanni primogenito suo Principi, causata ætatum disparilitatem, nupsit Ioanni

Ioanni Labritensium domini filio. Natione & animi affectu Gallus erat, neq; dubium, quin bello Gallico inchoato Gallum sequeretur, atq; per Nauariæ fines daret Gallis aditum in Hispaniam hostiliter penetrandam. Visum est Regi & Regi-
næ, atq; belli gerendi consilio præfectis, occupare, præsidioq; munire in ipso Na-
uariæ regno castella, & munitiones aliquas quæ pro illis starent. Munierunt itaq;
Tutelam, castellum arte & natura firmissimum, atq; finibus custodiendis præsidia
disposuerunt, ne dum Ruscinonense Ceretanumq; bellum gereretur, aliquid de-
trimenti ex ea parte Hispania acciperet.

10 *Rege & Regina absentibus bellum cum Mauris per Hispanos proceres con-
tinuatur. Caput III.*

QVAMQVAM Rex & Regina cum eodem hoste duobus maximis bellis essent
impliciti, altero Ruscinonensi pro vendicando Comitatu quem amiserāt, &
altero Nauariensi, quod putabant ereptam sibi partem illam Hispaniæ, quam ex
corpore auulsam dotis nomine, pro certo habebant, in suum corpus rediturā, mag-
is tamen stimulat illos, quod bellum cum Mauris inchoatum intermittebatur
atq; refrigescerat. Et ne duces per quos bellum postea erat gerendum, longa desi-
dia torpescerent, scribunt, atq; per literas hortantur illos, vt aliquid agant interea
20 quod ad bellum postea gerendum conducatur, vtq; agrorum populationibus & in-
cendiis intendant, neq; hostes in pace quietos esse sinant. Proceres itaq; Hispani
se ipsos inuicem hortati cum quam maximis possunt copiis Cordubam conueni-
unt, atq; inde profecti Antiquariæ cāpos petunt. Vbi exercitu lustrato censa sunt
equitum sex millia, peditum vero ad millia duodecim. Qui omnes vno omnium
consensu belligerendi maximos duces deligunt Magistrum militiæ diui Iacobi, &
Marchionem Gaditanum, & Alphonsum domus Aquilariæ dominum. Qui tres
exercitus in cohortes distribuunt, & quid cuique sit agendum ordinant, castra ne-
bulonib. & scortis, aliisq; impedimentis purgant. Partes exercitus priores fortiun-
tur domus Aquilariæ dominus, & regii ministerii præfectus, & Portucarrerius Pal-
30 menfis Comes, & prætorianarum cohortium præfecti Ioannes Almaraz, & Ioan-
nes Merulus: posteriores vero Commendatarius maximus a Calatraua militiæ cū
Asindensium, & Astygitanorum, & Carmonensium Ducibus. Medias vero partes
obtinebant Magister militiæ diui Iacobi, & Marchio Gaditanus, & Martinus a
Corduba, & Ferdinandus Carillus. Hi tres cohortium prætorianarū duces, exer-
cibus hunc in modum ordinatis, campos Malacitanos populabundi inuadunt.
Ex equitibus certis in locis præsidia disponunt, ne pedites, dum sata, segetesq; &
messes sternunt, dū vineta, oliueta, ficeta, atq; aliorū generū arborera succidunt,
aliquid detrimenti paterentur. Hoc imprimis factum est in agris ad Aloram adia-
centibus. Hoc deinde ad Choini, & Cazarabonellæ, & Sabineti, & Cartimæ valli-
40 bus, quibus in locis non defuerunt equitū peditumq; pugnæ tumultuariæ, ad Car-
timam præcipue, vnde pro hortorum suburbanorum defensione equites cum pe-
ditibus ex castello erumpentes, cum priori exercitu nostro ausi sunt pugnam con-
ferere, sed tandem repressi, castelliq; muris impacti, hortorum defensionem sub-
urbanaq; ædificia hostibus diripienda reliquerunt. Inde in Pupianæ agros arbo-
retaq; pergentes paria fecerunt ad Alauendinum vsq;, cuius incolæ cum ducibus
paciscebantur se duros captiuos omnes Christianos quos in vinculis habebant,
dummodo arboribus parceretur: fecissentq; duces, nisi quod arborum succisores
per agros sparsi iam prope omnia corruerant, in humumq; deiecerāt. Pars quoq;
exercitus trans Cartimitanos montes traiecta, in Pupianæ, & Churianæ, & Tym-
50 panitidis turris agris quicquid frugiferum inuentum est, ferro igniq; vastauit. Dū
hæc intra regni Granatensis viscera gerebātur, classis ex Hispali & Asindo e regio-
ne ad Malacā ad nostri maris, oram maritimā accesserat omni genere com meatus
onusta, vnde refocillato exercitu tota belli moles in Malacitanos cāpos incubuit,
omnia disturbat, nihil relinquit intactū ex iis quæ agri procreant, quæ boues arant,
quæ homines ædificant, omnia, inquam, humi strata iacent, totumq; negotium in-

tra dies quadraginta peractum est. Inde in Antiquariæ prata redierunt intra dies illos quadraginta, atq; inde domum quisq; suam repetit, admoniti tamen prius omnes, vt ad certum tempus locumq; conuenirent, vt cū Rege quem breui venturum esse expectabāt, Granatenses agros populaturi redirent, simul etiā vt Alamæ penariū quod iam exhaustū esse putabatur, omni commeatus genere instruerēt.

Rex & Regina Turiaffonam ad Tarraconensium conuentum peragendum proficiscuntur. Caput IIII.

DV M hæc in partibus diuersis agūtur, Rex ex Bætica, & Regina e Bardulorum finibus profecti Victoriam eodē tempore conuenerunt. Et quia instabat dies, Turiaffonæ celebrandus erat Tarraconensium conuentus iam pridem institutus, Rex & Regina simul eodem peruenerunt. Conuenerunt præterea omnes regni primores, ciuitatumq; & municipiorum procuratores, partim sponte sua, partim euocationibus admoniti. Pro Rege & Regina fisci procuratores in conuentu proposuerunt, ærarium regium, & pecunias regis sumptibus decretas, exhaustas esse, impendere quoque multa quibus opus esset ad bella quæ necessario gerenda erant cum Gallorum Rege pro Ruscinonis & Ceretaniæ Comitibus, cum Mauris pro Granatæ regno vendicando, & vnde stipendia solui possent prætorianis cohortibus, sine quibus regni summa constare non potest. Procuratores quoq; ciuitatum & populorum detulerunt querelas ex iniuriis a potentioribus illatis, & legibus in iudicio non seruatis, & fori consuetudine obsoleta. Succrescebantque in dies negocia, quæ non videbantur finem habitura, & bellum cum Mauris inchoatum ex populationum intermissione redintegrabatur, quæ superioribus annis per Aprilem mensem fieri cōsueuerant, qui iam maiori ex parte lapsus erat. Statuunt itaque curialia illa negocia quæ suboriebantur, in aliud tempus differre, conuentumq; illum tantopere expetitum incipiunt soluere. Cumque duo maxima bella iam inchoata essent, alterum cum Gallis, & cum Mauris alterum: cœptum est in senatu regio deliberari, vtrum potius exequerentur, nam duo maxima bella simul administrari posse non videbatur. Regina quæ nihil magis præ oculis habebat, quam Mahumeticum nomē ex vniuersa Hispania tollere, Bæticaq; prouinciam ex limitanea mediam facere, huic bello intendendum esse dicebat: Rex vero pro Ruscinonis & Ceretaniæ Comitatu retinendo potius laborandū esse, quanto iustius videbatur, sua repetere, quam inuadere aliena. Simul etiam dicebat, semper fore occasionem Mauros bello laceffendi, at Gallos, nulla vnquā fuit maior, cum Rex puer, & sub tutoribus esset, multisq; in regni nouitate negociis implicitus. Pro vtraq; parte non deerant rationes, vtrum bellum foret prosequendum, sed cum omnes cernerent Reginam tanto belli contra Mauros gerendi ardore inflammata, pleriq; illius sententiæ acquiescebant. Sed ne omnino videretur voluntati Regis aduersari, hanc rationem excogitauit. Quid, inquit, o coniunx dulcissime, si Deo iuuante vtrumq; potest fieri? partiamur copias, tu cum tuis Tarraconensibus, & Valentinis, & Gothalanis, & Hispanorum Castellanorumq; aliquot cohortibus Gallicum bellum procurato, ego bellum cum Mauris tanto sumptu, & impensis, & laboribus inchoatum prosequar. In hanc Reginæ sententiam vtraque pars pedibus manibusq; abierunt. Rex ad peragendum Turiaffonæ conuentum mansit. Regina vero Bætica versum iter tendit, quam Petrus Mendoza Cardinalis Hispanus est prosequutus. Qui cum Toletum aduentassent, Toletanus Clerus Cardinali obuiam processit, atq; illum admonuit, vt consuetudinem ab antiquis temporibus obseruatam non perturbaret. Ea erat, vt cum primum illius ecclesiæ antistes urbem ingrederetur, senatores, & equites, & ex ciuibus nobilissimi, & legum iudiciiq; administri, illum equo, aut mula, aut alio vehiculo insedentem pedites stiparent, atq; in templum vsq; deducerēt, vbi stipite crucis adorato in templi adyta penetraret. Regina intelligens negocium quod agebatur, Cardinalem pompā illam recusantē rogat, vt munus suum exequatur, atq; per ipsam non est, quo minus consuetū morē non perturbet. Absit a me, inquit ille, o Regina omnium, quæq; fuerunt, clarissi-

clarissima, vt aliquis honor sit mihi alius potior, quam vt liceat Celsitudini tuę præstare obsequium debitum, & a tuis subditis exhiberi consuetum. Et quę potest esse perniciosior consuetudo, quam quę faciat me minus obsequentē illi cuius munere mihi constat quicquid habeo, quicquid possideo? Frangatur itaq; potius inepta hæc consuetudo, quę iubet me ingratitude criminem incurrere, quam vt quispiã possit dicere, quod Cardinalis Hispanus vel vno temporis articulo fuerit Regina sui honoris autore vno gradu superior. Quod si opus est, in huiusmodi rebus consuetum morem obseruari, aliud tempus erit, in quo sine mea ignominia & pudore possit hæc ciuitatis consuetudo retineri, & simul hoc dicens regalis mulæ habenas prensat, atq; in vrbis portas agit. Tres igitur dies quib. resurrectionis dominicę Pascha celebratur, Toleti feriatos ducunt. Quarto deinde dię iter in Bæticam cõtinuatur, in Oretaniamq; tandem perueniunt. Lustratisq; Mentefa, Bacia, Vbeta, Castulone, & Andugaro vrbibus, deprauatos illarum ciuitatum mores emēdauit, talos, & taxillos, tesseras, pyrgos, turriculas, fritillos, atq; huiusmodi fortunę ludicra, aleatoresq; omniũ generũ sustulit, atq; in alea se exercentes a prætoribus & iustitię administris animaduerti grauiter iussit. Mirũ dictu quod breui tēpore vix reperiebatur, qui se vidisse talis quempiam ludere, diceret, cum antea in cauponis, in popinis, in tabernis, in cellariis vinariis nullus esset ludus frequentior. Inde Cordubã Regina proficiscitur, quo iusserat cõuocari omnes qui superioribus annis ad bellũ hoc gerendũ vocari consueuerant, & postea nomina sua dederunt.

Rex Turiaffonæ in conuentu manet, & Regina Cordubam proficiscitur, & Alora capitur. Caput V.

REX qui Turiaffonæ ad conuentum peragendum manserat, cum videret se nihil proficere in eo, quod postulauerat suppetias ad bellum pro Ruscinonis & Ceretanię Comitatu vendicando, intelligēs in bellum quod Mauris inferendum erat, præsentiam suam desiderari, deserto conuentu Cordubam ad Reginam proficiscitur, quo iam Hispaniæ proceres conuocarat. Machinas quoq; oppugnatorias, & sulphuraria tormenta parari iusserat, a Gallia vsq; & Germania machinariis accersitis. Erat præterea vehiculorum tanta multitudo parata, quãta opus erat ad onera importanda, tum comæatus, tum machinarum, & quia Rex non putabatur esse venturus, Regina Cardinali rei militaris summam commendat, ducemq; maximum creat. Sed cum Rex superuenisset, omnia consilia sunt immutata, cœptumq; denuo consultari, quod belli genus inchoandum esset. Alii dicebant insistendum esse in eo quod semel inceperant, in agrorũ scilicet populatione, pascuorum direptione, vicorum villarumq; vastatione, quę iam hostes ad summam prope inopiam redegerant, atq; adhibita nostri maris acriori custodia, & a finibus prouiso ne quid alimenti ad eos perueniret, vt res breui conficeretur, nihil aliud opus erat, quam vt interiores agri vastarentur. Alii dicebant genus illud hominum non esse, quales cæteri sunt mortales, sed tenui victu, nullo vini vsu, in edię & sitis, frigoris & caloris, & aliarum naturę iniuriarum patientissimi, & qui huiusmodi essent, longam obsidionem passuros cum longo obsessorum dispendio. Rex & Regina rationibus quę pro vtraq; parte referebantur perspectis, Alorã imprimis debere obsideri censent, propterea quod inde plura nocumenta nostris finibus ingruebant, & capto oppido tutius inde poterant regni illius interiora vastari. Posse aut̃ facile capi, non erat dubium, considerata murorum & munitiois fragilitate, & machinarũ numero & magnitudine. Et ne consilium hoc Aloram petendi ad hostes perueniret, secreto paucis communicatũ est, atq; rumor in vulgũ spargi iussus, q̃ tabelli moles in Loxam parabatur. neq; enim putabant Aloram posse vllis viribus expugnari. Igitur cohortes more solito ordinatę, simulantes atq; prædicantes se Loxam petere, subito in suburbanis Alorę confederũt. Oppidani trepidantes nihil omittunt, quod ad se tuendos pertineret. Rex machinas certis in locis disponit, turres & muros saxeis orbibus tundi, neq; cessatum est a tormentorũ lusu, quoad turres duę cũ parte muri intercepta repente corruunt. Interea Mauri citra

murum qui ceciderat, tentarunt alterum ducere, sed sagittis, & stlopetis, & minorum machinarum ictibus repulsi, non potuerunt opus perficere. Sed attoniti & amentes defensione deserta præsidem suum hortantur, contestanturq; vt se atque oppidum quam meliori possit conditione Regis misericordiæ dederet. Iamq; parabatur oppugnatio ea parte qua muri turreseq; ceciderant, iam plutei & scalæ, iam arietes & testudines, iam turre lignæ ciconiæq; muris admouebantur, cum tres Mauri perfugæ ad Regem veniunt, quo in statu sint hostes, narrant, si vita & bonis mobilibus donentur, nullam esse moram quin se atq; oppidum dedant pollicentur. Rex per interpretem iubet oppidanis conditionem se dededi: illi præsidem, velit, nolit, deditionem facere compellunt. Captum est oppidum vndecimo Kalendas 10 Iulias, anno Christianæ salutis millesimo quadringentesimo octogesimo quarto, Christiani captiui qui erant in oppido, a Rege sunt redempti, fanum quod erat hostium Mezquita, in honorem atque nomen diuæ matris Dei incarnationi dominicæ dedicatum, præsidium oppidi cum ducentis equitibus totidemque peditibus armatis Ludouico Portucarrerio Comiti Palmensi commendatum est, murorum turriumque ruinæ instauratæ, Mauri sub fide publica iussi abire quo vellent.

Cartimitana vallis populationes, & ad Cazarabonellam clades accepta, & Caietani Comitis occisio. Caput VI.

20

CAPTA Alora Rex iubet inde castra moueri in vallem Cartimitanam, præmittitque Gaditanum Marchionem cum parte exercitus, in qua fuerunt equitum duo millia, peditum vero par numerus. Cui vallem ingresso incolæ oppidi Alozainæ occurrunt, se atque omnia sua bona profitentur velle Regi dedere, modo recipiat eos in fidem atque tutelam suam. Marchio negocium ad Regem refert. Rex respondet, vt illos suscipiat, fidemque publicam nomine suo cum illis interponat, modo stent promissis de fidelitate & obsequio Regi præstando. Rex cum vniuerso exercitu in eiusdem vallis oppidum munitissimum Cazarabonellam tendit, quam obsidione, quam potest arctissime, cingit. Equites ex oppido 30 erumpentes inter prædiorum rusticorum macerias & diuerticula nota cum nostris locorum ignaristumultuarias pugnas conferunt, cadunt ex nostris complures non magno hostium detrimento. Cohortium præfecti videntes suos extra ordinem palantes fusosque imprudenter ruere, iubent canere receptui, minusque audientes, atque nimio pugne ardore inflammatos, reducere in ordines cum velent, & ipsi quoque in idem periculum incidere. Atque imprimis Guterius a Septo maiori Caietanus Comes, qui dum suos colligit, atque in ordinem reuocare nititur, ex sagitta lethale vulnus accepit. Agebat annum ætatis quartum & vigesimum, dederatque sui magnum specimen, qualis futurus esset vir, cum in adolescentia fuerit iuuentutis facile princeps. Fuit eius mors cunctis lachrymabilis, 40 sed præcipue Regi & Regina, non solum propterea quod in ætatis flore generosus adolescens cecidit, sed quia instantis belli successum retardauit. Nam & ex eius morte hostibus accreuit animus, & nostris imminutus est, tantaq; fuit vnus hominis iactura, vt qui paulo ante se dediderant, statim rebellarint, & qui se dedere parabant, deditionem facere recusauerint. Facta est tamen nihilo minus agrorum vastatio, ita vt per totam vallem Cartimitanam colligendæ frugis nulla spes relinqueretur. Cumque omnibus visum est, per id temporis nihil restare quod agi posset, placuit domum redire, & ipso quidem Rege non aduersante. At Regina, quæ tota pendebat ex spe atque nuncio rerum quæ in exercitu agerentur, noctesque & dies non cessabat mittere arma, commeatum, pecunias, & alia quæ ad bellum 50 prosequendum videbantur necessaria, cum audisset Regem cum omni exercitu redire, iamq; in Antiquariæ campis castra metatum, mittit literas cum mandatis, scribens se mirari, cum anni tempus adhuc superesset, in quo aliquid agi possit, cur rei benegerendæ occasionem relinqueret: & quando exercitum haberet paratum, & machinas, & alia omnia quæ ad bellum continuandum erant necessaria, aut Gra-

aut Granatēses agros popularetur, aut oppidum aliquod obsideret, aut aliquid inueniret, in quo milites exerceret, ne longa inertia torpescerēt. Puduit Regem atq; proceres in studio belli contra nominis Christiani hostes gerendi superatos fuisse a Regina, turbatisq; iam ordinibus, atq; militibus ex parte dimissis, cohortes reuocant, in ordinemq; reducunt, atq; in Granatensium agros redeunt, & quod ex superioribus populationibus relictum fuerat, vicorum & villarum arbores frugesq; succidunt, domorum tectorumq; ædificia demoliuntur: Dilarumq; oppidum ad radices niuosi Montis positum, & Vrigarum, & Aciliam, in suburbano Granatæ ipsius posita, direptioni exponunt, frumenti atq; panici areas comburunt, molas aquarias, partim longinquas, partim vrbi proximas disturbant. Et ne ex vrbe erumperent qui in populatores agrorum arborumq; succifores grassarentur, Rex cum cohorte prætoria contra vrbis portas duobus ab vrbe passuum millibus stetit, quoad negocium confectum est. Ex alia parte Regina hortata fuerat, atq; rogat Ducem a Methymna Asindica, & Ægabrensem Comitem, vt dum Rex ad Granatam moraretur, non essent ociosi, sed hic contra Loxam, & ille contra Simonam hostium fines inuaderent. Qui Reginæ iussis obtemperantes pro virili parte quæ illis contigit, nihil omiserunt intactum quod hostibus vsui esse posset. Atq; rebus vtrobiq; in hunc modum gestis, recētem commeatum, quinquies mille iumentorum vehes quas Regina miserat, Rex Alamam importari iubet, & pro
 10 Tendillano Comite Guterio Patellano præsidio vrbis supposito, Cordubam petit cum integro exercitu, quoad Regina consuleretur, nunquid vellet opus aliud incipi, antea quam in domum quisq; suam dimitteretur.

Septenilum oppidum expugnatur, & Arundenses campi vastantur, atque Rex & Regina Hispali agunt hyemem. Caput VII.

AT Regina cui nullum tempus erat gratum, siue iucundum, quod non in bello cum Mauris consumeretur, & cur, inquit, hæc anni pars vltima sic præteribit iners, quo minus aliquid agatur? Sed quid potissimum ageretur, nō satis constabat, visumq; est tandem plærisq; omnibus, Septenilum oppidum cum castello in finibus vtriusq; regni positū debere tentari, quo expugnato, & fines nostri ex ea parte pacabantur, & hostium interius fierent angustiores. Igitur Rex cum exercitu, cohortibus, quemadmodū superius dictū est, ordinatis, e Corduba profectus, Marchionem Gaditanum cum duobus equitum millibus & cōuenienti peditatu præmittit, qui vt fieret certior, quo in statu oppidani essent, curauit ex pastorib. & rusticis aliquos comprehendi, a quibus accepit, nullos esse hospites, sed castelli tantū incolas & habitatores, qui tamē putarentur ad mœnia munitionesq; tuendas posse sufficere. Fixis deinde tabernaculis, machinisq; & tormentis suis in locis dispositis, machinarii & tormētorum præfecti opus suum aggrediuntur, perq; dies tres
 40 noctesq; continuas non cessant maioribus tormentis turres murosq; quatere, minoribus vero intra muros saxeos orbis passim intorquere. Principio cum obsiderentur, cœperunt cum nostris pugnæ simulachra conferere, sed cum viderēt se nō esse numero pares, & sagittarū ictibus, & stlopetarū glandibus ex paucis in horas pauciores fieri, statuunt continere se intra munitiones, portas oppidi non solum obserant, sed structili opere ex lapidibus & mortario claudunt. Cūq; intellexissent parari oppugnationem cui non poterant resistere, cum viribus & armis non sufficerēt, cœperūt de se dedendi conditionibus agere. Quod facile impetrarunt, quoniam ex direptione præda tenuis erat, & non tanti æstimāda, vt vel vno die tantus exercitus vno in loco immorari oportuerit. Iussi sunt igitur ex cōditione, vt bonis
 50 suis suffarcinati abirent, datis custodibus qui illos ad Arundæ vsq; terminos deducerent. Rex oppidum ingressus murorum ruinas instaurare iubet, oppidi præsidium cum ducētis equitibus Francisco Enriquez commendat, quos armis & alimentis instructos relinquit. Ipse cum exercitu, cohortibus ordinatis, Arundam quæ octo millibus passuum inde aberat, ciuitatem equis & armis nobilem, & quæ illo tempore Asindum, aut Astygitanam coloniam, animis & viribus æquabat, contendit.

Potuisseque urbem obsidere, sed quia instabat hyems, satius esse duxit, non tentare quod effici fortasse non posset, agros tamen & omnia prædia rustica & urbana populatus, demolitus est. Rex itaque ex Arunda, & Regina ex Corduba ad certum diem Hispali conueniunt, ubi hyemem illam totam permanferunt, non solum regni gubernationi prospicientes, sed etiam ad insequentis anni bellum quod erat cum Mauris continuandum, expeditionem parantes. Sed neque limitanei qui Alama, & Alora, & Septenili in præfidiis erant relictæ, fuerunt interea feriatæ, in fines hostium excursiones cotidie populationesque faciebant, & quibus poterant in rebus Regi Mauro iuniori suppetias ferebant.

Hispana societatis conuentus Orgazii agitur, in quo aureorum triginta millia per tributarios sparguntur. Caput VIII.

SOCIETATIS Hispanæ non solum Alphonfus a Quintanilla, & prouisor a villa Franca inuentores, quibus Rex & Regina autoritate sua curam demandauerunt, ad omnia quæ ad illam pertinerent, sed & procuratores hoc ipso tempore instituerunt facere conuentum. Cumque de loco non conuenirent, omnibus tandem placuit esse Orgazium oppidum a Toletto distans Austrum versus passuum millia circiter viginti. Conuenerunt eodem Dux a Villa formosa Regis frater notus, qui tunc dux erat maximus militum, illorum scilicet qui societatis Hispanæ stipendia merebant, & Alphonfus Burgenfis Conchensis Episcopus, qui eodem tempore regii senatus erat princeps. Inter cætera quæ in eo conuentu ex primoribus institutis emendata sunt & de nouo sancita, Alphonfus Quintanilla nomine Regis & Regine exposuit, id quod omnibus erat notum, quam exhaustum esset publicum ærarium, & res fisci in quanta esset egestate, quot præterea sumptus emergerent cotidie, qui nulla euitari possent ratione, nisi totius regni summam perditum iri vellent. Quod si rem Hispanam saluam esse cupiebant, opus esse, ut non ægre ferrent, si per omnes Hispaniarum tributarios populos exactiones pecuniariæ spargerentur. Cumque de summa disceptaretur, quantum esset exigendum ad præsentem necessitatem suppleendam, placuit aureorum ducalium triginta millia debere exigi, quibus opus erat ad persoluendas iumentorum diurnas mercedes, ad instruenda armis & alimentis oppida in mediis hostium penetralibus relictæ, quibus imprimis prospiciendum erat. A cæteris autem rebus quæ videbantur impræsentiarum non ita necessariæ, iussit Regina supersederi, ne exactiones continuarentur, simulve exigenterentur.

Quod Ioannes Lusitanorum Rex Ducem Auiseum patruelem suum occidit. Cap. IX.

SVB idem tempus Ioannes Lusitanorum Rex Ducem Auiseum patruelē suum propria manu confodit. Causa autem occidendi ex anno superiori pendebat, quo tempore iusserat exerceri quæstionem contra Ducem Guimaranensem lætæ maiestatis reum, quem damnatum iure capitali supplicio puniri fecerat, atque illius fratres & propinquos, amicos & familiares exilio mulctari. Ex eo inquam tempore Ducis propinqui & amici cœperunt minus familiares se Regi exhibere, obsequia consueta, & debita, minus obedire: Rex non ita beneuolū ac familiarē se illis præstare, inde querelæ & detractiones, atque in Regē maledicta passim disseminare. Nō potuit Regē latere, quæ illi minus prouide in vulgus spargebant, patefacta est illi tandē coniuratio, aut certę cōiurationis suspicio. Ea erat de Rege occidendo, deque in eius locū sufficiendo Duce Auiseo, qui iam quasi Rex salutabatur, ambiebatur, neque immaturos honores adolescens imprudēs abnuebat, iā se coli, obseruari, atque adorari patiebatur. Neque deerāt adulescentes, hoc est blandi inimici, neque Astrologi, & Mathematici, qui ex geneleos horoscopo illi regnū portenderent. Harū rerū factus certior Rex, quæ alioqui adolescentē diligebat, quod frater illius erat patruelis, quod vxoris frater, quæ adolescens annos vnde viginti natus, secreto apprehēdit illū, quasi filiū monet, ne assentatoribus credat, ne se decipi sinat, ætatēque suā consideret, quæ

quæ tota pendet ex spe, cum pauca expertus nouerit. Sed cum ille in eisdẽ artibus permaneret, Rex magnanimus in adolescentẽ successus, nõ poterat iam iram a multo tempore dissimulatam retinere. Cum igitur aliquando vidisset illum familiariter, vt solebat, cubiculum regium ingredientem, stricto pugione bis terq; petiit, humiq; porrectum extendit, dicens: Siccine, o proditor, te putabas pro Rege tuo regnaturum. Nunc morere, atq; affer nuncium Guimaranensi Duci, quo in statu coniurationem ab illo inchoatam relinquis. Sæuitum est deinde in illius cõiurationis socios, sepultæq; sunt conspirationis illius omnes reliquiæ. Ad tanti facinoris nuncium quem Rex & Regina Hispali acceperant, non sunt facti penitus certiores, quo pacto res gesta est. Nam erant qui dicerent, Ducem non occisum, sed in vinculis asseruari iussu Regis, atq; de illo quæstionem exerceri, quemadmodum de Guimaranensi Duce Rex fecerat. Miserunt itaq; legatos qui Lusitani acerbitatem in Ducem patrualem suum temperarent lenirentq;, ac suaderent nullam vnquam de morte hominis cunctationem esse longam. Quod si iam de illo actum erat, nihilo minus Beatricem defuncti Ducis matrem suo nomine consolarentur. Oratores fuerunt Enicus Manricus Legionensis Episcopus, & Gaspar Fabra ex Tarraconensi prouincia ordinis equestris vir nobilis. Qui quamquam apud Regẽ oratorio nomine functi non sunt, alterũ tamen quod in mandatis habuerunt, sunt executi, atq; mortui Ducis matrem pro tempore & pro materia sunt consolati.

Rex iunior ex Almeria fugatus ad Hispanos se recepit, & frater illius iunior inuentus domi trucidatur. Caput X.

IN superiori libro scriptum est, causam iunioris Regis dimittendi fuisse, vt cum seniore de summa regni certaret, vtq; mutuis odiis, cædibus se vterq; conficeret, & nobis inter se decernentes militarent. Sed multo aliter postea euenit, quam a principio putabamus. Etsi enim inter patrem & filium de principatu magna erat similtas, & quæ nullum esse habitura finem videbatur, maior tamen fuit iux religionis amor, qui non passus est auxiliares Christianorum copias in alterius factionis partes admitti. Quare iunior Rege libertati suæ restituto, quia videbatur non sibi, sed libertatis autoribus regni culmen affectare, ex beneuolo suis factus est infensor, neq; iam fidei quicquam apud suos habere. Sola Almeria, siue volens, siue nolens, in officio mansit, atq; inde auxiliaribus copiis nostrorum adiutus, gerebat bellum aduersus alterius factionis partes, quod ipsum fecit illum suis magis inuisum. Interea Mauri cum viderent, Regem seniore annis & laboribus fessum, rem bellicam negligentius administrare, alium sibi ducem eligunt, ipsius Regis senioris fratrem Baadilum nomine, cui totius regni habenas commiserunt. Hic cœpit sollicitare Almeriæ sacerdotes quos illi vocant Alfaquies, atq; multa pollicitus per religionem suam rogare, vt sibi viam aperirent, qua possent iuniorem Regem capere, quippe qui iam non Mahumetæus, sed Christianus erat, Christianorumq; sectator. Sacerdotes conditionem accipiunt, atq; ex potentioribus oppidanis alios sibi adiungunt, tempus locumq; constituunt, quo & quãdo Baadilus sit venturus. Venit itaq; cum equitatu peditatuq;, quanto ad rem perficiendam opus erat. Tradita est illi ciuitas. Rex iunior cum quæreretur, furtim elapsus est. Frater illius minor in domo regia est inuentus, qui cum aliis eiusdem factionis sectatoribus cæsus, trucidatusq; est. Atq; ita ciuitas in potestatem Regis senioris venit, sed co-

actus tandem est, se regni administratione abdicare, &

Baadilus frater pro Rege salutatus habitusq; est.

AELII ANTONII NEBRIS-
SENSIS, HISPANARVM ATQVE HISPANA-
NIENSIVM RERVM HISTORICI, DE-
CADIS SECVNDÆ LI-
BER QVARTVS.

*Insequentis anni millesimi quadringentesimi octingentesimi quinti apparatus
belli. Caput I.*

F T S I omne tempus illud quo Rex & Regina Hispali fuerunt, (fuit autem semestris) consumptum est in administratione reip. tum animaduertendo in eos qui partem sibi commissam negligentius administrarunt, tum in eos qui ob ius dicendum repetundarum postulabantur, in legationibus præterea audiendis quæ a diuersis partibus orbis mittebantur: nullus tamen in aula Principum frequentior erat sermo, quam de bello quod anno instanti, qui a natali Christiano erat millesimus quadringentesimus octogesima quintus, gerendum erat. Hoc in senatu publico, hoc in illo secretiori qui ad rem procurandam institutus est, hoc in tota curia agebatur. Iam in locis publicis, in priuatis, in ecclesiis, in monasteriis, in viis, in plateis, in compitis, in tabernis, & popinis, de nulla alia re sermo oriebatur, quam de belli expeditione quæ parabatur. Anno superiorum exercitus dimittebatur, omnes fuerunt admoniti, vt in annum sequentem primo vere in procinctu armorum essent parati, atq; vt Cordubæ adessent iussi, hoc secundo ac tertio in huius anni initio factum est. Omnes ad prædictum tempus locumq; conuenerunt, perinde ac iussi sunt, & multo quidem quam antea instructiores. Iam machinæ, & tormenta sulfuraria, & lignea per omnem hyemem parata erant: iam carri & plaustra, boues & iumenta conuenerant, neq; aliud deerat quam dux qui tantam belli molem moderaretur. Sed nõ defuit. nam ad præscriptum tempus Rex & Regina cum omni sexus fœminei prole regia, & ex regni primoribus qui regiam curiam frequentabant, Cordubæ adfuerunt ad idus Aprilis. Exercitu in vnum locum congregato, in tanta procerum totius Hispaniæ celebritate maius certamen erat de ostentandis opibus, & potentia in corporis cultu, & sumptu cotidiano, in culina & penu, omnium generum epulis vndecumq; petitis, vt conuiuia sumptuosiora pararent, quam de armorum cura quis pulchrior in armis appareret, quis equum mollius agitarer, quis cursu pedestri reliquis præstaret. Rex & Regina per honestos & religiosos viros procerum principes rogarunt, atq; obtestati sunt, vt ab eiusmodi inordinatis sumptibus temperarent, potiusq; intra modum, & parcius quam sumptuariæ permittunt leges segererent, quam eos qui dignitate inferiores erant, malo exemplo corrumperent. Hoc Principes ipsi faciunt, imprimis vno aut duobus ferculis in cœna contenti. Hoc reliqui proceres imitantur, aut si affluentius conuiuia exercere volebant, luxuriæ suæ pudebat plures adhibere testes. Mirum dictu, omnes certatim frugalitati operam dare, modestius mensas struere, minores abacos apponere, exoletorum numerum minorem mensæ adhibere. eorum qui funalia per noctis tenebras præferrent, longus ille ordo ad duos, aut tres, vt multum, reductus. Hic mos præferendi funalia per multos dies durauit. Fuit deinde inter belli duces contentio, vt instantis anni bellum inchoaretur. Omnibus fere placuit Malacam debere peti, neq; Regi consilium displicuit. Sed prius alia oppida expugnari, opus esse, quo tutius iungere terrestri in castra commeatus importari possent, & pabulatores liberius per campos pabularentur. Tentatum est castellum Montis frigidi furtim capi, si quo modo per tenebras id fieri potuisset, sed frustra id tentatum est. Erant qui dicerent obsidendum esse castellum, ne quid a tergo relinqueretur hostile. Alii vero dicebant castellum illud non esse tanti, vt tantus exercitus in tam parui momenti

10

20

30

40

50